

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN

SERIA ARHEOLOGIE

8-2016

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

**BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN
SERIA ARHEOLOGIE**

8 - 2016

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 8

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dr. Pavel Mirea, *Muzeul Județean Teleorman* - Redactor șef

Dr. Ecaterina Țânțăreanu, *Muzeul Județean Teleorman* - Secretar de redacție

Dr. Radian R. Andreescu, *Muzeul Național de Istorie a României*

Dr. Douglass W. Bailey, *San Francisco State University*

Dr. Amy Bogaard, *Oxford University*

Dr. Adina Boroneanț, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' București*

Dr. Sabin Adrian Luca, *Universitatea 'Lucian Blaga' din Sibiu, Muzeul Național Brukenthal*

Dr. Steve Mills, *Cardiff University*

Dr. Cristian Schuster, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' București*

Dr. Laurens Thissen, *Thissen Archaeological Ceramics Bureau, Amsterdam*

Tehnoredactare: Pavel Mirea, Pompilia Zaharia

Corectura: Mădălina Dumitru

Consultanți: Steve Mills (limba engleză), Cristi Marin (limba franceză)

Coperta: ac de păr din os descoperit la Măgura 'Buduiasca', jumătatea mil. 6 î.Hr., cultura Dudești, colecția Muzeului Județean Teleorman, desen Cătălina Dănilă, machetare Pompilia Zaharia

Colegiul de redacție nu răspunde de opiniile exprimate de către autori.

Correspondența, manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb se vor trimite Colegiului de redacție, pe următoarea adresă: MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, cod poștal 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA sau prin email: redactie_BMJT@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

Revistă editată cu sprijinul Consiliului Județean Teleorman

©Toate drepturile asupra acestui număr sunt rezervate Muzeului Județean Teleorman

ISSN 2065 – 5290

SUMAR
CONTENTS

Monica MĂRGĂRIT, Adrian BĂLĂȘESCU, Pavel MIREA Exploatarea tehnologică a materiilor osoase în nivelul Dudești de la Măgura 'Buduiasca' ('Boldul lui Moș Ivănuș'), jud. Teleorman <i>Technological exploitation of osseous materials in the Dudești level of Măgura 'Buduiasca' ('Boldul lui Moș Ivănuș'), Teleorman County</i>	5
Vasile OPRIȘ, Cristian Eduard ȘTEFAN The Boian - Spanțov pottery from two pits at Nanov-'Vistireasa 3' (Teleorman County, Romania) <i>Ceramica Boian - Spanțov provenită din două gropi cercetate la Nanov-'Vistireasa 3' (județul Teleorman, România)</i>	33
Alin FRÎNCULEASA Nordul Munteniei și cronologia aspectului cultural Stoicani-Aldeni - stratigrafie, elemente de reper, și date radiocarbon din situl de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova) <i>Northern Walachia and Stoicani-Aldeni culture group chronology - stratigraphy, landmark elements, radiocarbon dates from the site of Mălăieștii de Jos (Prahova County)</i>	59
Ion TORCICĂ Unelte din piatră șlefuită descoperite în așezarea eneolitică de tip <i>tell</i> de la Ciolăneștii din Deal (jud. Teleorman) <i>Polished stone tools from Ciolăneștii din Deal (Teleorman County) Eneolithic tell settlement</i>	109
Andrei MĂGUREANU O aplică cu capete de păsări descoperită la Târgșoru Vechi, jud. Prahova <i>An appliqué with bird heads from Târgșoru Vechi, Prahova County</i>	119
Bogdan CIUPERCĂ, Veronica COJOCARU Două topoare de luptă din a doua jumătate a mileniului I p.Chr. aflate în colecția Muzeului din Roșiorii de Vede, județul Teleorman <i>Two battle axes dated to the second half of the 1st millennium AD from the Roșiorii de Vede Museum collection</i>	129
Vasile DIACONU, Roxana DIACONU Etnografia în sprijinul arheologiei. Noi precizări în legătură cu o descoperire mai veche din județul Vaslui <i>Ethnography in support of archaeology. Further notes in connection with an older discovery in Vaslui County</i>	137

EXPLOATAREA TEHNOLOGICĂ A MATERIILOR OSOASE ÎN NIVELUL DUDEȘTI DE LA MĂGURA 'BUDUIASCA' ('BOLDUL LUI MOȘ IVĂNUȘ'), JUD. TELEORMAN

Monica MĂRGĂRIT *
Adrian BĂLĂȘESCU **
Pavel MIREA ***

Abstract: *The first Neolithic inhabitants (Starčevo-Criș I) at Măgura 'Buduiasca' ('Boldul lui Moș Ivănuș') settled on the 'Bold'. Habitation extended to the entire 'Buduiasca' area in a later stages of the early Neolithic (Starčevo-Criș III), and continued during the middle Neolithic (Dudești and Vădastra). The Dudești phase is a representative archaeological level for the animal osseous materials industry. Domestic animal bones (*Bos taurus*, *Ovis aries/Capra hircus*) are the most commonly processed materials with fewer *Sus scrofa* teeth and *Cervidae* antlers. There is a clear correspondence between the animal species exploited in the settlement and the blanks selected for animal osseous materials industry. The archaeological assemblage consists of 233 pieces, providing evidence of four product and sub-product categories of technological schemes of transformation. Although typologically diverse, the finished products are predominantly for domestic and aesthetic purposes; products for hunting activities are absent. The Dudești community processed their toolkit in situ, probably in an opportunistic manner by recovering blanks from culinary waste. The aim of this study is to reconstruct a behavioural pattern associated with methods of raw material acquisition, processing techniques, and use, and to attempt to outline an economic pattern for the Dudești community at Măgura 'Buduiasca' ('Boldul lui Moș Ivănuș') settlement.*

Rezumat: *În așezarea de la Măgura 'Buduiasca' ('Boldul lui Moș Ivănuș'), primii locuitori din neolitic (cultura Starčevo-Criș I) s-au așezat pe 'Bold', iar într-o etapă târzie a neoliticului timpuriu (cultura Starčevo-Criș III) locuirea s-a extins, de aici, pe întreaga zonă 'Buduiasca', unde a continuat și în neoliticul dezvoltat (culturile Dudești și Vădastra). Dintre nivelurile culturale identificate, Dudești este reprezentativ pentru industria materiilor dure animale. A fost prelucrat în special osul, provenind mai ales de la animalele domestice (*Bos taurus*, *Ovis aries/Capra hircus*), și, într-o mai mică măsură, dintele de *Sus scrofa* și cornul de cervidee (*Cervus elaphus* și *Capreolus capreolus*). Este evidentă deplina concordanță între speciile animale exploatate în așezare și suporturile selectate pentru industria materiilor dure animale. Lotul analizat este compus din 233 de piese, fiind prezente toate cele patru produse și sub-produse ale schemelor tehnologice de transformare. Tipologic, el este diversificat, dar produsele finite se subordonează mai ales domeniului domestic și estetic, lipsind cele specifice activităților de vânatoare. Comunitatea Dudești producea in situ toate uneltele, probabil printr-o recuperare oportunistă a suporturilor dintre resturile culinare. Analiza din acest studiu are în vedere reconstituirea unui model comportamental, vizând modalitățile de achiziție ale materiilor prime, tehnicile de prelucrare și activitățile dezvoltate cu ajutorul lor, pentru ca, în final, să putem trasa un tipar economic al comunității Dudești din așezarea de la Măgura 'Buduiasca' ('Boldul lui Moș Ivănuș').*

Keywords: *Măgura; Dudești habitation; raw materials; technological schemes of exploitation; household activities.*

Cuvinte cheie: *Măgura; locuirea Dudești; materii prime; scheme tehnologice de exploatare; activități domestice.*

Într-un prim studiu, ne-am îndreptat atenția asupra prelucrării oaselor de ovicaprine (*Ovis aries/Capra hircus*), provenite din contextele Starčevo-Criș I (Mărgărit, Bălășescu și Mirea 2014). În rândurile ce urmează, va fi analizată exploatarea tehnologică a materiilor osoase descoperite în nivelul Dudești din situl de la Măgura 'Buduiasca' ('Boldul lui Moș Ivănuș').

* Universitatea 'Valahia' din Târgoviște, Facultatea de Științe Umaniste, Departamentul de Istorie, str. Lt. Stancu Ion, nr. 34-36, 130108, Târgoviște, jud. Dâmbovița, România; monicamargarit@yahoo.com

** Muzeul Național de Istorie a României, Centrul Național de Cercetări Pluridisciplinare 'Alexandra Bolomey', Calea Victoriei, 12, sector 3, cod poștal 030026, București, România; abalasescu2005@yahoo.fr

*** Muzeul Județean Teleorman, str. 1848, nr. 1, cod poștal 140033, Alexandria, jud. Teleorman, România; pavelcmirea@yahoo.com

Situl, aflat pe terasa joasă a Teleormanului, în partea de sud-est a comunei (Plansa I), a fost descoperit în anul 2001 și cercetat arheologic în perioada 2001-2008. Dimensiunile așezării au fost estimate la cca. 850 x 350 m pe axele est-vest și nord-sud, cu o suprafață totală de aproape 30 ha. Stadiul actual al cercetărilor sugerează că primii locuitori din neolitic s-au așezat pe o proeminență a terasei secundare, denumită 'Boldul lui Moș Ivănuș', la nivelul fazei Starčevo-Criș I (cca. 6100-6000 BC), iar într-o etapă târzie a neoliticului timpuriu (Starčevo-Criș III, cca. 5800-5700 BC), locuirea s-a extins, de aici, pe întreaga zonă 'Buduiasca', unde a continuat și în neoliticul dezvoltat (cca. 5500-5200 BC) (Mirea 2005a, 2005b; Andreescu și Mirea 2008).

Pe baza observațiilor stratigrafice și a analizei materialului ceramic, la Măgura, pentru locuirea Dudești au fost evidențiate două faze de evoluție: una timpurie și alta dezvoltată (târzie). Prima fază este caracterizată, pe lângă prezența ceramicii decorată cu impresiuni și a celei cu pliseuri, de elemente de tip Karanovo III-Veselinovo precum vasele cu 4 sau 5 picioare și torți cu butoni cilindrici sau discoidali în partea superioară (Mirea 2005b). În cea de-a doua fază se constată o scădere semnificativă a categoriei ceramice decorată cu impresiuni (Thissen 2013: 41). Pentru nivelul analizat, au fost obținute o serie de datări radiocarbon, doar pentru faza Dudești timpuriu (Tabelul 1), care demonstrează că aceasta a evoluat aproximativ între 5500-5300 cal. BC. Pentru faza Dudești târziu nu există datări absolute, dar prin analogiile cu zone de la sud de Dunăre, din Muntenia centrală și de la vest de Olt, corelate cu datele ^{14}C obținute pentru secvența cronologică următoare (Vădastra), se poate aprecia că evoluția ei s-a făcut, la Măgura, doar pe o perioadă de cca. 100 de ani (5300-5200 BC) (Thissen 2013: 26, tab. 2). Complexele arheologice Dudești care au fost cercetate (13 Dudești timpuriu și 9 Dudești târziu) – gropi menajere, bordeie, aglomerări de material arheologic, dar și o construcție de suprafață – au furnizat un bogat inventar: resturi faunistice, unelte de silex, piatră, os, ceramică și plastică antropomorfă.

<i>Lab. nr.</i>	<i>Date BP</i>	\pm	<i>Cal BC 1σ</i>	<i>Probă</i>	<i>Nivel</i>	<i>Proveniență (ref.)</i>	<i>Referință</i>
OxA-16636	6543	37	5530-5470	Os	Dudești	Complex 38 context 1787	Walker și Bogaard 2011; Thissen 2013; Evin <i>et al.</i> 2015
OxA-16633	6497	35	5510-5380	Os	Dudești	Complex 38 context 1870	
OxA-16637	6484	37	5490-5380	Os	Dudești	Complex 38 context 1729	
OxA-16630	6463	40	5480-5370	Os	Dudești	Complex 31 context 1372	
OxA-16634	6454	39	5480-5370	Os	Dudești	Complex 38 context 1847	
OxA-16641	6415	45	5470-5360	Os	Dudești	Complex 30 context 1368	
OxA-16969	6371	37	5470-5310	Os	Dudești	Complex 38 context 1787	
OxA-16635	6354	37	5380-5300	Os	Dudești	Complex 38 context 1868	

Tabelul 1. Date radiocarbon pentru nivelul Dudești timpuriu din așezarea de la Măgura 'Buduiasca'.

Radiocarbon dates for the early Dudești level of Măgura 'Buduiasca' settlement.

Ansamblul faunistic

Cultura Dudești este foarte puțin studiată din punct de vedere arheozoologic (circa 3050 de resturi), până în prezent, doar patru așezări beneficiind de astfel de analize. Prima stațiune studiată este cea de la Fărcașu de Sus (com. Fărcașele, jud. Olt) (Bolomey 1979). De asemenea, în ultimii ani au mai fost analizate resturi faunistice care provin din așezările preistorice: Beciu (com. Beciu, jud. Teleorman), Brănești 'Vadu Anei' (com. Brănești, jud. Ilfov) și Măgura 'Buduiasca' (com. Măgura, jud. Teleorman) (Bălășescu 2012, 2014; Bălășescu *et al.* 2005).

În cadrul acestui context al cercetării arheozoologice, putem înțelege importanța materialul faunistic de la Măgura 'Buduiasca', datat ca aparținând acestei culturi. Cu toate că eșantionul faunistic este relativ numeros (2367 resturi), majoritatea materialului aparține mamiferelor (2354 - 99,4%), dintre care s-au determinat specific doar 27,6% (651 resturi). Această pondere relativ redusă a determinării materialului faunistic se datorează în principal tehnicii de săpătură arheologică extrem de

minuțioase, care a presupus folosirea tamisării, dar și a flotării, la care se adaugă și gradul mare de fragmentare al resturilor osteologice.

Lista speciilor identificate nu este foarte lungă, ea cuprinzând atât taxoni domestici (*Bos taurus*, *Ovis aries*, *Capra hircus*, *Sus domesticus* și *Canis familiaris*), cât și sălbatici (o specie de carnivor mic, *Canis lupus*, *Bos primigenius*, *Cervus elaphus*, *Capreolus capreolus*, *Sus scrofa* și *Lepus europaeus*). Procentele crescute ale animalelor domestice (92,6%) sugerează că activitatea de creștere a acestora era extrem de importantă pentru comunitatea de la Măgura. În cadrul acesteia, bovinele sunt cel mai bine reprezentate din punct de vedere numeric. Astfel, ca NR acestea reprezintă 75,6% (492 NR), ele fiind urmate la mare distanță de ovicaprine, care dețin 13,7% (89 NR). Porcul și câinele sunt prezente cu procente reduse, de 1,8% (12 NR), respectiv 1,5% (15 NR).

Vânatul este slab reprezentat ca număr de specii (7 taxoni) și ca NR (7,4%), aportul său la paleoeconomia animalieră fiind extrem de redus, ceea ce ilustrează slabul interes al acestor populații pentru exploatarea acestor resurse ale mediului înconjurător. Printre speciile sălbatice predomină animalele care au o talie mare și foarte mare, cum ar fi cerbul, bourul și mistrețul, ceea ce ar ilustra interesul pentru carne, piei, coarne și alte produse animaliere al comunității de la Măgura 'Buduiasca'.

Studiul arheozoologic de la Măgura *Buduiasca* ne arată că aceste comunități neolitice se ocupau în principal cu activitatea de creștere a animalelor, în special a bovinelor și a ovicaprinelor. Remarcăm că porcinele sunt extrem de slab reprezentate. De asemenea, câinele era utilizat în alimentație și blana sa era prelevată.

Materiile prime exploatare în scop tehnologic

În cadrul industriei materiilor dure animale (Tabelul 2), specific pentru Dudești este transformarea semnificativă a matricei osoase, care, în general, nu mai conservă elementele morfologice ce permit identificarea suportului anatomic. În consecință, avem o largă categorie de indeterminate, mai ales de tipul *Bos sp./Cervus elaphus*. Ele reprezintă mai mult de jumătate din suporturi (60,94%), astfel că este imposibil să stabilim un tablou realist al tipurilor de oase și al speciilor exploatare. Pentru situațiile determinabile, pe primul loc se află oasele provenind de la specia *Bos taurus* (vită domestică - 32 piese), secondate, la mică distanță, de speciile *Ovis aries/Capra hircus* (ovicaprine - 31 piese). Au fost folosiți și caninii de *Sus scrofa* (mistreț) sau cornul de cervidee (*Cervus elaphus* și *Capreolus capreolus*), aflate din punct de vedere numeric, la mică distanță, cu 10, respectiv 9 piese.

Sintetizând, putem vorbi despre o exploatare preponderentă a osului provenind de la speciile domestice (bovine și ovicaprine), probabil într-un mod oportunist, prin recuperarea, dintre resturile culinare (menajere), a suporturilor adaptate, prin morfologie, diferitelor utilități. Un al doilea tip de materie primă îl constituie caninii de *Sus scrofa* (mistreț - 4,29%). Fiind o specie sălbatică, achiziția acestei materii prime este exclusiv rezultatul vânătorii. Cornul de cervidee este sporadic exploatat (3,86% din totalul ansamblului arheologic). Este greu de stabilit câte dintre piese provin de la coarne căzute și câte de la coarne debitate de pe craniu, dată fiind predominanța razelor din ramuri de corn de la specia *Cervus elaphus* (cerb). Totuși, a fost identificată și zona bazală a unui corn căzut de *Capreolus capreolus* (căprior), care demonstrează exploatarea clară a cornului căzut. Prezența piesei implică organizarea unor expediții de colectare a coarnelor și transportarea lor în așezare.

ELEMENTE SCHELETICE	<i>Bos taurus</i>	<i>Ovis aries/ Capra hircus</i>	<i>Sus sp.*</i>	<i>Cervus elaphus</i>	<i>Capreolus capreolus</i>	<i>Aves sp.</i>	<i>Bos taurus/ Cervus elaphus**</i>	Indeterminate sp.
Corn				6	3			
Canin			10					
Coasta	7						44	15
Scapula	2							
Humerus	1	2						
Radius	1							
Metacarpus	1							
Femur	5	5	3				3	

Fibula			1					
Tibia	3		1					
Astragalus	2	10						
Metatarsus	8	1		1				
Metapodus	2	12					3	
Diafiză os lung		1				3	30	47
TOTAL	32	31	15	7	3	3	80	62

* Am optat pentru *Sus* sp. deoarece, cu excepția caninilor și a unui femur provenind de la *Sus scrofa*, celelalte oase nu au putut fi atribuite, cu certitudine, speciei domestice sau celei sălbatice.

** Am decis să inserăm și această categorie deoarece numărul oaselor de acest tip este destul de ridicat. Ea ilustrează, de altfel, predominanța oaselor provenite de la mamifere de talie mare.

Tabelul 2. Distribuția numerică a diferitelor tipuri de materii prime și selecția lor în funcție de specii și elemente anatomice.

Numerical distribution of the different raw materials types and their selection by species and anatomical elements.

Schemele tehnologice de transformare

Datorită omogenității morfologice, tipologice și funcționale, lotul Dudești de piese confecționate din materii osoase a fost analizat nediferențiat pentru cele două faze de locuire amintite. Astfel, a fost inventariat un număr de 233 piese (220 piese - Dudești timpuriu și 13 piese - Dudești târziu), cuprinzând toate cele patru produse și sub-produse ale lanțului tehnologic: piese finite, preforme, suporturi și resturi de debitaj (Tabelul 3). Predomină produsele finite, cu un total de 126 de piese (54,07%), urmate de resturile de debitaj – 41 piese (17,60%), suporturile – 23 piese (9,87%) și preformele – 12 piese (5,15%). O serie de piese puternic fracturate, a căror morfologie nu a mai putut fi reconstituită, au fost încadrate la categoria indeterminate – 31 (13,31%). Trebuie să remarcăm că, rareori, este întâlnită într-un sit arheologic o categorie atât de importantă de suporturi și preforme, ce reprezintă un stoc pentru înlocuirea imediată a pieselor fracturate și care ilustrează un management strict al acestor materii prime. Situația poate fi pusă și pe seama tehnicii de săpătură ce a implicat tamisarea sedimentului arheologic, fapt ce a dus la recuperarea tuturor resturilor, indiferent de dimensiuni și gradul de finisare, și care, în alte situri, au trecut neobservate. De asemenea, resturile de debitaj sunt numeroase, ilustrând o prelucrare *in situ*, aici desfășurându-se întregul lanț tehnologic, ce ducea la obținerea produsului finit.

Categorie tipologică	Os	Dinte	Corn
Vârf	42		
Spatulă	20		
Lingură	15		
Astragal prelucrat	12		
Inel	12		
Os raclat	6		
<i>Racloir</i>		5	
Element de centură	3		
Dălțiță	2		
Unealtă-dublă		1	
Ac	2		
Ac de păr	2		
Perlă tubulară	2		
Podoabă		2	
Preformă	12		
Suport	19		4
Rest de debitaj	41		
Indeterminată	24	2	5

Tabelul 3. Tipurile de produse și sub-produse ale schemei tehnologice de transformare.

Types of products and sub-products of the transformation technological scheme.

Osul

Vârfuri. Este cea mai importantă categorie tipologică, fiind reprezentată de 42 exemplare. Cu o singură excepție, toate vârfulile au fost confecționate pe suport plat. Cincisprezece suporturi au fost obținute printr-o metodă de *quadri*-partiție (Planșa II.a), aplicată în general prin percuție și, mai rar, printr-o combinație *rainurage*/percuție. La cele mai multe exemplare, laturile de debitaj au fost integral abrazate (Planșa II.b), acoperind stigmatul operației anterioare. O altă metodă de debitaj a constat în bipartiția suportului, realizată prin percuție (13 piese) (Planșa II.e), prin dublu *rainurage* (10 piese) (Planșa III.a, b) sau prin *raclage* (3 piese) (Planșa III.d, e), așa cum am identificat la piesele ale căror laturi de debitaj au rămas în stare brută. La altele, fasonajul planului de debitaj (2 piese), nu ne-a permis identificarea procedurii de bipartiție. Frontul activ a fost pus în formă prin abraziunea bilaterală (14 piese), prin *raclage* bilateral (13 piese) (Planșa II.c) sau prin combinația celor două tehnici (10 piese) (Planșa II.f, g), aplicate la nivel distal. Extremitatea proximală este în general absentă dar, la exemplarele la care s-a conservat, fie păstrează epifiza osului în formă naturală, fie i s-a imprimat o morfologie aproximativ rectilinie, prin abraziune sau printr-un procedeu de segmentare prin *sciage*, suprapus de abraziune (Planșa III.f, g). Singurul suport în volum este un fragment mezial dintr-o fibulă de *Sus* sp., la care, spre extremitate, s-a aplicat o ușoară abraziune, pentru a accentua forma vârfului. Uzura frontului activ este variabilă, ilustrând implicarea acestor piese în activități diverse. În unele cazuri, vârful (Planșa II.d) este tocit, creându-se un plan rectiliniu, probabil din contrapresiunea materialului prelucrat. De asemenea, la nivelul lui se dezvoltă striuri dispuse transversal axei piesei, de unde ipoteza utilizării într-o acțiune de perforare. În alte cazuri (Planșa II.h), acesta a suferit pierderi importante de materie, cu caracter depresionar sau este rotunjit, în grade diferite de afectare, cu striuri funcționale, dispuse longitudinal axei piesei (Planșa III.c, h).

Spatule. Paisprezece piese sunt prelucrate pe suport plat și șase pe suport în volum. În cazul suportului plat, a fost aplicată o metodă de bipartiție prin percuție (Planșa IV.a, d, g), la unele exemplare continuându-se cu un procedeu de regularizare prin abraziune (Planșa IV.b) sau *raclage* longitudinal. Partea proximală a rămas în general în stare brută, însă, la un exemplar (Planșa IV.h), s-a aplicat un procedeu de segmentare prin *sciage*, pentru a asigura o linie regulată a extremității. Planul de segmentare nu a fost ulterior fasonat. Pentru a crea frontul activ, s-a aplicat o abraziune, doar la nivelul extremității, unifacial (8 piese), bifacial (3 piese) și indeterminat (1 piesă). Uzura frontului activ este variabilă la această categorie de piese, asemenea celei anterioare. În unele cazuri, striurile de abraziune sunt încă vizibile (Planșa IV.e). Putem intui un procedeu de repunere în formă, periodic, distrugându-se, sistematic, plaja de uzură. În alte situații (Planșa IV.c, f, i), frontul activ este dantelat pe *fil du tranchant*, cu striuri longitudinale sau oblice pe fața inferioară. Uzura este extinsă pe fața inferioară – suprafața de contact, lucrându-se, în general, într-o mișcare liniară, sub un unghi închis. Una din piese (Planșa V.a) este interesantă prin faptul că extremitatea prezintă o fractură în *dents de scie* (Planșa V.b), dar piesa a fost în continuare folosită, peste fractură suprapunându-se o plajă de uzură (Planșa V.c). În zona neafectată de fractură se dezvoltă un lustru puternic, cu striuri longitudinale funcționale. Și fața superioară a piesei prezintă un lustru microscopic, probabil din manipulare în mână.

Coasta de mamifer de talie mare (*Bos* sp./*Cervus elaphus*) a fost folosită drept matrice, pentru confecționarea a 7 spatule, pe suport în volum. Frontul activ a fost amenajat printr-o lovitură oblică, după care planul de debitaj a fost regularizat prin abraziune. La un exemplar (Planșa V.d), s-a intervenit minimal, printr-o lovitură în percuție, frontul activ fiind folosit în stare brută. Urmare a utilizării, s-a dezvoltat o intensă plajă de uzură (Planșa V.e-f), ce ilustrează o mișcare de frecare liniară, extinsă doar pe una din fețe. În unele cazuri, striurile de abraziune sunt vizibile, lipsind lustrul de uzură, însă linia frontului activ este puternic afectată, cu pierderi importante de materie. Concluzia noastră este că partea activă a fost periodic repusă în formă, pentru a menține extremitatea activă, într-un mod similar spatulelor pe suport plat. În fine, ultima piesă (Planșa V.g) este specială, prin uzura dezvoltată pe suprafața sa. Este puternic fracturată, însă mai păstrează, pe fața concavă, 10 șanțuri dispuse transversal axei piesei, amplasate la distanțe inegale între ele – între 0,5 mm și 6 mm. Lățimea lor este destul de unitară – 3 mm și au un profil în U. Ele au rezultat dintr-un procedeu de presiune. În interiorul lor se dezvoltă striuri longitudinale paralele, peste care se suprapune un puternic lustru (Planșa V.h). Și zona dintre șanțuri este marcată de acest lustru (Planșa V.i). Originea lor nu ne este, din păcate, cunoscută.

Linguri. Există mai multe tipuri de oase care se pretează la obținerea unor elemente receptoare. Din păcate, majoritatea sunt fragmentare, astfel că nu putem reconstitui morfologia integrală a acestor piese. Singura piesă întreagă (Planșa VI.a) a fost intens fasonată pe laturile de debitaj (Planșa VI.b), astfel că suntem în imposibilitatea de a identifica procedeu de debitaj utilizat,

pentru obținerea suportului. Concavitatea specifică unui element receptor a fost obținută printr-un *raclage* longitudinal (Plansa VI.c). Mânerul are o secțiune circulară, imprimată printr-un *raclage* aplicat în jurul întregii circumferințe, peste care s-a suprapus o abraziune fină. De altfel, aceasta este partea cea mai uzată a piesei fiind rezultatul prinderii în mână.

Se conservă, în schimb, un fragment proximo-mezial (Plansa VI.d), provenind de la un metapod de *Bos taurus*, ilustrând o metodă de bipartiție longitudinală, realizată prin *rainurage* (Plansa VI.e), cu greu identificabil, deoarece întreaga față inferioară a fost regularizată prin abraziune. Pe fața superioară, s-a amenajat o concavitate, inițiată prin *raclage* longitudinal (Plansa VI.f), peste care s-a suprapus abraziunea. Un fragment mezial (Plansa VI.g), dintr-o diafiză de mamifer de talie mare, sugerează care erau dimensiunile unora dintre aceste piese. Era compus dintr-o coadă și o parte receptoare. Osul a fost bipartiționat longitudinal, fără a mai putea identifica procedeul, deoarece planul de fractură la nivelul părții receptoare a fost foarte riguros abrazat (Plansa VI.h). Concavitatea, ce îl transformă în lingură, a fost creată pe fața superioară, printr-un *raclage* longitudinal (Plansa VI.i), parțial distrus de utilizare. Procedeul de amenajare al mânerului nu ne este cunoscut deoarece întreaga suprafață a fost riguros abrazată. Un fragment proximal (Plansa VII.a), provenind de la un metapod distal epifizat de *Bos sp./Cervus elaphus* ilustrează morfologia cozii, specifică unora dintre aceste exemplare. Conservă o parte din epifiză, abrazată bifacial (Plansa VII.b). Probabil piesa s-a fracturat și a fost inițiată o perforație prin rotație (Plansa VII.c), poate pentru a fi prinsă (suspendată).

Și coasta unor mamifere de talie mare (Plansa VII.d) (*Bos sp./Cervus elaphus*) se pretează la confecționarea lingurilor. Piese se obțin pe suport plat, fără a putea identifica procedeele de debitaj, deoarece laturile de debitaj au fost fasonate (Plansa VII.e). Pe fața inferioară, prin aplicarea unui *raclage* longitudinal (Plansa VII.f), s-a format o suprafață concavă, cu lustru macroscopic. Un os plat (Plansa VII.g) a fost debitat, pentru a i se imprima forma dorită, după care laturile de debitaj au fost regularizate (Plansa VII.h). Una din fețe a dobândit o morfologie concavă, printr-un *raclage* adânc (Plansa VII.i), după care întreaga suprafață a fost puternic abrazată. Piesa prezintă un puternic lustru macroscopic.

Inele. În nivelul Dudești au fost identificate două tipuri de inele, repartizate în funcție de tipul de suport utilizat. Opt inele conservă volumul anatomic al diafizelor (Plansa VIII.a). S-a aplicat un procedeu de segmentare la ambele extremități, prin *sciage*. Planul de segmentare a fost riguros abrazat (Plansa VIII.b). Mai mult, una dintre piese prezintă un decor, compus din două șanțuri paralele între ele, cu profilul în U, dispuse pe întreg diametrul piesei (Plansa VIII.c). În interiorul inelelor, pentru a mări orificiul, s-a aplicat un *raclage*. Peste acesta se suprapune un lustru puternic de uzură, constând în striuri perpendiculare extremităților (Plansa VIII.d).

Pe suport plat au fost confecționate patru inele. Ele sunt în stadiul finit de transformare, astfel că nu mai putem identifica stigmatul ale operației de debitaj (Plansa VIII.e). Prezența a două preforme (vezi capitolul preforme) indică o combinație între o metodă de segmentare prin *sciage* și o metodă de bipartiție longitudinală (procedeul indeterminabil). Suprafața pieselor a fost fin fasonată, la aceasta adăugându-se un lustru macroscopic foarte puternic (derivat, probabil, din manipulare) (Plansa VIII.g). Perforația centrală are o morfologie circulară, fiind obținută prin rotație unifacială (Plansa VIII.f).

Dintre acestea, o piesă merită întreaga noastră atenție (vezi și Andreescu: 2007: 56, pl.4/1). Este vorba despre un fragment, ars la negru, prevăzut cu un element de decor antropomorf (Plansa VIII.h). Datele tehnologice anterior descrise, sunt valabile și pentru această piesă. Trunchiul și gâtul au fost puse în evidență prin crearea a două șanțuri prin *sciage*. Suprafața piesei a fost intens fasonată (Plansa VIII.i). Canalul medular al osului a fost utilizat într-un mod inteligent, pentru a sugera sânii (Plansa VIII.j).

Oase raclate. Cele șase piese sunt reprezentate de suporturi variate (humerus, metacarp, metatars, metapod), aparținând unor mamifere de talie mare (*Bos taurus/Bos primigenius* și *Cervus elaphus*) (Plansa IX.a). Tehnologic, vorbim de existența unei plaje rectilinii, clar delimitată, creată printr-un *raclage* adânc (Plansa IX.b-c). Adâncimea este variabilă, fiind prezente de la suprafețe plate, până la suprafețe concave, ce ajung la canalul medular. Plaja se poate dezvolta pe o singură față (2 piese), pe două fețe (2 piese) sau pe patru fețe (2 piese).

Elemente de centură. Trei piese, din păcate fracturate, sunt considerate elemente de centură, prin comparația cu piese similare din literatura de specialitate. Prima piesă (Plansa IX.d) prezintă, din punct de vedere morfologic, o parte proximală rectangulară, cu o extremitate în V și o parte distală circulară, din păcate fracturată. Gradul de fracturare al celorlalte două piese este mai avansat, astfel că nu le putem reconstitui morfologia integrală. Piese au fost confecționate pe suport plat, fără a mai putea identifica procedeul de debitaj și nici tehnica prin care s-a imprimat forma specifică, deoarece laturile de debitaj au fost riguros abrazate (Plansa IX.e). La nivel distal, perforația

s-a realizat prin uzură (Plansa IX.f), având o morfologie cilindrică, cu pereții interiori lipsiți de striurile specifice unei perforații clasice, cu o piesă litică.

Dălțițe. Această categorie tipologică este reprezentată de două piese, diferite ca tehnică de prelucrare. Prima (Plansa IX.g) a fost confecționată pe suport plat, obținută prin partiții succesive (reprezintă mai puțin de $\frac{1}{4}$ din diametrul osului). Într-o a doua etapă, întreaga suprafață a piesei a fost regularizată prin abraziune (Plansa IX.h). Extremitatea distală (Plansa IX.i) prezintă, pe ambele fețe, striuri perpendiculare extremității, subparalele între ele, demonstrând folosirea într-o mișcare longitudinală, pe un material moale. Cea de a doua piesă (Plansa X.a) provine dintr-o tibie stânga de *Bos* sp. Pentru a crea frontul activ, s-a aplicat o lovitură în percuție directă difuză. Operația de fasonaj este prezentă doar la nivel distal, extinsă atât pe laturile de debitaj, cât și pe fața superioară (Plansa X.b). Uzura este puternic dezvoltată pe fața superioară, cu lustru macroscopic și striuri perpendiculare pe extremitate (Plansa X.c).

Perle tubulare. O diafiză de os lung (Plansa X.d), mamifer de talie mică, a fost segmentată prin *sciage* (Plansa X.e), la ambele extremități, suprapus de abraziunea planului de segmentare (Plansa X.f). Piesa a fost utilizată, deoarece prezintă o fațetă plană, de uzură, asociată unei concavități, la nivelul extremității. A doua perlă are o formă fusiformă, provenind dintr-o diafiză de os, mamifer de talie medie. Nu cunoaștem procedeul de segmentare aplicat. Suprafața piesei și extremitățile au fost fin fasonate, în acest fel imprimându-i-se și forma specifică. Perforația s-a deformat puternic, cu formarea, și în acest caz, a unei concavități specifice.

Ace. Prima piesă inclusă în această categorie a fost confecționată pe o coastă de *Bos/Cervus* (Plansa X.g). Suportul este plat, obținut prin bipartiția coastei în percuție difuză, după care laturile de debitaj au fost integral fasonate prin *raclage* longitudinal (Plansa X.h). Vârful a fost creat tot prin *raclage*, dispus pe întreaga circumferință, la nivel distal. Proximal, a fost amenajată o perforație, prin rotație bifacială, cu striuri destul de estompeate. Pe suprafața ei, piesa prezintă un lustru puternic, rezultat din manipulare. Ceea ce atrage atenția este faptul că acest lustru se estompează la nivel distal, de unde a început să se amenajeze vârful, ceea ce ne duce cu gândul la o reascuțire (Plansa X.i). Extremitatea este tasată, rezultat al presiunii exercitate prin acțiunea de perforare. Cea de a doua piesă a fost confecționată dintr-o așchie provenind din peretele diafizar, obținută, cel mai probabil, prin bipartiții succesive. Partea proximală a fost amenajată în plan oblic, creându-se, prin abraziune, două fațete plate convergente. Perforația, realizată prin rotație unifacială, este anterioară acestui fasonaj. Frontul activ a fost amenajat prin *raclage* longitudinal, care s-a extins pe aproape întreaga suprafață a piesei. Vârful este ușor fracturat, dar a continuat să fie utilizat, deoarece uzura a suprapus planul de uzură.

Ace de păr. O altă categorie de ace poate fi atribuită mai degrabă podoabelor, destinate prinderii părului. O așchie din perete diafizar (Plansa XI.a) prezintă în partea superioară un decor bilobat (Plansa XI.b), realizat prin trasarea a două șanțuri în *sciage*, în jurul întregii circumferințe, peste care s-a suprapus operația de fasonaj. Forma ascuțită a fost dată prin *raclage* longitudinal. Din păcate, vârful este fracturat. Însă, cu totul special, prin finețea realizării, este o piesă intactă (Plansa XI.c), cu un decor elaborat. Modelul a fost imprimat cu ajutorul unor șanțuri create printr-un *sciage* adânc, în timp ce restul modelului a fost realizat prin *raclage*. Suprafața piesei a fost intens fasonată, pe un material extrem de fin, ce i-a conferit și lustru macroscopic (Plansa XI.d).

Astragale prelucrate. Astragalele de *Ovis aries/Capra hircus* au fost abrazate, cu intensități variabile: pe toate cele patru fațete (2) (Plansa XI.e), pe trei fațete (1); pe două (6) sau doar pe fața dorsală (1). Striurile de abraziune sunt dispuse oblic axei pieselor, paralele între ele și destul de superficiale în adâncime (Plansa XI.f, g). În trei cazuri, a fost realizată o perforație, prin rotație unifacială. În apropierea perforației, se dezvoltă o zonă de lustru macroscopic, rezultată probabil din suspendarea piesei și frecarea de piele. Două astragale de *Bos taurus* au cunoscut, drept intervenție tehnologică, o abraziune a feței dorsale, în grade diferite de intensitate.

Indeterminate. Douăzeci și trei de piese sunt integrate categoriei indeterminate. Cel mai probabil, sunt piese finite, a căror fracturare nu ne permite identificarea morfologiei. Două fragmente de metapodii de *Ovis aries/Capra hircus* au fost bipartiționate printr-un procedeu ce a implicat percuția indirectă, cu abraziunea planului de debitaj. Alte patru fragmente meziale, posibil vârfuri, au fost obținute printr-o metodă de debitaj în *quadri*-partiție, fără a mai putea identifica procedeele, deoarece suprafața pieselor a fost fasonată. În schimb, un fragment mezial, pe suport plat, a fost obținut prin dublu *rainurage*. Putea fi o metodă de extracție, deoarece suportul este foarte îngust. Pe fața superioară, s-a aplicat un *raclage* longitudinal de regularizare.

Un fragment de tibie de *Bos taurus* a fost bipartiționată, prin percuție, cu fasonajul planului de debitaj. O altă piesă puternic fracturată ilustrează o partiție longitudinală prin *rainurage*. Se

conservă o mică zonă din ceea ce pare a fi extremitatea proximală, regularizată prin abraziune. La 15 mm de aceasta, s-a inițiat un procedeu de segmentare prin *sciage*, nefinalizat.

Nouă coaste bipartiționate longitudinal sunt fracturate la ambele extremități, astfel că nu le putem reconstitui funcția. Este posibil să provină de la spatule. Una dintre ele (Plansa XI.h) a fost bipartiționată prin *raclage* (Plansa XI.i). Spre partea distală, pare să se fi amenajat un front activ prin *raclage* longitudinal (Plansa XI.j). La celelalte exemplare, laturile de debitaj au fost fasonate prin abraziune. O a zecea coastă nu este debitată longitudinal, însă conservă o parte dintr-o perforație circulară, realizată prin rotație.

Preforme. Am inclus în această categorie două preforme ale unor viitoare inele pe suport plat (Plansa XII.a). Sunt încă vizibile stigmatul unei metode de segmentare, realizată prin *sciage* (Plansa XII.b), combinată cu o metodă de debitaj longitudinal, fără a mai putea identifica procedeu, deoarece conturul și fața inferioară au fost riguros abrazate. Perforația a fost realizată prin rotație unifacială (*carotage*) (Plansa XII.c). Adăugăm trei preforme ale unor inele pe suport în volum (Plansa XII.d). Segmentarea s-a realizat la ambele extremități prin *sciage* (Plansa XII.e), după care, una din laturi (la 2 exemplare) a fost regularizată prin abraziune (Plansa XII.f).

Din coaste de mamifer de talie mare, s-a inițiat amenajarea unor spatule pe suport în volum (2 exemplare). Frontul activ a fost regularizat prin abraziune, pe suprafețe variabile, însă nu există o finisare a acestuia și nici o evoluție a uzurii. O altă coastă ilustrează un procedeu de segmentare la ambele extremități, fără a mai putea identifica procedeu deoarece planul de debitaj a fost regularizat prin abraziune. În schimb, în cazul altor două coaste s-a aplicat un procedeu de bipartiție longitudinală, cu amenajarea laturilor de debitaj (1) și a frontului (2), prin abraziune.

Dintr-un os lung, mamifer de talie mare (Plansa XII.g) s-a obținut un suport plat, prin bipartiția osului în percuție, continuată cu amenajarea laturilor de debitaj prin abraziune (Plansa XII.i). A urmat și o segmentare transversală, prin *sciage* (Plansa XII.h). Dintr-un alt os s-a obținut un suport plat, prin bipartiția osului în percuție, continuată cu amenajarea laturilor de debitaj prin abraziune. Pe fața superioară, spre extremitate, s-a realizat o plajă de fasonaj prin abraziune, după care s-a inițiat o perforație, prin rotație. O ultimă piesă pe care dorim să o prezentăm a fost confecționată pe suport plat, prin bipartiția longitudinală în percuție, urmată de o abraziune riguroasă a planului de debitaj. Pe fața inferioară, la nivelul canalului medular, s-a inițiat o perforație prin *carotage*, abandonată.

Suporturi. Oasele de mamifere de talie mare (10) au servit drept matrice pentru a se aplica un procedeu de segmentare, prin *sciage*, vizând obținerea unor inele, urmând ca epifizele să fie eliminate. Foarte interesantă este o diafiză, mamifer de talie medie (Plansa XIII.a), având deja inele desprinse și altele trasate, ilustrând care era succesiunea operațiilor. Cum inelul desprins a fost segmentat prin *sciage* cu fibră vegetală (Plansa XIII.b), iar restul șanțurilor inițiate s-a făcut prin *sciage* cu o piesă litică (Plansa XIII.c), ne întrebăm dacă, în unele cazuri, nu se inițiază șanțul cu o piesă litică și se continuă cu fibra vegetală, pentru a facilita fixarea acesteia în șanțul deja trasat.

Un metapod și un metatars de *Ovis aries/Capra hircus* au fost bipartiționate longitudinal prin dublu *rainurage*. Nu prezintă stigmatul specifice operației de fasonaj.

Trei oase de *Aves* sp. (Plansa XIII.d) au fost segmentate la ambele extremități prin *sciage* (Plansa XIII.e, f), în jurul întregii circumferințe, detașarea realizându-se prin flexionare. Nu prezintă stigmatul de fasonaj, dar puteau fi transformate în perle tubulare.

Resturi de debitaj. O piesă interesantă (Plansa XIII.g), ne-a ridicat probleme de încadrare tipologică. A fost obținută prin segmentare la ambele extremități, prin *sciage* cu fibră vegetală (Plansa XIII.h), dar suportul obținut probabil că a fost prea îngust. În sens longitudinal, se conservă un mic șanț inițiat prin *rainurage* (Plansa XIII.i), abandonat. Epifizele (Plansa XIV.a) diferitelor tipuri de oase (femur, metatars, metacarp, radius, tibie) de *Sus* sp. și *Bos taurus/Cervus elaphus*, precum și de *Ovis aries/Capra hircus* (humerus, femur) au suferit un procedeu de segmentare (Plansa XIV.b, c). Ele par să fi fost abandonate, doar diafiza fiind probabil recuperată, pentru a fi prelucrată.

Un rest de metatars de *Bos taurus* (Plansa XIV.d) ilustrează o metodă de debitaj longitudinal prin *rainurage* (Plansa XIV.e), bipartiția continuându-se pe latura opusă prin percuție. Apoi, suportul a fost segmentat prin *sciage* (Plansa XIV.f), aplicat doar dinspre fața superioară, continuat cu flexionare. A fost astfel eliminată epifiza, ce a devenit rest de debitaj.

Resturile de perforații (Plansa XIV.g) reprezintă mărturii extrem de importante ale procedeelor tehnologice. La acestea, striurile de rotație sunt vizibile de-a lungul pereților (Plansa XIV.g, i). Morfologia conică a pieselor demonstrează și că perforația a fost executată dintr-o singură parte și, la final, s-a aplicat flexionarea, de unde acel mic accident, ce păstrează un fragment din peretele diafizar.

Dinte

Caninul de *Sus scrofa* este singurul tip de dinte prelucrat. A fost utilizat pentru a obține 5 *racloires* (Plansa XV.a). Suportul este de tip plat, obținut prin bipartiția matricei, prin percuție, *rainurage*+percuție indirectă (Plansa XV.b) sau indeterminabil, datorită operației de fasonaj. Etapa de fasonaj este diferită la aceste piese: *raclage* aplicat pe laturile de debitaj doar la nivel distal (3 piese); *raclage* integral al feței inferioare, suprapus de abraziune (Plansa XV.c) (2 piese). Partea proximală, atunci când este intactă, a fost regularizată prin abraziune. Spre partea distală, una din laturi a dobândit o morfologie concavă, obținută printr-un *raclage* adânc, asociată unui vârf subțire, în majoritatea cazurilor fracturat. În mod evident, vârful nu avea un rol funcțional, el a rezultat din modul de transformare al suportului. Zona concavă pare să fi fost zona utilizată și ea a fost repusă în formă, periodic.

O a patra piesă este o unealtă dublă, de tip vârf-spatulă (Plansa XV.d). A fost confecționată pe suport plat. Nu putem reconstitui procedeul de obținere a suportului deoarece forma a fost dată prin *raclage*-ul laturilor de debitaj (Plansa XV.e). Asemenea pieselor anterioare, și aceasta prezintă o latură concavă, rezultată din reascuțiri repetate. La extremitatea opusă, a avut loc o segmentare prin *sciage* (Plansa XV.f), cu greu identificabilă deoarece s-a aplicat o abraziune la nivelul frontului activ, ce a suprapus stigmatul procedurii de segmentare. Pe fața superioară, se dezvoltă o zonă de lustru, exclusiv din utilizare, cu striuri longitudinale, extinsă pe 2 mm.

O așchie pe suport plat, destul de neregulată ca formă, a fost transformată în obiect de podoabă (Plansa XV.g). Nu am putut identifica procedeul de debitaj longitudinal, deoarece laturile de debitaj au fost integral abrazate (Plansa XV.h). Perforația, care o transformă în obiect de podoabă, a fost realizată prin rotație unifacială, aplicată dinspre fața inferioară (Plansa XV.i). Al doilea pandantiv are o formă trapezoidală, ilustrând un debitaj longitudinal, după care fața inferioară a fost intens fasonată. La una din extremități, a fost realizată o perforație prin rotație, dinspre fața inferioară. Uzura ei nu este avansată, striurile de rotație fiind vizibile.

Alte trei piese au fost încadrate la categoria indeterminate deoarece, datorită fracturării, nu le-am putut identifica funcția. Prima a fost amenajată pe suport plat, având laturile de fractură regularizate prin *raclage*. Se conservă o parte dintr-o perforație, realizată prin rotație unifacială, ce ilustrează o uzură puternică, cu dispariția striurilor de rotație. Pe fața inferioară a fost inițiat un șanț de segmentare prin *rainurage*, poate pentru reamenajarea piesei, după fracturare. A doua piesă a urmat același procedeu de debitaj longitudinal, cu regularizarea integrală a feței inferioare. La una din extremități, s-a aplicat o abraziune oblică, ce a creat o fațetă identică cu a unei dălțițe însă nu prezintă uzură și nu știm dacă era partea activă. S-a fracturat și ipoteza noastră este că s-a încercat reamenajarea, prin eliminarea zonei fracturate. În acest sens pledează șanțurile de *rainurage* inițiate pe fața inferioară, în zona fracturii.

Corn

Cervus elaphus. Prima piesă, din păcate indeterminată ca funcționalitate, este o rază bipartiționată prin percuție, după care, una din laturile de debitaj a fost regularizată prin *raclage*. Nu știm dacă era o piesă finită sau o preformă.

Și cea de a doua piesă (Plansa XVI.a) ridică semne de întrebare, privind gradul de finalizare. Este o rază segmentată prin *sciage* (Plansa XVI.b), aplicat până la atingerea țesutului spongios, după care a avut loc desprinderea prin flexionare. Extremitatea distală pare în curs de prelucrare, în sensul amenajării unui front activ de tip daltă, prin *raclage* bifacial (Plansa XVI.c). Însă, se pare că anterior acestui procedeu de amenajare, piesa s-a fracturat. Am identificat o mică zonă, la nivelul frontului activ, ce conservă stigmatul de abraziune și uzură. Astfel, concluzia este că a fost o piesă finită, care s-a rupt la nivelul frontului activ și a început să fie reamenajată.

Două raze de corn au fost segmentate prin percuție în jurul întregii circumferințe. Alte două suporturi (Plansa XVI.d), tot raze, au fost segmentate prin *sciage* (Plansa XVI.e, f). La niciuna din aceste piese, nu am identificat stigmatul operației de fasonaj, de aceea le-am considerat simple suporturi.

Capreolus capreolus. Din acest tip de corn au fost confecționate trei piese. Din păcate, toate cu o funcție indeterminabilă. Prima provine din zona de ramificație a cornului. Este ruptă funcțional, la nivelul unei perforații, realizată prin rotație bifacială. Nu am identificat alte stigmatul de natură tehnologică. Cea de a doua piesă provine dintr-un corn căzut, a cărui bază a fost fasonată prin abraziune, creându-se o suprafață convexă. Era prevăzută cu o perforație, realizată prin rotație bifacială. Fractura la acest nivel este tot de natură funcțională.

În fine, ultima piesă (Plansa XVI.g) este o ramură, ruptă proximal. La nivelul intersecției cu raza bazală, după eliminarea acesteia, suprafața de debitaj a fost abrazată și apoi s-a realizat o perforație, prin rotație bifacială (Plansa XVI.h). Prezintă o fractură în *dents de scie*, la nivelul perforației. Pe suprafața razelor apar stigmatice ale unui *raclage* longitudinal (Plansa XVI.i), de regularizare, dar nu am reușit să identificăm funcția piesei.

Discuții

Tabloul general dovedește o bună cunoaștere a proprietăților materiilor prime, de către comunitatea neolitică de la Măgura 'Buduiasca' și o mare diversitate a schemelor tehnologice de transformare. Unele scheme sunt extrem de complexe, dar nu putem stabili dacă aceasta implică punerea lor în practică de către persoane specializate sau dacă fiecare membru își realiza propriul stoc de unelte, pe baza unor cunoștințe transmise peste generații. Ansamblul analizat demonstrează că aceste unelte au fost folosite în cadrul unor activități de natură domestică, precum prelucrarea pieilor, a fibrelor vegetale sau a lemnului. Nu am identificat vârfuri specifice armelor de vânătoare, situație ilustrată și de suporturile alese pentru industria materiilor dure animale, provenind mai ales de la animale domestice. Ponderea vânătorii în cadrul comunității Dudești este nesemnificativă din moment ce, și în cadrul resturilor faunistice, predomină speciile domestice (Bălășescu 2014; Bălășescu și Mărgărit 2014. Fig. 5).

Studiul ansamblului arheologic a dus la identificarea, drept procedee de detașare, a unui debitaj transversal căruia i se subordonează o schemă de transformare prin segmentare și a unui debitaj longitudinal căruia i se subordonează o schemă de transformare prin bipartiție și o schemă de transformare prin partiții succesive. Lor li se adaugă o schemă de transformare prin fasonaj direct, identificată în cazul astragalelor prelucrate și a oaselor cu stigmatice de *raclage*. Chiar dacă nu avem o dovadă directă, câteva fragmente de piese ne lasă să întrevădem și posibilitatea aplicării unei metode de extracție. Debitajul a permis obținerea a două tipuri de suporturi: în volum și plate. Putem constata o preferință pentru utilizarea suporturilor aplatizate (debitate longitudinal), în opoziție cu cele ce conservă volumul anatomic. Debitajul transversal a fost realizat prin percuție directă și prin *sciage*. În sens longitudinal, pentru procedeele de bipartiție, drept tehnică au fost utilizate percuția, dublul *rainurage* și combinația *rainurage*+percuție, în timp ce pentru partiția succesivă s-a folosit percuția. Utilizând *rainurage*-ul, este posibilă obținerea de suporturi regulate, cu dimensiuni predeterminate.

În cadrul procedeelelor de modificare ale suprafeței, *raclage*-ul și abraziunea au fost folosite atât pentru regularizarea planurilor de debitaj, a fețelor, cât și pentru amenajarea frontului activ. Aceste tehnici se pot combina pe diferite piese, pentru a conferi forma finală obiectului. Pentru procedeul de modificare a volumului, principala tehnică utilizată a fost perforația, ce înregistrează două variante: rotație cu ajutorul unei piese litice și rotație cu ajutorul unei piese având un orificiu în interior (perforație prin *carotage*). Tot pentru modificarea volumului, au intervenit sporadic *sciage*-ul (decorul acelor de păr, decorul inelului cu motiv antropomorf) și *rainurage*-ul (decorul inelului).

Dintele a fost utilizat numai după bipartiția matricei. Cu o singură excepție (bipartiție prin *rainurage*), debitajul a fost realizat prin percuție. Segmentarea a fost identificată la un singur exemplar și s-a realizat prin *sciage*. Și la această materie primă, pentru modificarea suprafeței s-a utilizat în special *raclage*-ul, în unele cazuri intervenind și abraziunea. Modificarea volumului s-a realizat prin perforație, cu o singură variantă: rotație cu o piesă litică.

Pentru corn, situația este total diferită, prin predominarea suporturilor în volum. În cazul debitajului transversal, tehnicile utilizate au fost percuția directă și *sciage*-ul. Pentru bipartiția singurei piese pe suport plat, s-a utilizat percuția. Tehnicile de fasonaj sunt identice cu ale celorlalte materii prime: *raclage* și abraziune. Perforațiile au fost realizate prin rotație bifacială.

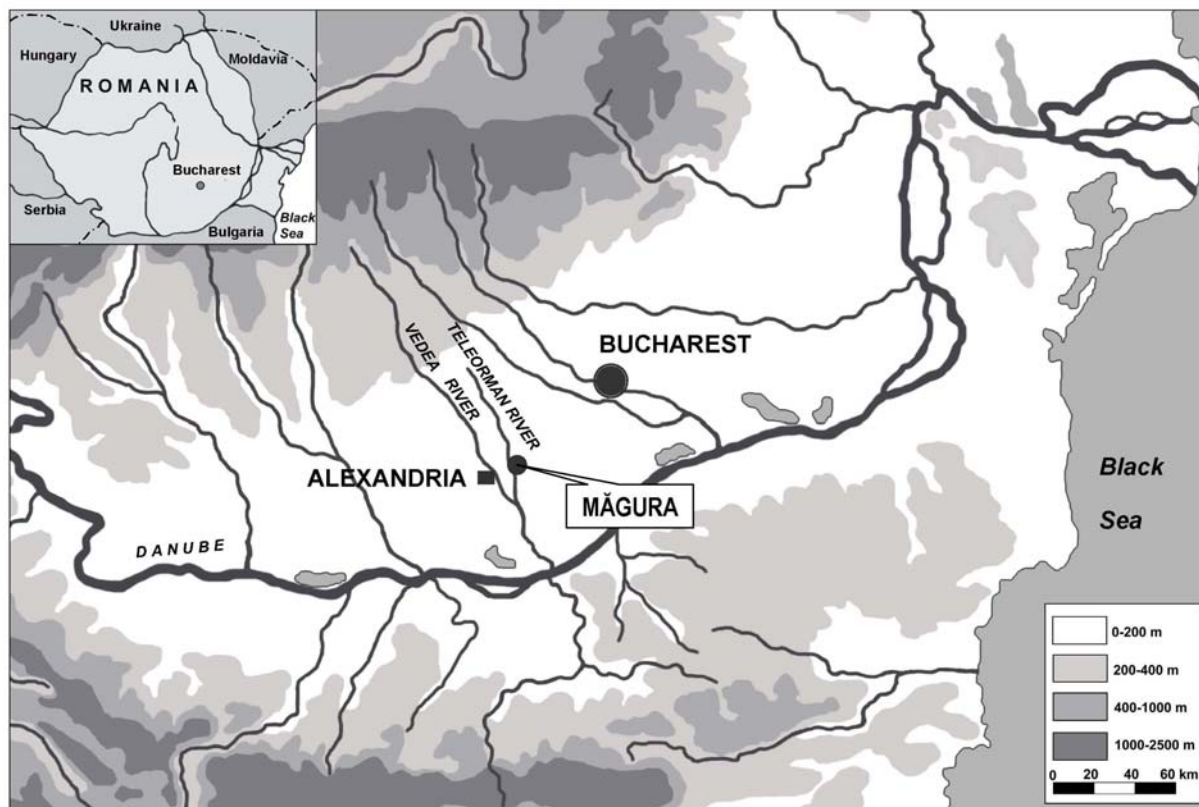
În final, trebuie subliniat faptul că lotul analizat în acest studiu este singurul de tip Dudești publicat până în prezent. Importanța sa devine evidentă în acest context deoarece duce la trasarea câtorva linii definitorii pentru economia specifică comunităților Dudești. În egală măsură, lipsa unor studii similare pentru alte așezări contemporane nu ne permite să separăm elementele specifice comunității de la Măgura 'Buduiasca' de cele generale, care să definească întreg orizontul Dudești.

Mulțumiri

Acest studiu a fost susținut de un grant al Autorității Naționale pentru Cercetare Științifică și Inovare, CNCS-UEFISCDI, proiect număr PN-II-RU-TE-2014-4-0519.

Bibliografie

- Andreescu, R.R. (2007) 'Valea Teleormanului. Considerații asupra plasticii antropomorfe', *Studii de Preistorie* 4: 53-65.
- Andreescu, R.R. și Mirea, P. (2008) 'Teleorman Valley. The beginning of Neolithic in Southern Romania', în S.A. Luca (ed.) *Proceedings of the International Colloquium: the Carpathian Basin and its role in the Neolithisation of the Balkan Peninsula - Acta Terrae Septemcastrensis VII*, pp. 57-76, Sibiu: University of Sibiu.
- Bălășescu, A. (2012) 'Exploatarea resurselor animale în cultura Dudești pe teritoriul României. Studiu de caz: Măgura-Buduiasca', *Studii de Preistorie* 9: 49-59.
- (2014) 'Arheozoologia neo-eneoliticului de pe valea Teleormanului', Cluj Napoca: Ed. Mega.
- Bălășescu, A. și Mărgărit, M. (2014) 'Domestic versus wild during the Neolithic in the Teleorman Valley/ Domestic versus sălbatic în neoliticul de pe valea Teleormanului', în M. Mărgărit, G. Le Dosseur and Averbouh A. (ed.), *An overview of the exploitation of hard animal materials during the Neolithic and Chalcolithic/ O privire asupra exploatării materiilor dure animale de-a lungul neoliticului și calcoliticului*, pp. 71-90, Târgoviște: Ed. Cetatea de Scaun.
- Bălășescu, A., Radu, V. și Moise, D. (2005) 'Omul și mediul animal între mileniiile VII-IV î.e.n. la Dunărea de Jos', Biblioteca Muzeului Național, Seria Cercetări Pluridisciplinare 11, Târgoviște: Ed. Cetatea de Scaun.
- Bolomey, Al. (1979) 'Gospodărirea animalelor în așezarea neolitică de la Fărcașu de Sus', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 30(1): 3-10.
- Evin, A., Girdland Flink, L., Bălășescu, A., Popovici, D., Andreescu, R., Bailey, D., Mirea, P., Lazăr, C., Boroneanț, A., Bonsall, C., Strand Vidarsdottir, U., Brehard, S., Tresset, A., Cucchi, T., Larson, G. și Dobney, K. (2015) 'Unravelling the complexity of domestication: a case study using morphometrics and ancient DNA analyses of archaeological pigs from Romania', *Philosophical Transaction of the Royal Society B* 370(1660): 1-7.
- Mărgărit, M., Bălășescu, A. și Mirea, P. (2014) 'Prelucrarea oaselor de Ovies Aries/Capra Hircus în nivelul Starčevo-Criș I din așezarea de la Măgura 'Buduiasca' ('Boldul lui Moș Ivănuș')', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 6: 7-18.
- Mirea, P. (2005a) 'Considerații asupra locuirii Starčevo-Criș din sud-vestul Munteniei', *In Honorem Silvia Marinescu-Bîlcu, Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos XXII*: 37-52.
- (2005b) 'Considerații asupra locuirii Dudești din sud-vestul Munteniei', *Studii de Preistorie* 2: 75-92.
- Thissen, L. (2013) 'Middle Neolithic ceramics from TELEOR 003, Southern Romania', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 5: 25-123.
- Walker, A. și Bogaard, A. (2011) 'Preliminary archaeological results from Teleor 003/Măgura Buduiasca', în S. Mills și Mirea P. (ed.), *The Lower Danube in Prehistory: Landscape Changes and Human Environment Interactions - Proceedings of the International Conference, Alexandria 3-5 November 2010*, pp. 151-9, București: Ed. Renaissance.

Planșa I. Amplasarea așezării de la Măgura 'Buduiasca'.

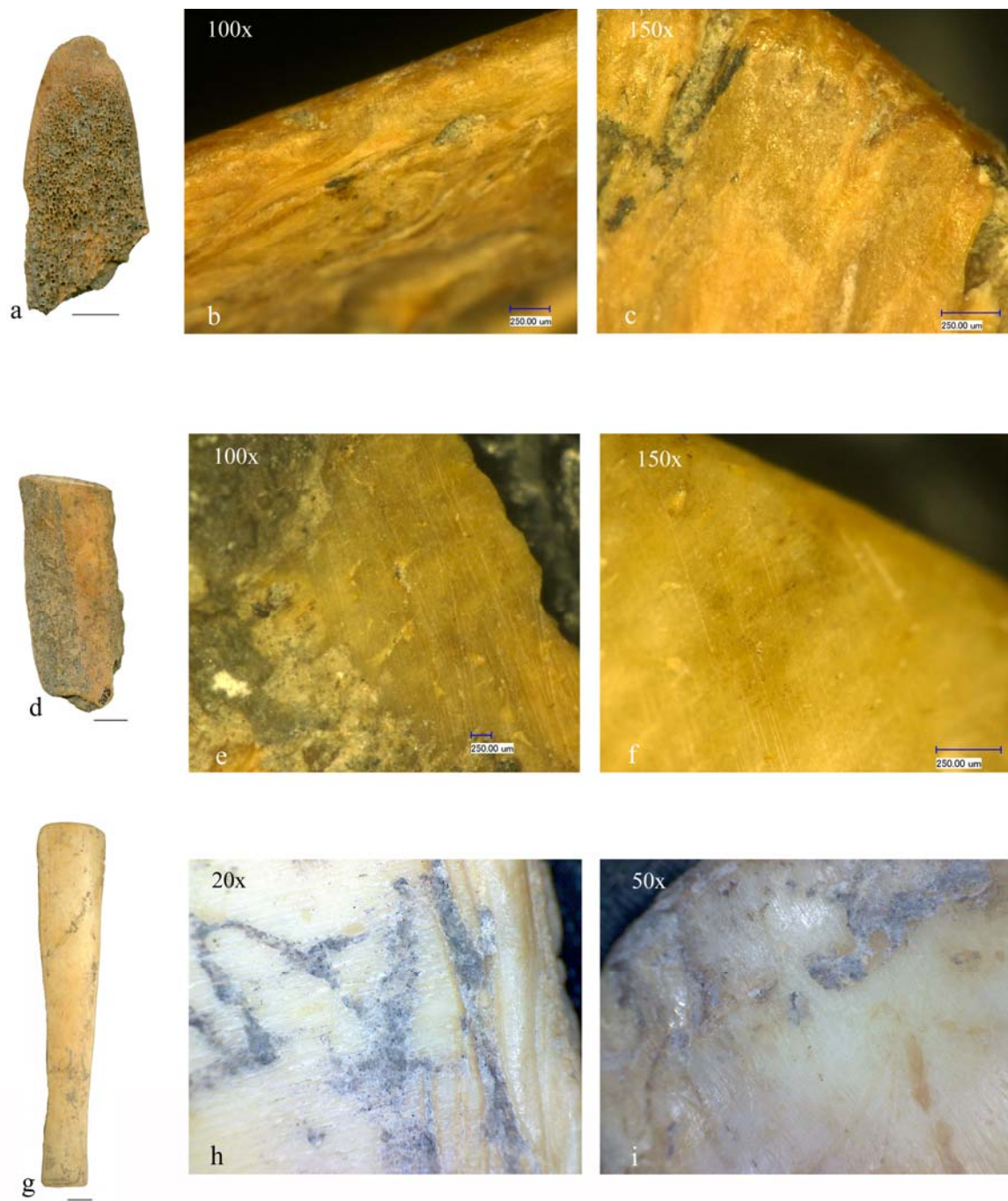
Location of Măgura 'Buduiasca' settlement.

Plansa II. Vârfuri confecționate pe os și detalii de natură tehnologică și funcțională.
Bone pointed tools showing technological and functional details.

Plansa III. Vârfuri confecționate pe os și detalii de natură tehnologică și funcțională.
Bone pointed tools showing technological and functional details.

Plansa IV. Spatulile confecționate pe suport plat și detalii de natură tehnologică și funcțională.
Spatulas made on flat blanks showing technological and functional details.

Plansa V. Spatule confecționate pe suport plat și în volum și detalii de natură tehnologică și funcțională.

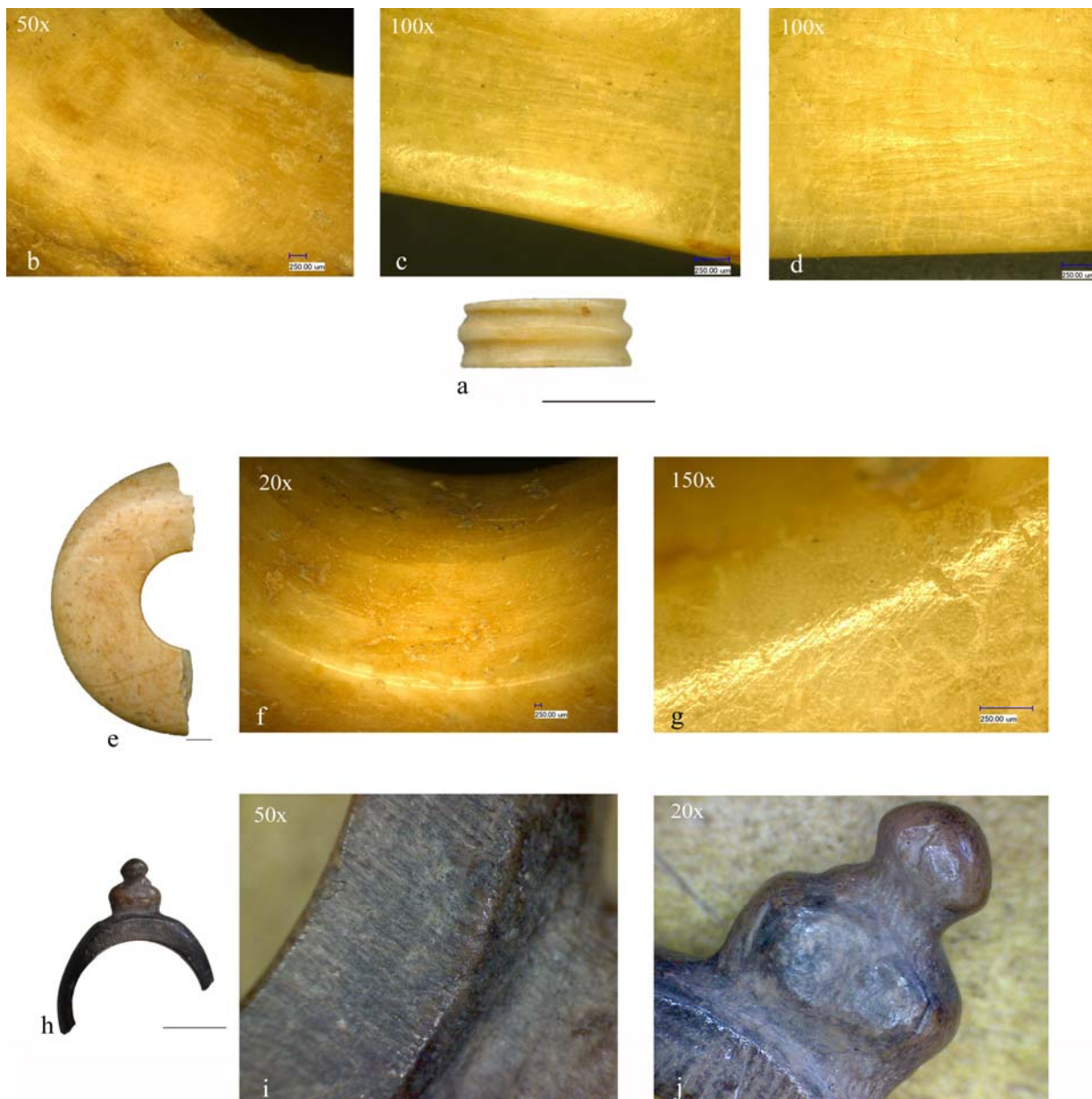
Spatulas made on flat and non-flat blanks showing technological and functional details.

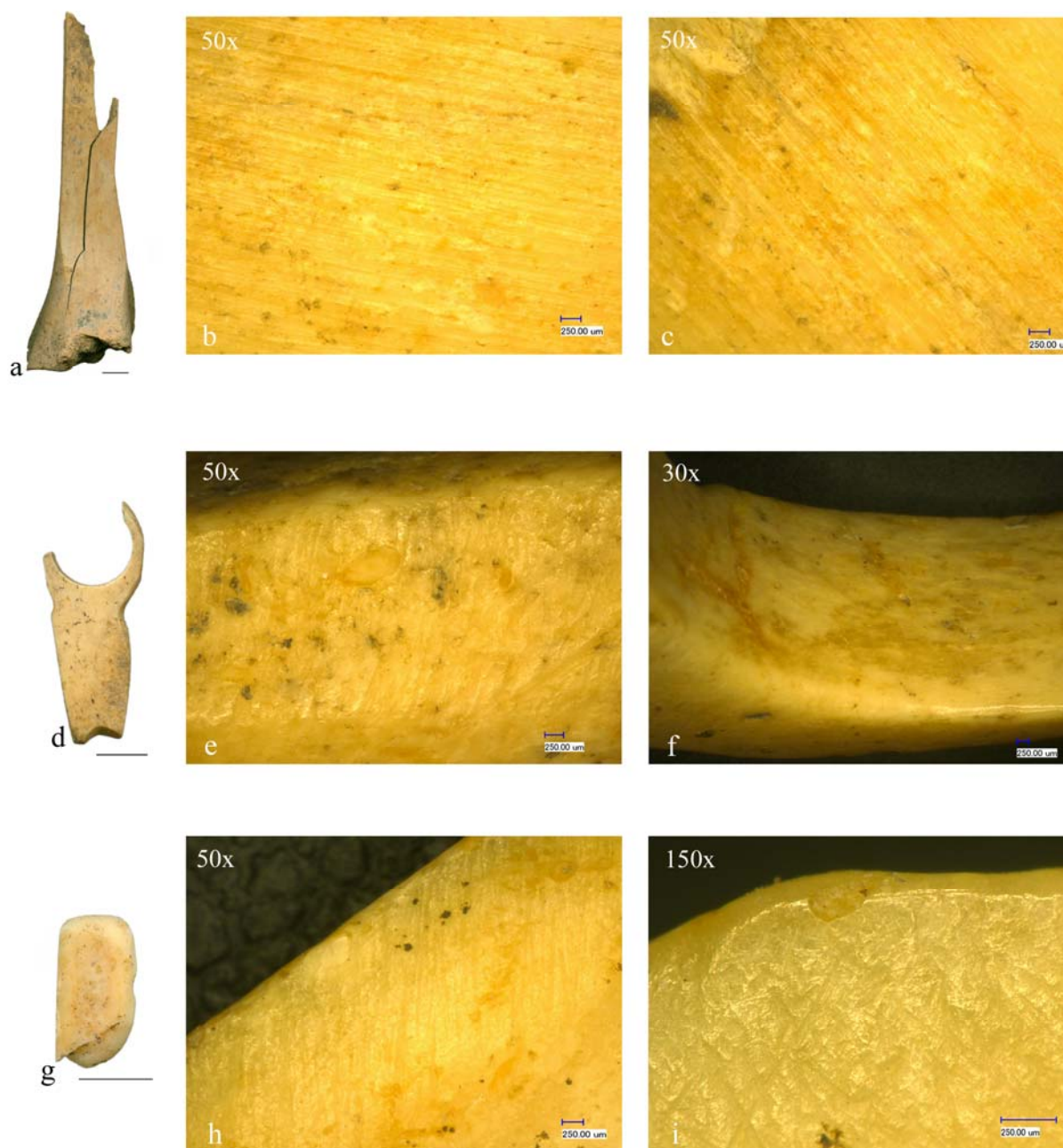
Plansa VI. Tipuri de linguri și detalii ale schemelor tehnologice.
Different types of spoons showing details of the technological schemes.

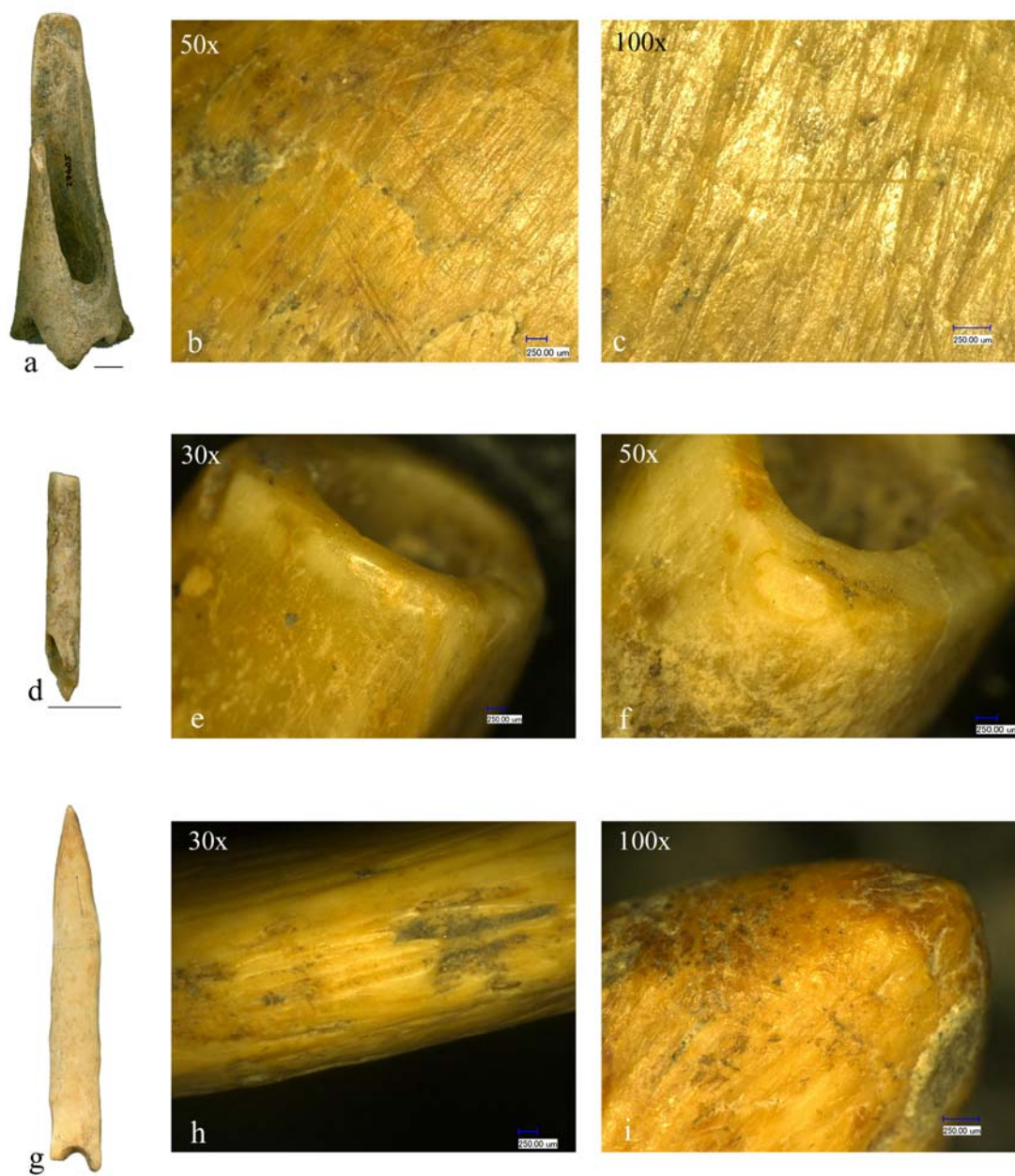
Planșa VII. Fragmente de linguri și detalii tehnologice.
Spoon fragments showing technological details.

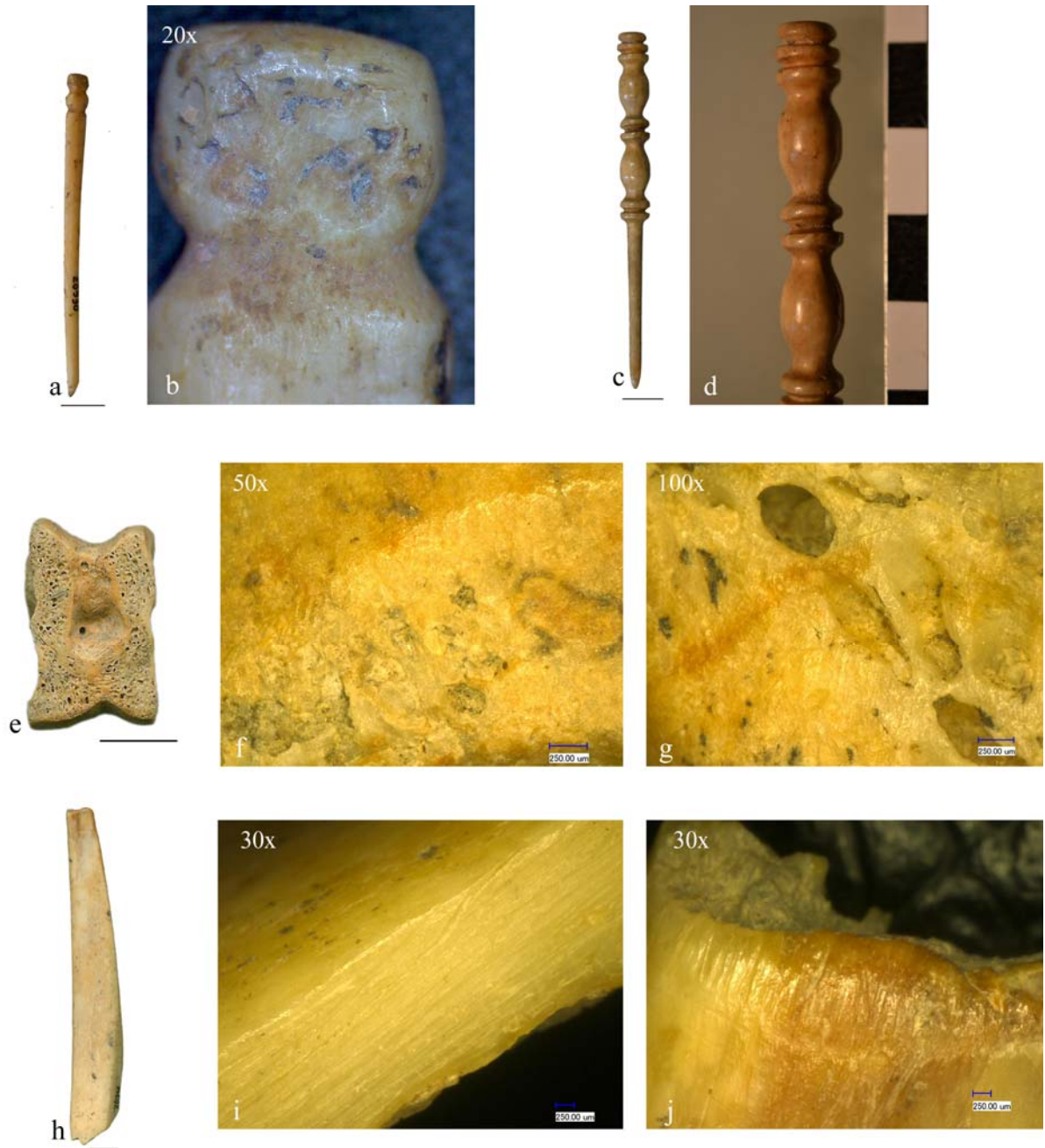
Planșa VIII. Inele confecționate pe suport în volum și plat și detalii tehnologice.
Rings made on flat and non-flat blanks showing technological details.

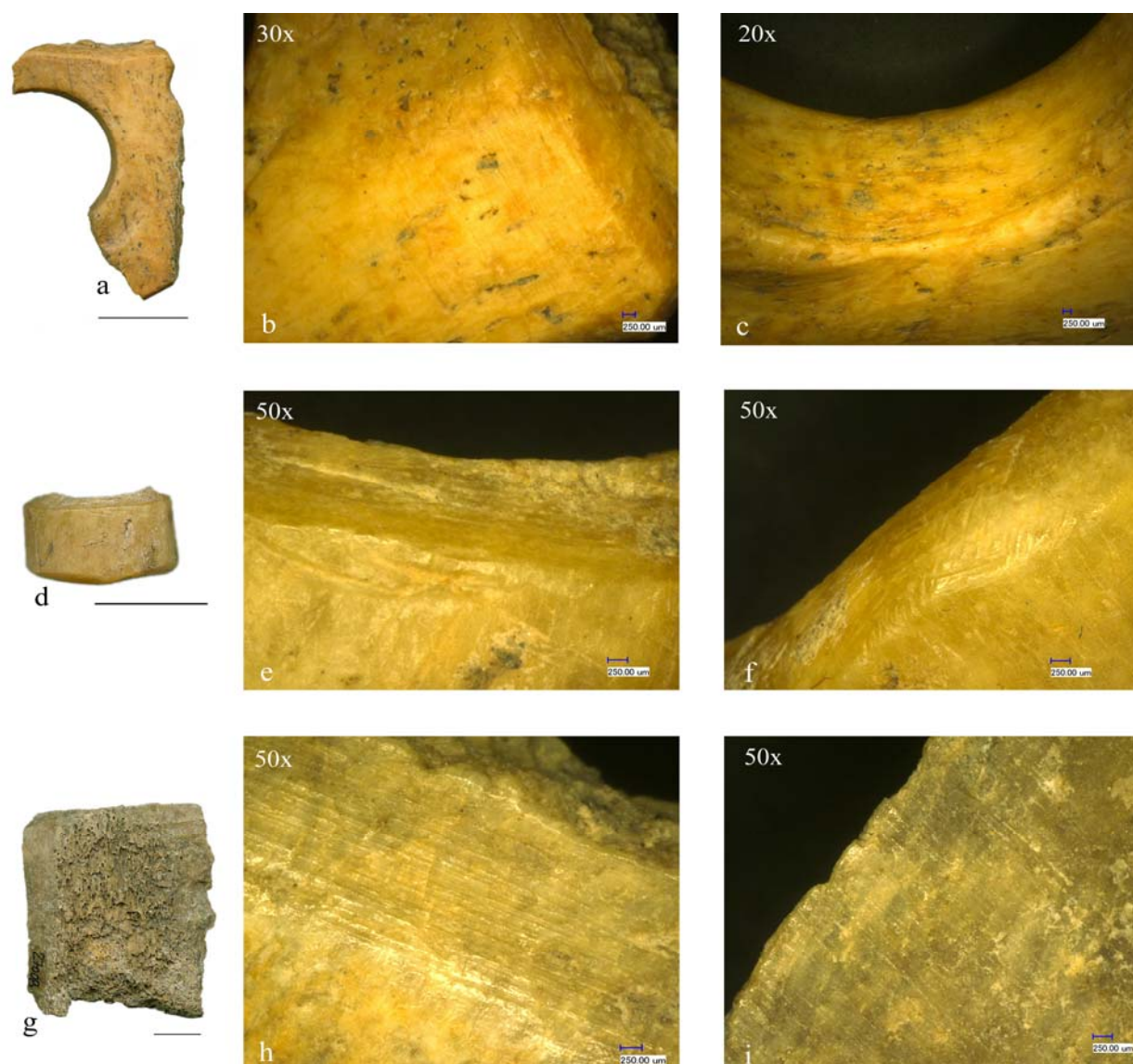
Plansa IX. Piese finite confecționate din os și detalii tehnologice.
Finished bone objects showing technological details.

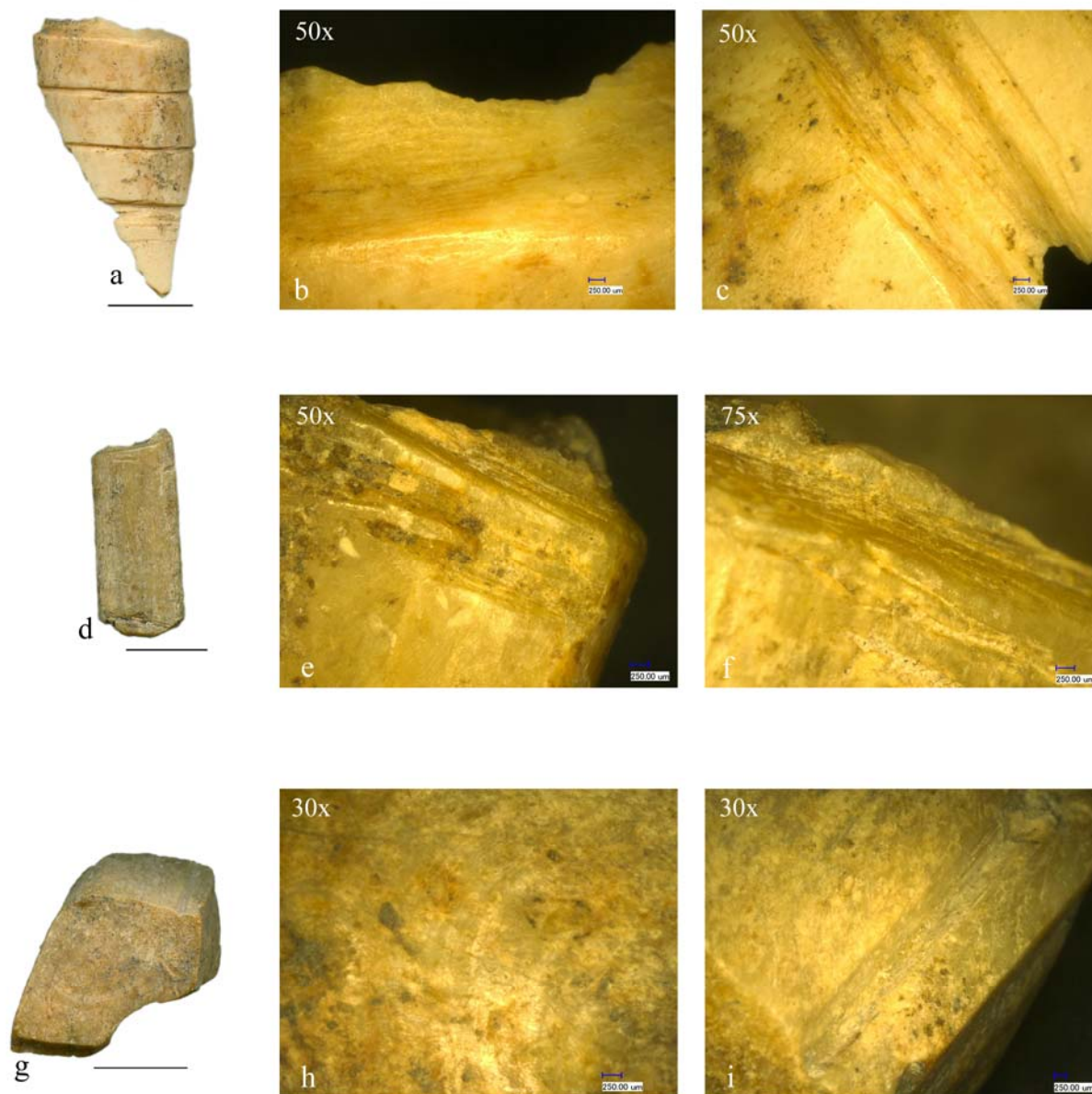
Plansa X. Piese finite confecționate din os și detalii tehnologice.
Finished bone objects showing technological details.

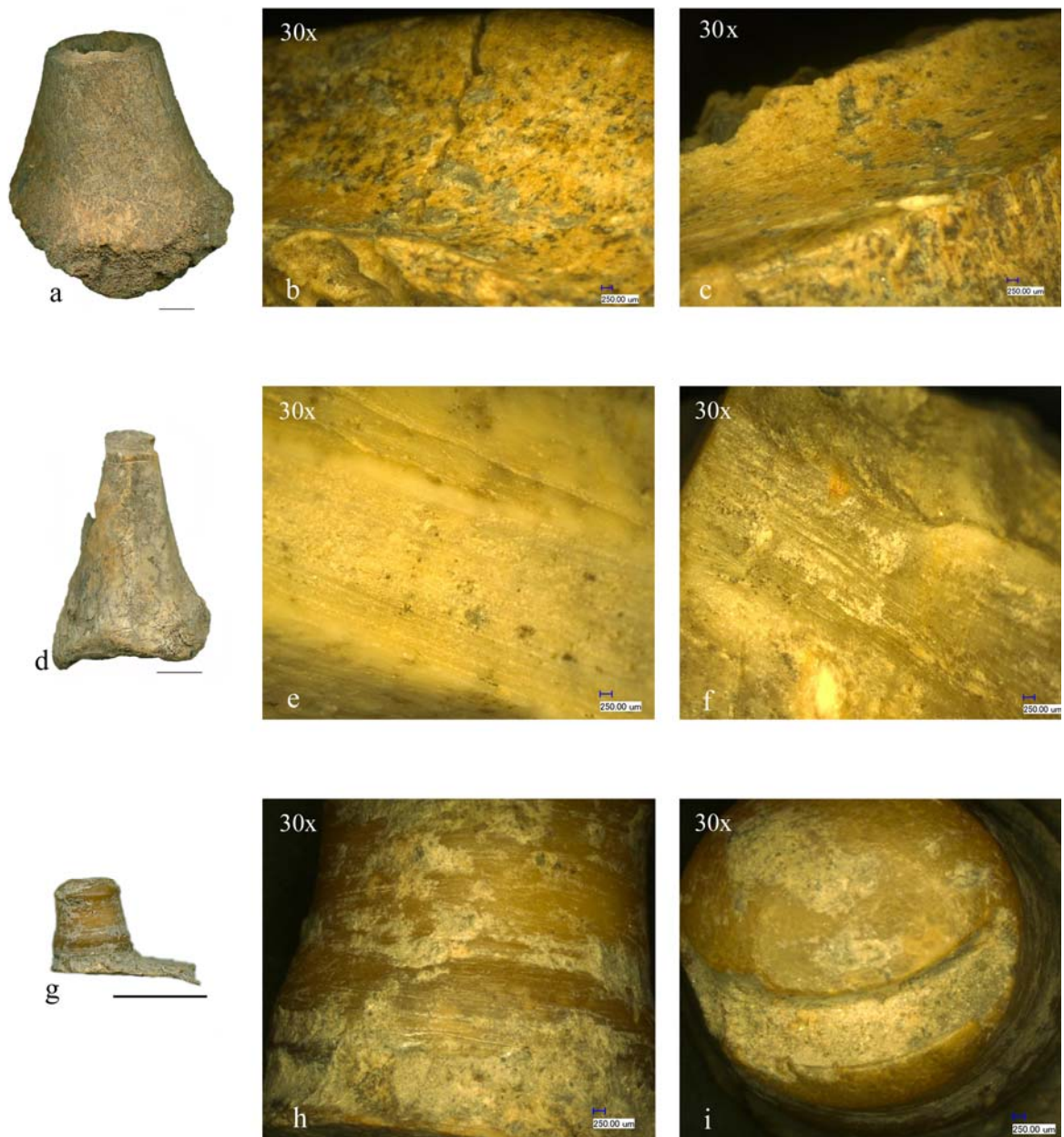
Plasa XI. Piese finite confecționate din os și detalii tehnologice.
Finished bone objects showing technological details.

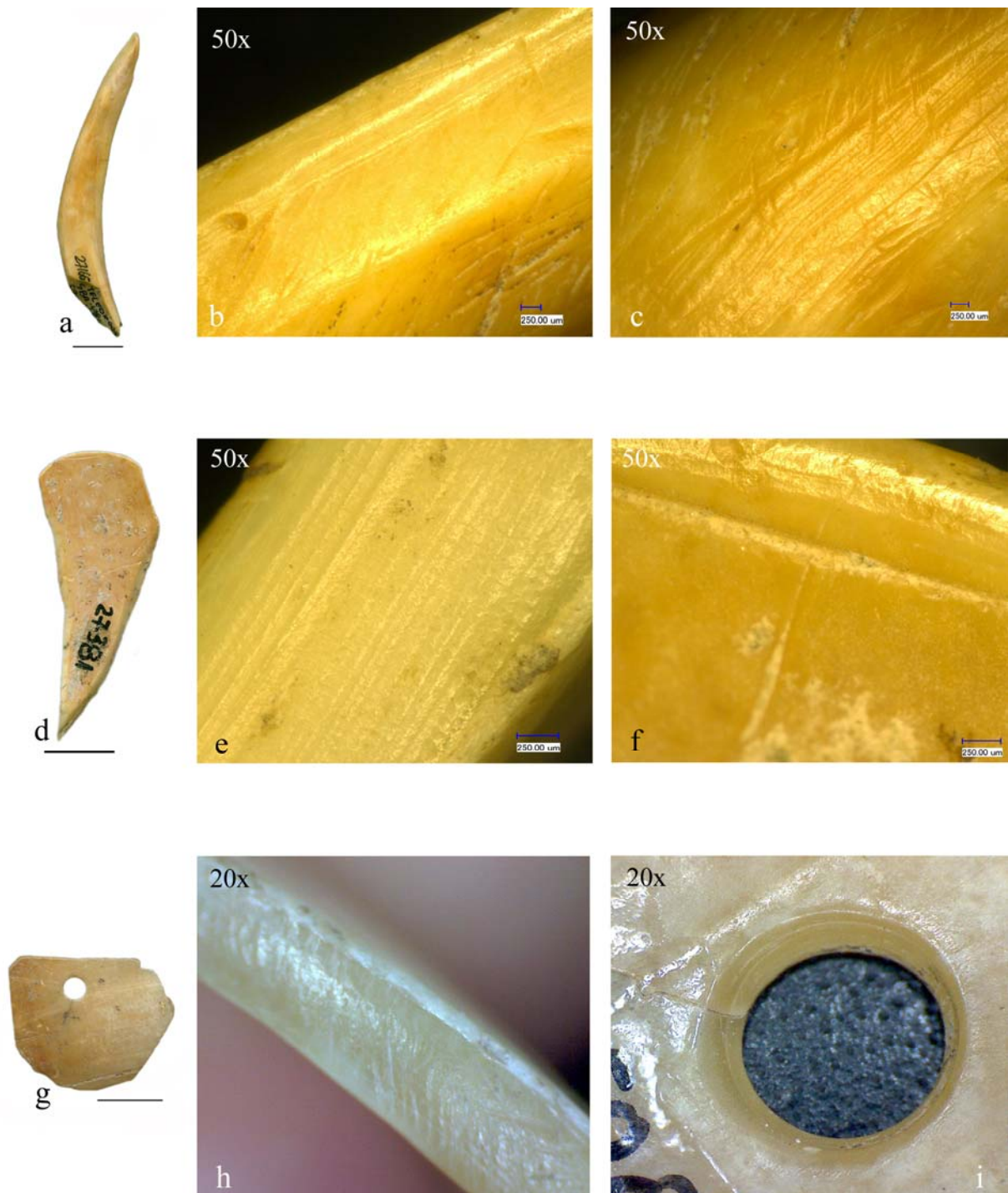
Plansa XII. Preforme confecționate din os și stigmatate tehnologic.
Bone preforms showing technological cut marks.

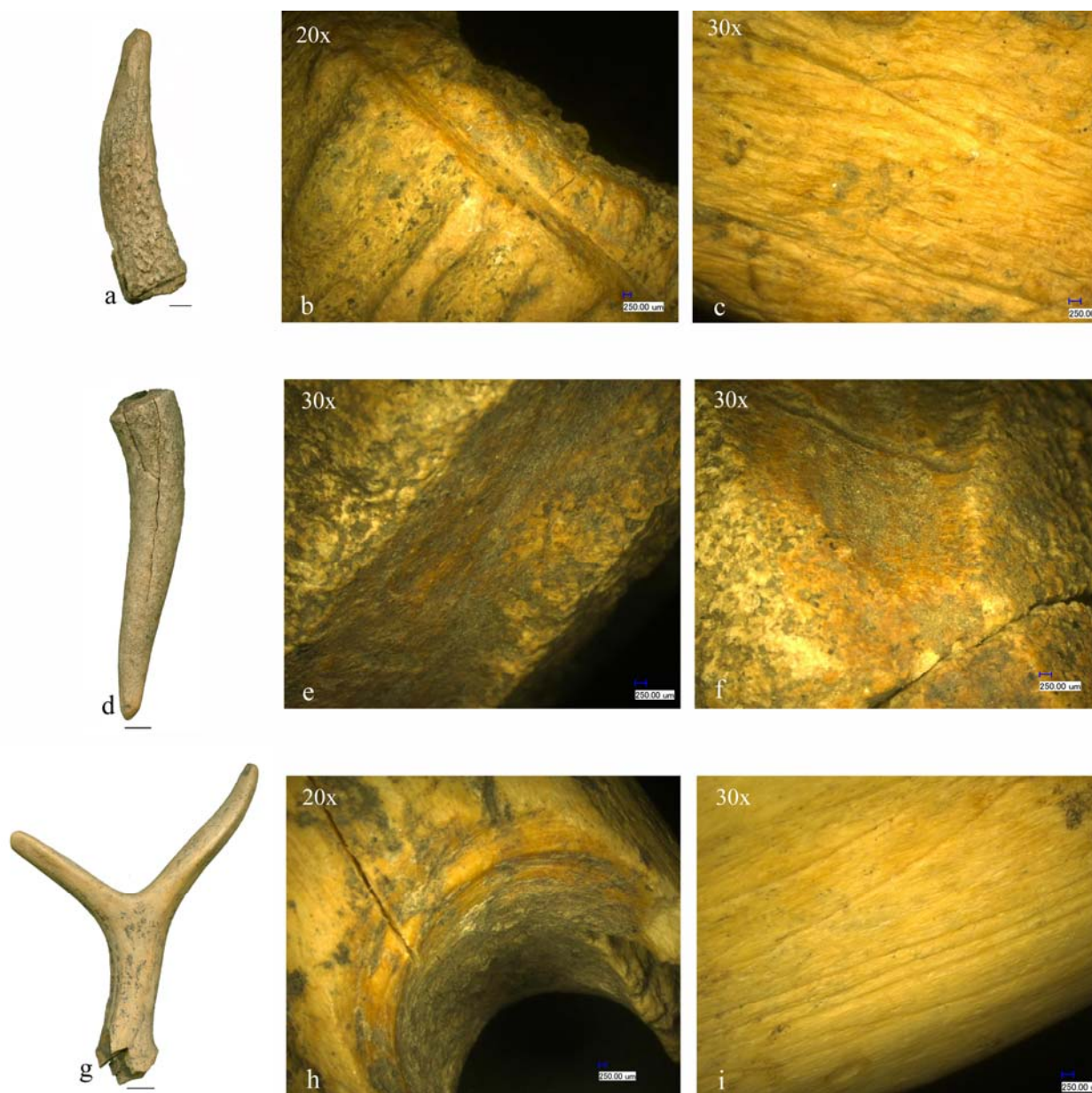
Plansa XIII. Suporturi și rest de debitaj, confecționate din os și detalii tehnologice.
Bone blanks and debitage showing technological details.

Planșa XIV. Resturi de debitaj și detalii tehnologice.
Debitage showing technological details.

Plansa XV. Piese finite confecționate din canin de *Sus* sp. și detalii tehnologice.
Finished *Sus* sp. tooth object showing technological details.

Planșa XVI. Piesă finită, preformă și suport confecționate pe corn de cervideu și detalii tehnologice.
Antler finished object, preform and blank showing technological details.

THE BOIAN - SPANȚOV POTTERY FROM TWO PITS AT NANOV - 'VISTIREASA 3' (TELEORMAN COUNTY, ROMANIA)

Vasile OPRIS*
Cristian Eduard ȘTEFAN**

Rezumat: În vara anului 2012 au fost efectuate săpături arheologice de salvare pe viitoarea șosea ocolitoare a Municipiului Alexandria, județul Teleorman. Unul dintre siturile cercetate, denumit Nanov – 'Vistireasa 3', a conținut complexe datând din diverse epoci, inclusiv unele din perioada eneolitică (culturile Boian și Gumelnița). Scopul acestui articol este de a prezenta rezultatele unei analize efectuate asupra a două loturi de ceramică de tradiție Boian-Spanțov din acest sit, provenite din două gropi de mari dimensiuni (notate Cpl. 50 și Cpl. 51). Un prim obiectiv a constat în studiul gradului de fragmentare, obținând rezultate interesante cu privire la procesele care au condus la formarea celor două contexte arheologice. Cea mai consistentă parte a studiului este reprezentată de abordarea tehnologică, în care tipurile de pastă, degresanții utilizați, metodele de formare, formele construite, tipurile de decorație și condițiile de ardere sunt prezentate atât calitativ, cât și cantitativ. Interpretările finale sunt bazate pe rezultatele obținute și pe comparații cu alte studii asemănătoare.

Abstract: During the summer of 2012 rescue excavations were conducted on the route of the bypass road around the city of Alexandria, Teleorman county. One of the researched sites, denoted as Nanov – 'Vistireasa 3', contained features dated in several epochs, including some from the Eneolithic period (Boian and Gumelnița cultures). The aim of this paper is to present the results of an analysis performed on two complete assemblages of Boian-Spanțov pottery from this site, discovered in two large pits (denoted as Cpl. 50 and Cpl. 51). A first aim was to study the fragmentation of sherds which produced interesting results regarding the formation processes of the archaeological context. The main part of the study is represented by our technological approach, where paste types, tempers used, building methods, constructed shapes, decoration types, and firing conditions are presented both qualitatively and quantitatively. Final interpretations are based on the obtained results and on comparisons with other similar studies.

Cuvinte cheie: eneolitic; România; cultura Boian; faza Spanțov; tehnologia ceramicii.

Keywords: Eneolithic; Romania; Boian culture; Spanțov phase; pottery technology.

Introduction

During May-July 2012 a team of specialists from the 'Vasile Pârvan' Institute of Archaeology, Teleorman County Museum and Romanian National Company of Motorways and National Roads conducted archaeological rescue excavations on the route of Alexandria city's (Teleorman County) bypass road. One of the researched sites was denoted as Nanov – 'Vistireasa 3', located near Nanov village, Teleorman County, on a sand bank slightly above the rest of the meadow area, with habitations from the Eneolithic to Late Roman period (Plate I.1, 2). Here a total of 91 archaeological features were investigated, with 42 of them belonging to the Eneolithic period (36 containing Boian-Spanțov and 6 containing Gumelnița type materials). The other remaining features were represented by early Hallstatt, 2nd-3rd c. AD (Chilia-Militari type), 3rd-4th c. AD (Sântana de Mureș-Cerneahov type) and 6th-7th c. AD (Ipotesti-Cândești type). Most of the archaeological features researched were dwellings and pits, but there are also incineration graves. In specific areas, layers and debris from the Eneolithic, early post-Roman or early medieval periods were investigated. The analysis of the Boian-Spanțov type pottery discovered in two large pits is a first step in our attempt to understand the behaviour and the technological aspects of the first dwellers of the Nanov – 'Vistireasa 3' site.

* Muzeul Municipiului București, B-dul I.C. Brătianu nr. 2, sector 3, 030171, București, Romania; vasileieopris@yahoo.com.

** Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan', str. Henri Coandă, nr. 11, sect. 1, 010667, București, Romania; cristarh_1978@yahoo.com.

Pottery contexts and the nature of the archaeological deposits

The complete batches of Eneolithic sherds that were discovered in two large pits have been macroscopically analysed¹. Cpl. 50 feature is a pit identified in the south part of the researched area, having an approximately oval shape with dimensions of 4.10 × 3.30 m (Plate II.1). The fill consisted of two distinct stratigraphic units: a 0.20 m thick layer at the base and another one of 0.50 m at the upper part. The first one was a dark brown deposition with ceramic fragments, animal bones, shells and small adobe fragments. The second one was an ash-like soil containing the same categories of artefacts as the former one. At the boundary between the two layers a broken decorated vessel (see endnote 1) was observed which seemed deposited on a structure of combustion (fireplace?). The pit Cpl. 50 was cut by another one, denoted as Cpl. 59 (Plate II.1), of roughly circular shape with dimensions of 1.30 x 1.10 m, with a black coloured fill containing animal bones and pottery sherds (from both the Eneolithic and post-Roman periods). Cpl. 51 feature is a roughly circular pit with dimensions of 3.50 x 3.70 m (Plate II.2), discovered just six meters away from Cpl. 51; the fill of the pit consisted of a dark brown soil out of which Boian type pottery was recovered, animal bones and a piece of flint of the 'saw' type. In its western part, Cpl. 51 was cut by another feature, denoted as Cpl. 52 (post-Roman period pit).

Period	Feature	Provisional dating	Eneolithic pottery	
			Number	Weight (g)
Chilia-Militari	Cpl. 59	2nd-3th C AD	1314	43527
Boian-Spanțov	Cpl. 50	47th-45th C BC		
Boian-Spanțov	Cpl. 51	47th-45th C BC	1694	47440
Chilia-Militari	Cpl. 52	2nd-3th C AD	3008	90967
Totals				

Table 1. Nanov – 'Vistireasa 3'. The chrono-cultural sequence of the features and the quantity of the analysed Eneolithic pottery.

Nanov – 'Vistireasa 3'. Încadrarea crono-culturală a complexelor și cantitatea de ceramică eneolitică analizată.

The size analysis results and the lack of complete vessels showed that the sherds reached the pits as a type of secondary refuse (Schiffer 1987) that was substantially fragmented, and its deposition occurred after the presumably initial use of the pits (probably clay extraction pits or pit-houses). Considering the lack of abrasion traces on the sherds' margins and the fact that some of them could be joined (Plate XV.3), we assume that the majority of the fragmentary pottery analysed here was discovered in a primary deposition. However, some differences between the sizes of fragments from the two pits can be spotted (Plate III.1), with a less fragmented pottery in the Cpl. 50 pit. This fact can be linked to specific behaviours such as the presence of an activity area where the pottery was used in close vicinity to the pit Cpl. 50.

Materials and methods

The total amount of analysed pottery counted 3008 sherds weighing 90967 grams (Table 1). Joins between individual sherds are counted as 1. All the sherds were included in the study of the fragmentation and categorisation of paste, decoration, and firing. From these, a total of 525 fragments that formed complete profiles or were parts of rims or bases have been considered as diagnostic elements in determining the original shape of the vessels. The technological analysis was based on a series of works devoted to the methodological study of archaeological ceramics (e.g. Rye 1981; Rice 1987; Orton *et al.* 1993; PCRG 2010). Thissen (2014) produced a recent study dealing with the technology of Boian type pottery, and to facilitate comparisons we chose to use much of the terminology proposed by the author to define our types of paste, shapes, and decoration. We preferred to treat the paste characteristics separately from the firing categories, and this is the reason why the term *fabric* is not used to describe the pottery analysed below².

Paste recipes

Regarding the technology of manufacturing the vessels, seven types of paste recipes were identifiable with the naked eye and with the aid of a magnifying glass (×2.25) equipped with white LED light. Four principal types (T1-4) were encountered in both batches, while three (T6-8) were observed with a very low occurrence in the pit Cpl. 51 only (Plate IV.1). Paste T2 and T4-5 are very

common in both pits, but T1 and T3 occur much less often. Paste types T6-8 are represented by a handful of sherds only (Table 2).

Paste T1 Clay with fine and sparse inclusions (Plate IV.T1)

Vessels made with this type of paste are few in the pit Cpl. 51, but occur more often in the pit Cpl. 50 (Plate IV.1). The clay has a clean appearance with rare and fine inclusions (<1 mm), well sorted, including grains of quartz and muscovite. Fine and very sparse vegetal remains are also present. All fragments from this category of paste originate from cups or beakers with thin walls and both surfaces well polished. Most of these were decorated on the exterior of the neck with *plissé*, and some of them were also painted with graphite.

Paste T2 Fine sand (Plate IV.T2)

This type of paste is characterised by a mass of fine sand that appears with a frequency of up to 30%. The grains are medium-well sorted, of rounded or sub-rounded shapes. Rarely, sparse vegetal remains can be observed, while non-plastics of white mica are a constant presence. The paste recipe with fine sand was used mainly for cups and beakers decorated as those describe above, but also for some bowls, lids and dishes.

Paste T3 Coarse sand with high density (Plate IV.T3)

Vessels manufactured with T3 paste type have a very low occurrence in the analysed batches comparable to T1 (Table 2). Their paste contains a high amount (up to 40%) of inclusions conventionally named coarse sand. In fact, there is a bimodal distribution of medium-well sorted sand grains (<2 mm) mixed with sparse gravel inclusions sized up to 10 mm. Both the sand and gravel inclusions have rounded and sub-rounded shapes, indicating that they were formed in natural conditions. Muscovite and sparse fine vegetal remains are also present. Our analysis determined this type of paste was used to build thick-walled bowls and lids of small dimensions.

Paste T4-5 Chaff (Plate IV.T4-5)

This type is predominant in both batches, comprising most of the analysed sherds (Plate IV.1). We refer to chaff as a conventional name for dense and well sorted vegetal remains that were added to the vessels' paste as a temper. At least three sub-variants of this type can be identified, each of them containing a high amount of chaff mixed with the three paste types described above (T1, T2, and T3). Chaff was used as a temper for manufacturing all the categories of vessels, leaving specific voids in the vessels walls. The mixing of fine chaff with T1 paste type is particular for some small cups, very rarely for beakers or bowls. When the medium size chaff (2-3 mm) was mixed with T2 type the resulting paste was used most often to make bowls and occasionally for beakers, dishes, strainers, pots or stands. The paste with coarse sand, sparse gravels (T3) and a high amount of medium size and coarse chaff (up to 5 mm) was used for vessels with thick walls, but also for medium and large ones, such as pots, conical plates, and cylindrical body vessels.

Paste type (no. *)	T1	T2	T3	T4-5	T6	T7	T8	Total
Cpl. 50	77	201	70	966	0	0	0	1314
Cpl. 51	4	125	31	1515	7	11	1	1694
Total	81	326	101	2481	7	11	1	3008

Table 2. Nanov – ³Vistireasa 3'. Numerical distribution of Paste types

* Joined fragments were counted as one individual.

Nanov – ³Vistireasa 3'. Distribuția numărului de tipuri de pastă.

* Fragmentele lipite au fost numărate ca un singur individ.

Paste T6 Limestone and chaff (Plate IV.T6)

Limestone is a very rare presence in the analysed pottery fragments, being identified in the paste of only seven sherds from pit Cpl. 51. This type of inclusions appears like sparse white-yellowish grains, sub-angular/sub-rounded in shape and with sizes of up to 5 mm. In all these cases, chaff was also added to the paste recipe, and therefore we consider this type as a sub-variant of T4-5. None of the fragments of this paste type were diagnostic.

Paste T7 Grog and coarse sand (Plate IV.T7)

Paste with abundant grog (crushed ceramics) and coarse sand was identified in 11 sherds from pit Cpl. 51. The grog grains have brown, orange and reddish colours and angular shapes, while the sand inclusions are rounded and sub-rounded in shape.

Paste T8 Grog and chaff (Plate IV.T8)

Only one pottery fragment from pit Cpl. 51 has this combination of tempers in its paste. The sherd is part of the rim of a large dish, well smoothed on the inside and scraped on the outside. The fracture is entirely black, but most of the grog particles are of orange-reddish colours.

Forming sequence

Construction techniques of prehistoric vessels can be identified based on the marks left on the plastic clay during the making of the pots, and on the partially hardened clay on which various operations have subsequently been performed (Rye 1981: 58). Thus, the marks that help identify the primary construction techniques (shaping) were most often observed as preserved inside the walls and are determined based on the type of fractures and cracks, while those related to interventions on partially dried clay (secondary forming and surface treatments) were identified on their surfaces (Vuković 2014).

The fragmentary pottery from Nanov – ‘Vistireasa 3’ permitted us to observe fractures and breakage patterns on a wide range of constructed shapes. The horizontal-coiling method is the most common among the techniques used for the primary formation of the vessels whose fragments were discovered in the Cpl. 50 and Cpl. 51 features, (Plate VI.1). The abundant organic material in the paste of many vessels led to the formation of voids in the joints between the coils. Thus, the horizontal fractures are very common among fragments tempered with chaff. The most susceptible to fracturing were the areas of connection between different parts of the vessel. Vessels with the rim added as a 1-2 cm wide strip were noted very often, regardless of the type of paste or shape. In some cases, activities of smoothing by fingers were observed on the areas between coils, indicating several stages in the construction of the vessels’ walls. The horizontal-coiling technique was used to build medium and large vessels of all kinds of shapes. The pots were coil-built in stages beginning with a flat or concave base made of clay slabs. The same forming sequences were observed on the walls of the cylindrical body shapes.

The simple type of biconical bowls (Plate VI.2) had their lower and upper parts joined (Thissen 2014), but there are no clear marks for identifying the way in which those two cones were built. The bowls with a thick, round or straight shoulder were formed in the same manner, having the profiled shoulder attached as a clay band after the vessel was built up. This technique was also encountered on Late Vinča bowls from Serbia and has been interpreted as a way of reinforcing the two joined parts of the bowl (Vuković 2014: 192). This could also be the interpretation in the case of the bowls from Nanov – ‘Vistireasa 3’, especially of the rounded-shouldered ones, where the band did not allow breakage for any of the analysed sherds. However, the straight-shouldered bowls have a band that in most cases only covers a small surface of the joined parts and a significant area of the upper part. In these cases, the fracturing also occurred on the joining line (Plate VI.5).

The slab technique was indicated by laminar fractures (Vandiver 1987) observed on several fragments from wide open shapes such as simply truncated vessels with short walls - the so called conical plates (Plate X.1-4), dishes or lids. There are clues that the slabs were attached differentially for each category of open shaped vessels. The short walls of the plates were initially hand-modelled, using one strip of clay or two coils, and attached to the large base. After that, the clay slabs were used to reinforce it from the exterior (Plate VI.3) or both sides (Plate VI.4). The laminar fractures of the body of the dishes are uneven (Plate VI.6) and the parts joined have variable sizes and thicknesses. All these characteristics were observed in experiments that implied the construction of vessels by using slabs in a concave mould (Bințișan 2014; see also Thissen 2015: 12). Straight laminar fractures were observed on fragments from the same lid, having at least one surface already smoothed (Plate VI.7). It was probably the case of a late reinforcement decision.

In the case of small vessels, such as cups or beakers, which do not have traces of coil or slab usage, we consider that they were primarily formed out of a single piece of clay by pinching and/or drawing (Thissen 2014: 99). The base and the thin walls were obtained during a secondary forming process (Rye 1981: 86) by scraping with the aid of tools.

The remaining marks of the tools most frequently used for scraping are of utensils made from vegetable matter, wood or most likely dried reeds (Plate VI.8). These traces are visible on the bases of small vessels with concave bottoms (cups, bowls) and are the evidence of the final action of the forming process. The thinning of the walls by scraping is rarely observable due to final surface finishing methods such as smoothing, burnishing or polishing. However, some drag marks remain on the inside surface of cylindrical body vessels, having the specific effect of retaining the red paste applied after the

firing. The cracks that appeared during the drying process were subjected to repairs. This was the case for a flat base of a large vessel which was repaired by adding clay on the external surface.

Constructed shapes

The original shapes of the vessels were determined according to diagnostic fragments such as complete profiles, rims or bases (271 from Cpl. 50 and 254 from Cpl. 51). However, this was not an easy task due to the high fragmentation and wide variety of shapes. We tried to follow the categorisation of Thissen for the Boian pottery from Teleor 008 (Thissen 2014: 101), but there were many cases where the analysed pottery from Nanov – ‘Vistireasa’ proved to have its specificity, as will be discussed below.

The ratio of the open vs. the closed forms is approximately 3:2 for both batches (Plate III.2). The open shapes comprise cups, beakers, dishes, conical plates and bowls; the closed shapes consist of pots and cylindrical body vessels. Special and rarely encountered shapes are represented by lids, strainers, pedestal vessels and stands.

Open forms

Cups and beakers

These two types of shapes were counted together because of the high similarities of the rim fragments’ characteristics, which did not permit us to make clear differentiations. Their necks are cylindrical, and rims have slightly flaring shapes. The paste is fine, of T1 and T2 types, and the colour is usually black or greyish-black. The decoration is commonly made with *plissé* and painted graphite on the outside and occasionally red and white colours on the inside. The cases in which larger fragments allowed a clear distinction between cups and beakers are displayed in Plate VII.1-6 and Plate VIII.1-6. The percentage of both cups and beakers is around 15% in both features, while their usage for personal consumption of liquids was already assumed (Thissen 2014: 100).

Conical plates and dishes

Two types of wide open shapes with mouth diameters larger than 15 cm have been identified, occurring in low percentages in both batches (Plate III.2). Those with short conical walls and wide bases were denoted as conical plates (Plate X.1-4), and the ones with a well-defined neck and rim, oblique lower-body walls and small bases were labelled as dishes (Plate IX.1-5). The first category is specific to the final Neolithic period, while the second was gradually imposed during the Lower Danube Eneolithic, being very common for the Gumelnița pottery production (Voinea 2005). Not only their morphology but also the manufacturing methods differ. The conical plates are made with paste T4-5, having large flat bases and short walls constructed by coils and/or slabs. Their inner surfaces are well smoothed or polished and external surfaces are rough or finished by barbotine. The dishes were built using paste T2, T3, T4-5, and T8. The shape is shallow, having a small base (or probably a foot), straight or curved walls and upper parts that can differ substantially from one dish to another (Plate IX.1-5). Considering the presence of uneven laminar fractures, the mould technique could have been one of the forming methods used. Both inside and outside surfaces are usually well finished while the decoration was applied on the external one, comprising flutes (Plate IX.3), incisions (Plate IX.2) or excision filled with red paste (Plate IX.1). These morphological differences can be linked to specific functional activities such as the use of conical plates in cooking processes and the use of dishes for serving shared meals.

Bowls

Four sub-types of bowls were identified: *hemispherical bowls* (Plate XI.1), *carinated bowls* (Plate XI.2), *round-shouldered bowls* (Plate XI.3) and *straight-shouldered bowls* (Plate XI.4, 6, 7). Also, multiple types of rim variants were identified. This variability in morphology can also be observed in the paste types used, forming sequences (discussed above), surface finishing, decoration and firing (see below). Their percentage in both batches is around 30%.

Average of the rim diameter (cm)						
Feature	Cups/Beakers	Conical plates	Bowls	Pots	Cylindrical body	Lids
Cpl. 50	13.4 (n=27)	25.6 (n=12)	20.3 (n=13)	22.4 (n=27)	27.5 (n=4)	18.5 (n=3)
Cpl. 51	13 (n=5)	29.5 (n=8)	25.3 (n=16)	21.1 (n=15)	26.6 (n=3)	30 (n=4)

Table 3. Nanov – ‘Vistireasa 3’. Average of the rim diameters measured for principal form categories from the Cpl. 50 and Cpl. 51 features.

Nanov – ‘Vistireasa 3’. Media diametrelor la gură măsurate pentru principalele categorii de formă din complexe Cpl. 50 și Cpl. 51.

Closed forms

Pots

Pots represent the most often encountered category of forms within the analysed pottery. They are of three types: *hole-mouth pots* (Plate XIII.1, 4), *biconical pots* (Plate XIII.2, 3, 5-9) and *collar-neck pots* (Plate XIII.6). The pots were most frequently made with the paste recipe denoted as T4-5. The bases were formed by clay slabs, and the walls were built in several stages with the aid of the horizontal-coil technique. The well finished inner surfaces and rough or barbotined external surfaces are other specific treatments for these types of forms. The firing was incomplete oxidizing. Many of them have soot traces and carbonisation marks (Skibo 2013) resulting from their usage as cooking containers (Thissen 2014: 101).

Cylindrical body vessels (Plate XII.1-4)

This type comprises medium-sized and large vessels with cylindrical walls, thick shoulders, and short inward rims. The lower parts are conical, and their bases are flat or footed. A flat base was observed on one restored medium-sized vessel of this type (Plate XII.1), discovered from Cpl. 50 feature³. Flat bases are specific to large cylindrical vessels, while the identified fragments of feet could have also originated from this type of shapes of medium dimensions, as these are known from other Lower Danube sites from the same period (Comșa 1974: 108-9). The paste of this form category is usually of T4-5 type and the only forming technique observed was the horizontal-coil method. External excision is the main decoration method related to this type of form, very often being filled with white paste. The interiors of the walls were scraped and red/white paste was applied after firing.

Special forms

Lids

The identified fragments are from lids of two types: the simple conical (Plate XIV.4) and the type with shallow walls and cylindrical or slightly conical necks (Plate XIV.1-3). The first one is made with T4-5 paste type, roughly finished and incompletely oxidised. The second one varies concerning paste, surface treatments, decorations, and firing. Paste types T2, T3, and T4-5, were used to build these lids. The presence of slabs was also noted. Excised (Plate XIV.1) and graphite painted decoration (Plate XIV.2) were identified only in one case each.

Strainers

Having a rare occurrence, the fragments of the so-called strainers present in the two analysed batches are at least of two types: conical (Plate XV.4) and hemispherical (Plate XV.5). Based on the abrasion traces observed on the conical type it is obvious that they were used with the larger diameter as the base, and therefore cannot be considered proper strainers. Most probably, the hemispherical ones had this function.

Pedestal vessels (Plate XV.3)

The amount of items in this category was based on the number of ceramic feet fragments identified. It is possible that these feet originate from categories already counted, such as cylindrical body vessels or dishes (see above).

Stands

Two fragments of ceramic stands were identified, both discovered in the Cpl. 50 feature. One of them belonged to a cylindrical stand (Plate XV.2) decorated with horizontal flutings on the external surface and scraped on the inside. Another fragment originated from a parallelepiped stand (Oprîș and Lazăr 2015) with the outer surface polished and the internal one smoothed. Both of them have visible traces of abrasions on their tops, formed during usage.

Decoration

The same range of decoration methods was used for the pottery from both features (Table 3), but slight differences could be observed in the proportions related to every pottery batch (Plate V.1). Barbotine was the most common and was applied on the external surfaces of most of the pots (in the strict sense) (Plate XIII) and conical plates (Plate X). It is an external surface finishing method, which consists of a coat of clay applied soon after the vessel's final forming process. Also, it is considered a decoration method because very often this procedure implied the creation of vertical, horizontal or oblique lines drawn with the fingers. The so called *impresso* decoration was observed in correlation with barbotine, and it is represented by stripes of clay with finger impressions, attached horizontally, under the rim of hole-mouth pots (Plate XIII.4) or obliquely, on the walls of conical plates (Plate X.3).

Small polished channels, commonly denoted as flutes or *plissé* (Thissen 2014) have been made on the necks of cups, beakers, and more rarely on dishes and bowls (Plates VII.3-6, VIII.1-5,

IX.3 and XI.7). The same categories of shapes were decorated with graphite paint that was applied before the firing on burnished surfaces and very often used together with *plissé* (graphite paint on the lower part of the neck and horizontal parallel flutes in the upper part) (Plate VIII.1-6). Graphite paint decoration was also rarely encountered on the rims of some highly decorated cylindrical body vessels (Plate XII.3) or on the rim zones of lids (Plate XIV.2).

Feature	Painted			Incised	Excised	Flutes/ <i>Plissé</i>	Impresso	Barbotine	Undecorated
	Graphite	Red	White						
Cpl. 50	36	28	14	66	45	61	12	359	727
Cpl. 51	12	7	5	64	43	97	13	410	1054

Table 4. Nanov – ‘Vistireasa 3’. Numerical distribution of decoration types.

Nanov – ‘Vistireasa 3’. Distribuția numărului de tipuri decorative.

The red and white pastes were encrusted in the excised/incised patterns or coated the inside of particular black vessels after the firing process in an unoxidised/reducing atmosphere. In the interior of cups and beakers, the paste (most often red and very rarely white) was applied on a roughened strip under the rim (Plate VIII.4). It was a common practice observed on beakers from a wide range of final Boian phase sites on both sides of the Danube (Morintz 1953; Berciu 1961; Todorova 1975, 1983; Comşa 1990). The cylindrical body vessels had the upper half or the entire internal surface dyed with red (Plate XII.2-3), sometimes over a white layer. Pottery samples with white or red paste from feature Cpl. 50 were subject to archaeometric analysis in order to establish the recipes used for red and white pastes (Opriş *et al.* 2016), but the final results will only be published in the spring of 2017. However, at this point of research, it became clear that the red paste is commonly based on iron oxides⁴, while the white paste is more heterogeneous, containing calcite, gypsum, kaolin and other compounds that will be determined in the near future.

Incised designs were made on the bowls and very rarely on dishes and bi-conical pots (Plate IX.2). The patterns were created with parallel lines, cuts or circles, in some cases being filled with white paste. Excised decoration encrusted with white paste (Plates XII.3, XIV.1 and XV.3), and occasionally with red (Plate IX.1), is considered to be the defining technique used for the Boian ceramics (Comşa 1954: 372; Pandrea 2000: 39). In the two analysed batches, the percentage of this type is very low with only 3.3% in the Cpl. 50 and 2.5% in the Cpl. 51 (Plate V.1). The widely excised models are specific for the vessels with a cylindrical body (Plate XII.1-4). The excision was performed using sharp tools. It was allegedly considered that flint blades were used for this purpose (Comşa 1990: 57). However, the inside of the excisions preserved marks of the tools used for removing the clay, and it is more likely that the utensils were made out of plant fibers, probably wood or dried stems. This supposition was confirmed by our experiments with leatherhard vessels. The marks made with spatulas of dry reed were very similar to those observed on the original vessels. Moreover, flint tools have proved troublesome for this type of activity, especially for the vessels tempered with chaff.

Firing

Remains of pottery firing structures were not discovered on the site and probably the firing of pottery took place outside the dwelling areas. Four firing categories were identified based on the colours observed in the fractures (Rye 1981: 114-19; PCRG 2010: 28). The pottery from both features is characterised mainly by incompletely oxidised and unoxidised/reducing firing atmospheres, while completely oxidised and irregularly fired sherds have a very low frequency (Plate V.2). The ratio between the oxidising and reducing firing categories is almost equal for the pottery batches from Nanov – ‘Vistireasa 3’, with preferential treatment for certain categories of form and decoration. Thus, most of the cups, beakers, bowls, dishes and excised vessels were fired in a controlled environment where the access of oxygen was interrupted at a time of combustion, resulting in black pottery. This type of firing took place in specially arranged structures, probably pits covered at a specific moment (Rye 1981: 98; Tencariu 2015). The uniform black colours as observed in most fractures suggest that the firing structures were closed while cooling down (Rye 1981: 118; Thissen 2014: 100). Pots of different shapes and rough surfaces or with barbotine decoration were incompletely oxidised, sometimes irregularly, both distinct patterns of an uncontrolled combustion such as an open firing (Rye 1981: 97-8; Comşa 1990: 66). Also, the abundance of organic material used as temper had a certain role in maintaining the black cores of the vessels fired in an oxidising atmosphere (Rye 1981: 115). This preferential system for firing pottery can be interpreted as the result of production environments with

different degrees of specialisation: a highly specialized one for the potters who were making black fine ceramics or excised vessels and a household local production for incompletely fired vessels (Thissen 2014: 104).

Secondary firing marks were identified as soot traces linked to cooking on the open fire and were observed on the pots and conical plate fragments from both features. Some sherds from a largely excised vessel from Cpl. 50 feature were over-fired, but we could not determine if this was the effect of the primary firing or a secondary firing.

Discussions and conclusions

The pottery from the features Cpl. 50 and Cpl. 51 excavated at the Nanov – ‘Vistireasa 3’ is representative of the shapes and decorations associated with the final phase of the Boian culture⁵, similar materials being discovered in settlements in Northeastern Bulgaria (Ovcharovo, Polyanitsa, Radingrad, Rousse) and South/Southeastern Romania (Căscioarele-Ostrovel, Petru Rareș, Radovanu, Spanțov, Tangâru). However, in both batches a few, but specific, shapes (Plates IX.4-5, XII.1 and XV.1) that can be assigned to the later A1 phase of the Gumelnița culture were identified. The relatively high percentage of graphite decorated vessels identified in the Cpl. 50 feature is another characteristic of the Gumelnița A1 phase. These elements date the production of the pottery from the two pits at the beginning of the middle Eneolithic, in a transitional phase between the Boian and Gumelnița cultures. Recent aDNA analysis has demonstrated that both populations, Boian and Gumelnița, have similar genetic features that are due to a common origin in Southwestern Anatolia from where they arrived in the Balkans after a slow process of migration (Hervella *et al.* 2015).

Regarding the paste recipes, it is important to note that the observed intensive usage of chaff as temper is not a common practice for the final Boian phase (Berciu 1961, Comșa 1974), or for the later Gumelnița ceramic tradition (Voinea 2005), in which the use of grog prevails. As Comșa has noted after studying Eneolithic pottery from Ipotești (Comșa 1973), the usage of chaff as temper for pottery of Boian final phase is specific only to the Western Wallachian area and this assertion has been confirmed to date by the later studies performed on pottery from Teleor 008 (van As *et al.* 2006; Thissen 2014) and by the results of the current analysis.

The majority of the clays used were of an alluvial nature, containing white mica and quartz inclusions of various dimensions, suggesting different sources or a single source but special treatments in the separation of inclusions, by using methods including sieving or levigation. The near watercourse of the Vedea River could have been the area from which the clay for the pottery was collected (cf. van As *et al.* 2005: 63, 66-7). The seven sherds with abundant limestone inclusions are an exotic presence, probably originating from other production sites or indicating an uncommon clay source.

The paste recipes were prepared according to the size and function of the future vessel. The T1 and T2 paste types broadly correspond to the F1 fabric type identified by Thissen in the Boian pottery batches from Teleor 008 (Thissen 2014: 98) and were mainly used for making cups and beakers. The major differences consist in the presence of painted decoration (graphite on the outside/red and white paste on the inside) on the fine pottery from Nanov – ‘Vistireasa 3’, and the reddish-orange-yellow colour of some sherds. The paste type T4-5 (chaff tempered) is very similar to the F7 fabric from Teleor 008, being also the most often encountered and having percentages up to 80% in the latest phase (Thissen 2014: Fig. 2).

At the site level, the technological analysis reveals a common pottery production for specific categories of vessels. Similarities can also be observed in the percentage of the constructed shapes and their relation to specific manufacturing techniques, even though some differences can be spotted. The main vessels that were produced were common pots made with chaff tempered unsorted clay and fired under incompletely oxidising circumstances, most probably reflecting a household pottery production. A specialised pottery production (Thissen 2014: 104) can be upheld by the recurrence of the well sorted clay and sophisticated shapes, decorations and reduced firings such as those used for cups, beakers, shouldered bowls, dishes, and cylindrical body vessels.

Acknowledgements

We are grateful to Pavel Mirea for enabling us the access to the pottery from Nanov – ‘Vistireasa 3’ site and for the valuable discussions we had. Special thanks go to Laurens Thissen, Theodor Ignat and Cătălin Lazăr for their helpful comments and suggestions. Marius Blasko helped us by providing valuable assistance in drafting the text in English.

This work was performed through the Partnerships in Priority Areas Program - PN II, developed with the support of MEN - UEFISCDI, project no. 338/2014 (PN-II-PT-PCCA-2013-4-2302).

Note

¹ This study did not include three partially restored vessels from the Cpl. 50 feature and one from the Cpl. 51. These were in the process of restoration in the laboratory of Teleorman County Museum at the time of our direct analysis of the two batches described here.

² In Anglo-Saxon literature, the equivalent of *paste* is the term *fabric* (rarely *paste*), which besides physical characteristics of matrix constituents also takes into consideration the firing conditions (Orton *et al.* 1993: 67).

³ This is one of the vessels indicated at Note 1, which was not available at the time of our analysis and therefore was not included in our study.

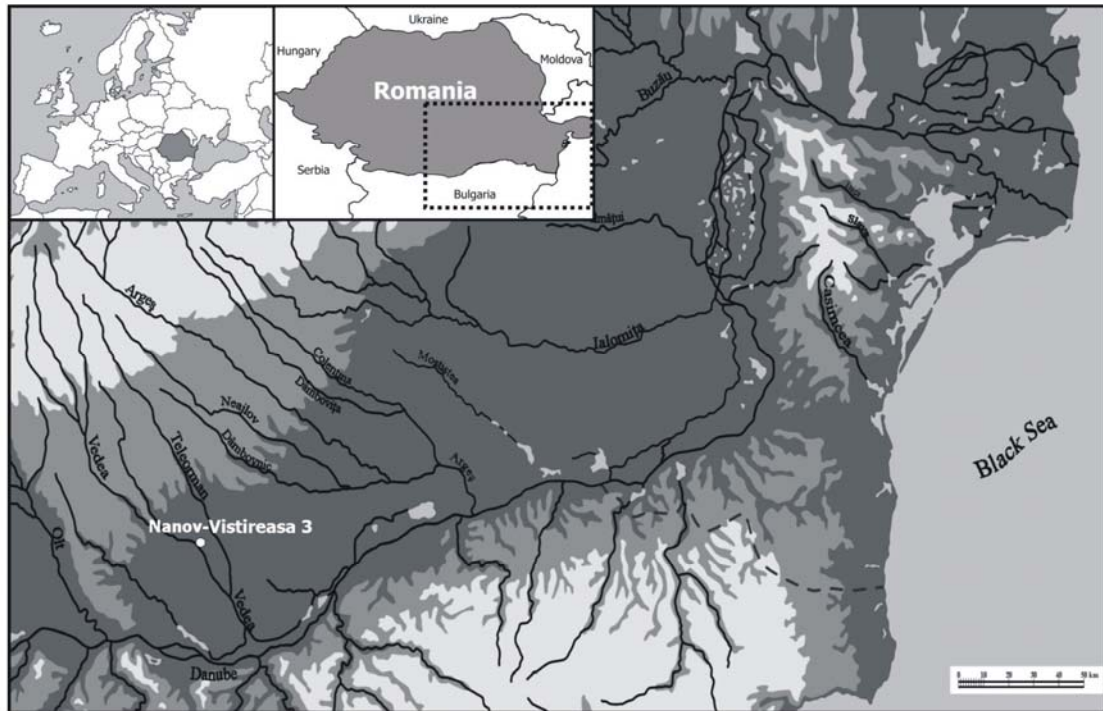
⁴ See also Gâță and Mateescu 1999-2001 for a review of the use of ochre in southern Romania Neo-Eneolithic period.

⁵ In Romania it is called the Spantov aspect (Morintz 1953) or the transition phase from the Boian culture to the Gumelnița (Comșa 1974), and in Bulgaria is considered the IVth stage of the Polyanitsa culture (Todorova 1978; Naydenova 2010).

Bibliography

- Berciu, D. (1961) *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București: Ed. Academiei R.P.R.
- Bințișan, A. (2014) 'Arheologie experimentală. Arderea în instalație verticală – o altă posibilă modalitate de obținere a efectului cromatic *black-topped*', *Buletinul Cercurilor Științifice Studențești* 20: 5-16.
- Comșa, E. (1954) 'Considerații cu privire la evoluția culturii Boian', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 5(3-4): 361-92.
- (1973) 'Rezultatele săpăturilor arheologice din așezarea neolitică de la Ipotești, jud. Olt (1961)', *Materiale și Cercetări Arheologice* 10: 33-37.
- (1974) *Istoria comunităților culturii Boian*, București: Ed. Academiei R.S.R.
- (1990), *Complexul neolitic de la Radovanu*, Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, VIII, Călărași.
- Gâță, Gh. and Mateescu, C.N. (1999-2001) 'The use of ochre for pottery decoration in the Middle Neolithic at Vădastra', *Dacia. Revue d'archeologie et d'histoire ancienne, Nouvelle Serie* 43-45: 183-95.
- Hervella, M., Rotea, M., Izagirre, N., Constantinescu, M., Alonso, S., Ioana, M., Lazar, C., Ridichie, F., Soficaru, A.D., Netea, M.G. and de-la-Rua, C. (2015) 'Ancient DNA from south-east Europe reveals different events during Early and Middle Neolithic influencing the European genetic heritage', *PLoS ONE* 10, e0128810. doi:10.1371/journal.pone.0128810.
- Lazăr, C. and Parnic, V. 2011, 'Some considerations about an anthro-zoomorphic figurine discovered at Mariuța-La Movilă (Southeastern Romania)', *Studii de Preistorie* 8: 209-13.
- Morintz, S. (1953) 'Șantierul Spantov', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* IV(1-2): 220-39.
- Naydenova, E. (2010) 'Actual research status of the Chalcolithic cultures Polyanitsa and Boian', *Studii de Preistorie* 7: 71-79.
- Opriș, V. and Lazăr, C. (2015) 'Suporturile paralelipipedice din eneoliticul timpuriu de la Dunărea de Jos', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie* 7: 67-84.
- Opriș, V., Mirea, D., Andrei, R., Straticiu, M., Simion, C., Stănculescu, I. and Dascălu, L. (2016) 'Archaeological and archaeometrical analyses on Eneolithic pottery from Nanov-Vistireasa (Teleorman County)', *The Fifth Balakan Symposium of Archaeometry, Sinaia, România, 25-29 September 2016*, oral presentation.
- Orton, C., Tyres P. and Vince, A. (1993) *Pottery in archaeology*, Cambridge, Manuals in Archaeology, Cambridge University Press.
- Pandrea, S. (2000) 'Câteva observații referitoare la periodizarea culturii Boian', *Istros* 10: 35-70.
- Prehistoric Ceramics Research Group (=PCRG) (2010) *The study of prehistoric pottery: general policies and guidelines for analysis and publication*, Occasional Papers NOS 1 and 2, 3rd Edition Revised.

- Rice, P.M. (1987) *Pottery Analysis: A Sourcebook*, Chicago: University of Chicago Press.
- Rye, O.S. (1981) *Pottery technology. Principles and reconstruction*, Manuals on archaeology 4, Washington DC: Taraxacum.
- Schiffer, M.B. (1987) *Formation processes of the archaeological record*, Salt Lake City: University of Utah Press.
- Skibo, J.M. (2013) *Understanding pottery function*, New York: Springer.
- Tencariu, F.A. (2015) *Instalații de ardere a ceramicii în civilizațiile pre- și protoistorice de pe teritoriul României*, Iași: Ed. Universității 'Al.I. Cuza'.
- Thissen, L. (2014) 'Boian period ceramics from Teleor 008, a site in South of Romania', *Studii de Preistorie* 11: 97-113.
- (2015) 'Ceramics from an Early Neolithic (Criș I) site in S Romania: Măgura 'Buduiasca – Boldul lui Moș Ivănuș', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie* 7: 5-44.
- Todorova, H., Ivanov, S., Vasilev, V., Hopf, M., Quitta, H. and Kohl, G. (1975) *Arheologicheskoprouchvane na selishnata mogila I nekropola pri Goljamo Delcevo, Varnensko*, Sofia: Bulgarskata Akademiia na Naukite.
- Todorova, H. (1978) *The Eneolithic Period in Bulgaria in the Fifth Millennium B.C.*, British Archaeological Reports, International Series, Supplementary series 4, Oxford: BAR.
- Todorova, H., Vasilev, V., Yanushevich, Z., Kovacheva, M. and Valev, P. (1983) *Ovcharovo. Razkopki i Prouchvania (IX)*, Sofia: Izdatelstvo na Bulgarskata Akademiia na Naukite.
- van As, A., Jacobs, L. and Thissen, L. (2005) 'Preliminary data on Vădastra pottery from Teleor 003, Teleorman River Valley, Southern Romania', *Leiden Journal of Pottery Studies* 21: 61-68.
- (2006) 'Preliminary data on Boian and Gumelnița pottery from Teleor 008 and Măgura-Bran respectively, Teleorman River Valley, Southern Romania', *Leiden Journal of Pottery Studies* 22: 137-47.
- Vandiver, B. (1987) 'Sequential Slab Construction; A Conservative Southwest Asiatic Ceramic Tradition, ca.7000-3000 BC.' *Paléorient* 13: 9-35.
- Voinea, V. (2005) *Ceramica complexului cultural Gumelnița - Karanovo VI. Fazele A1 și A2*, Constanța: Ed. Ex Ponto.
- Vuković, J. (2014) 'Archaeological evidence of pottery forming sequence: traces of manufacture in late neolithic Vinča assemblage', in S. Vitezović and D. Antonović (eds.) *Archaeotechnology. Studying technology from prehistory to the Middle Ages*, pp. 177-98, Belgrade: Srpsko arheološko društvo.

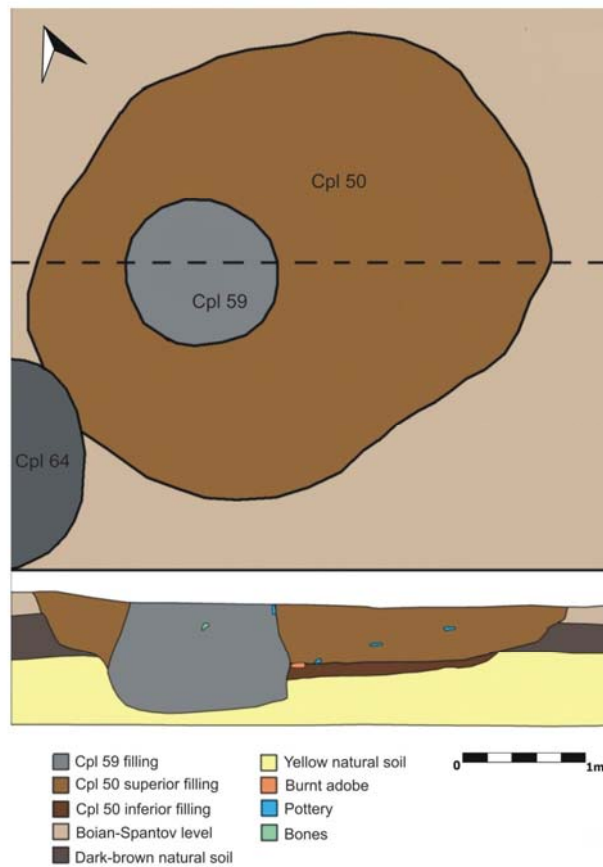
1

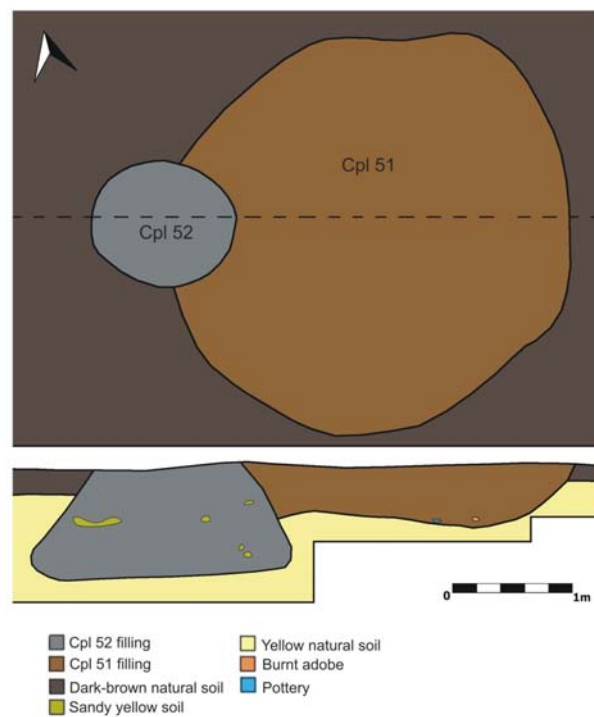
2

Plate I. Nanov – 'Vistireasa 3' 1. Location of the site (map after Lazăr and Parnic 2011, modified); 2. Researched surface and the site position on the route of the Alexandria's bypass road (km 7+450 - 7+780).

Nanov – 'Vistireasa 3' 1. Localizarea sitului (hartă după Lazăr și Parnic 2011, modificată); 2. Suprafața cercetată și amplasamentul sitului pe ruta șoselei ocolitoare a Alexandriei (km 7+450 - 7+780).

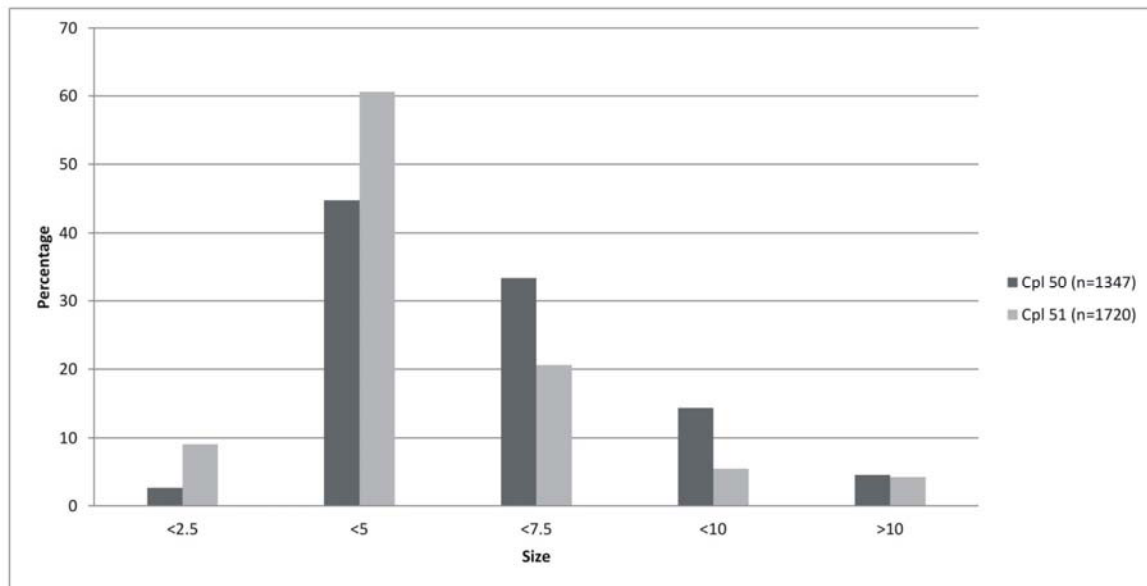

1

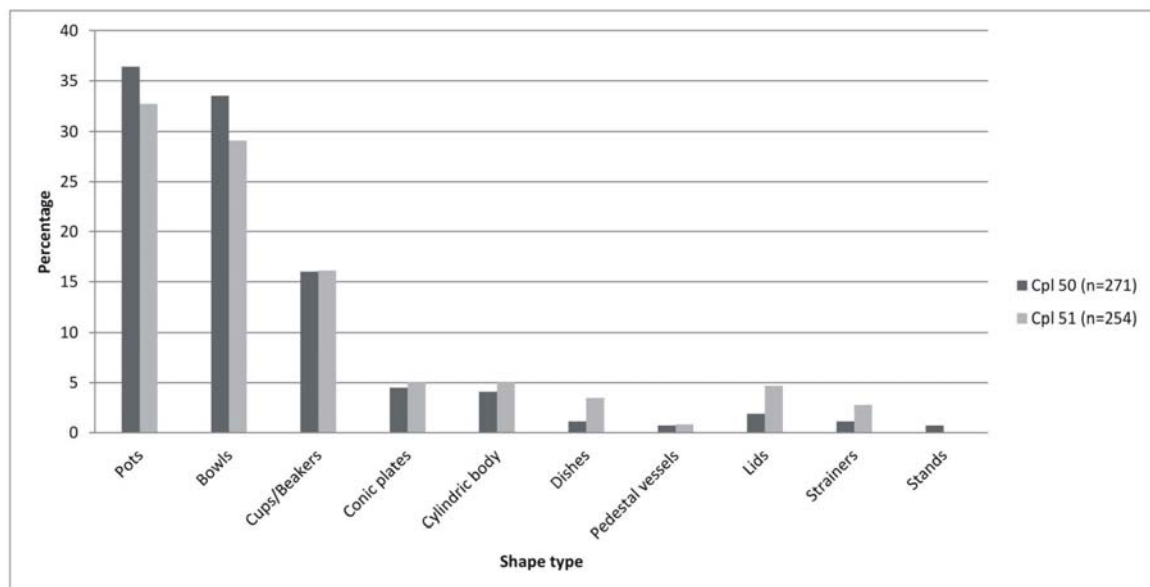

2

Plate II. Nanov – ‘Vistireasa 3’. Features drawings: 1. Cpl. 50 and Cpl. 59; 2. Cpl. 51 and Cpl. 52.
Nanov – ‘Vistireasa 3’. Reprezentarea grafică a complexelor: 1. Cpl. 50 și Cpl. 59; 2. Cpl. 51 și Cpl. 52.

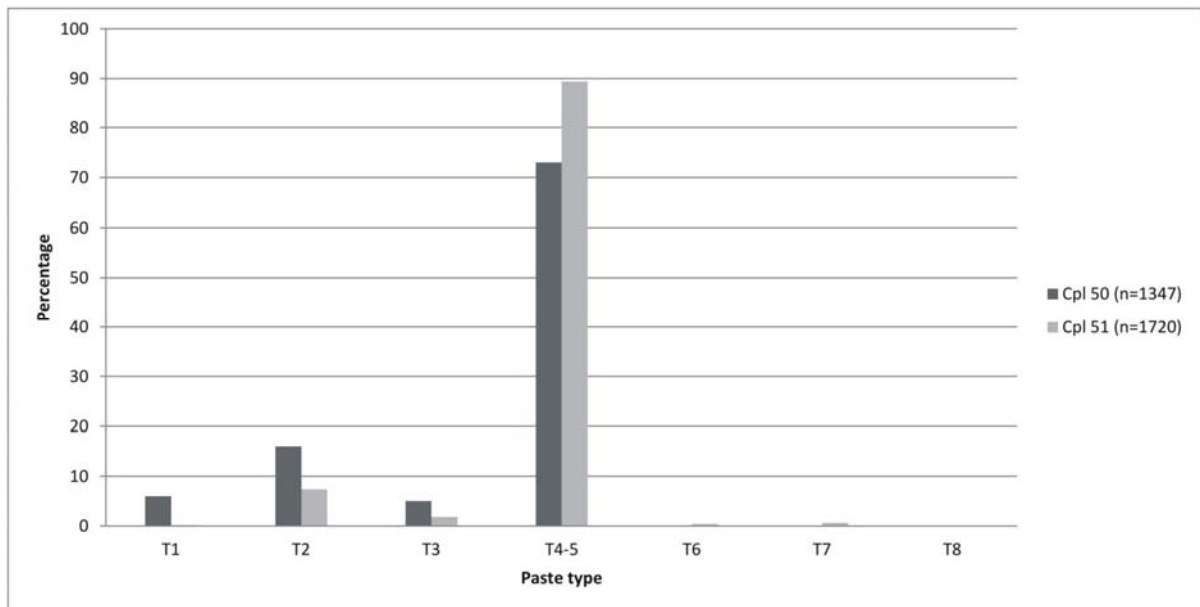
1

2

Plate III. Nanov – ‘Vistireasa 3’. 1. Fragmentation by sherd size; 2. Shape type distribution according to diagnostic sherds.

Nanov – ‘Vistireasa 3’. 1. Gradul de fragmentare raportat la dimensiunea cioburilor; 2. Distribuția categoriilor de formă bazată pe fragmentele de diagnostic.

1

T1

T2

T3

T4-5

T6

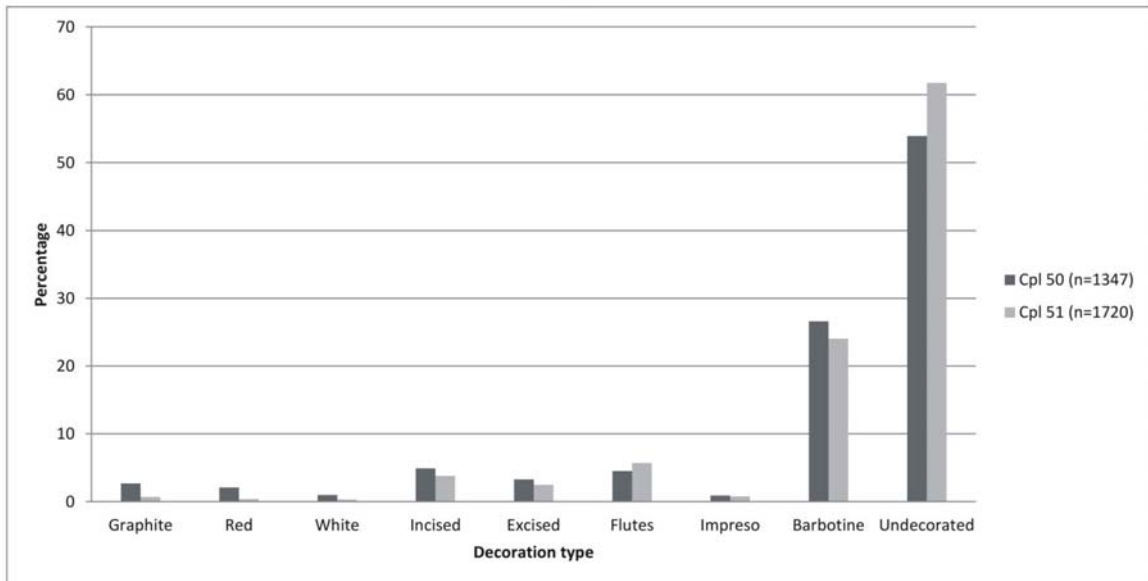
T7

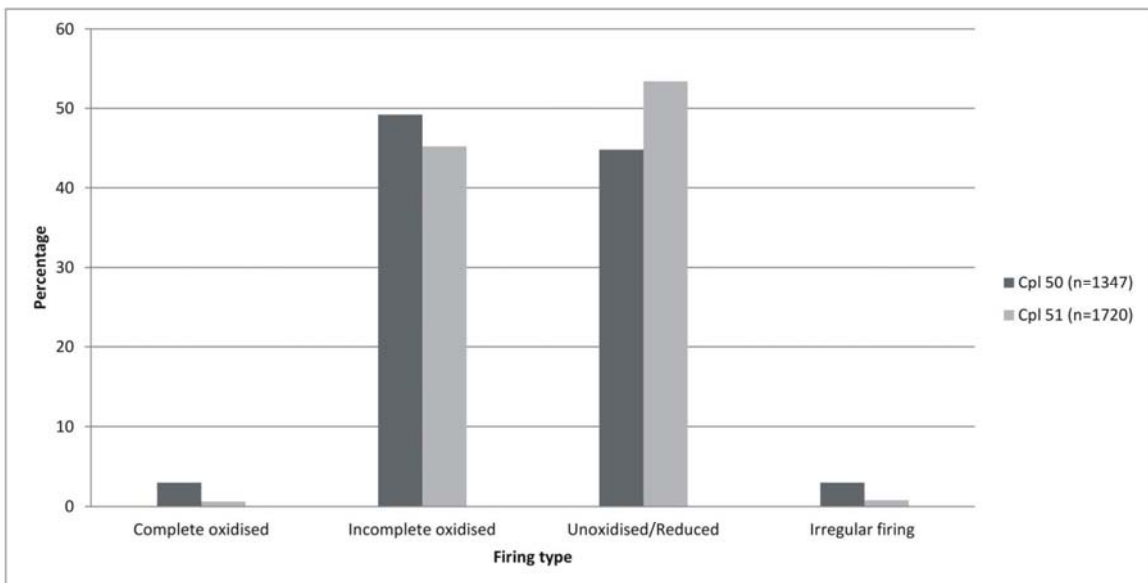
T8

Plate IV. Nanov – 'Vistireasa 3'. 1. Distribution of principal paste types; T1-8. Examples of paste types identified (without scale).

Nanov – 'Vistireasa 3'. 1. T1-8. Exemple de tipuri de pastă identificate (fără scară).

1

2

Plate V. Nanov – ‘Vistireasa 3’. 1. Frequency of decoration methods in the analyzed batches; 2. Distribution of principal firing types.

Nanov – ‘Vistireasa 3’. 1. Frecvența metodelor decorative în loturile analizate; 2. Distribuția principalelor tipuri de ardere.

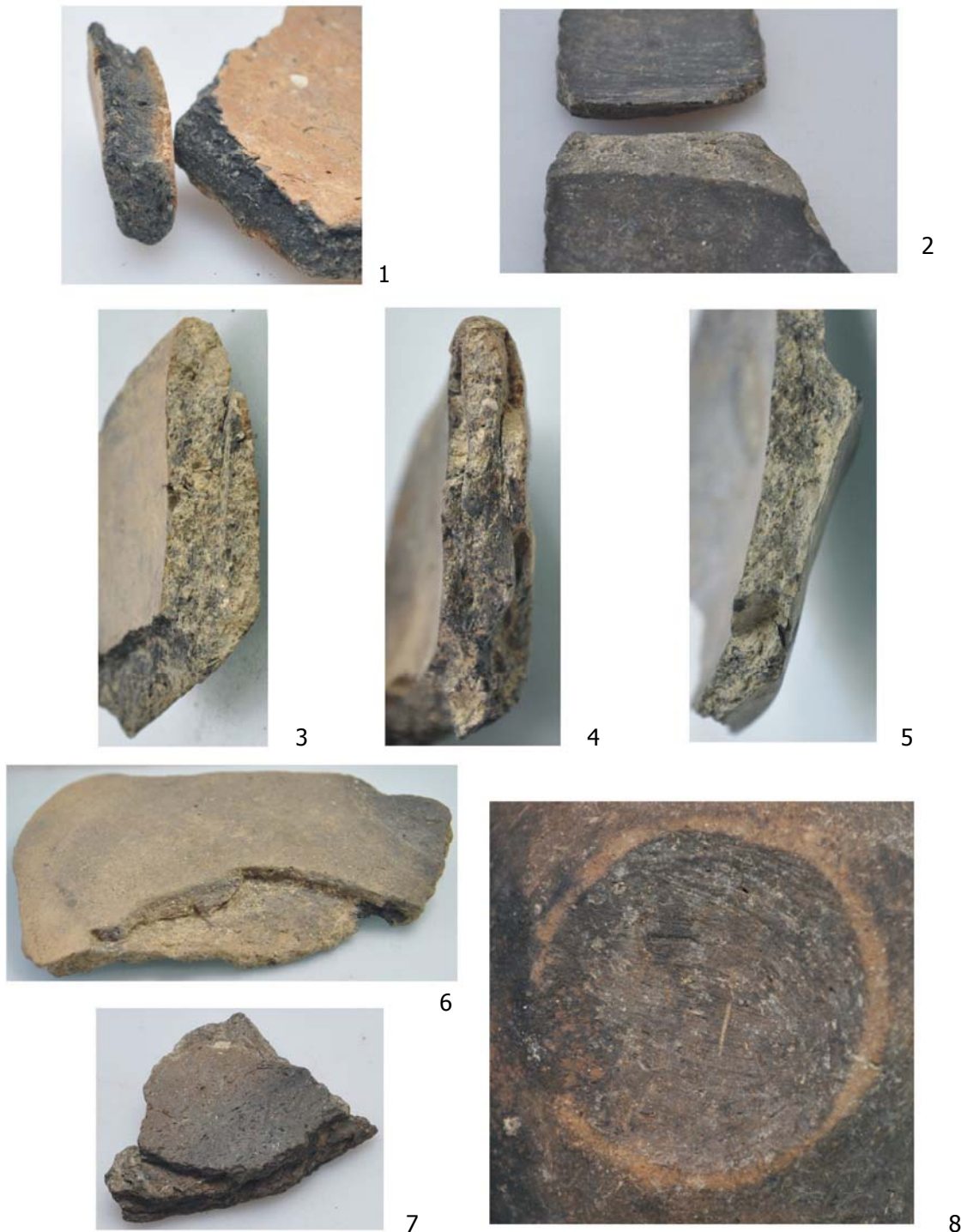

Plate VI. Nanov – 'Vistireasa 3'. Forming methods: horizontal coils (1); two cones of a bowl joined together (2); trapezoidal plate wall: two coils and a slab on the external surface (3); plate wall reinforced with slabs (4); joining of cones and clay slab on the shoulder of a bowl (5); uneven laminar fracture on a pedestal dish (6); straight laminar fracture on a lid (7); prints of a vegetal tool on the bottom of a cup (8) (1, 2, 7, 8 from Cpl. 50; 3-6 from Cpl. 51) (without scale).

Nanov – 'Vistireasa 3'. Metode de formare: colaci orizontali (1); castron din două trunchiuri de con lipite (2); perete de platou tronconic: doi colaci și placă pe suprafața exterioară (3); perete de platou întărit cu plăci (4); lipitura trunchiurilor de con și a unei plăci din lut pe umărul unui castron carenat (5); fractură laminară neregulată pe o strachină cu picior (6); fractură laminară dreaptă pe un fragment de capac (7); amprentele unei ustensile din fibre vegetale pe fundul unei cupe (8) (1, 2, 7, 8 din Cpl. 50; 3-6 din Cpl. 51) (fără scară).

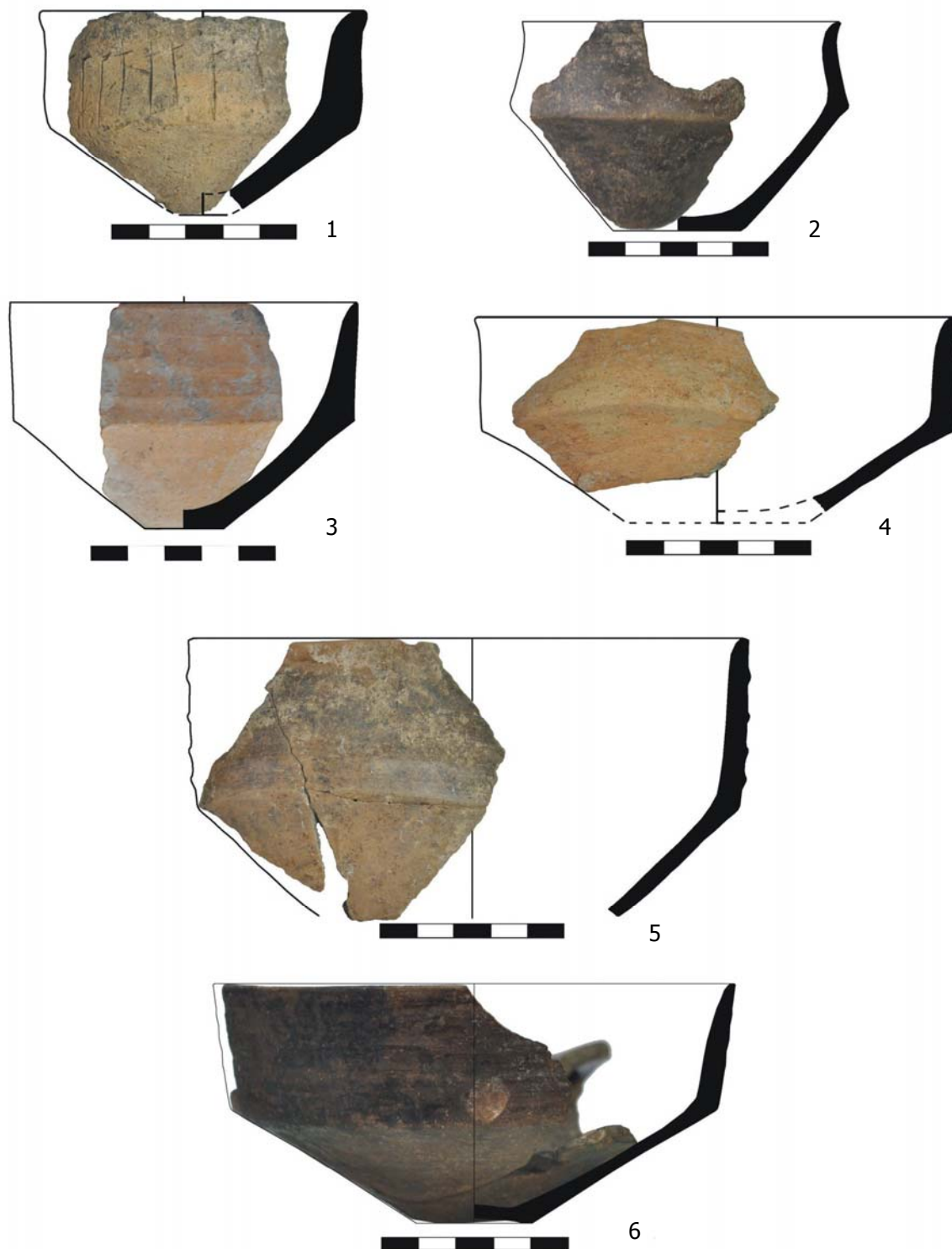

Plate VII. Nanov – ‘Vistireasa 3’. Cups: 3, 6 from Cpl. 50; 1, 2, 4, 5 from Cpl. 51.
Nanov – ‘Vistireasa 3’. Cupe: 3, 6 din Cpl. 50; 1, 2, 4, 5 din Cpl. 51.

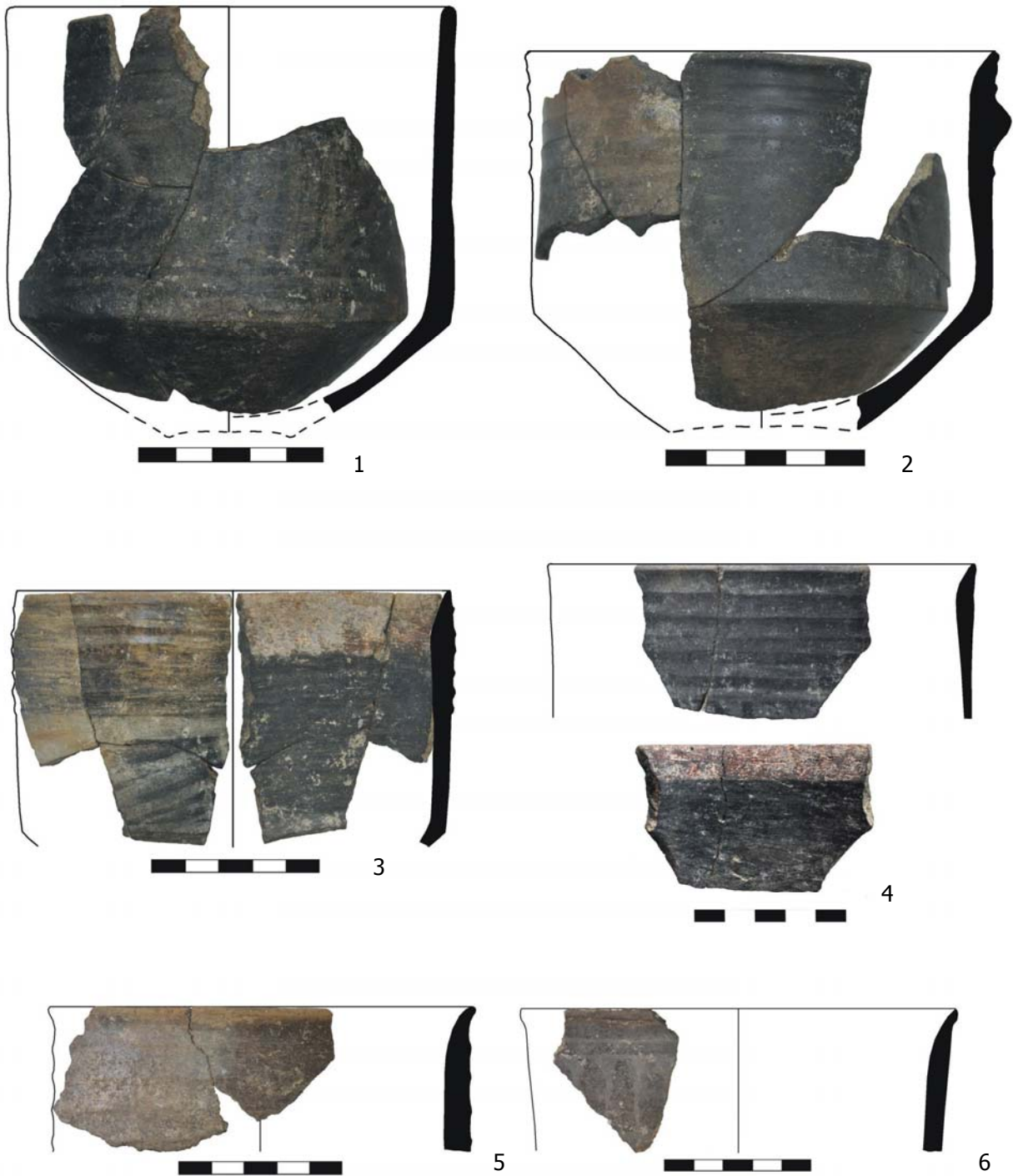

Plate VIII. Nanov – ‘Vistireasa 3’. Beakers: 1-4 from Cpl. 50; 5-6 from Cpl. 51.

Nanov – ‘Vistireasa 3’. Pahare: 1-4 din Cpl. 50; 5-6 din Cpl. 51.

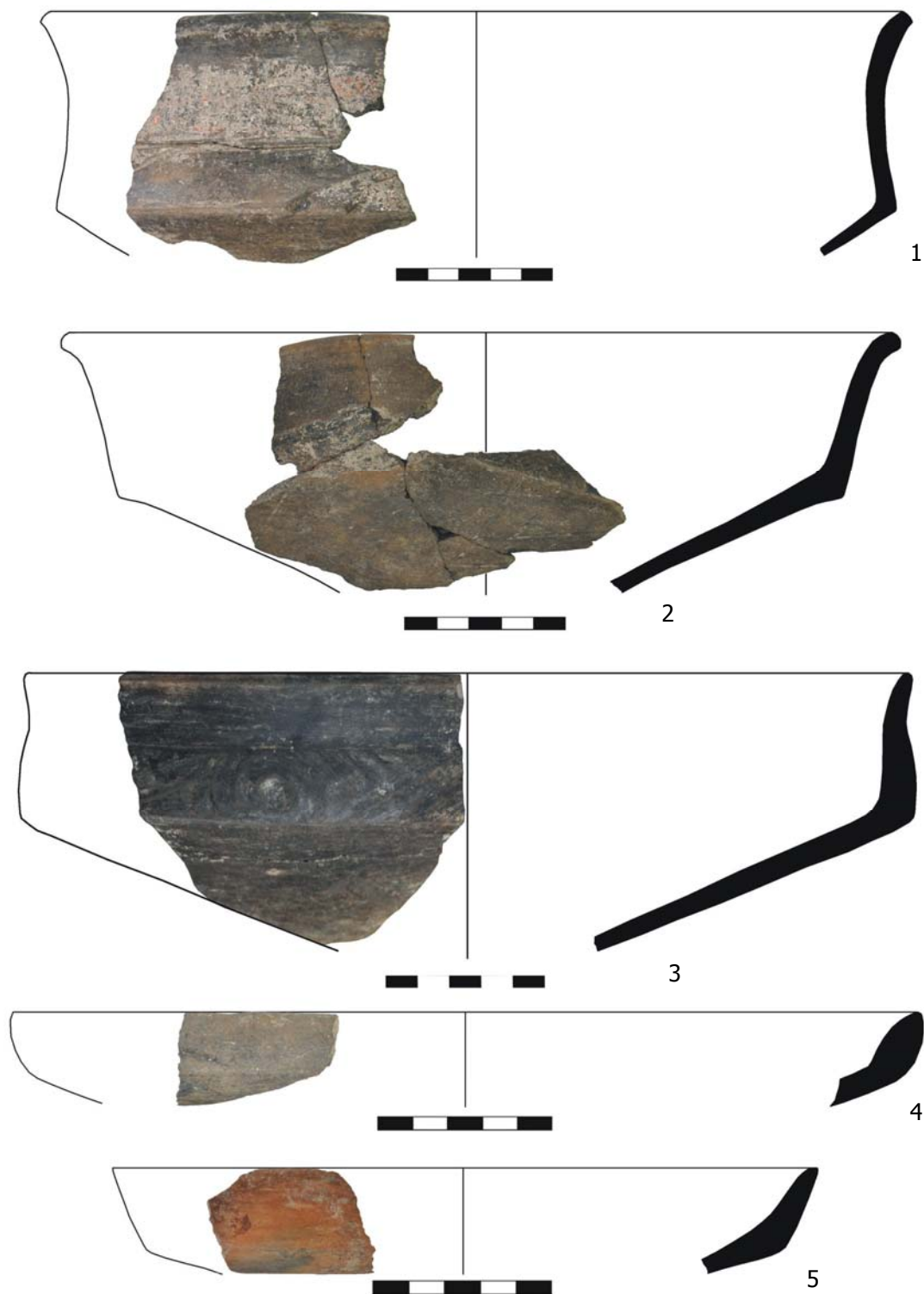

Plate IX. Nanov – *'*Vistireasa 3'. Dishes: 3 from Cpl. 50; 1, 2, 4, 5 from Cpl. 51.
Nanov – *'*Vistireasa 3'. Străchini: 3 din Cpl. 50; 1, 2, 4, 5 din Cpl. 51.

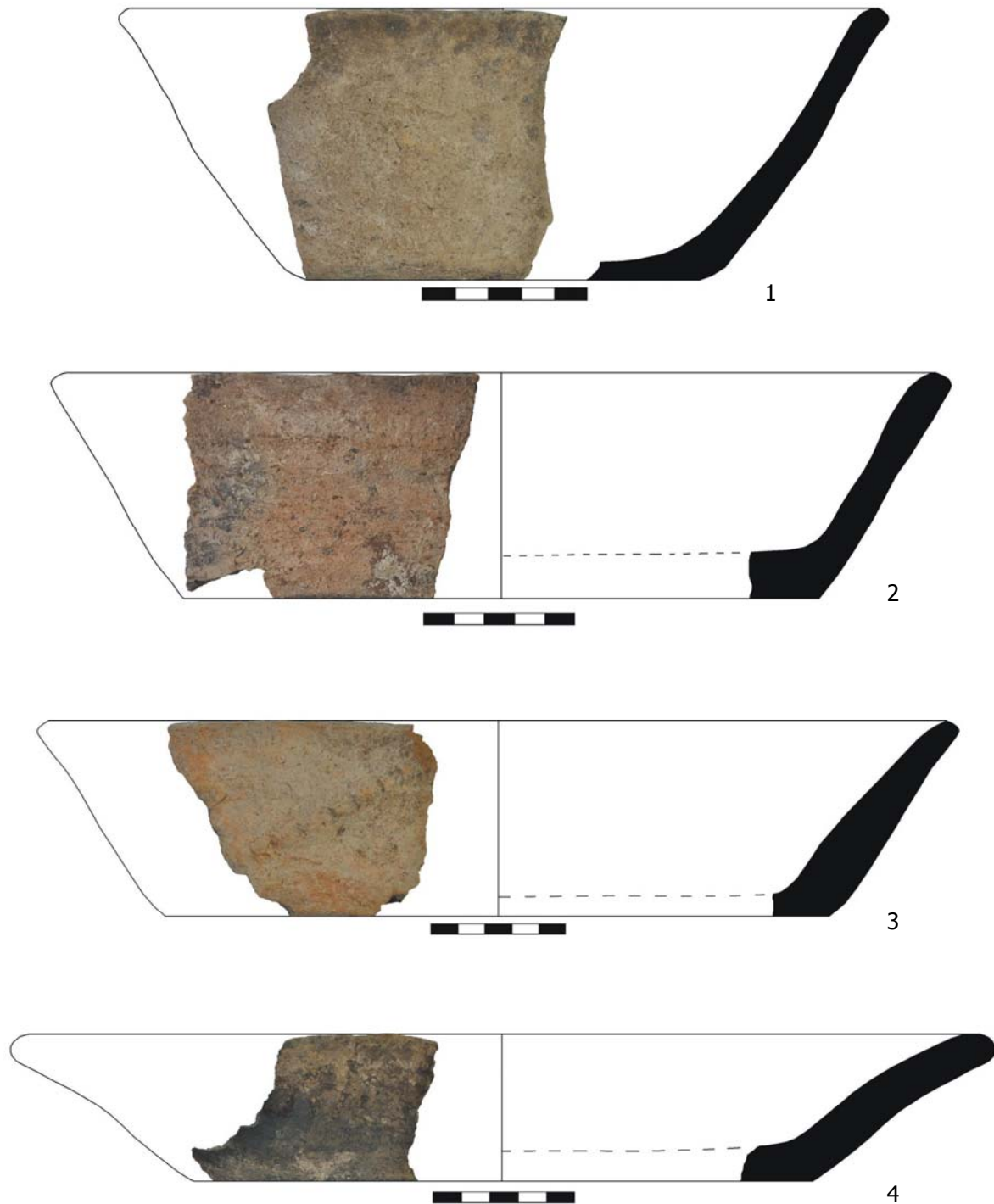

Plate X. Nanov – 'Vistireasa 3'. Conic plates:1 - 4 from Cpl. 51.
Nanov – 'Vistireasa 3'. Platouri tronconice:1 - 4 din Cpl. 51.

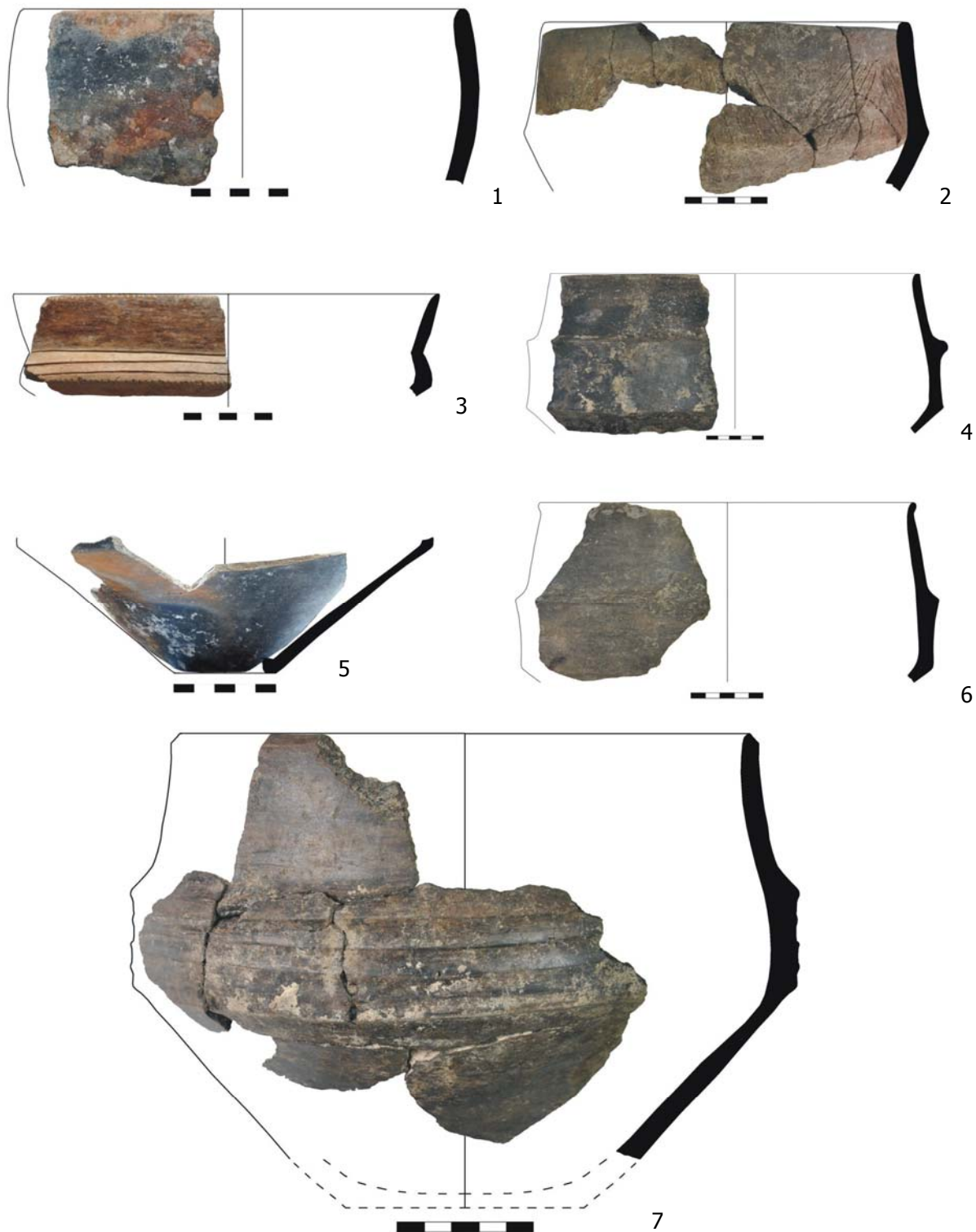

Plate XI. Nanov – *Vistireasa 3'*. Bowls: 1, 3, 5 from Cpl. 50; 2, 4, 6, 7 from Cpl. 51.
Nanov – *Vistireasa 3'*. Castroane: 1, 3, 5 din Cpl. 50; 2, 4, 6, 7 din Cpl. 51.

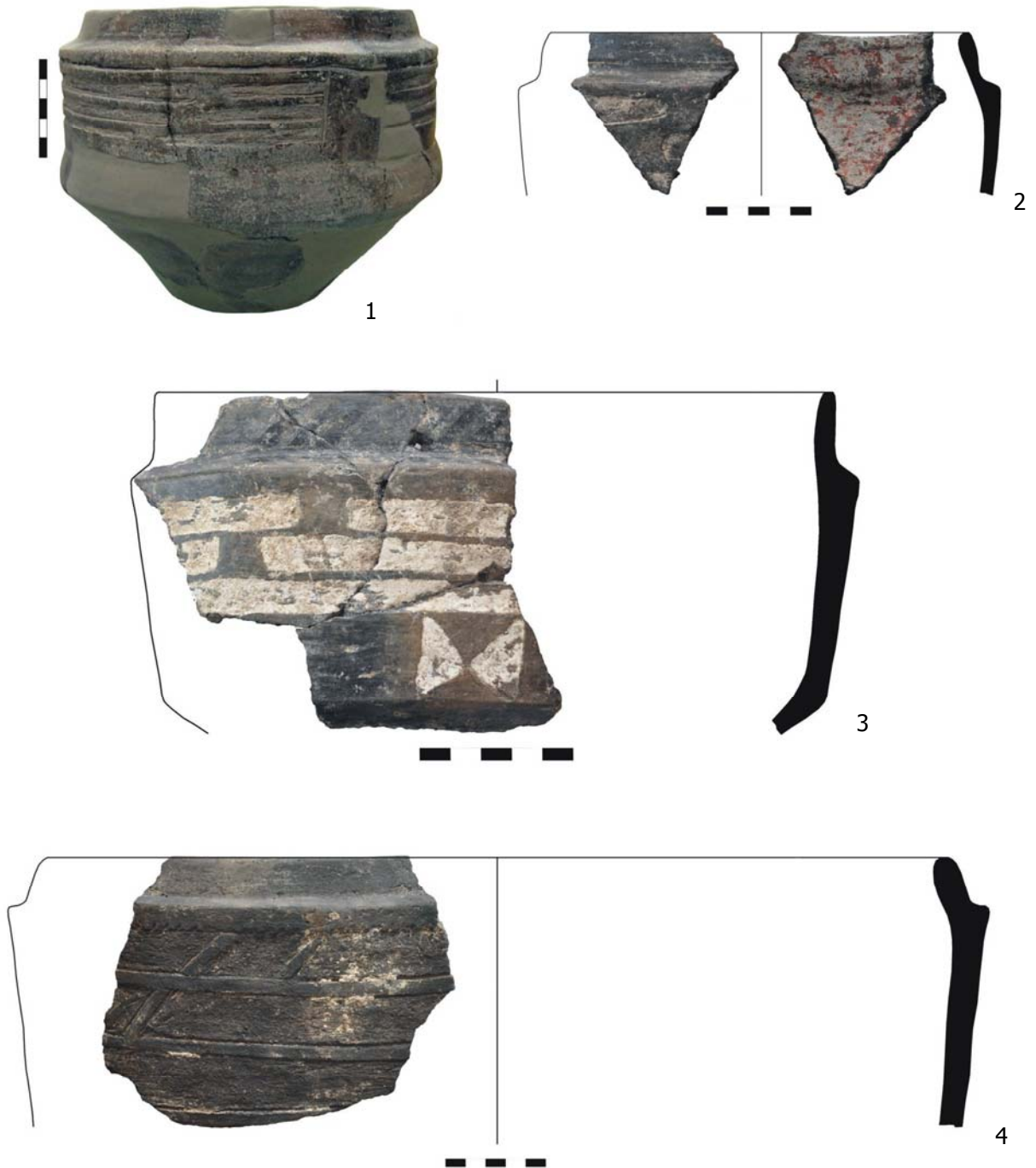

Plate XII. Nanov – 'Vistireasa 3'. Cylindrical body vessels: 1 - 4 from Cpl. 50.
Nanov – 'Vistireasa 3'. Vase cu corp cilindric: 1 - 4 din Cpl. 50.

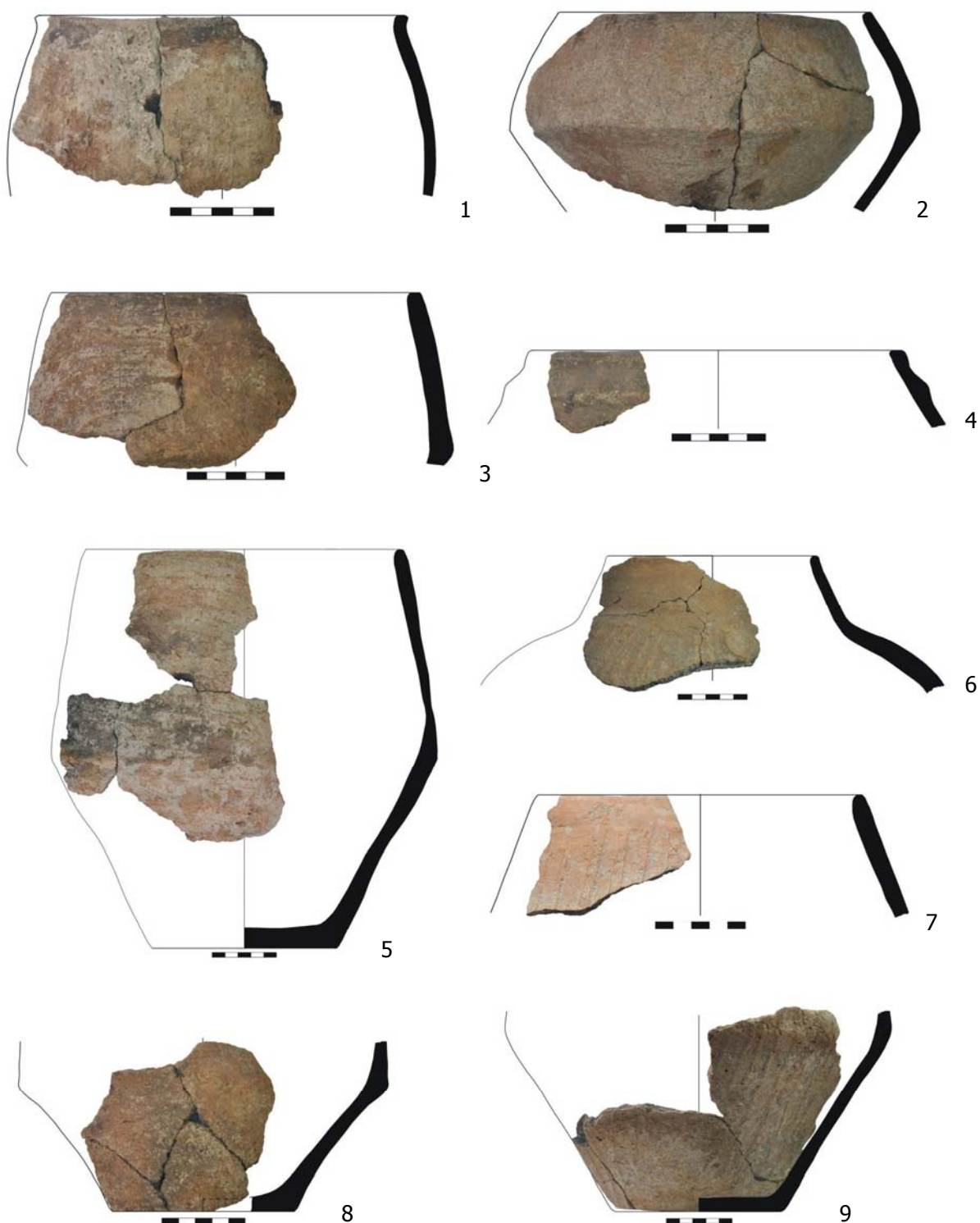
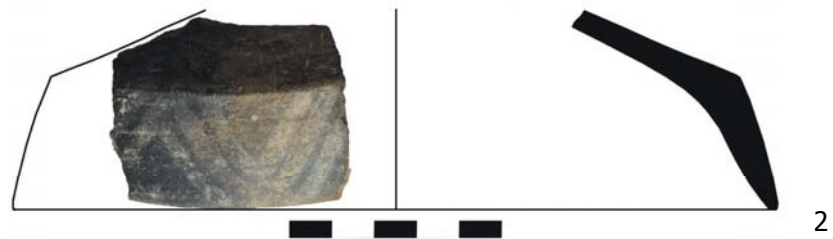

Plate XIII. Nanov – ‘Vistireasa 3’. Pots: 7 from Cpl. 50; 1 - 6, 8-9 from Cpl. 51.
Nanov – ‘Vistireasa 3’. Oale: 7 din Cpl. 50; 1 - 6, 8-9 din Cpl. 51.

1

2

3

4

Plate XIV. Nanov – ‘Vistireasa 3’. Lids: 1 - 3 from Cpl. 50; 4 from Cpl. 51.
Nanov – ‘Vistireasa 3’. Capace: 1 - 3 din Cpl. 50; 4 din Cpl. 51.

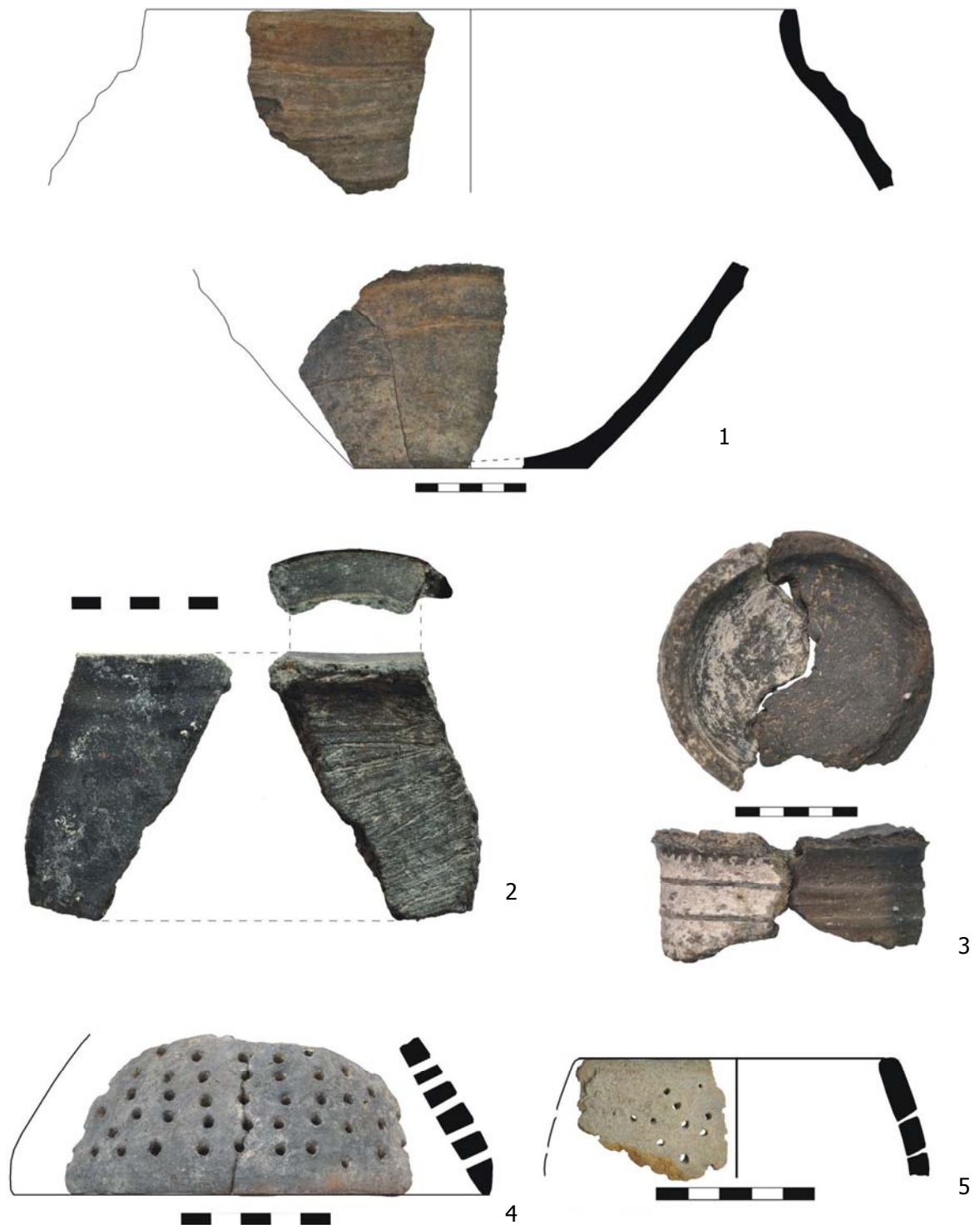

Plate XV. Nanov – ³Vistireasa 3'. Lower and upper parts of a large pear-shaped vessel (1); Circular stand (2); Excised decorated foot of a pedestal vessel (3); Strainers (4-5) (2-4 from Cpl. 50; 1, 5 from Cpl. 51).

Nanov – ³Vistireasa 3'. Vas mare piriform (1); Suport circular (2); Picior de vas decorat cu excizie (3); Strecurători(4-5) (2-4 din Cpl. 50; 1, 5 din Cpl. 51).

NORDUL MUNTENIEI ȘI CRONOLOGIA ASPECTULUI CULTURAL STOICANI-ALDENI - STRATIGRAFIE, ELEMENTE DE REPER ȘI DATE RADIOCARBON DIN SITUL DE LA MĂLĂIEȘTII DE JOS (JUD. PRAHOVA)

Alin FRÎNCULEASA *

Abstract: *The Stoicani-Aldeni/Bolgrad culture group is as a mixture of cultural elements that evolved during the last third of the 5th millennium BC in northern Muntenia and the southern half of Moldavia, as well at east of the Prut River. This archaeological assessment contributes to the debate about the contact chronology of the Eneolithic period at the Lower Danube. A more accurate determination of the chronological framework of the local cultural landscape is necessary. To date, the lack of radiocarbon data has prevented the development of an absolute chronology for the Stoicani-Aldeni cultural group. Generally, the analyses have focused on the contact chronology with this cultural group considered a regional mixture between late Precucuteni, Cucuteni and early Gumelnița cultural elements. Three recent AMS dates from Mălăieștii de Jos, along with another one from Seciu, both settlements on the Teleajen river basin (Prahova County), represent the first contribution to the development of an absolute chronology.*

Rezumat: *Definit drept un amestec de elemente culturale, aspectul cultural Stoicani-Aldeni/Bolgrad a evoluat în ultima treime a mileniului V î.Hr. în nordul Munteniei și jumătatea sudică a Moldovei, dar și la est de Prut. Această construcție arheologică are o anumită greutate în dezbateră privind cronologia de contact a eneoliticului de la Dunărea de Jos. Prin urmare se impune o mai fină precizare a etajului cronologic ocupat de acesta în peisajul cultural local. Absența datelor radiocarbon nu a permis până în prezent abordarea cronologiei absolute a aspectului cultural Stoicani-Aldeni. Toate analizele s-au concentrat asupra cronologiei de contact, acest aspect cultural fiind considerat un mixt regional între elemente culturale Precucuteni târzii, Cucuteni și cele Gumelnița timpurii. Realizarea recentă a trei date AMS din situl de la Mălăieștii de Jos, la care se adaugă o alta din așezarea de la Seciu, ambele obiective situate în bazinul râului Teleajen (județul Prahova), aduc o primă contribuție la dezvoltarea acestei teme.*

Keywords: *Mălăieștii de Jos; Eneolithic; chronology; radiocarbon dates; stratigraphy.*

Cuvinte cheie: *Mălăieștii de Jos; eneolitic; așezare; date radiocarbon; stratigrafie.*

Introducere

Prima constatare este lipsa datelor absolute pentru subiectul expus, ceea ce desigur a împiedicat până în prezent o astfel de analiză. Studiile deja publicate s-au concentrat asupra cronologiei relative, acest aspect cultural fiind considerat un mixt cu o dezvoltare regională între elemente culturale Precucuteni târzii, Cucuteni și Gumelnița timpurii. Deși existau o serie de elemente ce arătau o perspectivă oarecum diferită a cadrului cronologic raportat la cel tradițional (Șimon 1986, 1995; Frînculeasa 2007, 2012c), absența datelor absolute a temperat o astfel de dezbateră. Realizarea a trei date radiocarbon AMS pentru situl de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), la care se adaugă o alta de la Seciu (jud. Prahova), aduc o primă contribuție la dezvoltarea și argumentarea acestei teme. În abordarea noastră vom corela informațiile legate de cronologia de contact și cea absolută, așezarea de la Mălăieștii de Jos constituind nucleul în jurul căruia vom dezvolta analiza.

Date sintetice privind Aspectul cultural Stoicani-Aldeni/Bolgrad

În nordul Munteniei și sudul Moldovei, dar și sudul Basarabiei, spre est până dincolo de Odessa, ultima treime a mileniului V î.Hr. a fost marcată de evoluția unei manifestări culturale denumită inițial Gumelnița - Ariușd (Ștefan 1944), apoi Aldeni II (Comșa 1963) sau Aldeni-Bolgrad atunci când abordăm spațiul de la est de râul Prut. Odată cu publicarea monografiei a devenit uzual conceptul de aspect cultural Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983). Acesta a fost definit ca un *aspect mixt/facies de sinteză* între civilizațiile Gumelnița și Precucuteni/Cucuteni sau un *aspect regional* al

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, str. Toma Caragiu, nr. 10, cod poștal 100042, Ploiești, jud. Prahova, România; alinfranculeasa@yahoo.com.

culturii Gumelnița (Ștefan 1944; Petrescu-Dîmbovița 1953; Comșa 1963; Dumitrescu 1963; Nițu 1971, 1973; Dragomir 1983; Șimon 1986; Frînculeasa 2007¹, 2012). Trebuie subliniat că, deși în general este considerat de cercetători un produs regional al culturii Gumelnița, artefactele specifice acestui aspect sunt foarte rar incluse în abordările monografice sau punctuale dedicate unor teme specifice acestei manifestări culturale definitorii pentru Dunărea de Jos.

Deși au fost realizate relativ numeroase săpături arheologice, mai mult sau mai puțin extinse/concludente, merită amintite cele de la Aldeni, Bonțești, Stoicani, Drăgănești-Tecuci, Suceveni, Mănăstioara, Puricani, Dodești, Băneasa etc. Aceste cercetări au fost valorificate, inegal, prin studii de sinteză, monografic sau prezentări generale. Dacă așezările din Moldova ocupă arealul de câmpie, traversat de bazinele inferioare ale unor râuri precum Prut, Siret, nelipsind totuși siturile din dealurile aflate la curbură Carpaților, cele din Muntenia sunt situate preponderent în arealul nordic dominat de dealurile subcarpaților de curbură, iar spre vest ating bazinul râului Teleajen. În acest ultim sector, primele cercetări arheologice au fost întreprinse încă din anii '30 ai secolului XX la Aldeni, Sărata-Monteoru și Bălănești, rezultatele fiind expuse succint în câteva rapoarte și studii (Ștefan 1938, 1943, 1944; Nestor 1944: 28; Dumitrescu 1944). Ulterior arealul a fost sporadic abordat, fiind reluate cercetările de la Aldeni (Ștefan și Comșa 1957; Comșa 1985), sondate siturile de la Coțatcu, Apostolache, Boboci, Seciu (Frînculeasa 2010: 141-2). Mai spre sud sunt cunoscute descoperirile de la Gherăseni, Sudiți, LARGU, Luciu, Moisica, iar pentru câmpia Brăilei, amintim cercetările de la Brăilița, Lișcoteanca, Cireșu, Însurăței etc., situri ce au fost incluse în repertoriul Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983) sau Gumelnița de alți autori (Pandrea *et al.* 1997, 1999, 2009, Pandrea și Vernescu 2005)².

După anul 2000, în zona de nord a Munteniei au fost abordate o serie de obiective arheologice eneolitice precum cele de la Mălăieștii de Jos (Frînculeasa *et al.* 2012, 2014), Apostolache (Frînculeasa 2008), Seciu (Frînculeasa 2011)³, Boboci (Andreescu *et al.* 2011) în județul Prahova și cel de la Coțatcu în județul Buzău (Grigoraș și Paveleț 2007; Andreescu *et al.* 2008; 2009; Paveleț 2010). Tot în acest areal a fost cercetat situl de la Urlați (Prahova) ce pare unul ancorat cultural mai curând văii Dunării Inferioare, deși nu lipsesc elemente ce vor fi atinse în acest text (Andreescu *et al.* 2007; Frînculeasa *et al.* 2008). De asemenea, au fost valorificate materiale arheologice provenind din cercetări mai vechi derulate la Aldeni (Grigoraș și Paveleț 2013) și Bălănești (Boroneanț *et al.* 2014), ambele situri aflate în județul Buzău, la care mai adăugăm publicarea unor artefacte descoperite la Moisica, Sudiți, Budureasca, ce au adus date suplimentare privind evoluției acestui aspect cultural (Frînculeasa 2010, 2010a)⁴.

Câteva caracteristici merită amintite: așezările sunt situate pe margini de terase sau eventual pe muchiile unor dealuri ce domină peisajul; deși grosimea depunerilor arheologice nu este una semnificativă, situri precum cele de la Coțatcu, Boboci, Seciu, Mălăieștii de Jos, Aldeni sau Bălănești, au depuneri arheologice consistente; locuințele au pereții realizați din lemn și lut, podele din lut bătătorit sau/și cu platformă din lemn, dar apare utilizată și piatra; inventarele sunt bogate în ceramică, unelte din silex, piatră, os, corn, plastică antropomorfă și zoomorfă etc., apar mai rar piese din cupru și podoabe din scoică. Deocamdată, lipsesc cimitirele, cele câteva înmormântări izolate cunoscute făcând dificilă o analiză/concluzie privind acest segment.

Mălăieștii de Jos - o sinteză culturală în nordul Munteniei

Așezarea eneolitică din localitatea Mălăieștii de Jos se află în bazinul râului Teleajen, amplasată pe marginea terasei vestice a râului Vărbilău, dispusă într-un areal aflat la contactul dintre dealurile subcarpatice și câmpia piemontană. Atât amplasamentul, cât și peisajul, sunt caracteristici ce țin mai curând de cadrul locuirii specific aspectului cultural Stoicani-Aldeni, nu de cel al comunităților Gumelnița din bazinul Dunării de Jos. De altfel, situl este poziționat la limita sud-vest a așezărilor specifice aspectului cultural Stoicani-Aldeni.

Așezarea eneolitică avea un singur nivel cultural, în interiorul căruia au fost consemnate mai multe etape de locuire evidențiate de suprapunerea unor complexe arheologice, diverse amenajări ale stratului natural, dar și de grosimea variabilă a depozitului arheologic etc. Au fost cercetate locuințe incendiate, câteva gropi cu umplutură menajeră, dar și una de provizii, două 'zone cu depuneri menajere' etc. Inventarul este caracteristic unei așezări eneolitice, bogat în ceramică, silex, piatră, sărac în material osteologic și implicit a celui din categoria IMDA (Frînculeasa *et al.* 2012a: 21). Caracteristicile inventarului arheologic descoperit sintetizează tradiții diverse și își găsește analogii în mediile culturale Gumelnița, Precucuteni, Cucuteni sau Ariușd (Andreescu *et al.* 2006; Paveleț 2010; Frînculeasa 2010, 2012, 2013, 2014; Frînculeasa *et al.* 2012a).

Valorificarea cercetărilor sistematice derulate între anii 2002-2011, ce au acoperit cea mai mare parte din nucleul așezării, este una extinsă. Informații despre acest sit se regăsesc într-o serie

de studii de sinteză (Andreescu *et al.* 2006; Frînculeasa 2010: 150-72; Frînculeasa *et al.* 2012a), dar și altele mai mult sau mai puțin extinse în care au fost abordate locuințele (Frînculeasa *et al.* 2014), categorii de artefacte cum ar fi silexul (Frînculeasa și Niță 2007), reprezentările zoomorfe (Frînculeasa 2012a, 2012b) și antropomorfe (Frînculeasa 2006; Frînculeasa *et al.* 2012b), ceramica (Paveleț 2010; Frînculeasa 2010), tipuri de vase sau alte elemente cu impact cronologic (Frînculeasa 2012b, 2012c, 2013), descoperiri paleobotanice (Frînculeasa 2009). Mai amintim și studiile ce fac referiri la locuirea post-eneolitică (Frînculeasa 2012d), epoca bronzului târziu (Frînculeasa 2012e: 103, pl. 83; Schuster *et al.* 2015: 194-5, nota 67, pl. XI:1) și a doua epocă a fierului (Paveleț 2006).

Cronologia relativă - perspectiva stratigrafică

Așezarea de la Mălăieștii de Jos este situată pe o margine de terasă ce are jumătatea estică accidentată ce descrie o pantă accentuată spre albia râului, înclinarea terenului evoluând între 20 și 35°. Acest cadru topografic și-a pus amprenta decisiv asupra organizării interne a locuirii eneolitice. Au fost cercetate parțial sau integral șase construcții de suprafață (Figura 2.A), toate incendiate, la care se adaugă o posibilă locuință neincendiată, surprinsă parțial (Frînculeasa *et al.* 2014: 22)⁵.

Intensitatea locuirii în perimetrul delimitat de văi abrupte și un posibil șanț, era inegală, ceea ce a influențat și grosimea depozitului arheologic, existând zone în care acesta nu depășea 0,20 m, dar și altele unde atingea 1,20 m. Este de remarcat arealul de ENE al sitului în care am constatat o activitate constantă de amenajare și remodelare a terenului. În acest spațiu de circa 400 mp se aflau dispuse majoritatea complexelor arheologice cercetate, respectiv L4, L5, L6, CPL. 10/2011 (L7), un depozit de resturi menajere, dar și o serie de gropi. În apropiere, dar ceva mai spre est, se afla și L2. De asemenea, au fost descoperite o serie de trepte tăiate în terasă pentru obținerea unor suprafețe plane necesare amenajării locuințelor sau accesului în/prin așezare. Toate complexele arheologice din acest areal, cu excepția L2, se aflau în diferite relații stratigrafice directe sau indirecte, iar identificarea și precizarea acestora au ajutat la înțelegerea evoluției sitului pe verticală și orizontală (Figura 1). Relația dintre L4, L5, L6, Cpl. 10/2011, pare a fi mijlocită de un depozit cu resturi menajere aflat sub L6 și o groapă de mari dimensiuni de sub L4. L1 este singura construcție amplasată în zona cea mai înaltă a terenului ce avea forma unui mic platou de aproximativ 400 mp (Frînculeasa 2010: 154, pl. 164; Frînculeasa *et al.* 2014: pl. 2)⁶.

Locuințele 1, 5 și 6 sunt relativ bine conservate și sunt utile unei analize detaliate despre inventarul ceramic păstrat *in situ* și implicit a cronologiei interne a sitului, în corelație cu observațiile arheologice asupra stratigrafiei și a complexelor de locuire. Este important de semnalat că toate cele trei locuințe definesc orizonturi diferite din interiorul evoluției așezării. L1 pare să aparțină etapei inițiale de construcție, deși sub podeaua acesteia am descoperit izolat lemn ars și un vas așezat cu gura în jos⁷. În L6, alături de o amforetă (Figura 3.A) cu analogii în mediul cultural Cucuteni (Frînculeasa 2012: pl. 3/1, 6), a fost descoperită o statueta antropomorfă de tradiție Cucuteni (Frînculeasa *et al.* 2012b: pl. 9/4-6), iar în CPL.10 o reprezentare antropomorfă Gumelnița (Planșa X.6), singura piesă din acest sit ce are clare caracteristici specifice plasticii gumelnițene din lut (Frînculeasa *et al.* 2012b: pl. 4/8; 9/1-2). În relația cronologică dintre aceste trei complexe, CPL.10 este mai vechi și suprapune la rândul său zona cu depuneri menajere. Un vas cu capac ce pare mai curând cucutenian a fost descoperite în L5, dar în aceeași locuință a fost identificată și singura statueta plată din os (Frînculeasa 2012: pl. 8/1; Frînculeasa *et al.* 2012a: pl. XXI/1,3) (Planșa X.9).

L5 suprapune parțial L6, ce la rândul ei avea podeaua amenajată deasupra unui depuneri menajere, groasă de aproximativ 0,5 m. Sub această depunere antropică, imediat deasupra stratului natural atins de săpătura antică pentru realizarea terasării, a fost descoperită o lentilă de chirpici ars mărunțit. Mai remarcăm că L4 suprapune la rândul ei L6, relația dintre L4 și L5 fiind probabil una de contemporanitate, cel puțin parțială. Depozitul menajer ar putea fi contemporan cu evoluția L1. Lentila de chirpici ars provine din resturile unor construcții demontate după incendiere. Baza unui cuptor a fost de asemenea descoperită într-o zonă ce pare să fi fost demantelată și terasată, suprapusă parțial de resturi ale L3. Numeroase fragmente de chirpici ars au fost descoperite și spre sud de L5, pe terenul cu o pantă spre est, aflate imediat deasupra sterilului, dar și într-o groapă de sub L3 (Frînculeasa *et al.* 2012a: 15).

O altă relație stratigrafică ce trebuie amintită este legată de prezența unui aliniament de gropi dispuse pe o lungime de circa 12 m cu orientare SV-NE. În zona primelor trei gropi a fost descoperită o suprafață arsă (Frînculeasa 2010: 154, pl. 164). Pentru amenajarea L3, a fost tăiată spre vest o treaptă ce pare să fi afectat posibila formă regulată a acestui aliniament.

În cazul L3 situația este una complexă, construcția era intersectată de două gropi eneolitice, la care mai adăugăm urmele *răvășirii* pereților arși și a materialului arheologic. La rândul său suprapunea o

groapă de mari dimensiuni în care apăreau inclusiv pereți arși de la o construcție demontată, dar și o groapă mai mică în care a fost descoperită o piesă zoomorfă bine păstrată alături de câteva fragmente ceramice (Frînculeasa 2012a: pl. 5/1). Ambele complexe perforau nivelul natural de pietriș.

L4 este una slab conservată, suprapunea o groapă ce atingea nivelul natural de pietriș al terasei. Era la rândul ei suprapusă de o serie de gropi neregulate, ce nu perforau decât superficial sau se opreau deasupra podelei din lut. Latura de sud era orientată de-a lungul unei excavări în terasă nu mai adâncă de 0,40 m ce a asigurat o suprafață orizontală. Această locuință pare să fi fost realizată într-o etapă mai nouă decât L6.

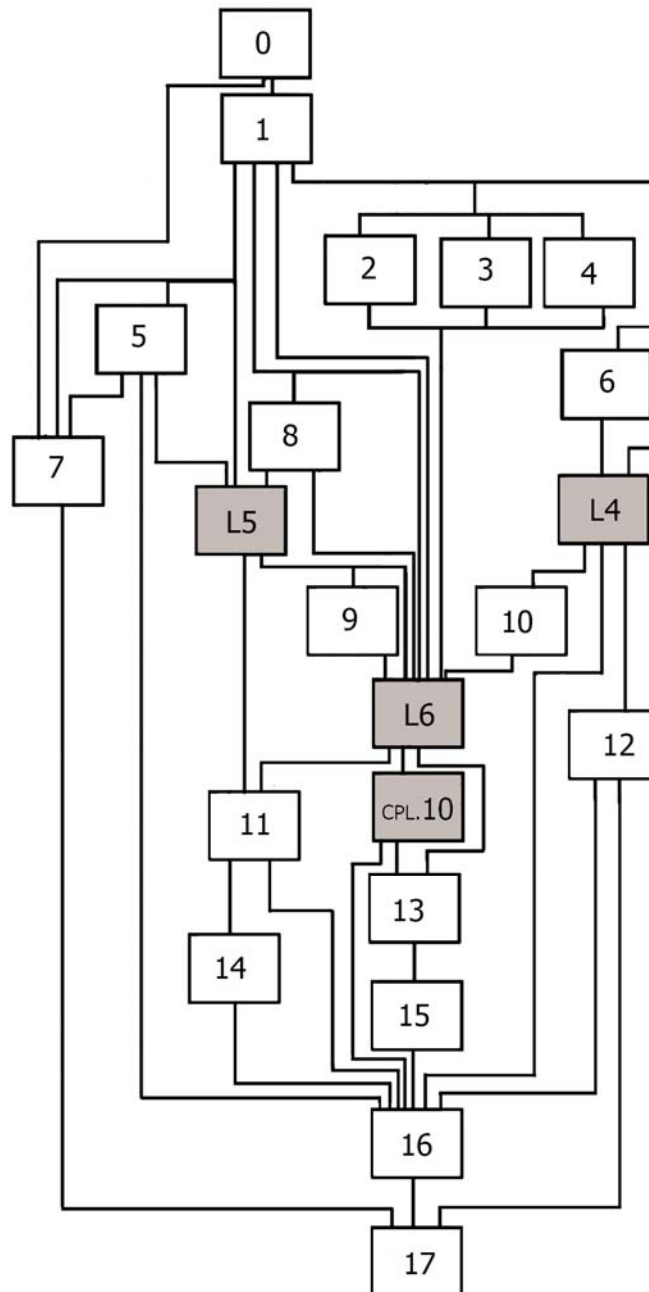

Figura 1. Mălăieștii de Jos - diagramă stratigrafică a sectorului de ENE a locuirii eneolitice.

Mălăieștii de Jos - stratigraphic diagram of the east-north-eastern sector of the Eneolithic settlement.

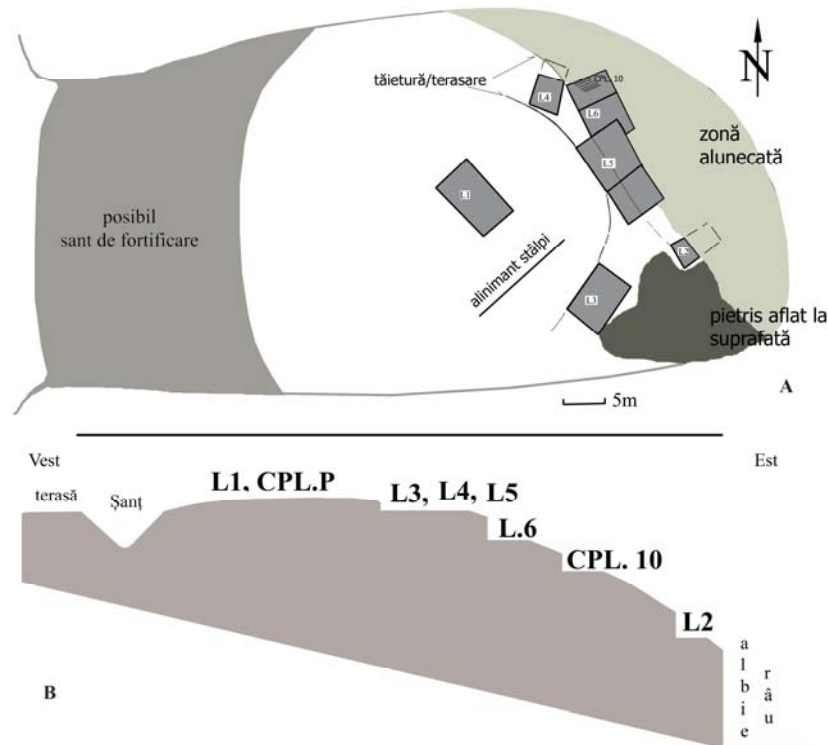

Figura 2. A. Dispunerea locuințelor cercetate în situl de la Mălăieștii de Jos (după Frînculeasa *et al.* 2014); B. Mălăieștii de Jos, reprezentarea figurativă a secționării de la vest la est a terasei și a intervențiilor umane în epoca eneolitică (schiță fără scară).

A. The layout of the investigated dwellings from Mălăieștii de Jos (after Frînculeasa *et al.* 2014); B. Mălăieștii de Jos, figurative representation of the section of the terrace from the west to the east and the anthropic interventions in the Eneolithic period (no scale).

Despre relevanța cronologică a importurilor de artefacte și/sau idei. Cronologia relativă - perspectiva artefactelor reper

În așezarea de la Mălăieștii de Jos, dar și în alte câteva situri ce au avut evoluat în același interval cronologic, cercetate/valorificate recent, precum cele de la Seciu, Coțatcu, Bălănești, Aldeni, au fost descoperite o serie de artefacte-reper ce pot fi utile abordării cronologiei de contact. Nici unul din aceste elemente nu pare a fi un monopol al acestui aspect cultural, ci fiecare în parte cu anumite caracteristici mai mult sau mai puțin remarcabile, se regăsește în tot segmentul cultural extra sau intra-carpatic contemporan. Sunt în fapt artefacte ce fac parte din categorii precum ceramică, plastică, alte piese din lut sau metal și ajută la abordarea unor spații mai largi, dar definesc și anumite tipuri de relații culturale, directe sau indirecte (Frînculeasa 2012, 2013, Frînculeasa *et al.* 2012a, 2014)⁸.

În ce privește ceramica din arealul analizat, merită amintite câteva forme precum vasele de tip *askos*, *rython*, suporturi cilindrice sau colac, amfore și amforete, vase triple, borcane, tipsii, capace etc. Vasele *askos* se regăsesc mai ales în situri Gumelnița, dar și Precucuteni sau Cucuteni, fiind prezente obișnuite în situri Stoicani-Aldeni (Frînculeasa 2012). *Rhyta* sunt apariții rare în zona extracarpatică (Trușești), ceva mai frecvente în arealul sudic (Căscioarele, Vidra, Sultana, Stara Zagora) (Frînculeasa 2012: 136). Suporturile colac ce sunt frecvente în sudul României, inclusiv în situri Stoicani-Aldeni (Mălăieștii de Jos, Seciu, Coțatcu, Bălănești, Aldeni), sunt foarte rare în așezări Cucuteni sau Ariușd (Frumușica, Ruginoasa, Preuțești, Scânteia, Berești, Ariușd, Bod, Mugeni) (Frînculeasa 2013; Sztáncsuj 2015), iar cele cilindrice prezente din plin în așezările Cucuteni, având origini mai vechi, probabil în zona intracarpatică, apar și în siturile din nordul Munteniei precum cele de la Mălăieștii de Jos, Seciu, Coțatcu, Bălănești, Sudiți (Frînculeasa 2013; Boroneanț *et al.* 2014: 130-1). Remarcăm prezența în situl gumelnițean de la Urlați a două vase cu picioare cilindrice (Planșa VII.6, 7), analogiile cele mai apropiate fiind în așezările de la Aldeni (Planșa VII.7) sau Mălăieștii de Jos. Vase (triple) comunicante prezente la Mălăieștii de Jos printr-un exemplar fragmentar (Planșa XIII.1, 2), sunt cunoscute în mediul Gumelnița-Karanovo VI (Voinea 2005: pl. 96). Decorul cu alb în benzi subțiri este bine cunoscut, la care adăugăm pictura cu grafit ceva mai rară (Planșele II, III și

XIII). Sunt prezente și decoruri mai deosebite precum cel spiraliform, floral sau volutele, realizate prin incizie sau pictat (Frînculeasa 2012) (Planșa XIV). De asemenea, amintim categorii de piese precum pintaderile, reprezentări antropomorfă din lut în special statuetele cu rochie, dar și os, antropomorfizarea unor toarte de capace etc. Mai menționăm și anumite descoperiri ce reflectă comportamente umane aflate mai curând la limita dintre sacru și profan, precum o serie de vase ce par a fi depuse intenționat la baza unor locuințe sau cuptoare/vetre, anterior ridicării acestora, prezența unor oase umane izolate abandonate în contexte menajere.

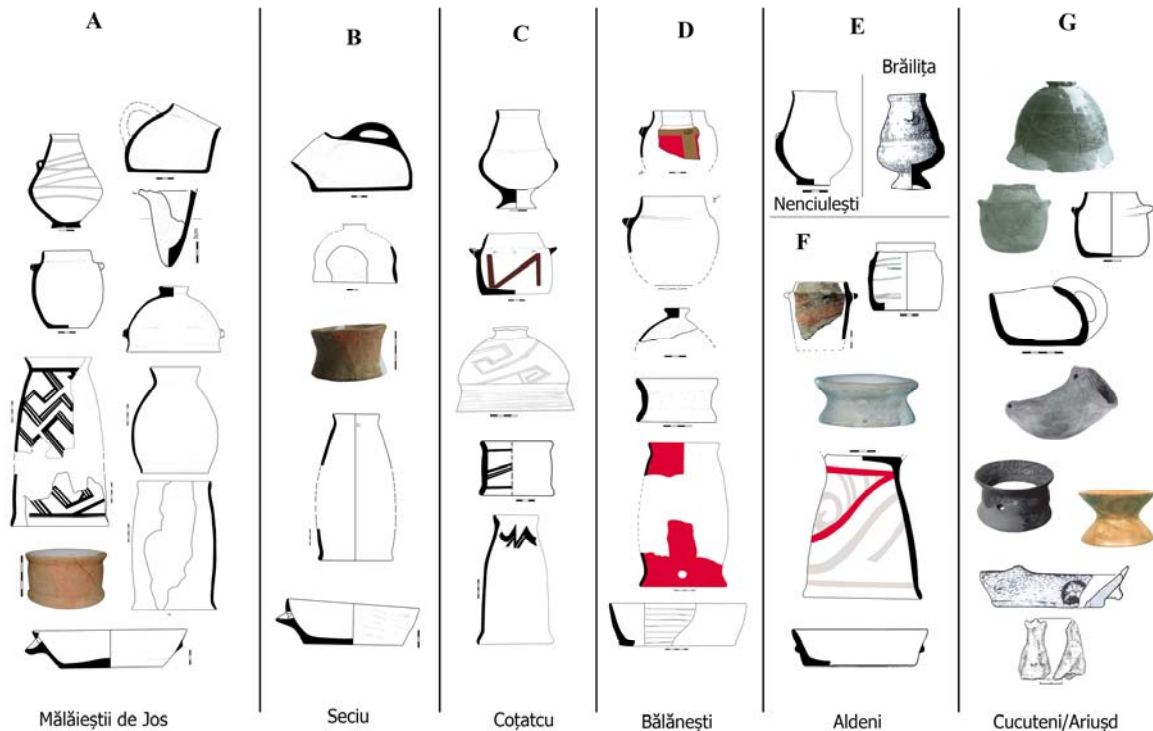

Figura 3. Reprezentarea selectivă a elementelor reper din principalele situri abordate.

Selective representation of the marker elements for the main sites.

Pentru eneoliticul de la Dunărea de Jos, atunci când s-a avut în vedere identificarea și definirea materialelor arheologice alogene în context local, au fost analizate *importurile* Precucuteni și Cucuteni în mediul cultural Gumelnița, dar și Cernavoda I. Dacă despre relația Cucuteni-Gumelnița există o serie de discuții relevate de bibliografia relativ extinsă, cealaltă perspectivă este mai puțin vizibilă, deși sunt prezente elemente ce pot fi abordate (Lazarovici 2010). Asupra acestei probleme, respectiv relațiile culturale Precucuteni-Cucuteni/Boian-Gumelnița, și oarecum într-un plan secundar impactul acestora asupra nașterii și evoluției aspectului cultural Stoicani-Aldeni, s-au aplecat de-a lungul timpului mai mulți cercetători (Roman 1963; Dumitrescu 1963; 1968; Marinescu-Bîlcu 1976; 1978; Mantu 1995; 1998; 1999-2000; Bem 2000; 2001; Pandrea și Vernescu 2005; Frînculeasa 2007; 2010; 2012; 2013; Lazarovici 2010; Ștefan 2011; 2014). În fapt, planul secundar în care a fost așezat aspectul Stoicani-Aldeni a influențat și concluziile, acesta fiind considerat un produs cultural regional, având o componentă preponderent gumelnițeană, la care se adaugă o serie de elemente cu origini la est de Carpați, Precucuteni, dar și Cucuteni timpuriu (Frînculeasa 2007)⁹. Astfel, în interiorul temei generale privind aceste relații culturale la Dunărea de Jos, au fost incluse geneza și evoluția aspectului cultural Stoicani-Aldeni. A. Nițu sublinia că acesta își are originea în culturile Precucuteni și Gumelnița, putând fi inserat între fazele Precucuteni III și faza (timpurie) Cucuteni A2 (Nițu 1971: 89; 1973: 77), fiind contemporan cu protocucutenianul ce a evoluat în centrul și nordul Moldovei (Nițu 1973). Același cercetător a insistat asupra importanței ceramicii Stoicani-Aldeni în originea celei pictate cucuteniene (Nițu 1971: 87; 1973: 75-89), subliniind că ceramica albă în benzi subțiri, cu origini gumelnițene după unii autori (Dumitrescu 1963: 63), aparține faciesului Stoicani-Aldeni (Nițu 1973: 81-82).

Relația Stoicani-Aldeni-Precucuteni pare una greu de (re)marcat, deși ea poate fi intuită. La Târgu Frumos în așezarea Precucuteni III au fost descoperite vase pictate cu grafit, la care 'se adaugă

alte influențe... provenind din arealul Stoicani-Aldeni' (Mantu 1998: 116). Pe altarul din lut descoperit la Târgu-Frumos au fost pictate motive geometrice (Ursulescu *et al.* 2005: fig. 5/2-3) ce au analogii cu piesele romboidale din lut prezente în mediul Stoicani-Aldeni (Pandrea 2001). În același sit au fost identificate o serie de elemente ce indică contacte cu zona Dunării de Jos, implicit cu mediul Stoicani-Aldeni (Ursulescu și Boghian 2001). Remarcăm în acest sens prezența unui vas tronconic cu pereții scunzi și oblici (Ursulescu și Boghian 2001: 12. fig. 2/1; Ursulescu *et al.* 2005: fig.13/2; Geba *et al.* 2008: fig.5). Astfel de vase sunt descoperiri obișnuite la Mălăieștii de Jos și Seciu (Frînculeasa 2012: 136, pl. 6), având și un 'cioc de scurgere' situat pe buza vasului sau dispus sub o perforație realizată în perete. Le regăsim și în situl precucutenian de la Târpești (Marinescu-Bîlciu 1981: fig. 92/70-72). Sunt cunoscute analogii în cultura Gumelnița evidențiind în acest sens un vas de la Pietrele (Toderăș *et al.* 2009: pl. VIII), dar și în mediul Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983: 64; Sorokin 2001: 82; Grigoraș și Paveleț 2013: fig. 11/20), inclusiv în sud-vestul Ucrainei, în situri Bolgrad-Aldeni (Subotin 1983: fig. 30/1-4; Skakun 1996: pl.2/14). Forme asemănătoare de vase apar și la Ariușd (László 1924, pl. I/3, XI/1; Sztáncsuj 2015: pl. III/7) sau în siturile Cucuteni A2 de la Mărgineni (Mareș 2008: 54, cat. 34), respectiv A3 de la Poienestii (Lazarovici și Babeș 2015: 143/fig. II.113.2). Le întâlnim și în Transilvania, de exemplu în așezarea eponimă grupului Foeni (Drașovean 1997: fig. 2/H, 19/4) sau în cea de la Alba Iulia 'Lumea Nouă' (Gligor 2009: 76, pl. LXXXIV/5), în situl Petrești de la Petrești 'Groapa Galbenă' (Gligor 2008: pl. V/4) sau în nivelul Vinča C1-C2 de la Boriaș (Drașovean 1996: pl. CXXIV.6).

Pentru relația Precucuteni - Stoicani-Aldeni - Gumelnița un anumit tip de vas trebuie evidențiat, respectiv cel de tip *phithos* cu torți dispuse în două etaje. Au corpul ce se dezvoltă mai curând pe verticală, umăr pronunțat, gura îngustă, pastă în general nu din categoria celei fine. Acestea au fost abordate în contextul discuției legate de prezența unor torți antropomorfizate (Frînculeasa 2006). Vase *phithos* cu torți etajate au fost descoperite în așezările Stoicani-Aldeni/Bolgrad de la Dodești, Suceveni, Vulcănești (Nițu 1971, 1974; Dragomir 1983: fig. 40/1-2, 4-6; 41/1-2), dar și în mediul cultural Precucuteni III, în locuința 16 de la Târpești (Marinescu-Bîlciu 1981: fig. 63/6). Un astfel de vas a fost descoperit în anul 2015 în locuința 2 din așezarea gumelnițeană de la Urlați (Prahova), asociat printre altele, cu două vase *askos*, un suport de tip colac tipic gumelnițean sau vase ce pot fi considerate apropiate de repertoriul Stoicani-Aldeni (Frînculeasa *et al.* 2016).

Și în situl de la Poduri 'Dealul Ghindaru' au fost descoperite o serie de vase fragmentare ce pot fi integrate relației Precucuteni (final) - Stoicani-Aldeni, între care menționăm vase cu pictură în benzi albe subțiri, mici adâncituri elipsoidale/circulare, cupe cu forme caracteristice (Frînculeasa 2010: 180; Garvăn 2013: fig. 68/1). Din același sit amintim o machetă de sanctuar realizată din lut descoperită în nivelul Precucuteni III târziu (Monah *et al.* 2003: 114, nr. 76, 153-154; Morintz 2004, pl. VIII/2), ce își găsește analogii în situl de la Aldeni (Ștefan 1941; Morintz 2004, pl. VIII/1).

De asemenea, evidențiem prezența ceramicii Stoicani-Aldeni în așezări Gumelnița, reprezentativ fiind cazul de la Măriuța din nivelul Gumelnița A2 final-B1 (Șimon 1986: 28; 1995: 33). Există semnalate descoperiri și în așezări Gumelnița A1 la Glina (Petrescu-Dîmbovița 1945: 211), Măgurele (Roman 1963: 41 și urm.), Tangâru (Nițu 1973: 79) sau Gumelnița A2 precum cele de la Cunești (Angheliescu 1955: 311), Însurăței (Pandrea *et al.* 1997: 33), Urlați (Frînculeasa *et al.* 2008: pl. 2), Ploiești (Frînculeasa 2010: 127/3-5), Moara din Groapă (Frînculeasa 2010: pl. 127/6-8; Ilie 2011: fig. 23), Luncavița 'La Cioara' (Micu *et al.* 2009: 12-13, pl. VII/1, 3), Coșereni (Ștefan *et al.* 2012: 72, pl. IX/7a, 7b) și Gumelnița B1 la Vitănești (Frînculeasa 2010: pl. 127/1-2). De asemenea, la Căscioarele și Gumelnița este menționată prezența ceramicii Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983: 15).

Tot în segmentul cronologiei relative, pentru o relație indirectă, mai menționăm alte descoperiri. Astfel, la Tangâru în așezarea Gumelnița A1 au fost identificate alături de materiale precucuteniene (Berciu 1961: 66, 413-414) și fragmente ceramice Stoicani-Aldeni (Nițu 1973: 79), situație întâlnită și în așezarea Gumelnița A1 de la Măgurele (Nițu 1973). La Cunești, într-o așezare Gumelnița A2, au fost semnalate atât materiale atribuite aspectului cultural Stoicani-Aldeni (Angheliescu 1955: 311), cât și precucuteniene (Bem 2001: 44). La Stoicani în nivelele inferioare de locuire a fost descoperită ceramică Precucuteni (Pandrea și Vernescu 2005: 269), în cel superior ceramică cucuteniană tricromă (Petrescu-Dîmbovița 1953: 184). La Ghinoaița (jud. Prahova), în două situri, au fost descoperite fragmente ceramice Stoicani-Aldeni și Precucuteni III (Frînculeasa și Garvăn 2007). Importuri Precucuteni II au fost semnalate în așezări Gumelnița A1 de la Tangâru (Marinescu-Bîlciu 1974: 135) și Însurăței (Pandrea și Vernescu 2005: 265; Pandrea *et al.* 2009: 299), marcând contacte timpurii Gumelnița - Precucuteni. Un fragment de vas Precucuteni II a fost descoperit prin cercetări de suprafață și în așezarea Gumelnița de la Jilavele (Garvăn 2013: 44; Frînculeasa și Moldoveanu 2014: 215, pl. 9/5), la care adăugăm prezența unor fragmente ceramice apropiate de cele Stoicani-Aldeni (Frînculeasa și

Moldoveanu 2014: 215, pl. 8/4; 9/3). Și la Bălănești, un fragment de ceramic pare a fi precucutenian (Boroneanț *et al.* 2014: 131, pl. 11/6), iar de la Coțatcu provine un vas atribuit aceleiași culturi (Grigoraș și Paveleț 2007, pl. IV.1). O statueta antropomorfă și fragmente ceramice precucuteniene (Pl. IX.11, 12) provin din cercetări de suprafață din localitatea Lipia (Buzău) dintr-un posibil *tell*¹⁰.

Ceramica cucuteniană a fost descoperită în așezările Stoicani-Aldeni de la Aldeni (Grigoraș și Paveleț 2013: fig. 23/2-5), Coțatcu (Grigoraș și Paveleț 2007: pl. 8/1, 9; pl. 10/2; Andreescu *et al.* 2009), Mălăieștii de Jos (Frînculeasa *et al.* 2012; Frînculeasa 2012), Bălănești (Boroneanț *et al.* 2014: 131, pl. 11/8-12; 13/3-7). Remarcăm apariția în așezarea de la Mălăieștii de Jos a unor capace de tip calotă, între care cel mai reprezentativ este cel din L5 așezat pe un vas cu picior ce pare și el o prezentă alogenă (Frînculeasa 2012: pl. 8/1; 18/7). O amforetă pictată în benzi subțiri orizontale sau oblice cu alb-gălbui (Frînculeasa 2012: pl. 3/1, 6) are analogii cu un vas considerat import cucutenian provenind din nivelul Gumelnița A2 de la Brăilița (Harțuche 1968: pl. 29/4). Un altul asemănător a fost descoperit la Coțatcu (Paveleț 2010: fig. 87/3), iar de la Nenciuștii (jud. Buzău) provine o amforetă (Figura 3.E) pentru care nu se cunoaște contextul (Frînculeasa 2010: pl. 123/14). Mai remarcăm un pahar *proto*/cucutenian din situl de la Băneasa (jud. Galați) (Dragomir 1969: 55/fig. 17; 1970: fig. 8/2)¹¹ sau ceramică cu pictură bicromă (alb pe fond roșu după ardere) Cucuteni A2 descoperită în așezările Stoicani-Aldeni de la Dodești, Suceveni, Smulți, Tămășani (Dragomir 1983: 11).

Pentru relația Precucuteni III/Cucuteni A3 - Gumelnița A1-A2, trebuie menționate descoperirile de la Lișcoteanca 'Moș Filon'. Astfel, în așezarea Gumelnița A1 a fost descoperit un fragment ceramic Precucuteni III (Harțuche și Bounegru 1997: 98, fig. 61/1), iar în nivelul de locuire A2 a fost descoperită ceramică pictată tricrom Cucuteni A3 (Harțuche și Bounegru 1997: fig. 59/4). De asemenea, la Însurăței 'Popina II' în nivelul de locuire Gumelnița A1 au fost descoperite fragmente ceramice Precucuteni II-III (Pandrea și Vernescu 2005; Pandrea *et al.* 2009), iar cel Gumelnița A2 din 'Popina I' provin materiale ceramice Stoicani-Aldeni (Pandrea *et al.* 1997: 33), dar și Cucuteni A3 (Pandrea *et al.* 1999: 152). Din același areal remarcăm situl de la Cireșu în care au fost descoperite fragmente ceramice Cucuteni (Sârbu 1980: 25, pl. VI/3). Mai amintim prezența ceramicii Cucuteni A3 la Brăilița (Harțuche și Anastasiu 1968: pl. 37-8; Voinea 2005: pl. 100), Luncavița 'Cetățuie' (Micu și Maillé 2006: 31, fig. 17/1-2), Carcaliu (Lazurcă 1991).

Un tip de vas ce pare să aibă o anumită relevanță crono-spațială, se regăsește în mediile culturale contemporane Ariușd, Cucuteni A2 și Stoicani-Aldeni (Planșa VIII). Are forma unui borcan, cu carenă sub gât, două tortițe laterale dispuse simetric pe umăr, pereții ușor arcuiți, pastă semifină. Înălțimea acestora rareori depășește 10 cm. De la Mălăieștii de Jos provin mai multe astfel de vase (Frînculeasa 2012: pl. 7). Un vas pe care apare pictată o bandă dispusă cursiv orizontal și oblic, a fost descoperit la Coțatcu (Paveleț 2010: fig. 87/7), iar un altul în așezarea de la Aldeni (Grigoraș și Paveleț 2013: fig. 17/5)¹². De la Bălănești provin două vase, din care unul pictat bicrom, în care roșul crud umple spațiile delimitate pe orizontală și verticală cu o bandă ciocolatie (Boroneanț *et al.* 2014: pl. 7/11). Un vas asemănător, dar nepictat, provine din nivelul de locuire Cucuteni A2 de la Poduri (Monah *et al.* 2003: p. 121/nr. 187), iar altul de la Mărgineni¹³. Din mediul Ariușd a fost publicat recent un vas de la Boroșneu-Mic pictat cu benzi albe subțiri (Sztáncsuț 2015: CXIX/2)¹⁴, decor ce se regăsește pe ceramica eneolitică din nordul Munteniei. Două vase au fost descoperite la Bonțești (Dumitrescu 1933: fig. 8/13-14; 9/2, 7).

O statueta antropomorfă cu rochie (considerată eronat capac) a fost descoperită în așezarea cucuteniană A3 de la Poienești (Lazarovici și Babeș 2015: 175/fig. II.168.3). Astfel de piese sunt relativ frecvente în siturile din nordul Munteniei (Mălăieștii de Jos, Seciu, Boboci, Budureasca, Coțatcu) sau în mediul gumelnițean la Căscioarele, Pietrele, Tangâru, Sultana, Gumelnița, Blejești (Andreescu 2002; Frînculeasa 2012: 138).

Mai amintim pintaderile ce sunt frecvente în situri Gumelnița și Stoicani-Aldeni (Aldeni, Bălănești, Coțatcu, Mălăieștii de Jos, Seciu, Sudiți, Moșica, Brăilița, Cunești, Atmageaua Tătărească, Căscioarele, Gumelnița, Vidra, Pietrele, Hârșova etc.) (Ștefan 2009), ce apar cu preponderență în așezări Ariușd/Cucuteni A2 (Popovici 2006; Buzea și Kovacs 2010; Sztáncsuț 2015), dar și în cele A3 (Hăbășești, Berești, Scânteia, Toflea, Ruginoasa, Poienești) (Frînculeasa 2012: 139¹⁵; Alecsă 2013: 120-121; Lazarovici și Babeș 2015: 183/fig. II.178, II.179), statuete antropomorfe din os (Monah 1997: 136 și urm., pl. 258-259) sau vase antropomorfe sau antropomorfizate (Ruginoasa, Poienești, Hoisești, Poduri, Țigănești) (Lazarovici 2010; Lazarovici și Babeș 2015: 177), ceramică grafitată în situri Cucuteni timpurii sau vase cucuteniene în așezări Gumelnița B1 (Dumitrescu 1974; Bem 2001; Dumitrescu și Marinescu-Bîlcu 2001), vase *askos* și *rhyton* (Frînculeasa 2012: 136), posibil statuete antropomorfe din lut (Frînculeasa *et al.* 2012a), reflectând probabil segmentul cronologic de maximă intensitate a contactelor

dintre cele două arii culturale. După dispariția culturii Gumelnița, astfel de piese nu mai se regăsesc între artefactele culturii Cucuteni, deși aceasta continuă să evolueze alte câteva secole.

Legat de cronologia relativă, importante sunt și siturile din sudul Moldovei de la Bonțești (Dumitrescu 1933) și Puricani (Dragomir 1996) în care a fost consemnată succesiunea stratigrafică Stoicani-Aldeni - Cucuteni A3. Mai amintim situl Ariușd de la Păuleni-Ciuc, alături de alte câteva precum cele de la Bod și Feldioara, prin care putem percepe contacte cu mediul cultural extracarpatic (Frînculeasa 2012; 2013).

A doua jumătate a mileniului V î.Hr. la Dunărea de Jos - perspectiva cronologiei absolute

Pentru sudul României, cu mici excepții notabile, amintind aici lotul de la Căscioarele (Dumitrescu 1974a, 1974b), până recent existau foarte puține date radiocarbon atribuite unor obiective arheologice eneolitice (László 1997; Bem 2000, 2001). În ultimii ani, grație unor proiecte de cercetare¹⁶ au fost realizate relativ numeroase date pentru cultura Gumelnița, totuși în acest moment avem acces la mai puțin de 90 de astfel de repere cronologice, în condițiile în care numai dintr-un singur sit sunt jumătate. Acestea provin dintr-un număr redus de situri, loturile mai consistente fiind cele de la Pietrele (45), Sultana (10)¹⁷, Taraschina (9), Vitănești (7), Hârșova (6), Bordușani (4), la care se adaugă altele izolate din așezări precum Gumelnița, Luncavița, Vărăști, Lunca, Lișcoteanca, Isaccea, Cunești etc. (Micu și Maillé 2006: 31; Ludwig *et al.* 2009: 25, tab. 26; Weninger *et al.* 2010: tab. 1, 2; Cucchi *et al.* 2011: 1197; Carozza *et al.* 2011; 2013; 2014; 2014a; Bréhard și Bălășescu 2012; Hansen *et al.* 2012; Balase *et al.* 2013: tab. 1; Gillis *et al.* 2013; Lazăr *et al.* 2013; 2015; Bréhard *et al.* 2014: 410, tab.1; Golea *et al.* 2014; Bălășescu 2014: 115, fig. 75; Hervella *et al.* 2015: S8; Reingruber 2015; Reingruber și Rassamakin 2016). Sunt cunoscute și câteva date pentru cultura Sălcuța provenind din situl eponim, dar și de la Ostrovul Corbului sau Curmătura (László 1997; Bem 2001). De asemenea, există publicate și date pentru obiective atribuite fazei târzii a culturii Boian, respectiv Spanțov/Gumelnița A1¹⁸ (Bailey *et al.* 2002: 352, tab. 1; Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1; Lazăr *et al.* 2013; Ștefan 2014: 9, fig. 10).

Zona extracarpatică este relativ bine reprezentată, mai ales cultura Cucuteni (Lazarovici 2010), fiind publicat și un volum dedicat acestei teme (Mantu 1998). Mai remarcăm și o serie de date pentru așezările Precucuteni, cel mai consistent lot fiind cel atribuit sitului de la Poduri (Preoteasa 2011). Pentru provinciile Transilvania și Banat există loturi importante de date obținute recent pentru probe provenind din situri eneolitice (Biagi și Voytek 2006; Luca 2009; Diaconescu 2013; Drașovean 2013, 2014; Gligor 2014; Rotea *et al.* 2014; Bem 2015), inclusiv pentru mediul cultural Ariușd (László 2006; Whitlow *et al.* 2013; 2014). Modelările Bayesiene au permis precizări cronologice mai fine.

Nu trebuie omise nici relativ numeroasele date radiocarbon realizate pentru mediul cultural sud-dunărean contemporan, cu probe prelevate din siturile de la Varna, Durankulak, Goljamo Delčevo, Ovčarovo, Smjadovo, Azmaška, Ezero, Ruse, Hotnica, Omurtag, Poveljanovo, Slatino, Dolnoslav, Bikovo, Kapitan Dimitriev, Djakovo, Karanovo, Stara Zagora etc. (Bojadžiev 1995; Görsdorf și Bojadžiev 1996; László 1997; Bem 2001; Higham *et al.* 2007; Reingruber și Thissen 2009; Dzhahfezova 2013; Chohadzhiev și Mihaylova 2014; Reingruber 2015; Pătroi 2015; Krauß *et al.* 2016; Reingruber și Rassamakin 2016).

* * *

Deși avem acces la relativ numeroase date absolute ce ajută la dezvoltarea unei analize a relației cronologice Precucuteni/Cucuteni - Gumelnița și intersectarea cu originea și evoluția aspectului cultural Stoicani-Aldeni, lipsa lor pentru aceasta din urmă manifestare culturală permite pentru moment cel mult o abordare preliminară. Anterior publicării datei de la Seciu (Frînculeasa 2011: 88-9), nu erau cunoscute astfel de repere pentru arealul suprapus de siturile Stoicani-Aldeni. Din spațiul de la est de Prut, din mediul cultural Bolgrad, provin trei date radiocarbon obținute pentru situl Vulcănești II (5790±150 BP, 5810±150 BP, 5300±60 BP) (Bem 2001: 84, nr. 33; Dergacev și Dolukhanov 2008: 34). Singura dată ce are o marjă de eroare acceptabilă, calibrată, apare apropiată de finalul etapei Gumelnița A2. Recent, într-un studiu dedicat sitului de la Orlovka 'Kartal' este precizat intervalul 4683-4453 BC în *domeniul a2*, pentru evoluția comunității Bolgrad-Aldeni (Govedarica și Manzura 2015: 452). Între timp, a fost publicată o dată (5550±70 BP/4539-4262 BC) dintr-o probă prelevată din profilul realizat pentru diagrama polinică a sitului (Bruyako 2016: 126). Adăugăm pentru nordul Munteniei unica dată existentă ce provine din situl de la Lișcoteanca 'Movila Olarului' (5640±50 BP/4576-4355 BC), din nivelul de locuire Gumelnița A1 (Harțuche 1987: 41).

În contextul absenței datelor absolute pentru situri Stoicani-Aldeni/eneolitice din nordul Munteniei, realizarea unor astfel de analize putea aduce noi precizări privind cadrul cronologic din

ultima treime a mileniului V î.Hr. din arealul extracarpatic. Trebuie subliniat că o serie de artefacte utile abordării cronologiei de contact descoperite în timpul săpăturilor arheologice, indicau posibilitatea ca aşezarea de la Mălăieştii de Jos să aibă o evoluţie care să iasă din tiparele cadrului cronologic tradiţional. Numeroase analogii ale unor artefacte şi corelaţiile stratigrafice au indicat cu o mare probabilitate că aşezarea ar putea să fie contemporană cu etapa A2 a culturii Gumelniţa (Frînculeasa 2010: 172, 188; 2012: 141; 2013: 177; Frînculeasa *et al.* 2012: 24).

În anul 2014 pentru situl de la Mălăieştii de Jos au fost realizate trei date AMS la *Herteleni Laboratory of Environmental Studies* (Institute of Nuclear Research of the Hungarian Academy of Sciences) din Debrecen, Ungaria. Contextele arheologice din care au fost prelevate oasele de mamifere reprezintă 'zone cu resturi menajere'. Prima probă provine din depunerea de resturi menajere situată în apropierea L1. Complexul ce se întindea pe aproximativ 15 mp, avea o grosime maximă de 0,20 m, era rezultatul acumulării unor resturi de cenuşă, lemn ars, chirpici ars mărunţit, ceramică foarte fragmentată, la care adăugăm oasele de mamifere. Celelalte două probe au fost prelevate dintr-o depunere arheologică cu aceleaşi caracteristici, suprapusă direct de L6.

Şi situl de la Seciu a beneficiat de analiza a două oase de mamifere trimise la Poznan Radiocarbon Laboratory. Numai o probă a putut fi utilă, pentru a doua, cantitatea insuficientă de colagen a împiedicat obţinerea unei date utilizabile. Menţionăm că probele au fost prelevate de la baza nivelului superior de locuire, dintr-o depunere menajeră aflată în apropierea L2. Având în vedere că în acest sit pluristratificat au fost cercetate niveluri de locuire eneolitice ce preced contextul stratigrafic din care a fost prelevată această probă (Frînculeasa şi Negrea 2010: 46-7; Frînculeasa 2011: 24, 88), depunerile iniţiale ar putea fi contemporane parţial cu evoluţia etapei A1 a culturii Gumelniţa.

Cod laborator	Context arheologic	ani BP	ani BC/OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005)		Valoare medie
			Sigma 1	Sigma 2	
DeA-5863	Mălăieştii de Jos, 2003, St.2, Cpl.1, -0,25-0,35 m	5410±34	4330 (68,2%) 4250	4350 (91,1%) 4220 4200 (4,3%) 4170	4284 cal BC
DeA-5861	Mălăieştii de Jos, 2011, St.15, carou E2, baza depunerii arheologice	5382±35	4330 (30,3%) 4280 4270 (29,8%) 4230 4200 (8,1%) 4170	4340 (68,2%) 4220 4210 (15,5%) 4150 4130 (11,8%) 4060	4255 cal BC
DeA-5862	Mălăieştii de Jos, 2011, St.15, carou A3, baza depunerii arheologice	5377±34	4330 (26,7%) 4280 4270 (29,9%) 4220 4200 (11,6%) 4170	4340 (63,9%) 4220 4210 (17,6%) 4150 4130 (13,9%) 4060	4248 cal BC
Poz-40632	Seciu, 2009, S.I, carou 3-4, -0,60-0,80 m, din apropierea L2.	5455±35	4345 (32,6%) 4315 4295 (35,6%) 4260	4360 (95,4%) 4240	4303 cal BC
LE-640	Vulcăneşti II	5300±60	4240 (15,3%) 4190 4180 (52,9%) 4040	4320 (2,5%) 4290 4270 (92,9%) 3980	4135 cal BC
?	Orlovka ('palino 7')	5550±70	4454 (68,2%) 4342	4539 (90,6%) 4316 4300 (4,8%) 4262	4402 cal BC

Tablelul 1. Date absolute din situri Stoicani-Aldeni/Bolgrad.

Absolute data from Stoicani-Aldeni/Bolgrad sites.

La o primă analiză putem observa buna corelare între datele de la Mălăieştii de Jos şi Seciu. Între ceramică şi alte elemente specifice celor două situri, există o serie de similitudini, dar şi diferenţe. Ceramica de la Seciu este de o calitate superioară (poate şi datorită condiţiilor de conservare), pictura cu alb, dar şi grafitată, prezentă mai intens (Frînculeasa 2009, 2011). Statuetele antropomorfe, dar şi vasul (Planşa X.1), au în cazul celor de la Seciu caracteristicile plasticii Gumelniţa (Frînculeasa şi Negrea 2010), în schimb de la Mălăieştii de Jos doar una singură poate fi inclusă aceluiaşi specific (Frînculeasa *et al.* 2012: pl. IV/8). Mai adăugăm că numai la Mălăieştii de Jos a fost descoperită o statueta antropomorfă plată, realizată din os (Frînculeasa *et al.* 2012: pl. 4/10; 9/1-2). La Seciu statuetele antropomorfe cu rochie (Planşa X.4-5) sunt bine reprezentate (Frînculeasa şi Negrea 2010), dar nu lipsesc nici din celălalt sit (Frînculeasa *et al.* 2012: 9, pl. 4/2, 3). Există, alături de formele comune, tipuri de vase, categorii de artefacte, mai speciale, ce se regăsesc în ambele situri. Remarcăm vasele *askos*, *rhyton*, suporturile (colac şi cilindrice), capace-calotă, vase amforoidale, tipsii, pintadere, statuete cu rochie-clopot, reprezentări de *phallus*-uri din lut etc. (Figura 3).

Informaţiile stratigrafice corelate cu valoarea medie a datelor radiocarbon de la Mălăieştii de Jos pentru probele prelevate din complexul aflat sub L6, ce la rândul său era parţial suprapus de L5,

arată o locuire ce poate fi chiar mai recentă de 4250 BC, limita propusă pentru încetarea locuirii Gumelnița A2 în *tel*-urile de pe linia Dunării (Reingruber 2015: 314). Prezența unor importuri Cucuteni în cele două locuințe subliniază și mai bine o posibilă evoluție a așezării dincolo de faza A2 a culturii Gumelnița. Data ce a fost prelevată de lângă L1 indică posibilitatea ca acesta să reprezinte cel mai vechi complex de locuire, ce pare să fi alimentat la un moment dat și zona menajeră peste care s-a ridicat ulterior L6. Data radiocarbon de la Vulcănești pare contemporană cu Gumelnița A2/B1, fiind net diferită de intervalul datelor de la Orlovka ce arată o locuire contemporană cu Gumelnița A1. Deocamdată sunt dificile comentarii suplimentare în lipsa publicării datelor de la Orlovka, dar și din prisma numărului redus al acestora. În ce privește situl de la Orlovka, rămâne de verificat dacă nu cumva unele din date sunt afectate, având în vedere arealul apropiat de o serie de lacuri și gurile Dunării¹⁹.

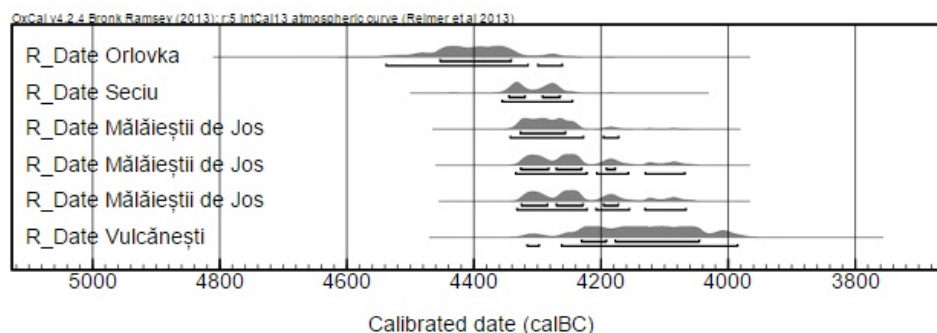

Figura 4. Grafic cu modelarea datelor cumulate din așezări Stoicani-Aldeni/Bolgrad. Radiocarbon data modelling of samples gathered from Stoicani-Aldeni/Bolgrad settlements.

Despre datările absolute din așezările eneolitice

Pentru așezări considerate Boian-Spațov avem acces la 9 date radiocarbon, provenind din cinci situri (Radovanu, Lăceni, Hârșova, Căscioarele), din care două sunt realizate pe oase umane (Radovanu și Glina). Lotul cel mai important este cel de la Căscioarele 'Ostrovel', format din 11 date (Bem 2001: tab 3, nr. 1-11), din care doar 4 pot fi utilizate având o eroare mai mică de 100 de ani. Se mai adaugă o dată obținută recent pe o mandibulă umană (6100±50 BP/5210-4903 BC/ 95,4% probabilitate), ce pare prea înaltă, situată în afara segmentului cronologic avut în discuție, fiind pe același palier cu o dată Dudești din cimitirul de la Cernica ce are 6095±35 BP (5207-4909/95,4%) (Șerbănescu 2015: 119) sau cu cea de la Fărcașu de Sus de 6080±60 (5208-4844/95,4%) (Mantu 1995: anexa 2, nr. 20).

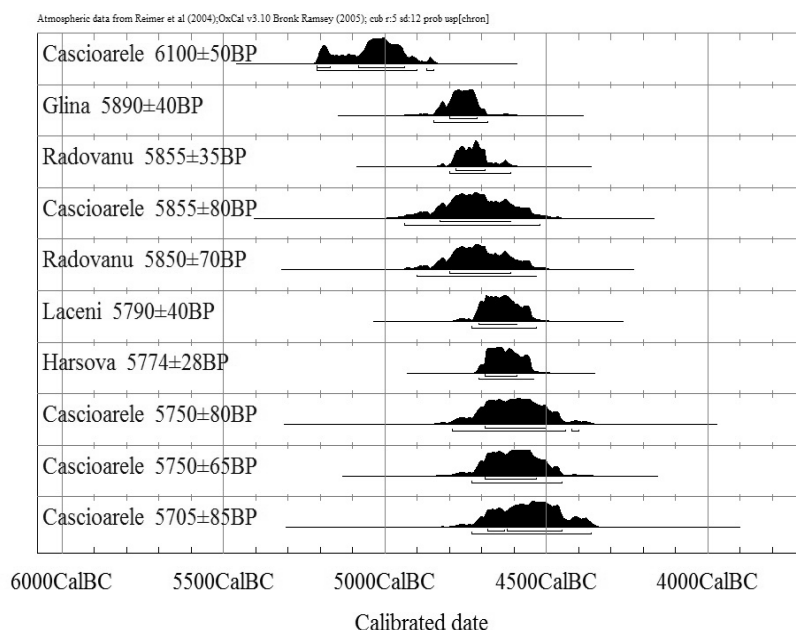

Figura 5. Grafic cu modelarea datelor radiocarbon din situri Boian-Spațov. Radiocarbon data modelling of samples from Boian-Spațov sites.

În ce privește reperele de cronologie absolută pentru cultura Precucuteni, cel mai important sit este cel de la Poduri, pentru care sunt disponibile patru date valabile. O altă dată radiocarbon provine de la Târpești. Alte câteva sunt de la Târgu Frumos, Poduri, dar marja de eroare a acestora este de peste 100 de ani și nu pot fi utilizate. Pentru spațiul tripolian timpuriu există un lot ceva mai numeros de date publicate (Rassamakin 2012: tabel 2.1.; Burdo 2015: 14, tabel), deși unele par să ridice probleme (Rassamakin 2012). Din datele valabile, constatăm că cele Precucuteni pot fi foarte bine înseriate cu cele Boian-Spanțov iar proba singulară de la Târpești indică chiar un sincronism cu nivelurile de locuire Gumelnița A2, fiind mai nouă decât multe din datele Ariușd sau Cucuteni A2. Având în vedere că la Târpești există și un nivel de locuire Cucuteni A2 (Marinescu-Bîlcu 1981), contextul stratigrafic din care a fost prelevată proba ar putea fi unul din răspunsurile la această situație discutabilă.

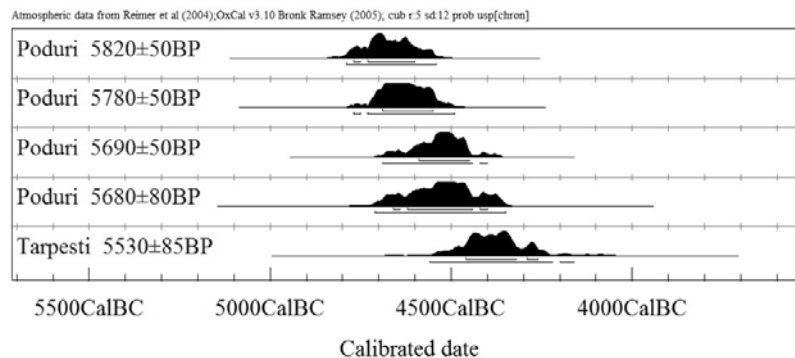

Figura 6. Grafic cu modelarea datelor radiocarbon, cultura Precucuteni.
Radiocarbon data modelling of samples of the Precucuteni culture.

Pentru mediul cultural Ariușd avem acces la datări radiocarbon provenind din siturile de la Malnaș-Băi (László 2006: table 1) și Păuleni-Ciuc (Whitlow *et. al.* 2013: tab. 1; 2014: tab. 1, 2). Din ambele așezări există date ce pot fi eronate (Whitlow *et. al.* 2014: 97). De la Păuleni-Ciuc, una singură pare a fi valabilă (CAIS 12286), iar de la Malnaș-Băi, din șase, patru par a fi utile și acoperă intervalul suprapus de etapele Cucuteni A2 și parțial A3. Data valabilă de la Păuleni-Ciuc provine din nivelul superior (III), presupunerea că există date mai înalte pentru celelalte două etape de locuire atribuite tot comunităților Ariușd ar putea plasa debutului sitului spre 4500-4400 (Whitlow *et. al.* 2014: 99), pe un nivel contemporan cu debutul Cucuteni A2 (Preoteasa 2011: 62) și parțial Gumelnița A1.

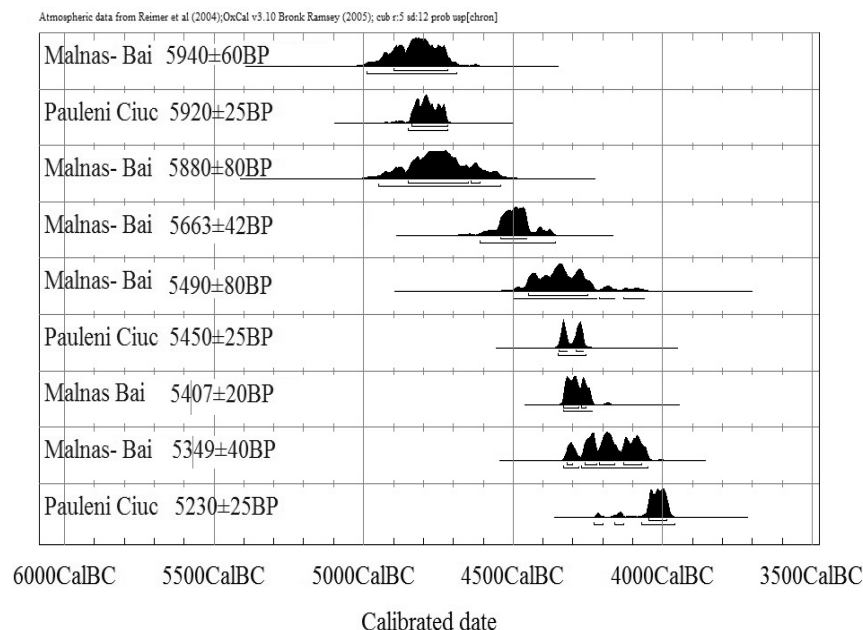

Figura 7. Grafic cu modelarea datelor radiocarbon din așezările Ariușd de la Păuleni și Malnaș.
Radiocarbon data modelling of samples of the Ariușd settlements from Păuleni and Malnaș.

Tot pentru spațiul de dincolo de Carpați, evidențiem datările absolute realizate pentru grupul Foeni, dar și cultura Petrești (Gligor 2009: 141 și urm.; Lazarovici și Lazarovici 2010: fig. 67) ce sunt pe un palier cronologic contemporan cu descoperirile Boian-Spanțov și Gumelnița A1 (Bem 2001) și parțial cu cele Stoicani-Aldeni (Frînculeasa 2011: 140, fig.2).

Pentru cultura Gumelnița există o serie relativ bogată de date radiocarbon, multe realizate recent. Acestea provin dintr-un număr redus de situri dispuse inegal din punct de vedere spațial, bine reprezentată fiind Dobrogea. Loturile mai consistente sunt cele din siturile de la Pietrele, Sultana, Taraschina, Căscioarele, Vitănești, Hârșova, Bordușani, la care se adaugă date izolate din alte câteva așezări cum sunt cele de la Gumelnița, Luncavița, Vărăști, Lunca, Lișcoteanca, Isaccea, Cunești. Câteva sunt realizate în a doua jumătate a secolului XX, la începutul *revoluției radiocarbonului*, unele fiind discutabile, un exemplu fiind data din situl eponim ce atinge debutul culturii Gumelnița, deși acolo nu a fost identificat un nivel de locuire din respectiva etapă cronologică (Dumitrescu 1966: 51). De asemenea, în același context remarcăm reanalizarea a patru date din nivelul de locuire Gumelnița A2 de la Căscioarele 'Ostrovel' (Tabel 2) ce inițial aveau marja de eroare prea mare (Dumitrescu 1974a; 1974b). Trei date par mai apropiate de prima etapă a evoluției respectivei culturi, iar una poate fi inserată mai curând palierului cronologic Cernavoda I (Görsdorf 2006: 389). De altfel, în acest sit au fost descoperite materiale ceramice post-gumelnițene decorate cu șnurul (Tudor 1965).

Dumitrescu 1974 (analize anii '60)		J. Görsdorf 2006 (analize 2005)		Ani calibrați
Bln 343	5485±120 BP	Bln 5736	5669±66 BP	4597-4403
Bln 601	4785±100 BP	Bln 5740	4907±43 BP	3711-3644
Bln 606	5545±100 BP	Bln 5741	5681±41 BP	4546-4460
Bln 607	5560±100 BP	Bln 5742	5714±36 BP	4604-4496

Tabelul 2. Datele radiocarbon din situl de la Căscioarele realizate în două etape.

Radiocarbon data from the site of Căscioarele, performed in two stages.

Pentru Cucuteni A2-A3 există o serie de date provenind din siturile de la Mărgineni, Poduri, Scânteia, Hăbășești, Dumești (Mantu 1998; Lazarovici 2010). Pentru același palier cronologic mai evidențiem datele din câteva situri atribuite culturii Sălcuța de la Ostrovul Corbului și așezarea eponimă (László 1997: 264), data obținută pentru locuirea de la Curmătura pare a fi eronată (5710±45 BP) (Bem 2001: tab. 3, 88/nr. 116). Datele sunt în același segment cronologic cu cele de la sud de Dunărea atribuite complexului cultural Sălcuța-Bubanj-Krivodol (Pătroi 2015: 130 și urm.)²⁰.

Datele Ariușd, Cucuteni A2 și Gumelnița A1 pare să definească un orizont 4450/4400 - 4300 BC. Observăm că între Precucuteni III - Cucuteni A2 rămâne intervalul 4400/4350-4300 BC, suprapus uneori de date Precucuteni târzii, Gumelnița A1, Cucuteni A2. Corelând datele Cucuteni A2 cu cele Ariușd, etapa Cucuteni A3 pare să evolueze ușor ulterior aspectului cultural Stoicani-Aldeni, chiar dacă există o atingere la limitele extreme ale acestora. Mai adăugăm apariția în așezări Gumelnița A2/B1 a importurilor Cucuteni A3 (Bem 2000, 2001), ceea ce arată că prezența acestora în așezările Stoicani-Aldeni sunt rodul relației directe dezvoltată într-o etapă anterioară.

Datele radiocarbon Cucuteni A3 și Gumelnița A2 indică, deși indirect, posibilitatea ca etapa Gumelnița B1, inițial sincronă cu A2, să evolueze, probabil într-un areal restrâns (poate cel al *Brăteștiului*, incluzând și siturile atribuite acestuia), până la o dată anterioară de reperul 3900/3850 BC. Cele câteva date ce ating 3800/3750 - 3600/3550 BC de la Vitănești (4758±26 BP), Căscioarele 'Ostrovel' (4820±40 BP; 4907±43 BP) (Reingruber 2015: anexa 1, nr. 2, 3), Bucșani (4785±43 BP) (Cucchi *et al.* 2011: 1197), aflate în afara arealului propus, ar putea fi legate de un orizont post-Gumelnița, contemporan cu *mixtul* Cucuteni B - Cernavoda I sau Cernavoda I²¹, așa cum apar și datele de la Pietroasa Mică (4913±25 BP; 4872±24 BP; 4816±19 BP) (Șirbu *et al.* 2011: 53), Mălăieștii de Jos (4900±40 BP) (Frînculeasa 2012d), Sărata Monteoru (4701±42 BP) (Lazarovici 2010: tab. 1, p. 82). Mai remarcăm și datele ce provin din *tell*-urile de la Hârșova (4666±55 BP)²² și Corabia-Celei (4655±55 BP) (László 1997: 265, nr. 188). De asemenea, din situl Cernavoda I de la Săveni, provin trei date C¹⁴ ce 'plasează locuirea în intervalul 3724-3378 BC' (Cernea *et al.* 2014: 276), din care una este înscrisă în intervalul 3640 (76,6%) 3498 cal BC-3436 (18,8%) 3378 cal BC' (Cernea și Vlad 2015: 197)²³. Din același sit provin și două cioburi Cucuteni B (Bem 2001: 50; Vlad 2010: 276, pl. 175/2, 3). Pentru spațiul de la est de Prut, amintim intervalul 3780-3524 BC pentru depunerea

arheologică atribuită locuirii Cernavoda I (inclusiv ceramică Cucuteni B, ce apare nestratigrafiată) din situl de la Orlovka 'Kartal' (Bruyako *et al.* 2005: 16; Govedarica și Manzura 2015: 452) sau cele nouă date de la sud de Dunăre de la Ovčarovo și Hotnica (Boyadziev 1995). De la Orlovka avem acces la două date publicate (4925±35; 4910±35) (Bruyako 2016: 122). Cu excepția unei probe de la Ovčarovo ce atinge sfârșitul mileniului V, dar și alte două date ce provin din morminte tumulare de la Krasnoe (5180±30/4042-3965 BC) și Sărățeni (5140±40 BP/4041-3801 BC) (Agulnikov și Pașa 2008: 34), celelalte coboară în mileniul V. Pentru Sărata Monteoru mai există două probe ce ating ultimul sfert al mileniului IV, discuția putând fi legată de o locuire post Cucuteni B2, mai apropiată de ceea ce înseamnă locuirea tripoliană târzie/CII/Horodiștea-Foltești sau mai spre sud Cernavoda III (Lazarovici 2010: 82, tab. 1).

Toate datele radiocarbon post-Gumelnița A2 nu confirmă o locuire Cernavoda I în imediata apropiere cronologică a abandonării/încetării locuirii telurilor din apropierea Dunării sau din Dobrogea, idee postulată de-a lungul timpului mai curând în baza unor date stratigrafice. Deocamdată putem constata că nu există încă publicată o dată care să depășească la limita ei extremă (cea mai veche) reperul 3800/3750 î.Hr. (cu valori medii ce coboară sub 3700 î.Hr.). Toate reperele radiocarbon pentru orizontul Cucuteni B - Cernavoda I se sincronizează cu cele Cucuteni B sau cele tripoliene târzii (Mantu 1998; Lazarovici 2010; Rassamakin 2011). Problema *hiatusului* ce apare la sfârșitul culturii Gumelnița și întreruperea/reluarea relațiilor dintre zona nord-pontică și a Dunării de Jos (Rassamakin 2011: 85 și urm.; Reingruber și Rassamakin 2016) rămâne una deschisă. Relevanța stratigrafiei, dar și a complexelor cercetate în situl de la Hârșova, alături de apariția unor importuri Cucuteni A4, merită totuși luate în considerare (Hașotti și Popovici 1997; Hașotti 1997).

Sit arheologic	Nivel cultural	Data necalibrată (BP)	Data calibrată, sigma 1: 68,2% (cal BC)	Data calibrată, sigma 2: 95,4% (cal BC)	Valoarea medie
Vitănești	Cernavoda I?	4758±26	3633-3523	3639-3384	3574
Căscioarele	Cernavoda I	4820±40	3651-3534	3695-3521	3578
Căscioarele	Cernavoda I	4907±43	3711-3645	3777-3638	3688
Bucșani	Cernavoda I?	4785±43	3639-3526	3652-3383	3568
Pietroasa Mică	Cucuteni B - Cernavoda I	4913±25	3701-3658	3761-3644	3682
Pietroasa Mică	Cucuteni B - Cernavoda I	4872±24	3691-3640	3699-3637	3657
Pietroasa Mică	Cucuteni B - Cernavoda I	4816±19	3644-3539	3649-3534	3561
Mălăieștii de Jos	Cucuteni B - Cernavoda I	4900±40	3705-3648	3768-3638	3682
Sărata Monteoru	Cucuteni B - Cernavoda I	4701±42	3624-3376	3632-3371	3467
Hârșova	Cernavoda I	4666±55	3517-3370	3632-3353	3458
Săveni	Cernavoda I	?	?	3640-3378	?
Corabia-Celei	Celei	4655±55	3516-3366	3632-3345	3454
Sărata Monteoru	Cucuteni B - Cernavoda I	4481±33	3331-3097	3342-3030	3206
Sărata Monteoru	Cucuteni B - Cernavoda I	4440±25	3307-3022	3320-2939	3125
Orlovka	Cernavoda I	4925±35	3784-3653	3775-3646	3702
Orlovka	Cernavoda I	4910±35	3706-3652	3766-3641	3691

Tabelul 3. Date radiocarbon post Gumelnița (culturile Cernavoda I, Cucuteni B-Cernavoda I, Celei). Radiocarbon data subsequent to Gumelnița (Cernavoda I, Cucuteni B-Cernavoda I and Celei cultures).

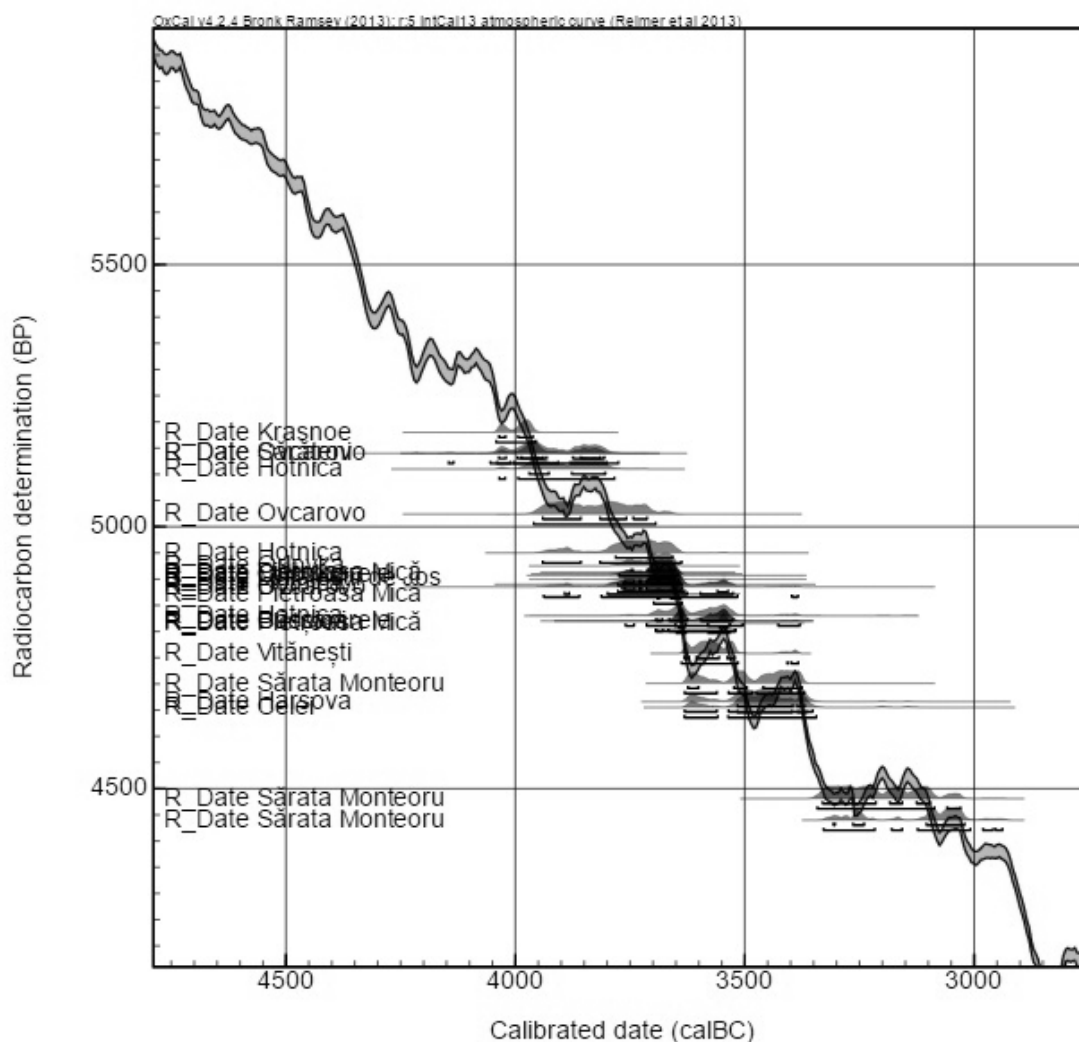

Figura 8. Date radiocarbon Cernavoda I - Hotnica: curba de calibrare.
Radiocarbon data Cernavoda I - Hotnica: calibration curve.

Tot pentru acest etaj cronologic în care se întrevide evoluția târzie a culturii Gumelnița și contactul Cucuteni A3 - Gumelnița B1, mai remarcăm și datele din Peștera Ungurească (Tab. 4) obținute pentru locuirea Orizontului Torților Pastilate/Bodrogkeresztur (Biagi și Voytek 2006: tab. 1).

Cod probă	Nivel de locuire	Data necalibrată (BP)	Data calibrată, sigma 1: 68,2% (cal BC)	Data calibrată, sigma 2: 95,4% (cal BC)
GrN-29100	2A	5350±40	4260-4080	4320-4050
GrN-29100	2A3	5260±40	4190-4010	4230-3980
GrN-29100	2A3	5120±40	3970-3820	4010-3800
GrN-29100	2B	5100±40	3950-3820	3980-3790

Tabelul 4. Peștera Ungurească: date radiocarbon pentru locuirea Orizontului Toartelor Pastilate.
Peștera Ungurească: radiocarbon data for the habitation of the Toarte Pastilate horizon.

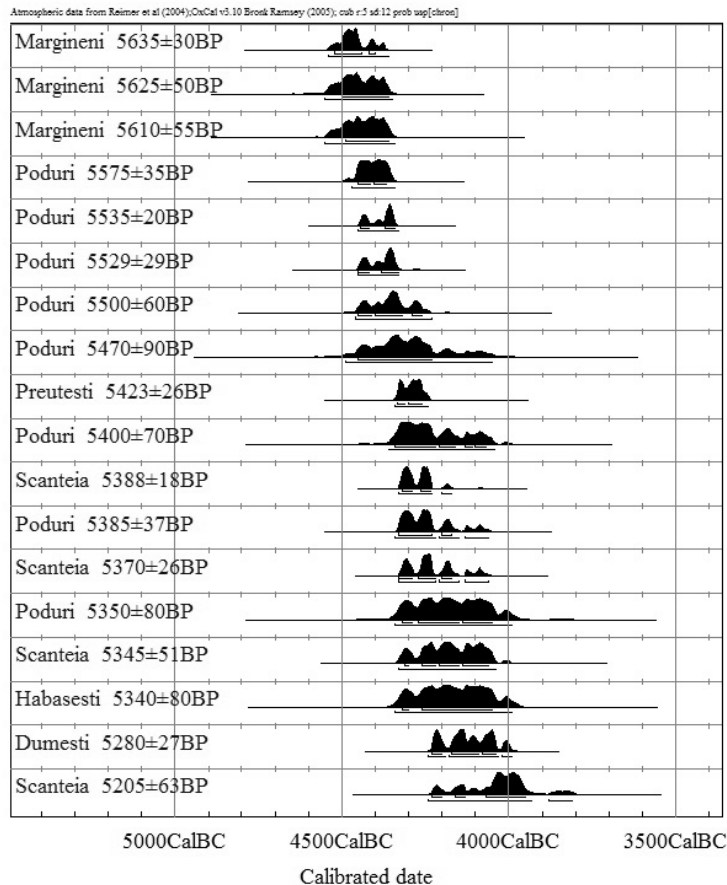

Figura 9. Grafic cu modelarea datelor radiocarbon din aşezări Cucuteni A.
Radiocarbon data modelling of samples from Cucuteni A settlements.

Concluzii

Cercetările recente în siturile din nordul Munteniei, dar și reevaluarea unor descoperiri mai vechi, au oferit materiale arheologice utile unor abordări comparative din perspectiva cronologiei relative. Observăm prezența unor vase tipice pentru corpusul Gumelnița, la care se adaugă o serie de elemente apropiate de cele Precucuteni, Cucuteni timpurii sau Ariușd. De asemenea, apar relativ frecvent importurile Cucuteni/Ariușd reprezentate în cele mai multe cazuri de ceramică. Dacă aceste importuri sunt certe, în cazul celor ce definesc prezențe Precucuteni în aşezările Stoicani-Aldeni perspectiva este una subiectivă, ce ține mai curând de consemnarea unor asemănări²⁴. Descoperirile precucuteniene în situri Gumelnița considerate *importuri* nu sunt deloc numeroase/reprezentative (Garvăn 2013: harta 3), ceva mai concludente fiind fragmentele ceramice de la Vidra, Măgurele sau Însurăței (Rosetti 1934: 17-18, fig. 25; Roman 1962; 1963; Pandrea *et al.* 2009).

Relevante, dar neexploatate, sunt *importurile* Cucuteni prezente la Aldeni, Bălănești, Coțatcu, Mălăiești de Jos sau Suceveni, Dodești, Smulți, Tămășani, Stoicani, în situri considerate Stoicani-Aldeni. Și în aşezările din câmpia Brăilei precum cele de la Brăilița, Însurăței, Cireșu, apar importuri, posibil Precucuteni în niveluri de locuire considerate Gumelnița A1, sigur Cucuteni A2-3 în cele Gumelnița A2. Pentru câmpia Brăilei (deși nu înțelegem supralicitarea impactului acestui areal) tema a părut a fi fost rezolvată prin includerea acestui spațiu în arealul Gumelnița (Pandrea *et al.* 1997, 2009; Pandrea și Vernescu 2005). Deși unele din concluziile expuse sunt discutabile, am putea reduce arealul Stoicani-Aldeni mai spre vest și nord-vest, și în apropierea zonei colinare, iar aşezările mai apropiate de Dunăre le putem eventual ancora cultural arealului Gumelnița *clasic*. În acest caz problematică rămâne definirea siturilor din jumătatea sudică a Moldovei, dar și cele de la est de Prut. Ar fi dificil să includem aşezări precum cele de la Suceveni sau Bonțești în repertoriul descoperirilor Gumelnița *clasice*. Pentru numeroasele situri de pe valea râului Călmățui, amprenta locală (definită sau nu drept Stoicani-Aldeni) este prezentă, inclusiv în aşezările la Brăilița, Lișcoteanca sau Însurăței, poate mai accentuat spre izvoare, remarcând în acest sens descoperirile de la Sudți, Gherăseni, Moisca, Luciu, Largu, Udați etc. (Frînculeasa 2008, 2010, 2010a).

În așezările Stoicani-Aldeni din zona subcarpaților Munteniei (Aldeni, Coțatcu, Bălănești, Mălăieștii de Jos, Gura Vitioarei, Seciu?) apar fragmente ceramice pictate în manieră sau cu forme Cucuteni, la care adăugăm prezența unor statuete antropomorfe ce amintesc de plastica cucuteniană la Apostolache, Mălăieștii de Jos, Ghinoaica. În acest areal lipsesc așezările Gumelnița A1, A2/B1, ce se regăsesc totuși în zona nordică (de câmpie, piemontană) a Munteniei în localitățile Urlați, Iordăcheanu, Inotești, Colceag, Târgșoru Vechi, Ploiești, Independența, Sudiți 'Purcăreață' etc. În lipsa cercetărilor arheologice sistematice, cele două situri de la Ghinoaica (Frînculeasa și Garvăn 2007), la care îl adăugăm pe cel de la Homești (Comșa 1978), în care apare ceramică Precucuteni, pot fi greu abordate și inserate analizei. În așezarea de la Urlați situată în câmpia înaltă de la baza dealurilor subcarpatice, materialul descoperit este gumelnițean, deși nu lipsesc nici elemente Stoicani-Aldeni, printre care remarcăm cupele realizate și decorate în manieră specifică, plastică antropomorfă. Evidențiem pentru acest sit dispunerea geografică mai apropiată de arealul Stoicani-Aldeni, comparativ cu cele de la Seciu, Mălăieștii de Jos sau Gura Vitioarei, aflate mai la vest, în bazinul râului Teleajen.

Acest aspect cultural se conturează și se definește în/spre final printr-un colaj de elementele ariușd-cucuteniene timpurii cu cele Gumelnița. De altfel, elementele comune Ariușd și Gumelnița ce asigurau o anumită amprentă culturală în nordul Munteniei, au dus la definirea descoperirilor *de tip Gumelnița-Ariușd* (Ștefan 1943, 1944). În acea perioadă exista publicat materialul de la Ariușd (László 1924) și din alte câteva situri gumelnițene (Cernavoda, Sultana, Gumelnița, Căscioarele, Glina, Calomfirești etc.), precum și Bonțești (Dumitrescu 1933). Descoperirile de Aldeni păreau a îngloba elemente prezente în mediile Ariușd și Gumelnița. Gh. Ștefan evidențiază că „*regiunea dealurilor – cel puțin în jud. Buzău și Râmnicu Sărat (stațiunea de la Bonțești) – este zona în care se contopesc cele două mari arii ale civilizației neo-eneolitice din sud-estul Carpato-Balcanic: aria Gumelnița și aria Ariușd*” (Ștefan 1943: 163). Astfel, prin analiza unui lot restrâns de materiale, ce marcau în fapt stadiului incipient al cercetărilor, a fost intuită legătura între cele două arii cultural-geografice (Ștefan 1943: 163; 1944: 31).

Acest tablou al nord-nord-estului Munteniei, corelat cu datele și materialul arheologic de la Mălăieștii de Jos, semnaleză un aport cultural ajuns în acest areal atât pe linia/baza dealurilor aflate la curbura Carpaților, dar și pe filieră transcarpatică. Materialul arheologic descoperit și publicat, deocamdată parțial, de la Păuleni sau Bod sau mai consistent de la Ariușd, arată că subiectul ar putea avea în viitor o bază relativ solidă de analiză. În plus apariția în așezările de la Coțatcu, Seciu, Bălănești, dar și Mălăieștii de Jos, a unor materiale ce par să fie marcate de tradiții alogene și atribuite unui orizont cronologic poate ușor anterior etapei Cucuteni A2, reprezintă indicii ale unor contacte și apropieri cu mediul cultural de la nord de Carpații Meridionali, definit de descoperirile Ariușd timpurii. De altfel, lotul ceramic de la Mălăieștii de Jos prezintă o serie de elemente originale, chiar prin comparație cu celelalte descoperiri contemporane cunoscute în nordul Munteniei.

Puținele date absolute atribuite siturilor Stoicani-Aldeni/Bolgrad relevă un sincronism cronologic, atât cu debutul culturii Gumelnița, asta mai curând pentru siturile Bolgrad și cele din apropierea Dunării, cât și cu etapele Gumelnița A2, Ariușd-Cucuteni A2-A3. Segmentele cronologice în care evoluează culturile Boian-Spanțov și Precucuteni dacă se ating cu cele Stoicani-Aldeni (cel mult în cazul celor Precucuteni), se întâmplă la marginea/limita evoluției respectivelor manifestări culturale, sau mai explicit, a datelor radiocarbon. Acest sincronism este evidențiat inclusiv de prezența sau absența importurilor sau a unor elemente reper precizate. Lipsa importurilor Precucuteni în așezări Stoicani-Aldeni, poate fi un răspuns aflat într-o logică genetică, aspect bine subliniat pentru nordul Munteniei de apariția ceramicii Cucuteni. Probabil segmentul cronologic cuprins între finalul Precucuteni III și Cucuteni A2 este ocupat de comunitățile Stoicani-Aldeni în sudul Moldovei/nordul Munteniei și de cele Ariușd timpurii în sud-estul Transilvaniei. Aceeași nișă cronologică ar putea fi ocupată la nord de acest areal de ceea ce a fost definit drept Cucuteni A1 de la Poduri, posibil Târgu Frumos, ce din prisma artefactelor/ceramicii în special, par mai apropiate de Precucuteni. De altfel, cele câteva fragmente ceramice Stoicani-Aldeni de la Poduri provin din acest nivel.

Ce poate fi subliniat în cazul datelor radiocarbon de la Mălăieștii de Jos, dar și Seciu, este limita aflată în jurul datei de 4250/4200 BC, una ce pare a reprezenta un reper pentru tot ce înseamnă cultura Gumelnița clasică, inclusiv pentru sudul Dunării (Reingruber 2015: 314). În apropierea acestei date pare că încetează locuirea *tell*-urilor aflate de o parte și de alta Dunării, la nord posibil doar pentru sectorul aflat în imediata apropiere a fluviului. În bibliografia românească, se afirmă că faza B1 a culturii Gumelnița urmează etapei A2 și se manifestă numai la nord de Dunăre, nefiind exclusă posibilitatea ca faza A2 (în anumite areale) și etapa B1 să evolueze simultan (Bem 2001: 45). Posibilitatea ca faza B1 să fie în fapt un aspect local ce se manifestă în aceeași perioadă cu etapa A2 (Reingruber 2015: 314) ar putea explica, printre altele, prezența în așezările de la Mălăieștii de Jos, Seciu, Aldeni etc., a materialelor arheologice ce amintesc de ambele etape sau aparițiile Stoicani-

Aldeni în situri gumelnițene precum cele de la Urlați, Morteni, Măriuța etc. Dintre acestea subliniem descoperirile de la Măriuța, în care ceramica Stoicani-Aldeni apare și în nivelul de locuire B1 (Șimon 1995). De asemenea, importurile Cucuteni A3 apar atât în așezări Gumelnița A2, cât și B1 (Bem 2001: 44-5). Datele radiocarbon în cazul siturilor Cucuteni A3 par să definească și ele un reper în jurul datei 4200 BC. Câteva date ce coboară spre 4000 BC (Hăbășești, Scânteia, Poduri) pot fi influențate de marja de eroare mai mare aflată între 60-80 de ani. De altfel, așezările Cucuteni A-B ar putea avea debutul spre 4100 BC (Bem 2001: 47). Câteva date pentru așezările Gumelnița ating acest reper (Sultana, Pietrele), dar sunt discutabile, având în vedere că pentru aceleași niveluri de locuire din siturile respective avem date ce se opresc în jurul reperului amintit anterior.

Acest reper pare a fi și unul ce poate fi raportat la descoperirile de *tip stepic* cunoscute la Dunărea de Jos, inclusiv în spațiul intracarpatic (sceptre zoomorfe, sceptre sferoidale din piatră, ceramica C, cimitirul de la Decea Mureșului, așezarea de la Șeușa etc.). Pentru cimitirul de la Decea Mureșului sunt publicate două date, situate în ultimul sfert al mileniului V î.Hr. (Maxim 1999: 124; Rotea *et al.* 2014: pl. XIX/6), asemănătoare cu cea din mormântul de la Csongárd (Horváth *et al.* 2013: tab.3) sau cele de la est de Prut de la Căinari (Govedarica 2004: 82, Abb. 13) și Giurgiulești (Rassamakin 2011: 84). Apariția unor fragmente ceramice și vase atribuite culturii Skelia în situl de la Pietrele, în contexte datate anterior de acest reper, subliniază și mai bine această concluzie (Reingruber și Rassamakin 2016).

În ce privește arealul ocupat de cultura Gumelnița (Dobrogea, Muntenia), deocamdată segmentul cronologic cuprins între 4250/4200 - 3800/3700 BC nu este acoperit de date radiocarbon, iar reperatele de cronologie relativă sunt mai curând irelevante. Numărul mare de așezări de tip *tel* ce prosperă în jumătatea nord-vestică a câmpiei Munteniei, a părut a reflecta un ultim refugiu al locuirii Gumelnița. Arealul respectiv cunoaște o densitate remarcabilă de *tel*-uri (de mici dimensiuni cu depuneri arheologice și naturale ce nu ating 2,5 m grosime) necunoscută anterior (Ștefan 2010). Cercetările, restrânse, au livrat dovezi modeste utile unei analize privind locuirea post 4200 BC. Așa cum cunoaștem, așezările Gumelnița B1, au fost suprapuse (lipsesc totuși situații stratigrafice relevante), în câteva cazuri, de locuiri inconsistente de *tip Brătești* (Frînculeasa 2010: pl. 12; Ștefan 2012). În absența unor cercetări sistematice care să permită analize și observații concludente, problema locuirii de *tip Brătești* este încă nelămurită. Posibilitatea sincronismului cu descoperirile Cernavoda I nu este susținută de contexte arheologice (Tudor 1984). Ceramica cu anumite caracteristici, ușor de remarcat în cazul inventarului Cernavoda I sau eventual Sălcuța IV (cochilii de scoică/melc pisate în pastă, decorul striat vălurit, șnurul sau pseudoșnurul, creștături, decorul imprimat cu degetul etc.) (Harțuche 1980; Șimon 1989; Hașotti și Popovici 1992; Hașotti 1997²⁵), nu este prezentă în siturile Brătești, ce pare mai apropiată de cea gumelnițeană. Se pare că între finalul culturii Gumelnița și debutul Cernavoda I, materialele de *tip stepic*, bine reprezentate undeva între 4350-4250 î.Hr., lipsesc din acest areal. La nivel regional, inserarea locuirii Brătești între culturile Gumelnița și Cernavoda I nu trebuie exclusă *a priori*. Ce se întâmplă în paralel în restul Munteniei nu cunoaștem încă. Mai amintim câteva importuri - cioburi Cucuteni ce sunt lipsite de contexte stratigrafice clare. Există un fragment Cucuteni A-B la Budureasca (Frînculeasa 2010: pl.185/2) și un ciob Cucuteni B la Morteni, dintr-un nivel de locuire Brătești? (Frînculeasa 2010: pl. 187/4). E însă prea puțin însă pentru a îndrăzni și dezvolta o discuție.

Intervalul cuprins între 3800/3750-3350/3300 BC ce pare a fi conturat de datele radiocarbon și cele de cronologie relativă, este unul în care la sud de Carpați se manifestă elemente culturale Cucuteni B²⁶, Cernavoda I (Cucuteni-Cernavoda I), Cernavoda III. Interesant este că avem o evoluție (nu neapărat în sens calitativ) ce acoperă un interval de timp comparabil cu cel al culturii Gumelnița, urmele lăsate fiind cu totul contrastante, explicația putând fii una ce ține de caracterul locuirii specifice acestor ansambluri culturale.

Absența unor serii de datări pentru așezări Stoicani-Aldeni/Bolgrad nu permite deocamdată o analiză în profunzime a subiectului cronologiei absolute. Cadrul cronologic regional va putea fi detaliat și (re)discutat odată cu publicarea unor noi date absolute, atât pentru probe prelevate din așezări Precucuteni, Boian-Spanțov/Gumelnița A1, cât și Stoicani-Aldeni. Deocamdată, o etapizare mai fină ce poate fi intuită (inclusiv spațial) este inabordabilă în lipsa unor loturi consistente de date absolute și/sau relative/stratigrafice. Fundamentale rămân noi/viitoare cercetări arheologice.

Mulțumiri

Mulțumesc unor colegi ce mi-au pus la dispoziție o serie de piese arheologice inedite sau edite și fotografii utilizate în acest articol. Amintesc pe Daniel Garvăn și Laurențiu Grigoraș (Muzeul Județean Buzău), Lăcrămioara Istina (Muzeul Județean Bacău), Eugen Paveleț (Direcția Județeană de Cultură Prahova), Sándor József Sztáncuj (Muzeul Național Secuiesc).

Note

1. Vezi bibliografia extinsă.
2. Unele descoperiri sunt categorisite fără umbră de îndoială drept Gumelnița A1 sau A2. În cazul așezărilor din nord-estul Munteniei este greu să nu observăm o anumită amprenta locală a locuirii, la care se adăugă o serie de elemente ce țin de geneza acestui aspect cultural, dar și cadrul natural și arealul ocupat etc.
3. Vezi bibliografia extinsă.
4. Mai amintim recente cercetări, deocamdată nu foarte concludente încât să poată fi incluse în analiza noastră, de la Frunteșeni (jud. Vaslui), o așezare aflată în jumătatea sudică a Moldovei (Porociuc *et al.* 2013; Rotaru *et al.* 2014). Cele două studii sunt identice, diferă într-o mică măsură colectivul de autori.
5. Parte din arealul de est al sitului cel mai probabil s-a prăbușit în albia râului.
6. Desigur există și alte depuneri grosiere sau lenticulare, mai mult sau mai puțin semnificative în contextul evoluției sitului, dar nerelevante în cadrul discuției noastre.
7. În acest caz nu excludem prezența unui act ritualic, semnalat și în cazul altor construcții din acest sit.
8. Vezi discuții extinse și bibliografia aferentă despre tipologia, cronologia și ocurența acestor artefacte-reper.
9. Cu bibliografia.
10. Informații și fotografii/desene oferite de Daniel Garvăn căruia îi mulțumim.
11. Vasul pare mai curând specific mediului Stoicani-Aldeni.
12. De la Aldeni mai provine un vas pictat cu roșu în interiorul unor motive decorative incizate (Planșa VIII.13). Mulțumesc domnului Daniel Garvăn pentru informație și desenul/fotografia vasului.
13. Piesa se află în patrimoniul Complexului Muzeal 'Iulian Antonescu' Bacău, nr. inv. 12415. Mulțumesc doamnei Lăcrămioara Istina ce ne-a pus la dispoziție fotografii cu vasul respectiv.
14. Mulțumesc domnului Sándor József Sztáncsuț ce ne-a pus la dispoziție fotografii cu vasul respectiv (Planșa VIII.7).
15. Cu bibliografia extinsă.
16. După cum poate fi constatat din sursele bibliografice, cu mici excepții notabile (merită amintite eforturile unor cercetători din sectoare conexe arheologiei), cele mai multe din datele obținute au fost finanțate prin proiecte cu participare externă, realizarea unor astfel de analize fiind încă prohibită pentru arheologia românească. În cazul multor proiecte interne finanțate din diferite fonduri, astfel de analize, uzuale pentru arheologia occidentală, inclusiv cea central-europeană, sunt sacrificate/eludate pentru alte priorități.
17. Din zona cimitirului eneolitic de la Sultana sunt inserate într-un grafic două date, fără a fi publicate rezultatele în ani BP, putând fi utilizate orientativ. Una pare a fi Boian-Spanțov, cealaltă Gumelnița A2 (Hervella *et al.* 2015: S8). De asemenea, pentru complexul funerar este amintit intervalul 5071-4450 cal BC, cu probabilitate de 95.4% (Lazăr și Voicu 2015: 68).
18. Dezbaterea asupra ce reprezintă fazele/etapele Spanțov și Gumelnița A1, respectiv cronologiile Comșa și Dumitrescu, pare abandonată. În general etapa a II din faza Spanțov a culturii Boian fost asimilată etapei Gumelnița A1. Având acces la datări absolute, în lipsa publicării unor loturi consistente de materiale, tema nu pare să mai aibă greutatea din trecut.
19. În același sens remarcăm probabilitatea ca noile date radiocarbon, ce par prea timpurii, de la Varna să fie sub efectul de *freshwater reservoir* (Dzhanfezova 2013: 44 și urm.).
20. Cu bibliografia și o listă completă a datelor radiocarbon.
21. Nu insistăm asupra cronologiei culturii Cernavoda I cu cele trei etape; descoperirile în care ceramica Cernavoda I apare asociată cu cea Cucuteni B sunt considerate definitorii pentru ultima

etapă, Cernavoda Ic (Harțuche 1980: 86; Hașotti 1997: 134-6). Datele radiocarbon nu confirmă deocamdată această concluzie. Putem observa că din datele existente pentru siturile de la Pietroasa Mică, Mălăieștii de Jos, Sărata Monteoru, Orlovka, indirect Săveni sau Vitănești (prin prezența unor importuri Cucuteni B sau ceramică striată), aspectul mixt Cucuteni-Cernavoda I evoluează pe o perioadă mai lungă, suprapunând o mare parte din evoluția culturii Cernavoda I. De altfel, reperate absolute din aceste situri sunt cele mai vechi, iar cele dinspre sudul României sunt mai recente.

²². Vezi o discuție legată de problemele ridicate de această dată realizată pentru o probă prelevată din primul nivel Cernavoda Ia din situl respectiv (Bem 2001: 48-9).

²³. Trebuie consemnată această modalitate de a publica date radiocarbon inutilizabile, semnalată de altfel și în alte surse.

²⁴. Geneza unor elemente precucuteniene în fondul cultural Stoicani-Aldeni ar putea să indice existența unui nucleu inițial în geneza și evoluția/definirea acestui aspect, la contactul cu cultura Gumelnița, poate în jumătatea de sud a Moldovei.

²⁵. Cu bibliografia extinsă.

²⁶. Nu insistăm asupra ceea ce înseamnă evoluția Cucuteni târzie cu toate segmentele considerate post Cucuteni sau legate direct de această cultură.

Anexă

Date radiocarbon din diferite situri eneolitice din România.

Radiocarbon data from various Eneolithic sites from Romania.

Cod probă	Sit	Data necalibrată (BP)	Data calibrată, sigma 1: 68,2% (cal BC)	Data calibrată, sigma 2: 95,4% (cal BC)	Bibliografie
BOIAN – SPANȚOV					
Poz-52575	Căscioarele	6100±50	5210(9,9%)5170 5080(58,3%)4940	5210(94,3%)4900 4870(1,1%)4850	Lazăr <i>et al.</i> 2013: 77, tab. 8
Poz-52571	Glina	5890±40	4800(68,2%)4715	4850(95,4%)4680	Lazăr <i>et al.</i> 2013: 77, tab. 8
Poz-52604	Radovanu	5855±35	4780(68,2%)4690	4800(95,4%)4610	Lazăr <i>et al.</i> 2013: 77, tab. 8; Ștefan 2014: 9, fig. 10.
Bln-?	Radovanu	5850±70	4800(68,2%)4610	4900(95,4%)4530	Bem 2001: tab. 3, nr. 12
Bln-598	Căscioarele	5855±80	4830(68,2%)4610	4940(95,4%)4520	Bem 2001: tab. 3, nr. 4
Bln-334	Căscioarele	5750±80	4690(68,2%)4500	4790(94,4%)4440 4420(1,0%)4400	Bem 2001: tab. 3, nr. 6
Kn I-149	Căscioarele	5750±65	4690(68,2%)4530	4730(95,4%)4450	Bem 2001: tab. 3, nr. 7
Bln-602	Căscioarele	5705±85	4680(12,2%)4630 4620(56,0%)4450	4730(95,4%)4360	Bem 2001: tab. 3, nr. 9
Beta-148762	Lăceni	5790±40	4710(68,2%)4590	4730(95,4%)4530	Bailey <i>et al.</i> 2002: 352, tab. 1.
UBA-9631	Hârșova	5774±28	4690(68,2%)4590	4710(95,4%)4540	Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
PRECUCUTENI					
Bln-2804	Poduri	5820±50	4770(3,1%)4750 4730(65,1%)4600	4790(95,4%)4540	Bem 2001: tab. 1, nr. 1
Bln-2782	Poduri	5780±50	4690(68,2%)4550	4770(1,0%)4750 4730(94,4%)4490	Mantu 2000: 100; Preoteasa 2011: tab. 1
Bln-2783	Poduri	5690±50	4590(68,2%)4450	4690(93,4%)4440 4420(2,0%)4400	Preoteasa 2011: tab. 1

Bln-2784	Poduri	5680±80	4660(2,2%)4640 4620(62,3%)4440 4420(3,7%)4400	4710(95,4%)4350	Preoteasa 2011: tab. 1
GrN-4424	Târpești	5530±85	4460(63,1%)4320 4290(5,1%)4260	4560(94,0%)4220 4200(1,4%)4160	Bem 2001: tab 1, nr. 5
ARIUȘD					
CAIS 12283/ PAC-8	Păuleni Ciuc	5920±25	4840(68,2%)4720	4850(95,4%)4720	Whitlow <i>et al.</i> 2013: tab. 1; 2014, tab. 1, 2.
CAIS 12284/ PAC-12	Păuleni Ciuc	5450±25	4345(30,0%)4320 4290(38,2%)4265	4350(95,4%)4225	Whitlow <i>et al.</i> 2013: tab. 2; 2014, tab. 1, 2.
CAIS 12285/ PAC-13	Păuleni Ciuc	5230±25	4045(68,2%)3985	4230(2,1%)4200 4160(4,3%)4130 4070(89,0%)3960	Whitlow <i>et al.</i> 2013: tab. 3; 2014, tab. 1, 2.
Gd-5858	Malnaș-Băi	5940±60	4900(68,2%)4720	4990(95,4%)4690	László 2006: table 1
Gd-5861	Malnaș-Băi	5880±80	4850(63,6%)4650 4640(4,6%)4610	4950(95,4%)4540	László 2006: table 1
Hd-14118	Malnaș-Băi	5663±42	4540(68,2%)4455	4610(95,4%)4360	Maxim 1999: 133; Mantu 1998: 247; László 1997: 263
Gd-5860	Malnaș-Băi	5490±80	4450(68,2%)4250	4500(87,8%)4220 4210(3,9%)4160 4130(3,7%)4060	László 2006: table 1
Hd-15082	Malnaș-Băi	5407±20	4330(51,8%)4280 4270(16,4%)4255	4330(95,4%)4235	Maxim 1999: 133; Mantu 1998: 247; László 1997: 263.
Hd-15278	Malnaș-Băi	5349±40	4320(2,9%)4300 4260(17,0%)4220 4210(22,6%)4160 4130(25,8%)4070	4330(9,7%)4280 4270(85,7%)4050	Maxim 1999: 133; Mantu 1998: 245; László 1997: 263
CUCUTENI A2-A3					
Bln-1751	Mărgineni	5635±30	4520(59,5%)4440 4420(8,7%)4400	4540(95,4%)4360	László 1997: 262
Bln-1536	Mărgineni	5625±50	4500(68,2%)4360	4550(95,4%)4350	László 1997: 262
Bln-1534	Mărgineni	5610±55	4490(68,2%)4360	4550(95,4%)4340	László 1997: 262
Hd-15401	Poduri	5575±35	4450(30,5%)4415 4405(37,7%)4365	4470(95,4%)4340	Preoteasa 2011: tab. 1
GrN-31713	Poduri	5535±20	4445(20,9%)4420 4370(47,3%)4340	4450(95,4%)4330	Preoteasa 2011: tab. 1
Hd-15324	Poduri	5529±29	4450(21,2%)4420 4380(47,0%)4330	4450(95,4%)4330	Preoteasa 2011: tab. 1
Bln-2824	Poduri	5500±60	4450(13,4%)4410 4400(44,4%)4320 4290(10,4%)4260	4460(95,4%)4230	Preoteasa 2011: tab. 1
Lv-2153	Poduri	5470±90	4450(68,2%)4230	4490(95,4%)4050	Preoteasa 2011: tab. 1
Bln-2805	Poduri	5400±70	4340(51,3%)4220 4210(10,6%)4160 4130(2,0%)4110 4100(4,3%)4070	4360(95,4%)4040	Preoteasa 2011: tab. 1
Hd-15039	Poduri	5385±37	4330(61,9%)4230 4200(6,3%)4170	4340(69,1%)4220 4210(14,8%)4150 4130(11,6%)4060	Preoteasa 2011: tab. 1
Bln-2766	Poduri	5350±80	4320(7,9%)4290 4270(34,6%)4150 4140(25,6%)4050	4340(95,4%)3990	Preoteasa 2011: tab. 1
GrN-1985	Hăbășești	5340±80	4320(2,4%)4300 4260(65,8%)4050	4340(95,4%)3990	Mantu 1998: 248
Hd-14817	Preutești	5423±26	4335(19,7%)4310 4300(48,5%)4260	4340(95,4%)4240	Mantu 1998: 248

Hd-19572	Dumăști	5280±27	4230(14,9%)4200 4170(33,3%)4090 4080(20,0%)4040	4240(19,3%)4190 4180(68,8%)4030 4020(6,3%)3990	Lazarovici 2010: 82
Hd-14792	Scânteia	5370±26	4330(20,9%)4290 4270(32,8%)4220 4200(14,5%)4170	4330(61,9%)4220 4210(20,3%)4150 4130(13,3%)4060	László 1997: 263; Mantu <i>et al.</i> 1994: 94; Mantu 1998 : 248
Hd-14701	Scânteia	5388±18	4320(34,5%)4290 4265(33,7%)4235	4330(92,3%)4230 4200(3,1%)4170	Mantu <i>et al.</i> 1994: 94; Mantu 1998: 248
Hd-16700	Scânteia	5345±51	4310(1,3%)4300 4260(15,1%)4220 4210(23,1%)4150 4140(28,6%)4060	4330(95,4%)4040	Lazarovici 2010: 81
Hd-16701	Scânteia	5205±63	4230(3,9%)4200 4160(6,6%)4130 4070(57,7%)3950	4240(89,8%)3930 3880(5,6%)3810	Lazarovici 2010: 81
GUMELNIȚA (PIETRELE)					
Bln-5617	Pietrele	5500±39	4450(8,8%)4420 4370(53,4%)4320 4290(6,0%)4270	4450(83,5%)4310 4300(11,9%)4260	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5618	Pietrele	5500±34	4440(4,6%)4420 4370(60,6%)4320 4280(3,0%)4270	4450(85,8%)4320 4300(9,6%)4260	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5619	Pietrele	5361±35	4320(12,7%)4290 4270(22,5%)4220 4210(19,0%)4160 4130(4,7%)4110 4100(9,3%)4070	4330(95,4%)4050	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5620	Pietrele	5404±32	4330(44,0%)4280 4270(24,2%)4240	4340(90,2%)4220 4200(5,2%)4170	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5721	Pietrele	5452±37	4345(31,1%)4315 4300(37,1%)4260	4360(95,4%)4230	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5719	Pietrele	5523±36	4450(19,1%)4420 4400(49,1%)4330	4460(95,4%)4320	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
KIA-29316	Pietrele	5605±34	4460(19,9%)4435 4430(48,3%)4365	4500(95,4%)4350	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5846	Pietrele	5503±49	4450(13,4%)4420 4400(48,3%)4320 4290(6,4%)4270	4460(95,4%)4250	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5845	Pietrele	5574±36	4450(30,4%)4415 4405(37,8%)4360	4490(95,4%)4340	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5844	Pietrele	5641±37	4530(63,6%)4440 4420(4,6%)4400	4550(95,4%)4360	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5933	Pietrele	5522±34	4450(18,4%)4420 4400(49,8%)4330	4450(95,4%)4320	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5931	Pietrele	5515±38	4450(16,7%)4420 4400(51,5%)4330	4460(92,3%)4320 4290(3,1%)4260	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Kn-5985	Pietrele	5621±44	4496(37,0%)4442 4424(31,2%)4372	4537(95,4%)4359	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
Kn-5986	Pietrele	5538±46	4450(23,5%)4410 4400(44,7%)4340	4470(94,1%)4320 4290(1,3%)4270	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Kn-5987	Pietrele	5574±43	4450(68,2%)4360	4490(95,4%)4340	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Kn-5988	Pietrele	5770±33	4685(68,2%)4582	4709(95,4%)4542	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
Bln-5720	Pietrele	5424±33	4335(21,8%)4310 4305(46,4%)4255	4350(95,4%)4230	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5718	Pietrele	5443±38	4345(27,0%)4315 4300(41,2%)4260	4360(95,4%)4230	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1

Bln-5717	Pietrele	5366±34	4330(17,0%)4290 4270(25,8%)4220 4200(17,5%)4160 4130(2,5%)4110 4100(5,4%)4070	4390(50,2%)4220 4210(23,5%)4150 4140(21,8%)4050	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5716	Pietrele	5328±39	4240(6,6%)4220 4210(26,6%)4150 4140(35,0%)4060	4320(2,7%)4290 4270(92,7%)4040	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
KIA-29315	Pietrele	5520±30	4450(15,6%)4420 4380(52,6%)4330	4450(44,0%)4330	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5847	Pietrele	5602±47	4465(68,2%)4360	4530(95,4%)4340	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5930	Pietrele	5478±36	4360(50,0%)4320 4285(18,2%)4265	4450(3,4%)4420 4400(92,0%)4250	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Bln-5932	Pietrele	5473±32	4355(48,4%)4320 4285(19,8%)4265	4370(95,4%)4250	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
KN-5989	Pietrele	5539±43	4450(24,2%)4410 4440(44,0%)4340	4460(44,0%)4320	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
KIA39322	Pietrele	5548±32	4445(26,0%)4420 4398(15,4%)4381 4375(26,8%)4351	4451(95,4%)4343	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
MAMS-14558	Pietrele	5602±25	4459(17,5%)4442 4424(50,7%)4372	4487(95,4%)4362	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
MAMS-14559	Pietrele	5632±24	4498(63,5%)4448 4413(4,7%)4406	4531(75,2%)4440 4425(20,2%)4371	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
MAMS-14560	Pietrele	5671±23	4525(68,2%)4465	4546(95,4%)4456	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
MAMS-14561	Pietrele	5689±24	4545(68,2%)4490	4582(95,4%)4458	Reingruber și Rassamakin 2016: tab. 1
Kn-	Pietrele	5539±43	4446(22,6%)4419 4400(45,6%)4344	4460(95,4%)4330	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Kn-	Pietrele	5538±46	4446(22,1%)4419 4401(42,1%)4344	4464(94,4%)4327 4283(1,0%)4272	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
Kn-	Pietrele	5574±43	4448(68,2%)4365	4488(95,4%)4343	Weninger <i>et al.</i> 2010: tab. 1
GUMELNIȚA (DOBROGEA)					
Beta-350741	Taraschina	5680±30	4545(59,7%)4485 4475(8,5%)4460	46003(95,4%)4450	Carozza <i>et al.</i> 2014: 18, tab. 1
Poz-40111	Taraschina	5660±40	4540(68,2%)4455	4600(44,0%)4360	Carozza <i>et al.</i> 2011: 276; 2013: 509, tab. 1
-	Isaccea	5620±50	4500(35,9%)4440 4430(32,3%)4360	4550(95,4%)4350	Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
Poz-42870	Taraschina	5610±40	4490(68,2%)4360	4520(95,4%)4350	Carozza <i>et al.</i> 2013: 509, tab. 1
Poz-42868	Taraschina	5600±40	4460(68,2%)4365	4510(68,2%)4350	Carozza <i>et al.</i> 2013: 509, tab. 1
Poz-46584	Lunca	5600±40	4460(68,2%)4365	4510(95,4%)4350	Carozza <i>et al.</i> 2014: 240.
Poz-35325	Luncavița	5600±40	4460(68,2%)4365	4510(95,4%)4350	Carozza <i>et al.</i> 2014: 240
UBA-21108	Bordușani	5598±32	4460(16,3%)4435 4425(51,9%)4365	4500(95,4%)4350	Gillis <i>et al.</i> 2013: tab. 1
Ly-6598	Hârșova	5593±46	4460(68,2%)4365	4520(95,4%)4340	Bem 2001: 85, nr. 54;
Ly-7194	Hârșova	5594±64	4490(68,2%)4350	4560(95,4%)4330	Bem 2001: 85, nr. 35;
Poz-51284	Bordușani	5590±40	4455(68,2%)4365	4500(95,4%)4340	Bréhard <i>et al.</i> 2014: 410, tab.1
Poz-36233	Luncavița	5590±40	4455(68,2%)4365	4500(95,4%)4340	Carozza <i>et al.</i> 2014: 240
Poz-40110	Taraschina	5580±40	4450(68,2%)4365	4490(95,4%)4340	Carozza <i>et al.</i> 2013: 509, tab. 1
Poz-36217	Taraschina	5580±35	4450(68,2%)4365	4490(95,4%)4340	Carozza <i>et al.</i> 2011: 304
Ly-7194	Hârșova	5574±64	4460(68,2%)4350	4550(95,4%)4320	Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1

UBA-21107	Bordușani	5499±39	4440(7,7%)4420 4370(53,9%)4320 4290(6,6%)4270	4450(82,7%)4310 4300(12,7%)4260	Gillis <i>et al.</i> 2013: tab. 1
UBA-7792	Hârșova	5461±42	4355(35,7%)4315 4295(32,5%)4260	4450(1,5%)4420 4370(93,9%)4230	Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
Poz-51269	Bordușani	5445±35	4345(27,6%)4315 4300(40,6%)4260	4350(95,4%)4240	Bréhard <i>et al.</i> 2014: 410, tab. 1
Ly-10494	Luncavița	5425±39	4335(68,2%)4255	4360(92,4%)4220 4200(3,0%)4170	Micu și Maillé 2006: 31
GrN-1844	Hârșova	5380±45	4330(53,9%)4220 4200(11,9%)4170 4090(2,3%)4080	4340(57,7%)4220 4210(37,7%)4050	Bem 2001: 85, nr. 55; 2011: 142; Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
Ly-7193	Hârșova	5304±51	4230(14,2%)4190 4180(54,0%)4040	4320(1,7%)4290 4270(93,7%)3990	Bem 2001: 85, nr. 56; Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
UBA-7791	Hârșova	5382±43	4330(57,5%)4220 4200(10,7%)4170	4340(60,7%)4220 4210(17,7%)4150 4140(17,0%)4050	Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
Poz-40109	Taraschina	5470±40	4355(41,1%)4320 4295(27,1%)4260	4450(2,5%)4420 4380(92,9%)4230	Carozza <i>et al.</i> 2013: 509, tab. 1
Beta-350742	Taraschina	5390±30	4325(36,6%)4285 4270(31,6%)4230	4340(82,2%)4220 4210(9,4%)4160 4130(1,2%)4110 4100(2,6%)4070	Carozza <i>et al.</i> 2014: 18, tab. 1
Poz-42867	Taraschina	5390±80	4340(43,3%)4220 4210(12,6%)4160 4130(4,5%)4110 4110(7,8%)4070	4370(93,9%)4030 4020(1,5%)3990	Carozza <i>et al.</i> 2013: 509, tab. 1
GUMELNIȚA (MUNTENIA)					
GrN-3025	Gumelnița	5700±70	4660(2,9%)4640 4620(65,3%)4450	4710(88,5%)4440 4430(6,9%)4360	Bem 2001: 85, nr. 52
Poz-52574	Cunești	5660±40	4540(68,2%)4455	4600(95,4%)4360	Lazăr <i>et al.</i> 2013: 72, 77, tab. 4, 8
Poz-52445	Sultana	5640±40	4530(61,3%)4440 4420(6,9%)4400	4540(95,4%)4360	Golea <i>et al.</i> 2014: tab.1
-	Lișcoteanca	5640±50	4540(55,7%)44404 420(9,8%)4390 4380(2,8%)4370	4590(95,4%)4350	Bem 2001: 84, nr. 34
Poz-52547	Sultana	5640±40	4530(61,3%)4440 4420(6,9%)4400	4550(95,4%)4360	Golea <i>et al.</i> 2014: tab.1
Poz-47215	Sultana	5630±40	4510(45,8%)4440 4430(22,4%)4370	4540(95,4%)4360	Lazăr <i>et al.</i> 2015: tab 1
Poz-52983	Sultana	5570±40	4448(30,4%)4413 4406(37,8%)4363	4486(1,5%)4476 4466(93,9%)4342	Lazăr <i>et al.</i> 2015: tab 1
UBA-18102	Vitânești	5523±33	4450(18,8%)4420 4400(49,4%)4330	4450(95,4%)4330	Balasse <i>et al.</i> 2013: tab. 1; Bălășescu 2014: fig. 75
Poz-52444	Sultana	5490±50	4441(7,2%)4424 4371(44,7%)4320 4293(16,3%)4265	4451(95,4%)4254	Lazăr <i>et al.</i> 2015: tab 1
Poz-47216	Sultana	5460±40	4350(35,8%)4318 4296(32,4%)4264	4368(95,4%)4236	Lazăr <i>et al.</i> 2015: tab 1
Poz-52567	Vitânești	5445±35	4345(27,6%)4315 4300(40,6%)4260	4350(95,4%)4240	Bălășescu 2014: fig. 75
Poz-52569	Vitânești	5440±40	4340(26,8%)4310 4305(41,4%)4225	4360(95,4%)4230	Bălășescu 2014: fig. 75
UBA-18101	Vitânești	5438±24	4335(22,6%)4315 4295(45,6%)4260	4345(95,4%)4250	Balasse <i>et al.</i> 2013: tab. 1; Bălășescu 2014: fig. 75

Poz-24900	Vitânești	5430±40	4335(68,2%)4255	4360(93,0%)4220 4200(2,4%)4170	Ludwig <i>et al.</i> 2009: 25, tab. 26; Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
Poz-24899	Vitânești	5400±40	4330(68,2%)4235	4350(78,6%)4220 4210(10,0%)4160 4130(6,7%)4070	Ludwig <i>et al.</i> 2009: 25, tab. 26; Bréhard și Bălășescu 2012, tab. 1
GrN-3028	Gumelnița	5400±90	4350(42,1%)4220 4210(12,2%)4160 4130(13,9%)4070	4450(1,8%)4410 4400(91,8%)4030 4020(1,9%)3990	Bem 2001: 85, nr. 53
UBA-9632	Vitânești	5379±27	4320(29,5%)4280 4270(34,4%)4230 4190(4,3%)4180	4340(74,4%)4220 4210(14,1%)4160 4130(2,2%)4110 4100(4,7%)4070	Bréhard și Bălășescu 2012: tab. 1
Poz-47209	Sultana	5360±50	4322(11,9%)4291 4266(19,1%)4225 4206(18,4%)4163 4130(6,9%)4111 4105(12,0%)4073	4328(95,4%)4053	Lazăr <i>et al.</i> 2015: tab 1
Gr/N-1986	Vărăști	5360±70	4330(12,3%)4280 4270(16,7%)4220 4210(17,5%)4150 4140(21,6%)4060	4340(94,4%)4040 4020(1,0%)4000	Bem 2001: 85, nr. 57
Poz-52550	Sultana	5250±40	4230(7,4%)4200 4160(12,9%)4130 4070(47,9%)3980	4230(11,7%)4190 4180(83,7%)3970	Golea <i>et al.</i> 2014: tab.1
Poz-52542	Sultana	5230±50	4221(3,7%)4211 4153(7,7%)4133 4061(56,8%)3970	4230(8,8%)4196 4174(86,6%)3961	Lazăr <i>et al.</i> 2015: tab 1
Poz-52551	Sultana	5140±35	3986(49,8%)3819 3860(18,4%)3810	4040(5,3%)4010 4000(59,5%)3910 3880(30,7%)3800	Golea <i>et al.</i> 2014: tab.1
-	Vărăști	5110±70	3980(31,9%)3890 3880(36,3%)3790	4050(95,4%)3710	Bem 2001: 85, nr. 58

Bibliografie

- Agulnikov, S. și Pașa, V. (2008) 'Morminte eneolitice târzii din regiunea Prutului inferior', *Peuce, Serie Nouă*, VI: 29-40.
- Alecsă, D. (2013) 'Așezarea cucuteniană de pe dealul Tănăsoia, sat Toflea, jud. Galați', *Danubius*, XXXI, în P. Ciobotaru și O.-C. Nedu (ed.), *Supliment, Studii și Cercetări privind Arheologia Spațiului Nord-Vest Pontic, In Honorem Nicu Mircea Septuagenarii*, pp. 107-52, Galați: Muzeului de Istorie Galați.
- Andreescu, R. (2002) *Plastica antropomorfă gumelnițeană. Analiză primară*, seria Monografii III, București: Muzeul Național de Istorie a României.
- Andreescu, R. și Popa, T. (2003) 'Sultana Malu-Roșu, Catalog selectiv', *Cercetări Arheologice* XII: 59-67.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Paveleț, E., Nica, T. și Torcică, I. (2006) 'Considerații preliminare asupra așezării eneolitice de la Mălăieștii de Jos (Jud. Prahova)', *Mousaios* XI: 9-33.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Garvăn, D., Nica, T., Torcică, I., Niță L. și Dumitrașcu, V. (2007) 'Noi cercetări arheologice în Muntenia. Descoperirile de la Urlați (jud. Prahova)', *Argesis. Studii și comunicări, Seria Istorie* XVI: 11-37.
- Andreescu, R., Grigoraș, L., Paveleț, E. și Moldoveanu, K. (2008) 'Raport preliminar privind cercetările arheologice din tell-ul neo-eneolitic de la Coțatcu, com. Podgoria, jud. Buzău, Campania 2008', *Mousaios* XIII: 41-50.
- Andreescu, R., Grigoraș, L., Paveleț, E. și Moldoveanu, K. (2009) 'New discoveries in the Eneolithic settlement from Coțatcu 'Cetățuia', Buzău County', *Studii de Preistorie* 6: 135-47.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A. și Negrea, O. (2011) 'Băile Boboci, com. Jugureni, jud. Prahova', în M.V. Angelescu, C. Bem, I. Oberländer-Târnoveanu și F. Vasilescu (ed.), *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2010, A XLV a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Sibiu, 26-29 mai 2011*, pp. 157-8, București: cIMEC.

- Bailey, D.W., Andreescu, R., Howard, A.J., Macklin, M.G. și Mills, S. (2002) 'Alluvial landscape in the temperate Balkan Neolithic: transition to tells', *Antiquity* 76: 349-55.
- Balasse, M., Bălășescu, A., Janzen, A., Ughetto-Monfrin, J., Mirea, P. și Andreescu, R. (2013) 'Early herding at Măgura-Boldul lui Moș Ivănuș (early sixth millennium BC, Romania): environments and seasonality from stable isotope analysis', *European Journal of Archaeology* 16 (2): 221-46.
- Bălășescu, A. (2014) *Arheozoologia neo-eneoliticului de pe Valea Teleormanului*, Muzeul Național de Istorie a României, Biblioteca Muzeului Național, seria Cercetări Pluridisciplinare XIV, Cluj-Napoca: Ed. Mega.
- Bem, C. (2000) 'Elemente de cronologie radiocarbon. Ariile culturale Boian-Gumelnița-Cernavoda I și Precucuteni-Cucuteni/Tripolie', *Cercetări Arheologice* XI(I) (1998-2000): 337-59.
- (2001) 'Noi propuneri pentru o schiță cronologică a eneoliticului românesc', *Pontica* XXXIII-XXXIV: 25-121.
- (2011) 'Vision d'ensemble de l'occupation Gumelnița en Dobroudja', în L. Carozza, C. Bem și C. Micu (ed.) *Societe et environnement dans la zone du Bas Danube*, pp. 131-97, Iași: Ed. Universității Al.I. Cuza Iași.
- (2015) *Sistemul de fortificare al stațiunii eneolitice de la Pianul de Jos Podei (Alba, România). Între symbolism și rațiuni defensive*, Muzeul de Istorie a României, seria Monografii X, Târgoviște: Ed. Cetatea de Scaun.
- Biagi, P. și Voytek, B. (2006) 'Excavation at Peștera Ungurească (Caprelor) (Cheile Turzii, Petreștii de Jos, Transylvania) 2003-2004: a preliminary report on the chipped stone assemblages from the chalcolithic Toarte Pastilate (Bodrogkeresztúr) layers', *Analele Banatului, Serie Nouă, Arheologie – Istorie* XIV(1): 177-202.
- Boghian, D. (2012) 'Unele observații cu privire la vasele cucuteniene de tip *kernos*/pseudo-*kernos*', *Memoria Antiquitatis* XVIII: 37-62.
- Boroneanț, A., Frînculeasa, A. și Dumitrașcu, V. (2014) 'New data on the Stoicani-Aldeni cultural aspect. The archaeological excavations from the Eneolithic site at Bălănești (Buzău county)', *Studii de Preistorie*, 11: 125-62.
- Boyadziev, Y. (1995) 'Chronology of Prehistoric Cultures in Bulgaria', în D.W. Bailey și I. Panayotov (ed.) *Prehistoric Bulgaria*, Monographs in World Archaeology 22, pp. 149-91, Madison Wisconsin: Prehistory Press.
- Bréhard, S. și Bălășescu, A. (2012) 'What's behind the tell phenomenon? An archaeozoological approach of Eneolithic sites in Romania', *Journal of Archaeological Science* 39: 3167-83.
- Bréhard, S., Radu, V., Martin, A., Hanot, P., Popovici, D. și Bălășescu, A. (2014) 'Food Supply Strategies in the Romanian Eneolithic: Sheep/Goat Husbandry and Fishing Activities from Hârșova Tell and Borduşani-Popină (5th Millennium BC)', *European Journal of Archaeology* 17 (3): 407-33.
- Bruyako, I., Manzura, I. și Subotin L. (2005) 'Prehistoric settlement Kartal (Orlovka): preliminary information on the excavations in 2001-2002', în L. Nikolova și J. Higgins (ed.) *Prehistoric Archaeology and Anthropological Theory and Education*, Reports of Prehistoric Research Projects 6-7, pp. 13-33, Salt Lake City: International Institute of Anthropology.
- Bruyako, I. (2016) 'Pripodnyj landshaft poseleniya Kartal v epokhu eneolita', în S. Țerna și B. Govedarica (ed.), *Interactions, Changes and Meanings. Essays in honour of Igor Manzura on the occasion of his 60th birthday (Kulturnye vzaimodejstviya. Dinamika i smysly. Sbornik statej v chest 60-letiya I. V. Manzury)*, pp. 121-31, Kishinev: Stratum Plus.
- Burdo, N. (2015) 'Mesto pamyatnikov Sabatynovkov tipa v strukture kulturnovo kompleksa Kukuteny-Tripolie', *Material po arkeologii severnogo priuernomorya* 13: 11-16.
- Buzea, D., Kovacs, A. (2010) 'Pintadere descoperite la Păuleni Ciuc 'Dâmbul Cetății', județul Harghita', *Angustia* 14: 129-40.
- Carozza, L., Carozza, J.M., Haită, C., Leveque, F., Opreanu, G., Radu, V. și Mihail, C. (2011) 'Reconnaissances stratigraphique par carottages de la micro-zone de Taraschina: apport des informations hors site et intra-site', în L. Carozza, C. Bem. și C. Micu (ed.) *Societe et environnement dans la zone du Bas Danube*, pp. 267-92, Iași: Ed. Universității Al.I. Cuza.
- Carozza, L., Micu, C., Burens, A., Ailincăi, S., Mihail, F. și Mihail, C. (2011a) 'Reconnaissances stratigraphique et planimetrique de l'habitat chalcolithique de Taraschina: premiers resultats', în L. Carozza, C. Bem., C. Micu (ed.) *Societe et environnement dans la zone du Bas Danube*, pp. 293-351, Iași: Ed. Universității Al.I. Cuza.

- Carozza, J.-M., Carozza, L., Radu, V., Lévêque, F., Micu, C., Burens, A., Opreanu, G., Haită, C. și Danu, M. (2013) 'Après le déluge: évolution géomorphologique du delta du Danube après la reconnexion Mer Noire-Méditerranée et ses implications sur le peuplement énéolithique/chalcolithique', *Quaternaire* 24(4): 503-12.
- Carozza, L., Micu, C., Ailincăi, A., Mihail, Fl., Carozza, J.M., Burens, A. și Florea, M. (2014) 'Cercetări în așezarea-tell de la Lunca (com. Ceamurlia de Jos, jud. Tulcea)', în C.E. Ștefan, M. Florea, S.C. Ailincăi și C. Micu (ed.) *Studies in the Prehistory of Southeastern Europe. Volume dedicated to the memory of Mihai Șimon*, pp. 233-62, Brăila: Ed. Istros.
- Carozza, L., Micu, C., Haită, C., Ailincăi, S., Burens, A., Mihail, F. și Carozza, J.M. (2014a) 'Reconnaissance par carottages de la stratigraphie des habitats pluri-stratifiés de Taraschina dans le Delta du Danube', *Dacia, Nouvelle Série Revue d'archéologie et d'histoire ancienne* LVIII: 13-27.
- Cernea, C., Vlad, F. și Coman, R. (2014) 'Primary analyses of the hard animal material industry of the Cernavoda I culture (Săveni - La Movile site, Ialomița County, Romania)/Analiza primară a industriei materiilor dure animale specifică culturii Cernavoda I (situl Săveni-la Movile, județul Ialomița, România)', în M. Mărgărit, G. Le Dosseur și A. Averbough (ed.) *An overview of the exploitation of hard materials during the Neolithic and Chalcolithic/ O privire asupra exploatării materialelor dure animale de-a lungul neoliticului și calcoliticului*, Lucrările sesiunii grupului de lucru GDRE PREHISTOS, Târgoviște, România, noiembrie 2013, pp. 274-94, Târgoviște: Ed. Cetatea de Scaun.
- 'Contribuții la cunoașterea prelucrării pieilor de animale în cadrul comunităților culturii Cernavoda I. Așezarea de la Săveni-La Movile, com. Săveni, jud. Ialomița', în *ARHEOVEST III - In Memoriam Florin Medeleț - Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, Timișoara, 28 noiembrie 2015, pp. 195-204, Szeged: Ed. JATE Press Kiadó.
- Ciută, M.M. și Marc, A. (2012) 'Locuirea Decea Mureșului de la Șeușa - Gorgan (com. Giugud, jud. Alba)', *Apulum* XLIX: 13-44.
- Chohadzhiev, S. și Mihaylova, N. (2014), *Smyadovo - Prehistoric cemetery (2005-2008)*, Sofia: Direct Services Ltd.
- Comșa, E. (1985) 'Date noi referitoare la contactele dintre comunitățile Aldeni II și cele ale culturilor vecine', *Carpica* XVII: 27-31.
- Comșa, E. (1987) 'O așezare Precucuteni din Nord-Estul Munteniei', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 38 (2): 101-14.
- Cucchi, T., Bălășescu, A., Bem, C., Radu, V., Vigne, J.D. și Tresset A. (2011) 'New insights into the invasive process of the eastern house mouse (*Mus musculus musculus*): Evidence from the burnt houses of Chalcolithic Romania', *The Holocene* 21(8): 1195-202.
- Dergacev, V. și Dolukhanov P. (2008) 'Black Sea level fluctuations, climate change and neolitisation of the North Pontic area and the Balkans', *Studia in Memoria Ivani Ivanov, The Varna eneolithic necropolis and problems of Prehistory in Southeast Europe, Acta Musei Varnaensis* VI: 19-42.
- Diaconescu, D. (2013) 'Considerații privind cronologia epocii timpurii a cuprului în estul bazinului carpatic (cultura Tiszapolgár)', *Analele Banatului, Serie Nouă, Arheologie – Istorie*, XXI: 35-60.
- Dragomir, I.T. (1969) 'Contribuții la cunoașterea aspectului cultural Stoicani-Aldeni (Săpăturile de la Lișcoteanca, județul Brăila și Băneasa, județul Galați)', *Danubius* II-III: 45-63.
- (1970) 'Aspectul cultural Stoicani-Aldeni în lumina săpăturilor de la Lișcoteanca, Băneasa, Suceveni', *Memoria Antiquitatis* II: 25-38.
- (1983) *Eneoliticul din sud-estul Moldovei, aspectul Stoicani-Aldeni*, București: Ed. Academiei R.S.R.
- (1985) 'Repertoriul descoperirilor arheologice de aspect cultural Stoicani-Aldeni', *Danubius* XI-XII (1984-1985): 7-48.
- (1996) 'Eneoliticul cucutenian din sudul Moldovei', în Gh. Dumitroaia și D. Monah (ed.) *Cucuteni aujourdhui*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis II, pp. 233-51, Piatra-Neamț: Ed. C. Matasă.
- Drașovean, F. (2013) 'Despre unele sincronisme de la sfârșitul neoliticului târziu și începutul eneoliticului timpuriu din Banat și Transilvania. O abordare Bayesiană a unor date absolute publicate de curând și republicate recent', *Analele Banatului, Serie Nouă, Arheologie – Istorie*, XXI: 11-34.
- (2014) 'Despre cronologia relativă și absolută a neoliticului și eneoliticului timpuriu din răsăritul bazinului carpatic. O abordare Bayesiană', *Analele Banatului, Serie Nouă, Arheologie – Istorie*, XXII: 33-67.

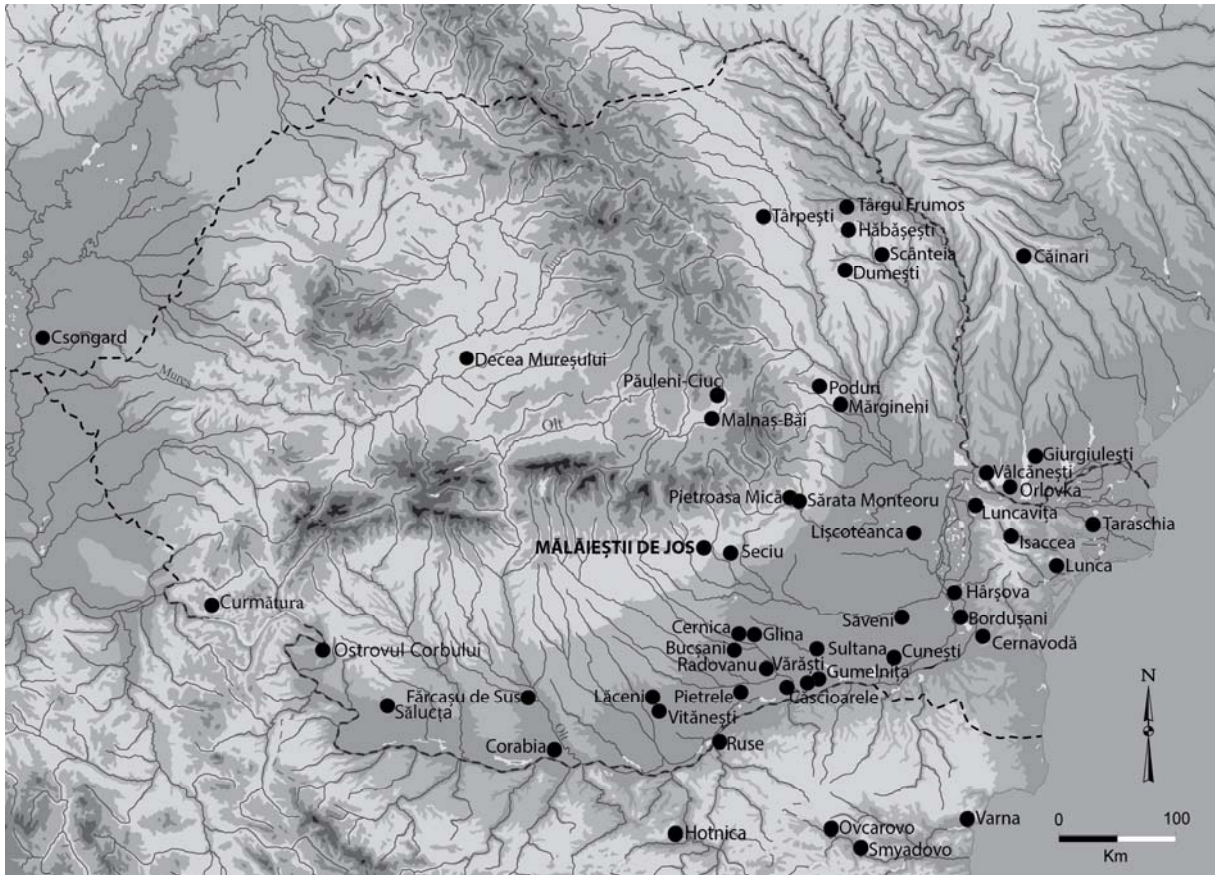
- Dumitrescu, H. (1944) 'Raport asupra cercetărilor și săpăturilor din jud. Buzău', *Rapoarte Muzeul Național de Antichități*: 40-50.
- Dumitrescu, Vl. (1933) 'La station préhistorique de Bonțești', *Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie* III-IV (1927-1932): 88-114.
- (1963) 'Originea și evoluția culturii Cucuteni-Tripolie (I)', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 14(1): 51-74.
- (1966) 'Gumelnița sondajul stratigrafic din 1960', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 17(1): 29-103.
- (1968) 'Considerații cu privire la poziția cronologică a culturii Cucuteni în raport cu culturile vecine', *Apulum* 7: 35-51.
- (1974a) 'Cronologia absolută a eneoliticului românesc în lumina datelor C14', *Apulum* 12: 23-39.
- (1974b) 'La cronologia dell eneolitico Romeno alla luce degli esami C₁₄', *Preistoria Alpina* 10: 99-105.
- Dzhanfezova, T. (2013) 'Are the 'new' AMS Varna dates older?', *Bulgarian e-Journal of Archaeology* 3: 31-66, <http://be-ja.org> ISSN: 1314-5088.
- Frînculeasa, A. (2006) 'Fragmente ceramice decorate antropomorf descoperite în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos - județul Prahova', *Argesis, Studii și Comunicări* XV: 31-40.
- (2007) 'Aspectul cultural Stoicani-Aldeni, repere de cronologie relativă', *Peuce, Serie Nouă* V: 7-32.
- (2008) 'Așezarea eneolitică de la Apostolache, județul Prahova', *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova, Serie Nouă* III-IV(11-12), 2007-2008: 19-46.
- (2009) 'Descoperiri arheobotanice în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie* 1: 93-97.
- (2010) *Epoca neolitică în nordul Munteniei (Contribuții arheologice asupra evoluției comunităților umane în epoca neolitică în nordul Munteniei)*, Ploiești: Ed. Ploiești Mileniul III.
- (2011) *Seciu – județul Prahova un sit din epoca neo-eneolitică în nordul Munteniei*, București: Ed. Oscar-Print.
- (2012a) 'Reprezentări zoomorfe eneolitice în Muntenia. Studiu de caz – Mălăieștii de Jos (Prahova)', *Pontica* 45: 39-64.
- (2012b) 'Eneolithic zoomorphic vessels from Wallachian Subcarpathians', *Annales d'Université 'Valahia' Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire* XIV(1): 59-72.
- (2012c) 'Tradiții și contacte culturale în nordul Munteniei în epoca eneolitică: despre siturile de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), Seciu (jud. Prahova) și Coțatcu (jud. Buzău)', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 4: 133-65.
- (2012d) 'Despre o datare absolută de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova) și posibilele implicații', *Memoria Antiquitatis* XXVIII: 185-222.
- (2013) 'Note despre un tip de vas descoperit în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 5: 173-88.
- Frînculeasa, A. și Niță, L., (2007) 'Le matériel lithique taillé de l'établissement énéolithique de Mălăieștii de Jos, département de Prahova. Quelques données préliminaires sur les découvertes des campagnes 2002-2005', *Annales d'Université Valahia Târgoviște, section d'Archéologie et d'Histoire* VIII-IX(2006-2007): 139-48.
- Frînculeasa, A. și Garvăn, D. (2007) 'Câteva considerații asupra unor descoperiri Precucuteni în Muntenia', *Memoria Antiquitatis* XXIV: 213-20.
- Frînculeasa, A., Andreescu, R., Negrea, O., Niță, L., Frînculeasa, M., Popa, E. și Preda, B. (2012a) 'Cercetări arheologice în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), campaniile 2002-2010', *Materiale și Cercetări Arheologice, Serie Nouă* VIII: 11-57.
- Frînculeasa, A., Andreescu R., Preda B. și Negrea O. (2012b) 'Plastica antropomorfă descoperită în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)', *Mousaios* XVII: 7-29.
- Frînculeasa, A., Andreescu, R., Preda B., Negrea, O. și Nica T. (2014) 'Locuințele din așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)', în D. Măndescu (ed.) *Influente, contacte și schimburi culturale între civilizațiile spațiului carpato-dunărean, din preistorie până în antichitate. Lucrările colocviului național desfășurat la Cumpăna, 2-4 octombrie 2013*, pp. 19-50, Pitești: Ed. Ordessos.
- Frînculeasa, A. și Moldoveanu, K. (2014) 'Notă asupra unui model de locuință eneolitică descoperită la Jilavele (jud. Ialomița)', în C. Ștefan, M. Florea, A. Ailincăi și C. Micu (ed.) *Studii privind preistoria sud-estului Europei*, pp. 213-32, Brăila: Ed. Istros.
- Frînculeasa, A., Preda, B. și Garvăn, D. (2016) 'Urlați, jud. Prahova', *Cronica Cercetărilor Arheologice, Campania 2015, A L-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Târgu-Jiu, 26-28 mai 2016.*, pp. 104-5, Institutul Național al Patrimoniului, Muzeul Județean Gorj 'Alexandru Ștefulescu'.

- Garvăn D. (2013) *Contribuții la cunoașterea culturii Precucuteni*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis XXX, Piatra-Neamț: Ed. Constantin Matasă.
- Geba, M., Țurcanu, S., Lăcătușu, C., Vlad, A.M. și Costaș C. (2008) *Ceramica arheologică Cucuteni: de la descoperire la valorificare pentru public* (catalog expoziție), Iași: Ed. Vasiliana '98.
- Gillis, R., Bréhard, S., Bălășescu, A., Ughetto-Monfrin, J., Popovici, D., Vigne, J.D. și Balasse, M. (2013) 'Sophisticated cattle dairy husbandry at Bordusani-Popină (Romania, 5th mill BC): the evidence from complementary analysis of mortality profiles and stable isotopes', *World Archaeology, Special Issue: Stable Isotopes* 45(3): 447-72.
- Gligor, M. (2014) 'Începuturile eneoliticului timpuriu în Transilvania: o abordare bayesiană', *Analele Banatului, Serie Nouă, Arheologie – Istorie*, XXII: 91-105.
- Golea, M., Stavrescu-Bedivan, M. și Lazăr, C. (2014) 'Macroresturile vegetale descoperite în situl arheologic Sultana-Malu Roșu, județul Călărași: studiu preliminar', *Studii de Preistorie* 11: 163-72.
- Görsdorf, J. (2006) Datierungsergebnisse des Berliner ¹⁴C - Labors 2015', *Eurasia Antiqua, Zeitschrift für Archäologie Eurasiens* 12: 385-90.
- Görsdorf, J. și Bojadžiev, J. (1996) 'Zur absoluten Chronologie der bulgarischen Urgeschichte. Berliner ¹⁴C-Datierungen von bulgarischen archäologischen Fundplätzen', *Eurasia Antiqua, Zeitschrift für Archäologie Eurasiens* 2: 105-73.
- Govedarica, B. (2004) *Zepterträger-Herrscher der steppen. Die frühen Ockergräber des älteren Äneolithikums im karpatenbalkanischen Gebiet und im Steppenraum Südost- und Osteuropas*. Monographien/Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Internationale interakademische Kommission für die Erforschung der Vorgeschichte des Balkans, Mainz am Rhein: von Zabern.
- Govedarica, B. și Manzura, I. (2015) 'The Copper Age Settlement of Kartal in Orlovka (Southwest Ukraine)', în S. Hansen, P. Raczky, Al. Andres și A. Reingruber (ed.) *Neolithic and Copper Age between the Carpathians and the Aegean Sea: chronologies and technologies from the 6th to 4th Millennium BCE: International Workshop Budapesta, 2012*, Archäologie in Eurasien 31, pp. 447-66, Bonn: Verlag Rudolf Habelt.
- Grigoraș, L. și Paveleț, E. (2007) 'Studiu preliminar privind cercetările arheologice efectuate în tell-ul eneolitic de la Coțatcu, com. Podgoria, jud. Buzău', *Mousaios* XII: 7-26.
- (2013) *Ceramica Stoicani-Aldeni. Studiu de caz: tell-ul de la Aldeni, com. Cernătești, jud. Buzău*, Biblioteca Mousaios II, Buzău: Ed. Alpha MDN.
- Hansen, S., Toderăș, M., Reingruber, A., Wunderlich, J., Benecke, N., Gatsov, I., Marinova, E., Muller, M., Nachev, C., Nedelcheva, P., Nowacki, D., Ropke, A., Wahl, J. și Zauner S. (2012) 'Pietrele an der Unteren Donau Bericht über die Ausgrabungen und geomorphologischen Untersuchungen im Sommer 2011', *Eurasia Antiqua* 18: 1-68.
- Hartușche, N. (1980) 'Complexul arheologic Cernavoda I de la Râmnicelu - județul Brăila', *Istros* I: 33-91.
- (1987) 'Cercetările arheologice de la Lișcoteanca, I, Așezarea 'Movila Olarului' (1970-1976)', *Istros* V: 7-90.
- Hașotti, P. (1997) *Epoca neolitică în Dobrogea*, Constanța: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie.
- Hașotti, P. și Popovici, D. (1992) 'Cultura Cernavoda I în contextul descoperirilor de la Hârșova', *Pontica* XXV: 15-44.
- Hervella, M., Rotea, M., Izagirre, N., Constantinescu, M., Alonso, S., Ioana, M., Lazăr, C., Ridiche, F., Soficaru, A.D. și Netea M.G., 2015, 'Concepcionde-la-Rua Ancient DNA from South-East Europe. Reveals Different Events during Early and Middle Neolithic Influencing the European Genetic Heritage', *PLOS ONE* [DOI:10.1371/journal.pone.0128810 June 8, 2015.
- Higham, T., Chapman, J., Slavchev, V., Gaydarska, B., Honch, N., Yordanov, Y. și Dimitrova B. (2007) 'New perspectives on the Varna cemetery (Bulgaria) – AMS dates and social implications', *Antiquity* 81: 640-54.
- Horváth, T., Dani, J., Pető, A., Pospieszny, L. și Svingor, E. (2013) 'Multidisciplinary Contributions to the Study of Pit Grave Culture Kurgans of the Great Hungarian Plain', în V. Heyd, G. Kulcsár și V. Szeverényi (ed.), *Transitions to the Bronze Age. Interregional Interaction and Socio-Cultural Change in the Third Millennium BC Carpathian Basin and Neighbouring Regions*, pp. 153-79, Budapest: Archaeolingua.
- Ilie, A. și Dumitru, Fl. (2014) 'Reprezentări zoomorfe eneolitice din colecțiile Complexului Național Muzeal Curtea Domnească Târgoviște', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 6: 31-49.

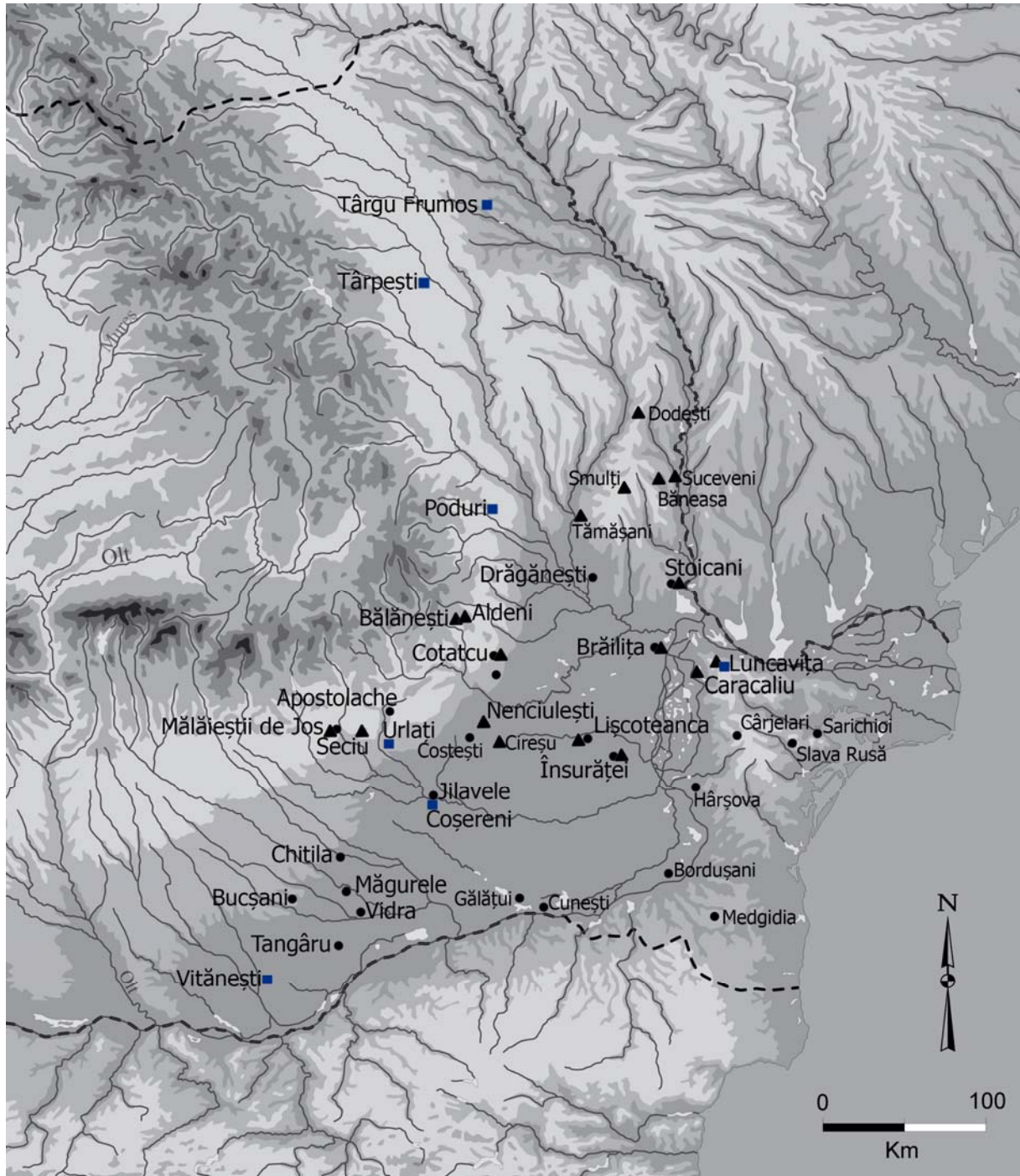
- Krauβ, R., Schmid, C., Ciobotaru, D. și Slavchev V. (2016) 'Varna und die Folgen – Überlegungen zu den Ockergräbern zwischen Karpatenbecken und der nördlichen Ägäis', în M. Bartelheim, B. Horejs, R. Krauβ (ed.) *Von Baden bis Troia Ressourcennutzung, Metallurgie und Wissenstransfer, Eine Jubiläumsschrift für Ernst Pernicka*, Oriental and European Archaeology, Volume 3, pp. 273-15, series editor: Barbara Horejs, Rahden/Westf: Verlag Marie Leidorf GMBH.
- László, F. (1924) 'Les types de vases peints d'Ariudj (Erósd)', *Dacia Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie* I: 1-27.
- Lazarovici, C.M. (2010) 'New data regarding the chronology of the Precucuteni, Cucuteni and Horodiștea-Erbiceni cultures', în J. Šuteková, P. Pavúk, P. Kalábková și B. Kovár (ed.) *PANTA RHEI Studies on the Chronology and Cultural Development of South-Eastern and Central Europe in Earlier Prehistory Presented to Juraj Pavúk on the Occasion of his 75th Birthday*, pp. 71-94, Bratislava: Comenius University.
- Lazarovici, C.M. și Babeș, M. (2015) 'Așezarea cucuteniană de pe Măgura Teilor', în C.M. Lazarovici și M. Babeș (ed.) *Poienestii – așezări preistorice*, pp. 69-192, Suceava: Ed. Karl A. Romstorfer.
- Lazăr, C., Ștefan, C.E. și Vasile, G. (2013) 'Considerații privind resturile osteologice umane din cadrul unor așezări eneolitice din sud-estul României', *Studii de Preistorie* 10: 67-88.
- Lazăr, C. și Voicu, M. (2015) 'The distortion of archaeological realities through objects: a case study', în R. Kogălniceanu, M. Gligor, R.-G. Curcă și S. Stratton (ed.), *Homines, Funera, Astra 2: Astra 2: Life beyond Death in Ancient Times. (Romanian Case Studies)*, pp. 67-77, Oxford: Archeopress.
- Lazăr, C., Mărgărit, M. și Bălășescu, A. (2015) 'Dogs, jaws, and other stories: Two symbolic objects made of dog mandibles from southeastern Europe', *Journal of Field Archaeology*, DOI 10.1080/00934690.2015.1114850, Retrieved on: 26 January 2016.
- Lăzurcă, E. (1991) 'Ceramica cucuteniană în contextul așezării gumelnițene de la Carcaliu (jud. Tulcea)', *Peuce* 10: 13-18.
- Ludwig, A., Pruvost, M., Reissmann, M., Benecke, N., Brockmann, G.A., Castañós, P., Cieslak, M., Lippold, S., Llorente, L., Malaspinas, A.S., Slatkin, M. și Hofreiter, M. (2009) 'Coat Color Variation at the Beginning of Horse Domestication', *Science* 324: 485, DOI: 10.1126/science.1172750, <http://www.sciencemag.org/cgi/content/full/324/5926/485/DC1>.
- Luca, S.A. (2009) 'Issues in defining the Foeni-Mintia Cultural-Group in Transylvania', în V. Cotiuga, F.A. Tencariu și G. Bodi (ed.), *Itinera Praehistorica. Studia in honorem magistri Nicolae Ursulescu quinto et sexagesimo anno*, pp. 199-210, Iași: Ed. Universității Al.I. Cuza.
- Mantu, C.M. (1995) 'Câteva considerații privind cronologia absolută a neo-eneoliticului din România', *Studii și Comunicări de Istorie Veche și Arheologie* 46(3-4): 213-35.
- (1998) *Cultura Cucuteni. Evoluție, cronologie, legături*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis V: Piatra-Neamț: Ed. C. Matasă.
- (1999-2000) 'Relative absolute chronology of the Romanian Neolithic', *Analele Banatului, Serie Nouă* VII-VIII: 75-105.
- Marinescu-Bîlcu, S. (1976) 'Relații între culturile Precucuteni și Boian-Gumelnița', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 27(3): 347-53.
- (1978) 'Relații între culturile Precucuteni și Gumelnița', *Ilfov. File de istorie*, București: 77-80.
- (1981) *Tîrpești From Prehistory to History in Eastern Romania*, British Archaeological Reports International Series 107, Oxford: Archaeopress.
- Maxim, Z. (1999) *Neo-eneoliticul din Transilvania, Date arheologice și matematico-statistice*, Bibliotheca Musei Napocensis XIX: Cluj-Napoca.
- Micu, C. și Maillé, M. (2006) 'La période énéolithique en Dobroudja du nord (Roumanie)', în *Hommes et passé des Causses, Hommage à Georges Costantini*, Textes réunis par Jean Gascó, François Leyge et Philippe Gruat, Actes du Colloque de Millau, 16-18 Juin 2005, pp. 13-36, Toulouse: Éditions des Archives d'Écologie Préhistorique.
- Micu, C., Mihail, F., Carozza, L. și Florea, M. (2009) 'Câteva observații asupra unor situri eneolitice din zona de nord a Dobrogei', *Peuce, Serie Nouă* VII: 9-48.
- Morintz, Al. (2004) 'Some remarks about the connection between housemodels and real houses in romanian neolithic', în I. Cîndea și M. Neagu (ed.) *Prinos lui Petre Daiconu la 80 de ani, Brăila și Călărași*, pp. 77-96, Brăila: Ed. Istros.
- Nicola, D. (2012) 'Un lot de pintadere descoperite la Poduri-Dealul Ghindaru (jud. Bacău)', *Memoria Antiquitatis* XXVIII: 145-66.
- Nițu, A. (1968) 'Reprezentări antropomorfe pe ceramica de tip Gumelnița', *Danubius* II-III: 21-44.

- Pandrea, S. (2001) 'Observații referitoare la plăcuțele rombice din lut descoperite în așezări Gumelnița din nord-estul Munteniei și sudul Moldovei', *Studii de Preistorie* 1: 105-13.
- Pandrea, S., Sîrbu, V. și Mirea, M. (1997) 'Așezări gumelnița pe valea Călmățuiului', *Istros* VIII: 27-61.
- (1999) 'Cercetări arheologice în așezarea gumelnițeană de la Însurăței, Popina I, județul Brăila, campaniile 1995-1999', *Istros* IX: 145-69.
- Pandrea, S. și Vernescu, M. (2005) 'Câteva observații referitoare la raporturile dintre cultura Gumelnița și cultura Precucuteni', *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* XXII: 263-78.
- Pandrea, S., Vernescu, M., Stoian, V. și Croitoru, C. (2009) 'Cercetările arheologice din așezarea Gumelnița A1 de la Însurăței - Popina II (2002-2005)', *Istros* XV: 291-317.
- Pătroi, C.N. (2015) *Cultura Sălcuța în Oltenia*, Craiova: Ed. Sitech.
- Paveleț, E. (2006) 'Un mormânt de incinerare descoperit la Mălăieștii de Jos, jud. Prahova', *Argesis, Studii și Comunicări* XV: 67-75.
- (2010) *Ceramica Stoicani-Aldeni din așezările de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova) și Coțatcu (jud. Buzău)*, Ed. Musica Viva: Ploiești.
- Petrescu-Dîmbovița, M. (1953) 'Cetățuia de la Stoicani', *Materiale și Cercetări Arheologice* I: 13-111.
- Popovici, D.N. (2006) 'Observations about the pintaderas from the Cucuteni culture area in Romania', *Cercetări Arheologice* XIII: 173-87.
- Porociuc, M., Rotaru, M., Ursachi, L., Onel, C. și Oancă, M. (2013) 'Cercetările de salvare din situl neoneolitic de la Frunteșeni, jud. Vaslui', *Elanul* 142, decembrie 2013: 17-20.
- Preoteasa, C. (2011) 'Nouveaux repères chronologiques concernant l'habitation chalcolithique du tell de Poduri Dealul Ghindaru (dép. de Bacău – Roumanie)', *Studii de Preistorie* 8: 59-68.
- Rassamakin, J.J. (2011) 'Zur absoluten Chronologie des Äneolithikums in den Steppen des Schwarzmeergebietes anhand neuer C14-Daten', în E. Sava, B. Govedarica și B. Hänsel (ed.), *Der Schwarzmeerraum vom Äneolithikum bis in die Früheisenzeit (5000–500 v. Chr.)*, Band 2: Globale Entwicklung versus Lokalgeschehen, pp. 80-100, Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf GmbH.
- (2012) 'Absolute Chronology of Ukrainian Tripolian Settlements', în F. Menotti și A.G. Korvin-Piotrovskiy (ed.) *The Tripolye Culture Giant-Settlements in Ukraine. Formation, Development and Decline*, pp. 19-69, Oxford/Oakville: Oxbow Books.
- Reingruber, A. (2015) 'Absolute and Relative Chronologies in the Lower Danube Area during the 5th Millennium BC', în S. Hansen, P. Raczky, Al. Andres și A. Reingruber (ed.) *Neolithic and Copper Age between the Carpathians and the Aegean Sea: chronologies and technologies from the 6th to 4th Millennium BCE: International Workshop Budapest, 2012*, Archäologie in Eurasien 31, pp. 301-24, Bonn: Verlag Rudolf Habelt.
- Reingruber A. și Thissen L. (2009) 'Depending on 14C data: chronological frameworks in the neolithic and chalcolithic of Southeastern Europe', *Radiocarbon* 51 (2): 751-70.
- Reingruber, A. și Rassamakin, J. (2016) 'Zwischen Donau und Kuban: Das nordpontische Steppengebiet im 5. Jt. v. Chr.', în Vassil Nikolov și Wolfram Schier (ed.) *Der Schwarzmeerraum vom Neolithikum bis in die Früheisenzeit (6000–600 V. CHR.) kulturelle interferenzen in der zirkumpontischen zone und kontakte mit ihren nachbargebieten*, Prähistorischearchäologie in Südosteuropa, band 30, pp. 367-404, Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf GmbH.
- Roman, P. (1962) 'O așezare neolitică la Măgurele', *Studii și Comunicări de Istorie Veche* XIII(2): 259-71.
- (1963) 'Ceramica precucuteniană din aria culturilor Boian-Gumelnița și semnificația ei', *Studii și Comunicări de Istorie Veche* XIV(1): 33-51.
- Rosetti, D.V. (1934) 'Săpăturile de la Vidra-raport preliminar', *Publicațiile Muzeului Municipiului București* 1: 6-60.
- Rotaru, M., Ursachi, L., Onel, C., Oancă, M. (2014) 'Cercetările arheologice de salvare din situl Stoicani-Aldeni de la Frunteșeni-Fântâna Babei Ștefana (jud. Vaslui)', *Memoria Antiquitatis* XXIX-XXX (2013-2014): 19-29.
- Rotea, M., Mihai, G., Netea, M.G., Concepcion, De-la-Rua, Tecar, T., Hervella, M., Alonso, S., Maxim, Z., Răchită, M. (2014) 'The archaeological contexts of dna samples collected from prehistoric sites in Transylvania', *Acta Musei Napocensis* 51/1: 21-59.
- Sârbu, V. (1980) 'Cercetările arheologice de la Cireșu (jud. Brăila) așezarea Gumelnița și descoperirile postneolitice', *Istros* I: 19-31.
- Schuster, C., Mecu, L., Mirea, P., Tuțulescu, I. și Gavrilă E. (2015) 'The Bronze Age mace-heads from Southern Romania – tools, weapons and/or social distinction signs?', în C. Schuster, C. Tulugea și C. Terteci (ed.) *Buridava XII/1, Symposia Thracologica X*, Volum dedicat profesorului Petre I. Roman la cea de-a 80-a aniversare, pp. 186-234, Râmnicu Vâlcea.

- Skakun, N. (1996) 'New excavations of a Eneolithic settlement in the Lower Danube region', în D. Monah și Gh. Dumitroaia (ed.) *Cucuteni aujord'hui*, Bibliotheca Musei Napocensis II, pp. 141-58, Piatra-Neamț: Ed. C. Matasă.
- Sorokin, V. (2001) 'Relațiile între culturile Precucuteni-Tripolie A și Bolgrad-Aldeni', *Tyragetia* X: 81-90.
- Sztancsuj S.J. (2005) *Grupul cultural Ariușd pe teritoriul Transilvaniei*, Cluj Napoca: Ed. Mega.
- Subotin, L.V. (1983) *Pamjatniki kultury Gumelnica Jugo-Zapadnoj Ukrainy*. Kiev.
- Șerbănescu, D. (2015) 'Considerații privind datarea necropolei neolitice de la Cernica, județul Ilfov', în C. Schuster, C. Tulugea și C. Terteci (ed.) *Buridava XII/1, Symposia Thracologica X*, Volum dedicat profesorului Petre I. Roman la cea de-a 80-a aniversare, pp. 116-22, Râmnicu Vâlcea.
- Șimon, M. (1986) 'Unele probleme ale aspectului cultural Stoicani-Aldeni', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 37(1): 5-28.
- (1989) 'Așezarea sălcuțeană de la Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 40(2): 107-45.
- (1995) 'Importurile Stoicani-Aldeni din așezarea gumelnițeană de la Măriuța (jud. Călărași)', *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos XIII-XIV*: 29-39.
- Ștefan, C.E. (2009) 'A few remarks concerning the clay stamp-seals from the Gumelnița culture', *Studii de Preistorie* 6: 149-63.
- (2010) *Stettlement types and enclosures in the Gumelnița culture*, Ed. Cetatea de Scaun: Târgoviște.
- (2012) 'Aspectul Brătești: filiație gumelnițeană sau grup intruziv?', *Studii și Comunicări de Istorie Veche și Arheologie* 63(1-2): 5-17.
- (2014) 'Relații de schimb în eneoliticul timpuriu la Dunărea de Jos (cca. 5000-4500 a.Chr.)', în D. Măndescu (ed.) *Influențe, contacte și schimburi culturale între civilizațiile spațiului carpato-dunărean, din preistorie până în antichitate. Lucrările colocviului național desfășurat la Cumpăna, 2-4 octombrie 2013*, pp. 9-18, Pitești: Ed. Ordessos.
- Ștefan, E.C., Dumitrașcu, V. și Mărgărit, M. (2012) 'Așezarea de tip *tell* de la Coșereni 'Măgura de la Comana, jud. Ialomița', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie* 4: 71-100.
- Ștefan, Gh. (1941) 'Un nouveau modele d'habitation de l'eneolithique Valaque', *Dacia Recherches et découvertes arheologiques en Roumanie VII-VIII (1937-1940)*: 93-6.
- (1943) 'Raport asupra săpăturilor și cercetărilor arheologice de la Băiești-Aldeni (jud. Buzău)', *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice (1942)*: 162-3.
- Ștefan, Gh. (1944) 'Raport asupra săpăturilor de pe 'Balaurul', comuna Aldeni, jud. Buzău', *Rapoarte Muzeul Național de Antichități 1942 și 1943*: 31-4.
- Ștefan, Gh. și Comșa, E. (1957) 'Săpăturile arheologice de la Aldeni (reg. Ploiești, r. Berceni)', *Materiale și Cercetări Arheologice* III: 93-102.
- Tudor, E. (1965) 'Ceramica aparținând culturii Cernavoda descoperită la Căscioarele', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 16(3): 555-63.
- (1984) 'O descoperire de tip Brătești în zona Bucureștilor', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 35(2): 184-8.
- Ursulescu, N. și Boghian, D. (2001) 'Influences méridionales dans la phase finale de la civilisation Précucuteni', *Codrii Cosminului, Serie Nouă* 6-7(2000-2001): 11-20.
- Vlad, F. (2010) *Evoluția comunităților preistorice din eneolitic în Câmpia Bărăganului (culturile Gumelnița și Cernavoda I)*, Universitatea 'Valahia' din Târgoviște, Teză de doctorat (coordonator științific prof. univ. dr. Marin Cârțumaru), Târgoviște, 2010, 321 p.
- Voinea, V.M. (2005) *Ceramica complexului cultural Gumelnița-Karanovo VI, fazele A1 și A2*, Constanța: Ed. Ex. Ponto.
- Weninger, B., Reingruber, A. și Hansen, S. (2010) 'Konstruktion eines stratigraphischen Altersmodells für die Radiocarbonaten aus Pietrele, Rumänien', în J. Šuteková, P. Pavúk, P. Kalábková și B. Kovár (ed.) *PANTA RHEI Studies on the Chronology and Cultural Development of South-Eastern and Central Europe in Earlier Prehistory Presented to Juraj Pavúk on the Occasion of his 75th Birthday*, *Studia archaeologica et mediaevalia*, 11, pp. 141-9, Bratislava: Comenius University.
- Whitlow, R., Kavruk, V., Buzea, D.L. și Briewig, B. (2013) 'Radiocarbon data from the Cucuteni-Ariușd levels at Păuleni-Ciuc (Ciomortan) 'Dâmbul Cetății', Harghita county', *Acta Terrae Septemcastrensis* XII: 37-64.
- Whitlow, R., Cavruk, V., Buzea, D.L. și Briewig, B. (2014) 'Date radiocarbon aparținând locuirii Cucuteni-Ariușd de la Păuleni-Ciuc - 'Dâmbul Cetății' jud. Harghita', *Angustia. Studii și cercetări de Arheologie* 17-18: 95-106.

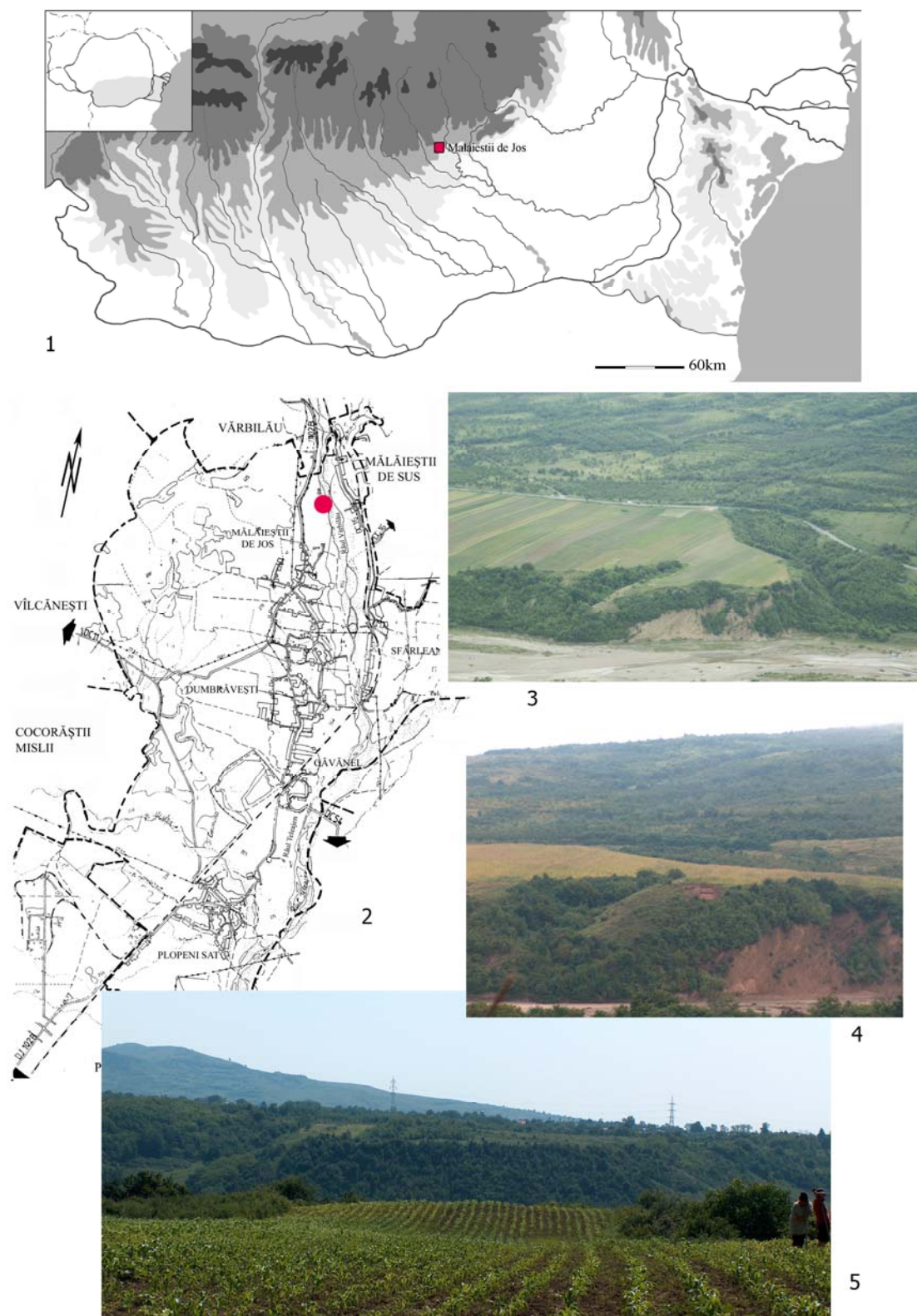

Harta 1. Localități în care apar situri cu datări radiocarbon/AMS.
Sites with radiocarbon/AMS data.

Harta 2. Muntenia, Moldova și Dobrogea: situri în care au fost descoperite importuri Precucuteni (cerc plin), importuri Cucuteni (triunghiuri), ceramică Stoicani-Aldeni (pătrat).

Muntenia, Moldova and Dobrogea regions: sites with Precucuteni imports (full circle), Cucuteni imports (triangles), and Stoicani-Aldeni pottery (square).

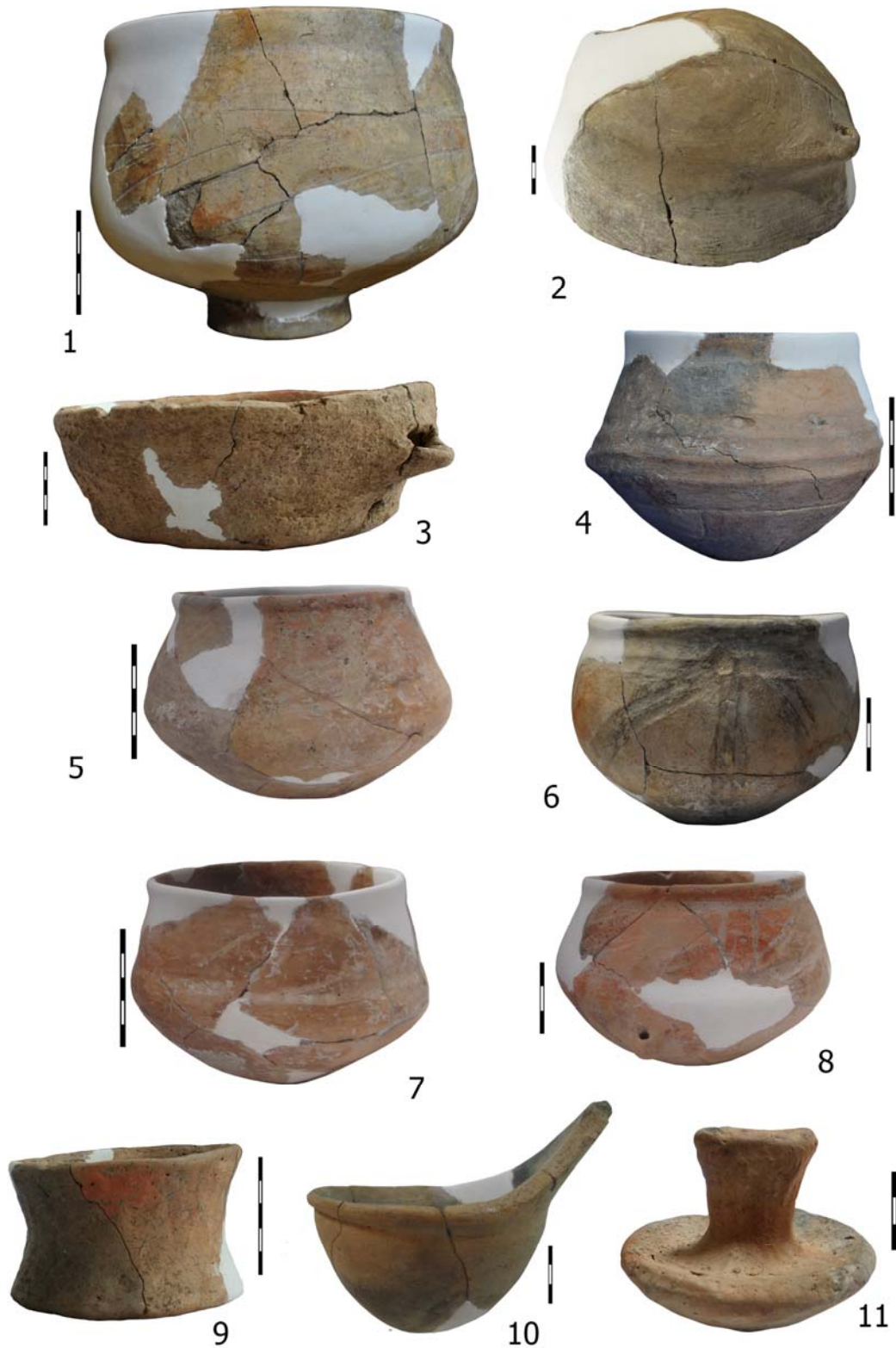
Planșa I. Situl de la Mălăieștii de Jos și poziționarea acestuia.
The Mălăieștii de Jos site and its location.

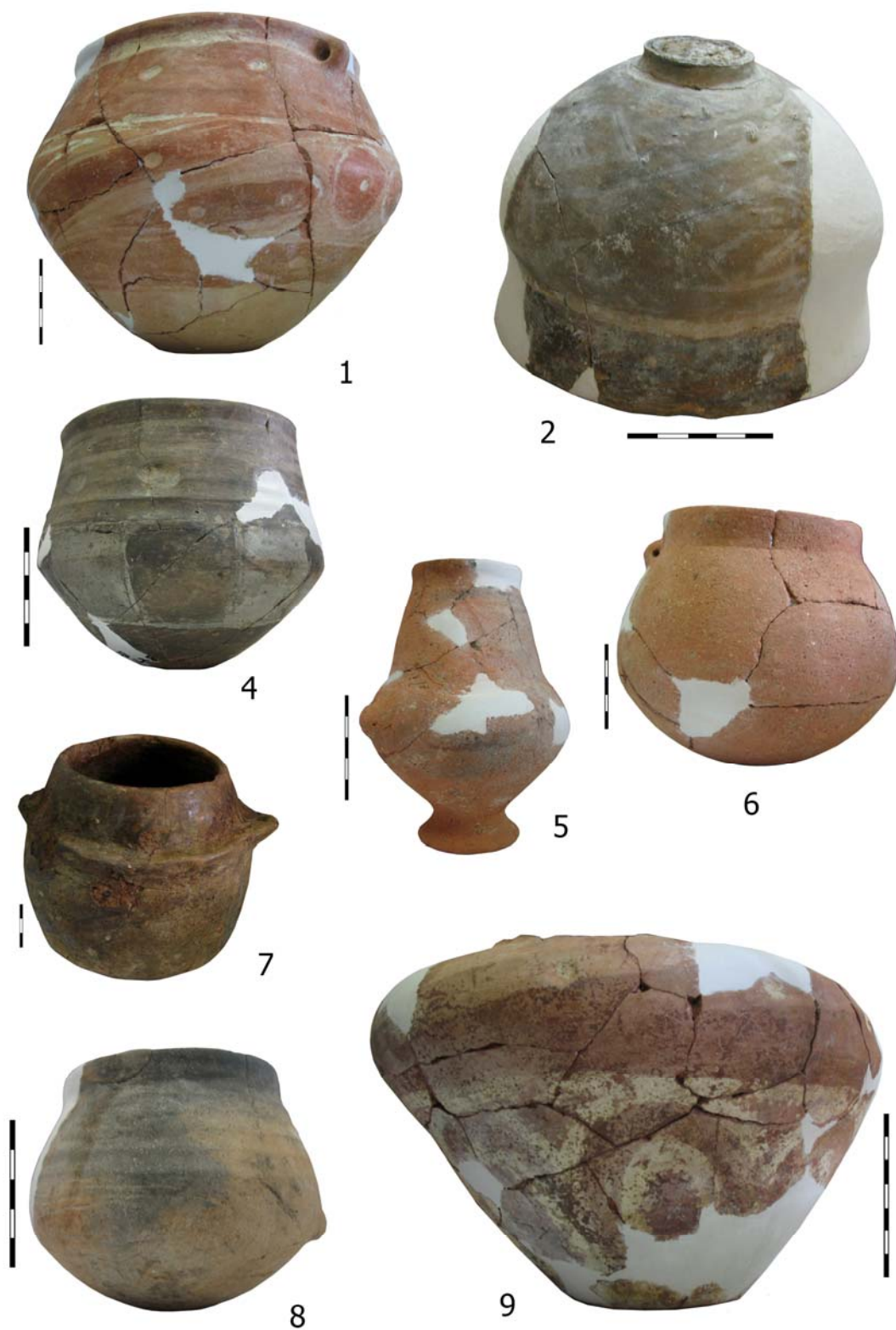
Planșa II. Ceramică din situl de la Mălăieștii de Jos.
Pottery from Mălăieștii de Jos.

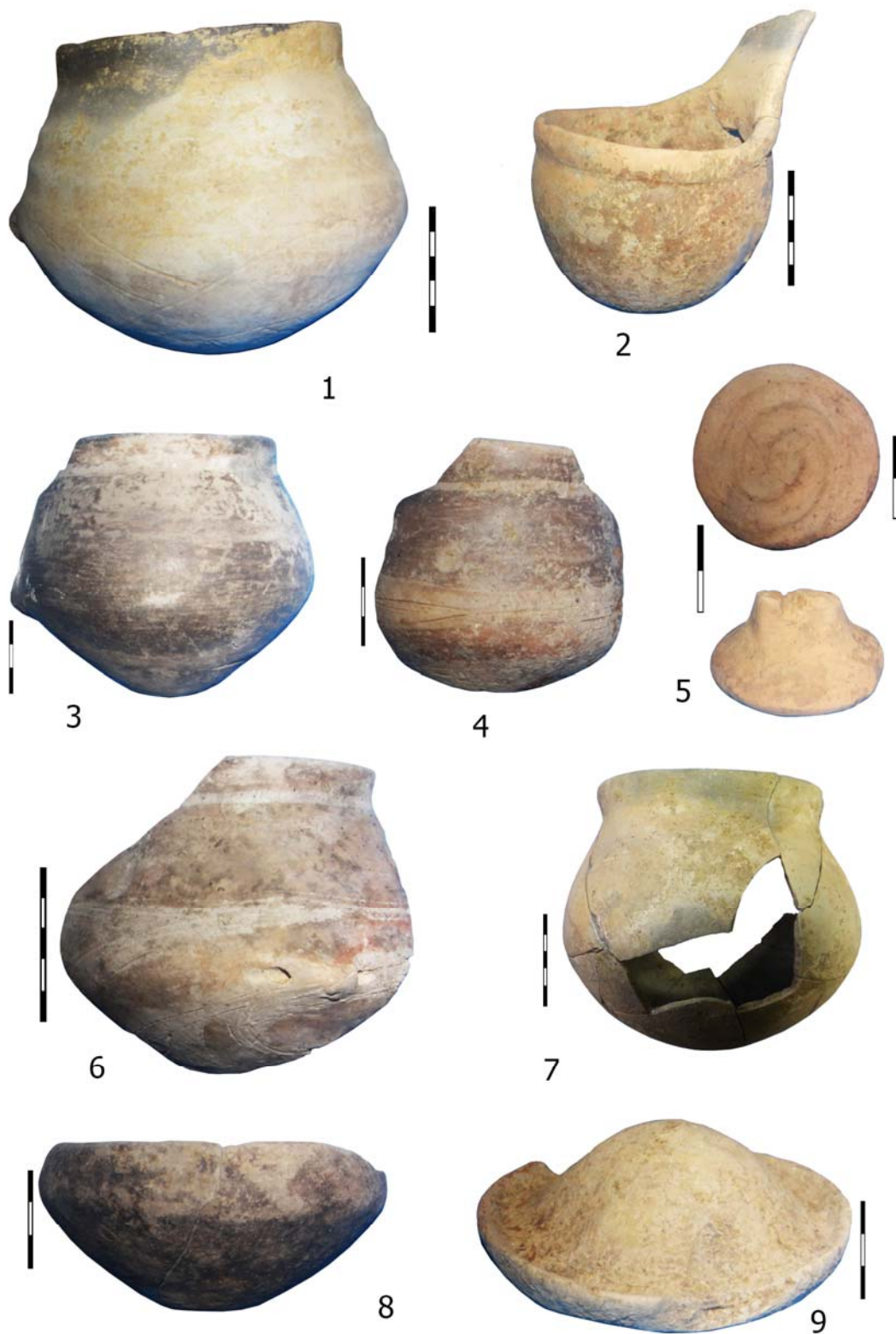
Planșa III. - Ceramică din situl de la Mălăieștii de Jos.
Pottery from Mălăieștii de Jos.

Planșa IV. Ceramică din situl de la Seciu.
Pottery from Seciu.

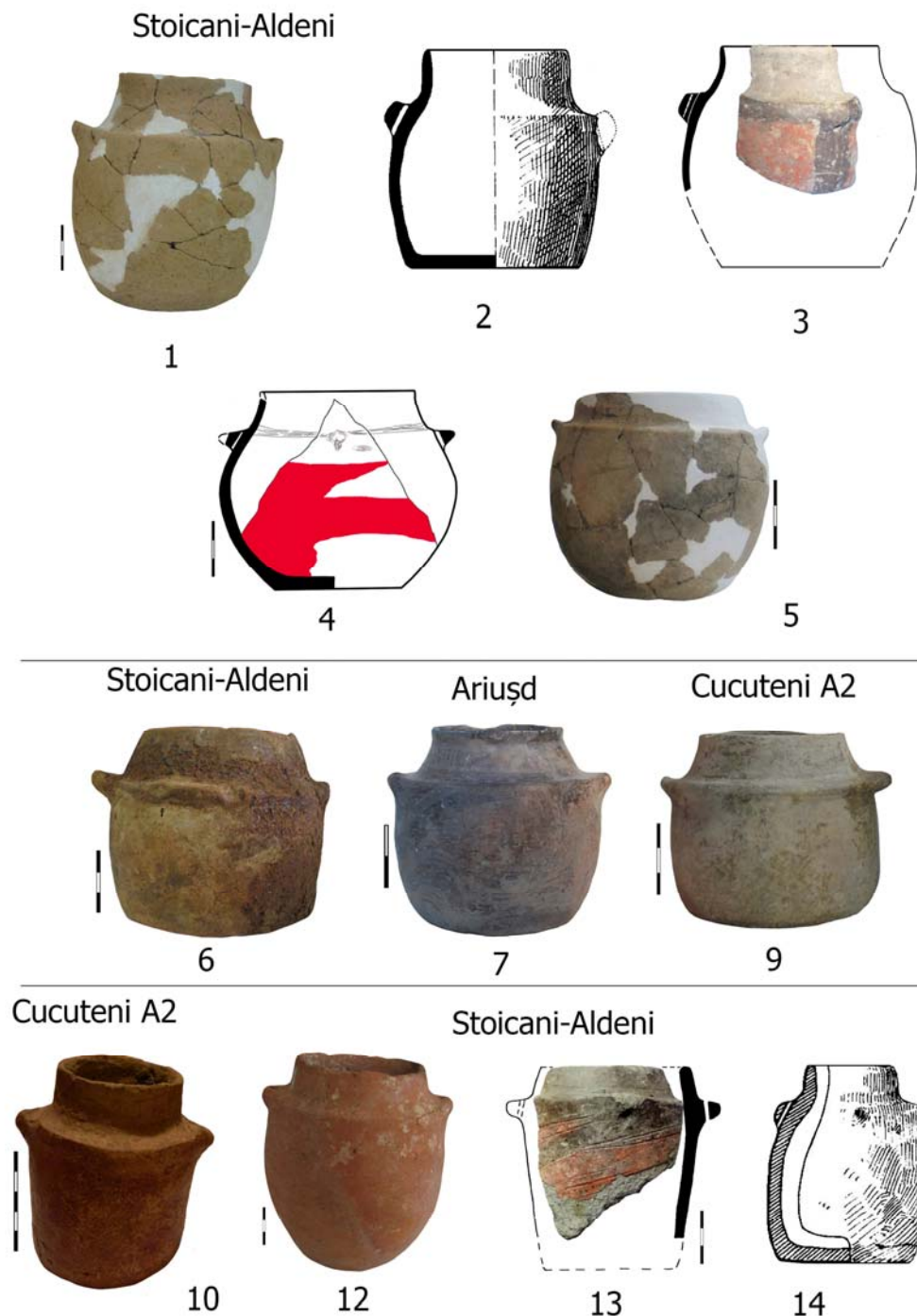
Planșa V. Ceramică din situl de la Coțatcu.
Pottery from Coțatcu.

Plansa VI. Ceramică din situl de la Bălănești (1-4, 6-9); pintaderă (5).
Pottery from Bălănești (1-4, 6-9); pintadera (5).

Plansa VII. Ceramică din situl de la Urlați (1-7) și Aldeni (8).
Pottery from Urlați (1-7) and Aldeni (8).

Planșa VIII. Vase borcan descoperite la Mălăieștii de Jos (1, 4-5, 12), Bălănești (3), Coțatcu (6), Aldeni (13) (fotografie și desen D. Garvăn), Bonțești (2, 14) (după Dumitrescu 1933), Mărgineni (10) (fotografie L. Istina), Poduri (9) (fotografie D. Garvăn), Boroșneu Mic (7) (fotografie Sándor József Sztáncsu).

Jar pots from Mălăieștii de Jos (1, 4-5, 12), Bălănești (3), Coțatcu (6), Aldeni (13) (photo and drawing D. Garvăn), Bonțești (2, 14) (after Dumitrescu 1933), Mărgineni (10) (photo L. Istina), (9) Poduri (photo D. Garvăn), Boroșneu Mic (7) (photo Sándor József Sztáncsu).

Plansa IX. Materiale cultura Precucuteni de la Ghinoaica (1-10) și Lipia (11-12) (fotografii D. Garvăn).
Precucuteni materials from Ghinoaica (1-10) and Lipia (11-12) (photos D. Garvăn).

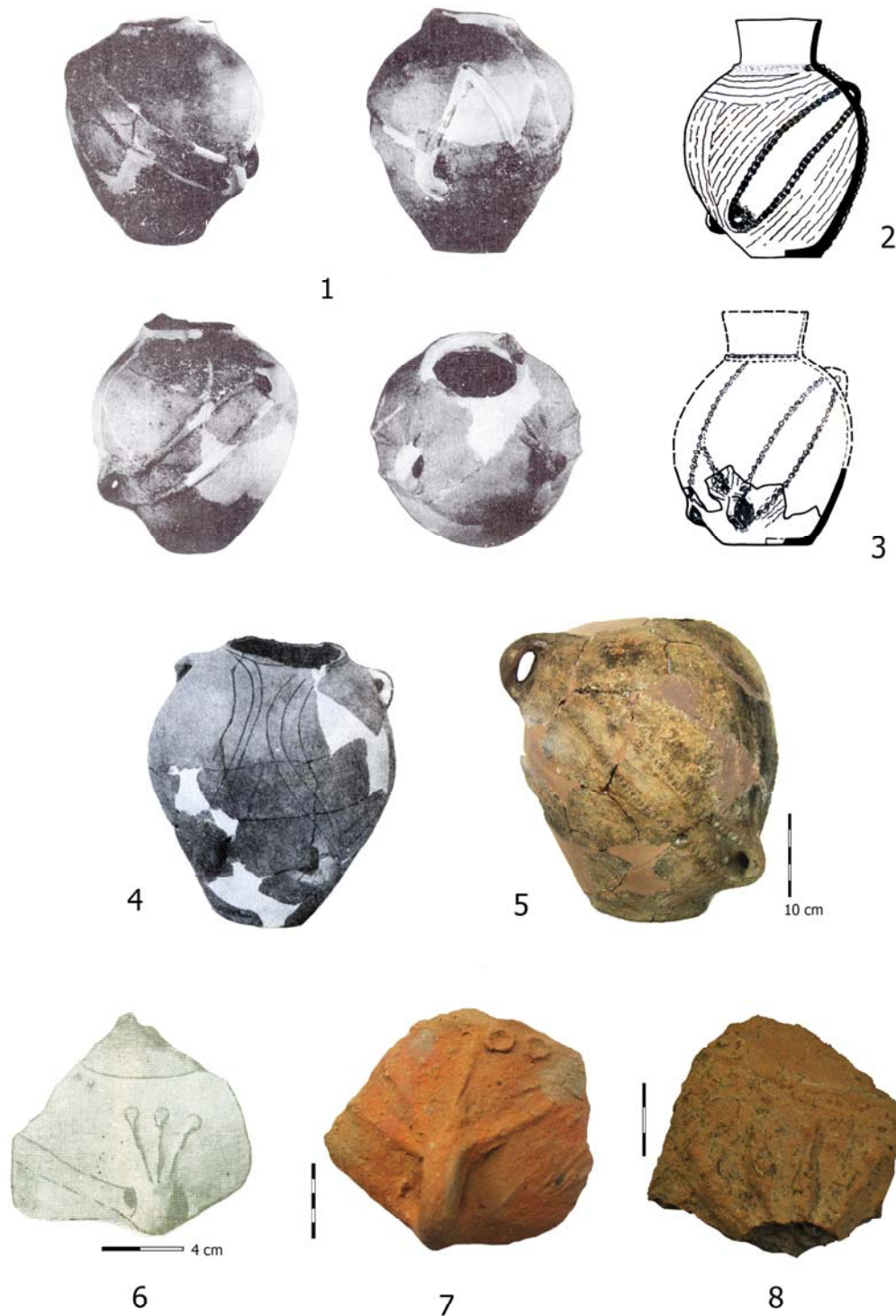
Plansa X. Vas antropomorf descoperit la Seciu (1); reprezentări antropomorfe de la Seciu (2, 4-5), Urlați (3), Mălăieștii de Jos (6-9).

Anthropomorphic pot from Seciu (1); anthropomorphic representations from Seciu (2, 4-5), Urlați (3), Mălăieștii de Jos (6-9).

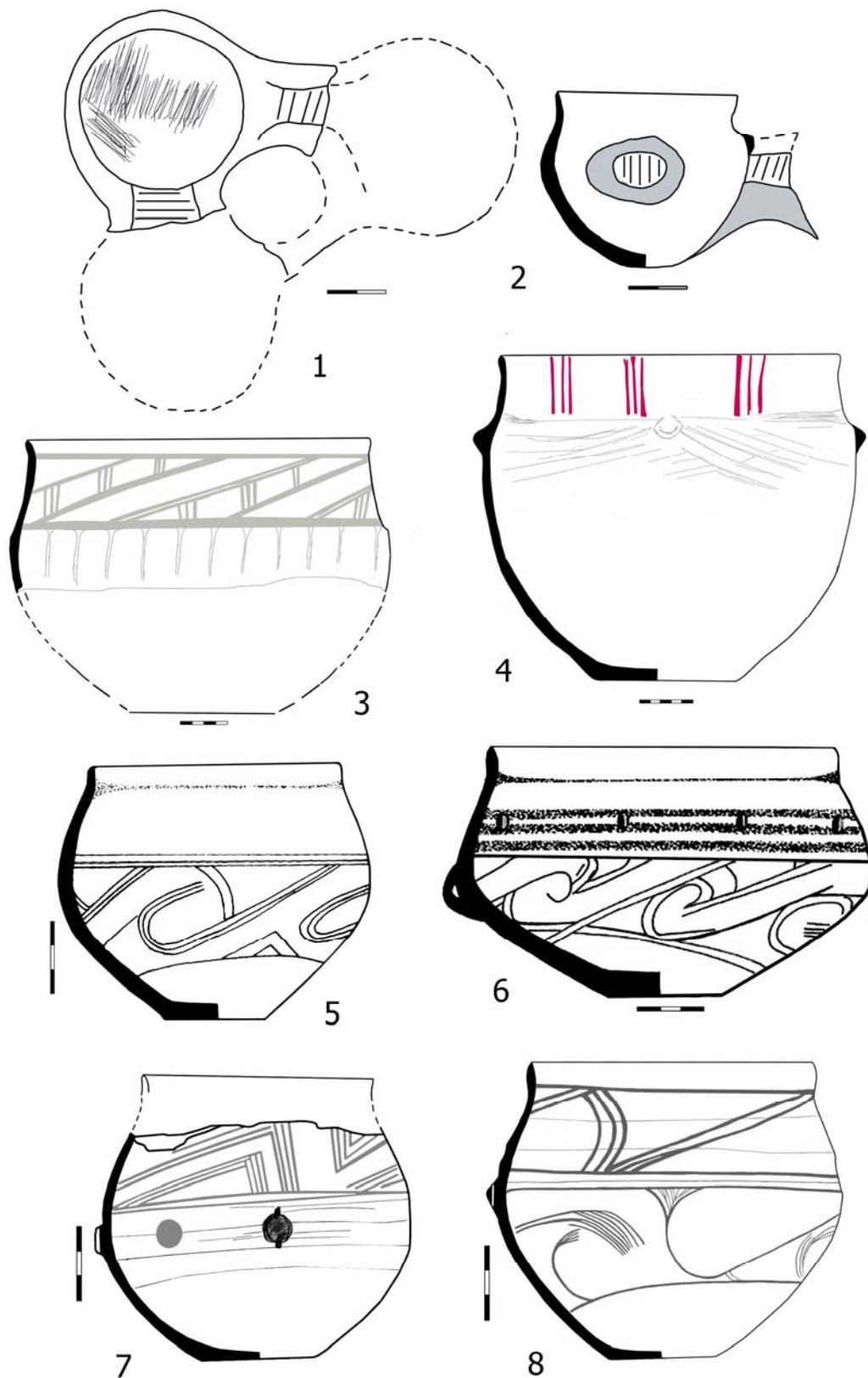
Planșa XI. Seciu: ac de păr din cupru (1), piesă din corn (2), vas *askos* (3), statueta zoomorfa (4), statueta antropomorfa (5), model de picior (6), varf de săgeată din silex (7), pintaderă (8).

Seciu: copper hair needle (1), antler object (2), *askos* pot (3), zoomorphic figurine (4), anthropomorphic figurine (5), human foot model (6), flint arrow head (7), pintadera (8).

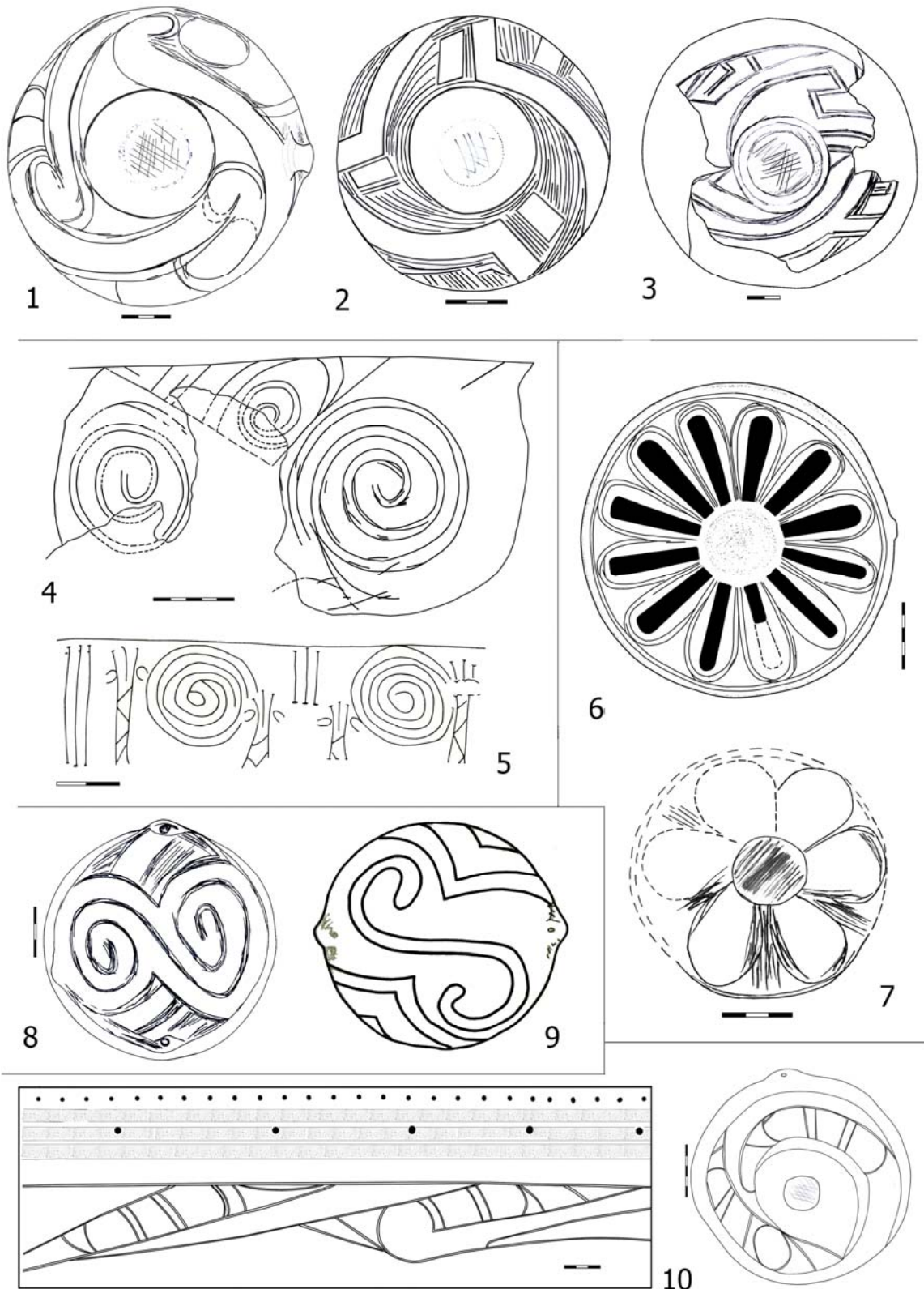

Plansa XII. Vase de tip *phitos* de la Dodești (1), Vulcănești, Suceveni (4) (după Dragomir 1983), Târpești (5) (fotografie R. Munteanu); toarte digitate de la Dodești (6) (după Dragomir 1983), Mălăieștii de Jos (7) și Seciu (8).

Phitos pots from Dodești (1), Vulcănești, Suceveni (4) (after Dragomir 1983), Târpești (5) (photo R. Munteanu); *finger shaped* handles from Dodești (6) (after Dragomir 1983), Mălăieștii de Jos (7), and Seciu (8).

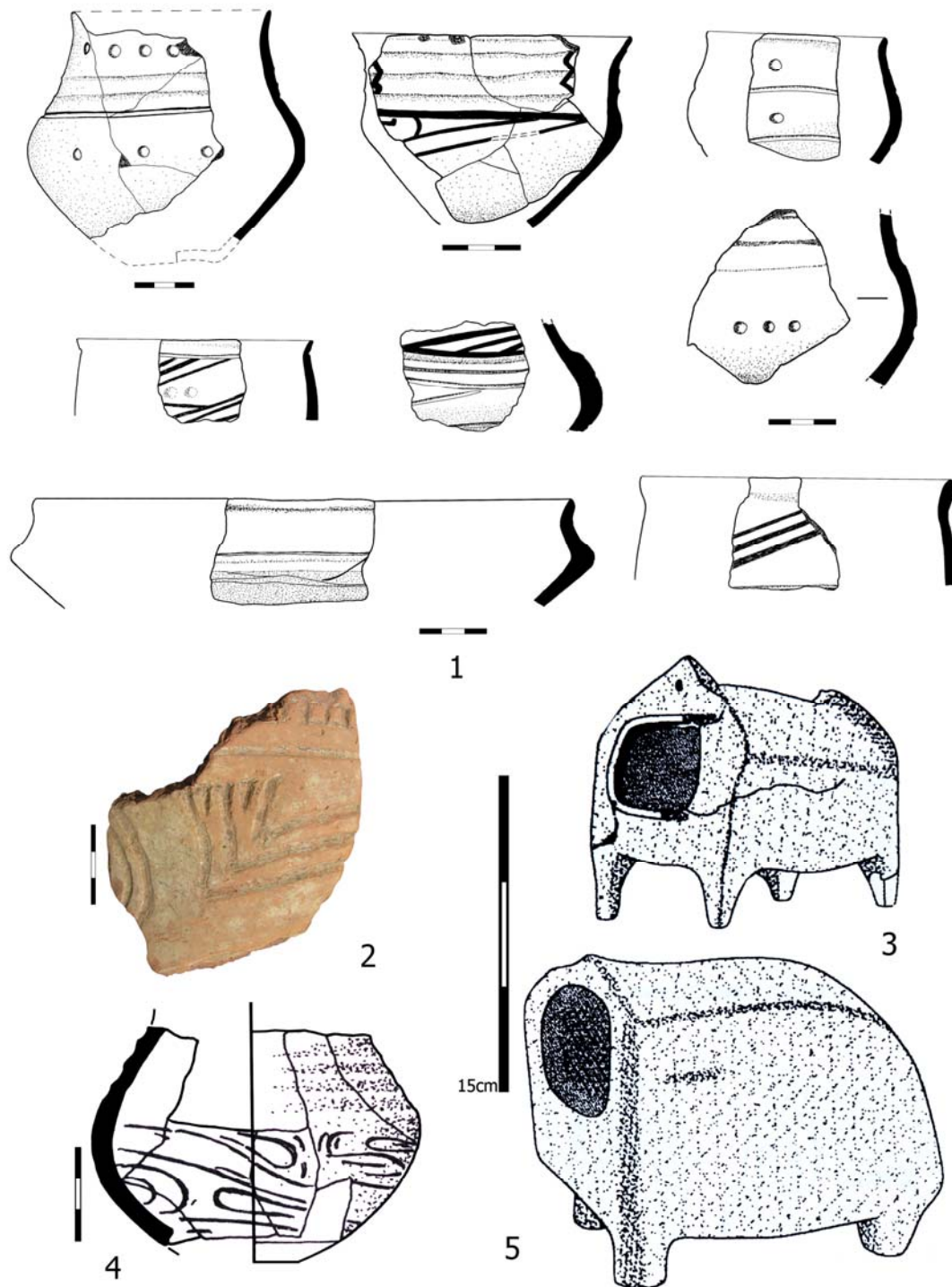

Planșa XIII. Vas triplu, fragment (1-2) și ceramică decorată de la Mălăieștii de Jos (2-8).
Triple pot fragment (1-2) and decorated pottery from Mălăieștii de Jos (2-8).

Plansa XIV. Decoruri prezente pe vase descoperite la Mălăieștii de Jos (1-2, 4, 6-7, 10), Coțatcu (3), Suceveni (5), Seciu (8) și Vulcănești (9)(după Dragomir 1983: fig.42/4).

Decoration motives on pots from Mălăieștii de Jos (1-2, 4, 6-7, 10), Coțatcu (3), Suceveni (5), Seciu (8), and Vulcănești (9) (after Dragomir 1983: fig.42/4).

Plansa XV. Ceramică Stoicani-Aldeni descoperită la Poduri (1) (după Garvăn 2013: fig. 68, 69), Vitănești (4) (desen P. Mirea); machete de sanctuare/locuințe descoperite la Aldeni (3) și Poduri (5) (după Morintz 2004: pl. VIII); fragment ceramic Precucuteni de la Jilavele (2).

Stoicani-Aldeni pottery from Poduri (1) (after Garvăn 2013: fig. 68, 69), Vitănești (4) (drawing by P. Mirea); sanctuaries/dwellings models from Aldeni (3) and Poduri (5) (after Morintz 2004: pl. VIII); Precucuteni ceramic fragment from Jilavele (2).

UNELTE DIN PIATRĂ ȘLEFUITĂ DESCOPERITE ÎN AȘEZAREA ENEOLITICĂ DE TIP TELL DE LA CIOLĂNEȘTII DIN DEAL (JUD. TELEORMAN)

Ion TORCICĂ *

Abstract: *This paper presents 17 polished stone tools from 'Măgura Țui' tell settlement, Ciolăneștii din Deal (Teleorman County). They were discovered during the archaeological excavation campaigns of 1964 and 1966. More than half of them come from a level associated with burnt houses. There are three perforated axes, broken in ancient times, three wedge axes and eleven adzes. Rocks with a medium or a higher hardness were preferred as the raw material. There is a small adze worked of Alpine jade which was identified by P. Petrequin. Perforated axes are fragmentary, being broken at the perforation. They are two morphological types of the polished tools. In terms of hardness, colour and grain, the adzes and the flat axes were made from various rocks. Traces of wear show heavy use. Their lengths are between 34 and 145 mm, and the biggest piece is a flat axe. Their shapes are rectangular and trapezoidal.*

Rezumat: *Articolul valorifică un lot de 17 piese din piatră șlefuită ce provin din așezarea de tip tell 'Măgura Țui' de la Ciolăneștii din Deal (jud. Teleorman). Ele au fost descoperite în campaniile de săpătură arheologice din anii 1964 și 1966. Mai mult de jumătate provin dintr-un nivel cu locuințe incendiate. Sunt trei topoare perforate, rupte în vechime, trei topoare de tip pană și unsprezece tesle. În privința materiei prime utilizate, meșterii gumelnițeni din așezarea de la Ciolăneștii din Deal au preferat rocile cu o duritate medie sau mare. Se remarcă o herminetă lucrată din jad alpin (identificată de P. Petrequin). Topoarele perforate sunt fragmentare, fiind rupte în dreptul perforației. Aparțin la două tipuri morfologice diferite. În privința durității, culorii și granulozității, teslele și topoarele plate au fost lucrate din roci diverse. Unele poartă urmele de uzură tipice unei folosiri destul de intense. Lungimile lor sunt între 34 mm și 145 mm, cea mai mare piesă fiind un topor plat. Formele lor sunt de dreptunghi și trapez.*

Keywords: *Ciolăneștii din Deal; Eneolithic; Gumelnița; alpine jade; adze; axe; tell.*

Cuvinte cheie: *Ciolăneștii din Deal; eneolitic; Gumelnița; jad alpin; daltă; topor; tell.*

Articolul de față prezintă un lot de 17 piese din piatră șlefuită ce provin din așezarea de tip tell 'Măgura Țui' de la Ciolăneștii din Deal (jud. Teleorman). Situl este situat în marginea de nord-est a satului, în lunca inundabilă și are dimetrul de cca. 40 m iar înălțimea de 3 m (Petrescu-Dîmbovița și Sanie 1969: 41). Cercetarea sa a cuprins sondaje arheologice de salvare efectuate de către M. Petrescu-Dîmbovița, S. Sanie, Al. Marinescu (1964, 1965) și săpături sistematice, conduse de A. Nițu și Al. Marinescu - 1966 (Petrescu-Dîmbovița și Sanie 1969: 41-53; 1972: 65-78; Spiru 1996: 31; Pătrașcu 2002: 21). În prezent, situl este destul de deteriorat de către diferite lucrări moderne și de patru gospodării sătești care sunt poziționate pe el. În urma săpăturilor s-a stabilit stratigrafia generală, demonstrându-se existența mai multor niveluri (posibil în număr de cinci) printre care două cu locuințe incendiate (Petrescu-Dîmbovița și Sanie 1969: 41-3). Materialele rezultate în urma campaniei din anul 1966 au rămas, în cea mai mare parte, inedite. Punctual, unele din ele au fost publicate de-a lungul anilor de către diferiți cercetători (Andreescu 2002; Voinea 2005; Frînculeasa și Mirea 2007: 37-46).

Cu excepția a trei piese, două din campania din 1964 și una fără informații suplimentare în afară de locul descoperirii, celelalte obiecte provin în urma săpăturilor din campania anului 1966. Coroborând informațiile publicate despre stratigrafia tell - ului de la Ciolăneștii din Deal cu marcajele (destul de sumare) păstrate, se consideră că un număr de nouă dintre utilajele litice șlefuite sunt din al III-lea nivel (cel inferior, de locuințe incendiate). Despre hermineta din jad alpin nu s-au păstrat informații cu privire la secțiunea sau adâncimea de descoperire. Ultimele patru obiecte - un topor perforat și trei herminete - au adâncimi de descoperire cuprinse între -0,70 m și -0,90 m. Astfel, ele ar

* Muzeul Județean Teleorman, str. 1848, nr. 1, cod poștal 140033, Alexandria, jud. Teleorman, România; iontorcica@yahoo.com

fi aparținut ultimelor două niveluri ale așezării. Din punct de vedere al categoriei avem trei topoare perforate, două topoare până și 12 tesle.

În privința materiei prime utilizate, precizăm că meșterii gumelnițeni din așezarea de la Ciolănești din Deal au preferat rocile cu o duritate medie sau mare, nefolosind roci moi așa cum s-a constatat în cazul așezării de la Vitănești 'Măgurice' (jud. Teleorman).

Topoarele perforate sunt fragmentare, două dintre ele sunt rupte transversal în dreptul perforației (Planșele I.1,2 și III.1,2), iar al treilea, care nu este decât un fragment, a fost rupt atât transversal în dreptul perforației cât și longitudinal (Planșa III.3). Dimensiunile totale nu pot fi decât approximate, fragmentele păstrate fiind cuprinse între 85 mm și 50 mm lungime. Ținând cont de morfologia lor, cel mai lung ar fi avut o lungime totală de cca. 130 mm (Planșele I.2 și III.2) urmat de al doilea de cca. 100 mm. Ca lățime, cele două la care s-a putut stabili, au 43 și 47 mm iar grosimea variază între 17 și 43 mm.

Datorită gradului de fragmentare al pieselor studiate este destul de dificilă o atribuire clară tipurilor sau variantelor observate în așezările gumelnițene din sud-vestul Munteniei (Vitănești 'Măgurice', Surdulești și Negreni) în care s-au mai descoperit piese din această categorie (Spiru 1956: 698). Totuși, se pot decela două categorii morfologice. Toporul cu nr. de inventar 7844 (Planșele I.1 și III.1) are o formă oval-alungită, aplatizat lateral, aproximativ dreptunghiular în secțiune, în apropierea perforației și oval în dreptul muchiei/talonului. Laturile sunt verticale, ușor arcuite iar muchiile sunt rotunjite. Talonul este drept și are o suprafață redusă în comparație cu cea a corpului. Zona tăișului este spartă dar se poate bănui că acesta era vertical. Are mici ciobituri în dreptul perforației. Toporul cu nr. de inventar 7822 (Planșele I.2 și III.2) are o formă oval-alungită, aproximativ pătrată în secțiune în dreptul perforației și circulară în dreptul muchiei/talonului. Laturile sunt verticale, ușor arcuite iar muchiile sunt rotunjite. Talonul este oblic și are o suprafață redusă în comparație cu corpul, având ușoare urme de la folosire. Se deosebește de prima piesă prin conformația generală a corpului, fiind mai aplatizat. Nu știm cu siguranță cum ar fi arătat partea tăișului. Pentru al treilea topor (Planșa III.3), datorită stării precare de conservare, nu se pot face multe observații privind forma. Posibil, aparține unui tip cu corpul înalt, asemănător primului exemplar. În general, se consideră că astfel de topoare au fost folosite în confruntări (Klimscha 2011).

Teslele și topoarele plate reprezintă un total de 14 piese din lotul avut la dispoziție. Ele au analogii în situri din sud-vestul Munteniei: Vitănești 'Măgurice', Orbeasca de Sus 'La Cetate', Peretu, Alexandria și Negreni (com. Tătăraștii de Sus), toate din județul Teleorman.

Rocile din care au fost lucrate se remarcă prin diversitate în privința durității, culorii și granulozității. Erau preferate rocile cu o duritate medie, din care s-au realizat atât topoare cât și tesle. Ca și în cazul unor piese perforate de la Vitănești 'Măgurice', constatăm existența unei categorii realizate din roci foarte moi, de genul cretei (Planșele II.2,5 și IV.1,3). Folosirea lor pentru prelucrarea oricărui material (piele, lemn, os, corn sau piatră) pare improbabilă. Până la o analiză traseologică se poate doar presupune că erau piese cu o folosință simbolică, deși una are zone cu ciobituri (Planșele II.5 și IV.3). Unelte din roci albe, moi, au mai fost atestate pentru cultura Vinča în zona Balcanilor centrali (Antonović 1997).

Una dintre herminete (Planșele I.5 și III.6) a fost confecționată din jad alpin. Această atribuire a fost făcută de către arheologul P. Petrequin cu ocazia unei vizite de lucru făcute la Muzeul Județean Teleorman, în anul 2014, în cadrul unei etape de extindere a proiectului său privind jadul alpin (Petrequin *et al.* 2012a, 2017).

Lungimile lor sunt între 34 mm și 145 mm, cea mai mare piesă fiind un topor plat (Planșele I.6 și III.7). Majoritatea se încadrează pe la mijlocul acestui interval având lungimi de 40-60 mm. Lățimile sunt mai reduse, raportul dintre acestea două ducând la creionarea unor forme tipice pentru topoare și tesle gumelnițene. Acestea se încadrează în dreptunghiuri și trapeze. De obicei, partea ce se înmănușa este mai îngustă decât zona tăișului. Acesta era drept, arcuit sau oblic.

Stigmatul de folosire sunt vizibile mai ales în zona tăișului, mai puțin în partea opusă. A nu se confunda totuși cu ciobiturile rămase de la prelucrarea inițială, prin percuție și nereduse în urma procesului de șlefuire (Planșele I.5 și II.7,9). De exemplu, toporul până cu dimensiunile cele mai mari are lipsă o mare parte dintr-un colț dinspre muchie. Se remarcă, totuși, semnele de pe partea activă a două dintre topoare (Planșele I.3,4 și III.4,5). Acestea demonstrează ori folosire de lungă durată ori sarcini destul de solicitante. Hermineta din jad alpin are și ea mici ciobituri la nivelul tăișului.

În privința tipologiei, caracteristicile principale țin de forma generală, de dimensiuni (mai precis de raportul existent între lungime, lățime și grosime), de configurația părții active (a tăișului) și de ce nu, a durității materialului din care au fost lucrate.

O primă categorie, majoritară, este formată din ceea ce se pot numi tesle sau herminete. La Ciolăneștii din Deal, ele sunt în număr de unsprezece exemplare (Planșele I.5, II.1-10, III.6 și IV.1-10). Forma generală este de trapez cu tăișul arcuit, mai rar drept sau oblic. Muchia este de diferite forme la fel ca și partea activă, uneori nu poartă nici o urmă de prelucrare. Lateralele sunt drepte sau ușor arcuite, la fel și laturile mari. Tăișul, ca parte esențială a uneltei, este în două planuri ce converg într-un unghi ascuțit (Planșele II.2 și IV.1) și într-un singur plan oblic ce se aseamănă cu cel al teslelor moderne lucrate din metal. Această ultimă caracteristică este majoritară la această categorie. Dimensiunile sunt medii, lungimea variind între 34 și 74 mm iar lățimea între 28 și 47 mm. Grosimea este între 9 mm și 27 mm. Există două variante posibile, una are în general aceeași formă, aceleași caracteristici ale tuturor laturilor, dar dimensiunile sunt mult mai mari (până la 80 mm) iar a doua se caracterizează prin lungime peste medie.

Un model ce iese în evidență în cadrul lotului studiat este reprezentat de o herminetă de mici dimensiuni, cu lungimea de 34 mm, lățimea de 17 mm și grosimea de 9 mm. Este fin lucrată, cu un tăiș destul de ascuțit, oblic. Este dintr-o rocă cu duritate mică și cu o granulozitate fină. În mod cert a fost folosită pentru operații ce necesitau unelte de mici dimensiuni cu un tăiș excepțional.

În privința funcționalității, datorită dimensiunilor reduse, cele medii și mici au fost folosite înmănușate în piese intermediare (Klimska 2012: 1291), de os, corn sau de ce nu lemn, pentru lucrări de genul despicării unor materiale cum ar fi lemnul. Desigur, este doar o teorie ce nu poate fi infirmată sau confirmată decât de analize traseologice. Herminetele ce țin morfologic de acest tip și lucrate din roci foarte moi de culoare alb-cenușie de genul cretei, în mod sigur nu puteau fi folosite în același fel ca celelalte exemplare.

O a doua categorie este aceea a topoarelor de dimensiuni medii și mari, realizate atât din roci dure dar și din unele mai puțin dure, chiar destul de moi. La Ciolăneștii din Deal au fost descoperite trei piese, ce aparțin la două tipuri diferite. Primul tip are două exemplare, ambele cu o formă prismatică și plan-convexe în secțiune longitudinală (Planșele I.3,4 și III.4,5). Sunt lucrate din roci dure ce au fost întâi cioplite și apoi modelate prin șlefuire. Sunt destul de scurte, mai ales cea cu numărul de inventar 7823, această caracteristică indicând atât un mod de înmănușare indirectă cât și folosirea lor pentru sarcini destul de grele. Piesa cu nr. de inventar 4851 (Planșele I.6 și III.7), ce aparține celui de-al doilea tip, este mai plată, de mari dimensiuni, cu o formă mai apropiată de aceea a herminetelor. Se evidențiază prin roca destul de moale din care este cioplită și șlefuită, material ce nu se pretează unei folosințe intense și pe materiale tari.

Lotul analizat, deși restrâns, aduce informații în plus față de cele publicate până acum despre utilajul din piatră șlefuită din cadrul așezărilor *tel* (Klimscha 2011: 361-82; Micu, Maille și Mihail 2005: 223-61; Mihail și Micu 2016: 17-42). Se poate observa existența mai multor tipuri și variante. De asemenea, se remarcă folosirea unor materii prime diverse, cu durități și caracteristici diferite. Prezența herminetei din jad alpin de la Ciolăneștii din Deal, alături de alte descoperiri de acest fel din zona nord-dunăreană a culturii Gumelnița (Căscioarele 'D'aia Parte', Gumelnița, Vlădiceasca) se adaugă celor de la Durankulak, Varna, Svoboda, toate din arealul sudic al acestei culturi (Petrequin *et al.* 2012b: 1231-79; 2017: 477). Astfel, posibilitatea existenței unor trasee de schimb mult mai ample și orientate spre vestul Europei se dovedește un fapt împlinit.

Piese de piatră de la Ciolăneștii din Deal:

1. Număr de inventar (=Inv.) 12975: Teslă realizată dintr-o rocă moale cu granulație fină, de culoare maroniu-gălbuie. Are o formă prismatică, trapezoidală în plan, cu tăișul drept și colțuri rotunjite, unul ușor ciobit din vechime, iar extremitatea proximală este plană, cu mici ciobituri ce pot fi urme de la realizare, ușor oblică spre una din marginile înguste. Este plan-convexă în secțiunea longitudinală, lateralele sunt drepte iar tăișul ce nu este prea ascuțit este realizat prin două fațete oblice, una cu un unghi mai accentuat, de cca. 45°. Toată suprafața este foarte fin lustruită.

Dimensiuni: lungime (=L): 34 mm; lățime (=l): 30 mm; grosime (=gr): 10 mm (Planșele II.6 și IV.9).

2. Inv. 4850: Topor plat descoperit în campania din 1964. Este realizat dintr-o rocă detritică (conglomerat), de culoare gri-maronie. Are o formă prismatică, plan-convexă în secțiunea longitudinală, cu talonul foarte ușor arcuit. Tăișul este drept, cu un colț rotunjit iar celălalt este deteriorat, prezentând o spărtură. Este lucrat îngrijit, părțile laterale fiind plate iar zona distală are urme posibil de la folosirea îndelungată, ce se prezintă ca niște striții dese, paralele cu tăișul. Muchiile laterale sunt ușor ciobite.

Dimensiuni: L: 87 mm; l: 45 mm; gr: 31 mm (Planșele I.3 și III.4).

3. Inv. 4851: Topor plat de mari dimensiuni, descoperit în campania din 1964. Este realizat dintr-o rocă moale cu granulație fină, de culoare maroniu-gălbuie. Are o formă prismatică, trapezoidală în plan, alungit, cu tăișul arcuit, un colț rotunjit și unul spart din vechime. Talonul este plat, cu o ciobitură prelungă spre unul din colțuri. În secțiune este plan-convex iar marginile lateralele sunt rotunjite. În aceste zone prezintă unele concavități și așchieri ce par a indica faptul că a fost întâi cioplit și apoi modelat prin șlefuire. Aceasta este foarte bine realizată, având chiar un luciu metalic.

Dimensiuni: L: 145 mm; l: 61 mm; gr: 28 mm (Planșele I.6 și III.7).

4. Inv. 7644: Topor de piatră, descoperit în campania din 1966 în secțiunea B la -1,80 m. Este perforat și rupt din vechime în dreptul perforației. Este realizat dintr-o rocă posibil sedimentară, cu o duritate medie, de culoare verde închis. Are o formă ovală-alungită, aplatizat lateral, aproximativ dreptunghiulară în secțiune în apropierea perforației și ovală în dreptul muchiei/talonului. Laturile sunt verticale, ușor arcuite iar muchiile toporului sunt rotunjite. Talonul este drept și are o suprafață redusă în comparație cu corpul toporului.

Dimensiuni păstrate: L: 70 mm; l: 43 mm; gr: 43 mm (Planșele I.1 și III.1).

5. Inv. 7822: Topor de piatră, descoperit în campania din 1966 în secțiunea 1 la -0,70 m. Este perforat, rupt din vechime în dreptul perforației. Este realizat dintr-o rocă sedimentară, cu o duritate medie, de culoare verde închis. Are o formă ovală-alungită, aproximativ pătrată în secțiune în dreptul perforației și circulară în dreptul muchiei/talonului. Laturile sunt verticale, ușor arcuite iar muchiile toporului sunt rotunjite. Talonul este oblic și are o suprafață redusă în comparație cu corpul toporului.

Dimensiuni păstrate: L: 85 mm; l: 47 mm; gr: 35 mm (Planșele I.2 și III.2).

6. Inv. 7823: Topor plat, descoperit în campania din 1966 în secțiunea 1 la -1,30 m. Fragment realizat dintr-o rocă dură, posibil de natură sedimentară, de culoare verzuie. Are o formă prismatică, trapezoidală în plan, cu tăișul arcuit și baza concavă datorită ruperii din vechime. Este plan-convex în secțiunea longitudinală. Tăișul a fost realizat prin două fațete oblice, cu unghiuri asemănătoare. Are două ciobituri în această parte. În diferite părți ale corpului prezintă unele concavități și așchieri ce par a indica faptul că a fost întâi cioplit și apoi modelat prin șlefuire. Zona proximală are muchiile șlefuite, semn că după ce s-a rupt, zona a fost amenajată prin șlefuire.

Dimensiuni: L: 58 mm; l: 42 mm; gr: 27 mm (Planșele I.4 și III.5).

7. Inv. 7824: Teslă de dimensiuni medii, realizată din jad alpin, descoperită în campania din 1966. Are o culoare verde-închis, forma este prismatică, trapezoidală în plan. Tăișul este drept, ascuțit, ciobit din vechime pe o mică porțiune și este realizat printr-o fațetă oblică. În secțiune este plan-convexă. Talonul este ușor convex, iar fețele laterale sunt drepte, cu muchii ascuțite. Este deosebit de bine lucrată, bine șlefuită iar unele neregularități ale suprafeței în zona proximală indică faptul că a fost prelucrată dintr-un galet.

Dimensiuni: L: 69 mm; l: 44 mm; gr: 14 mm (Planșele I.5 și III.6).

8. Inv. 7825: Teslă de dimensiuni medii, descoperită în campania din 1966 în secțiunea B la -1,60 m. Este realizată dintr-o rocă sedimentară, de culoare gri-albicioasă. Are o formă prismatică, aproximativ trapezoidală în plan. Tăișul este drept, tocit iar colțurile sunt rotunjite. Zona proximală, este oblică, iar fețele laterale sunt drepte, cu muchii ascuțite. În secțiune este biconvexă.

Dimensiuni: L: 74 mm; l: 47 mm; gr: 20 mm (Planșele II.2 și IV.1).

9. Inv. 7830: Teslă de dimensiuni medii, descoperită în campania din 1966 în secțiunea B la -1,80 m. Este prismatic-alungită, realizată dintr-o rocă moale, sedimentară, asemănătoare cretei, de culoare albă, cu o patină gălbuie. Tăișul este arcuit, cu colțurile rotunjite și ciobituri numeroase de formă oval-alungită. Este realizat pe o fațetă oblică pornind de la una dintre fețe. Acestea sunt diferite, una este dreaptă și de la ea pornește fațetarea tăișului, iar cealaltă este ovală. Muchiile laterale ale piesei sunt înclinate la un unghi de cca. 45° spre fața superioară. Talonul este trapezoidal-alungit, de mici dimensiuni, mărginit de o parte și de alta de două așchieri de mari dimensiuni.

Dimensiuni: L: 66 mm; l: 30 mm; gr: 14 mm (Planșele II.5 și IV.3).

10. Inv. 7831: Teslă de mici dimensiuni, descoperită în campania din 1966 în secțiunea B la -1,80 m. Este confecționată dintr-o rocă cu o duritate scăzută, granulație fină și cu o culoare maroniu-gălbuie. Are o formă prismatică, trapezoidal în plan. Tăișul este bine ascuțit, ușor arcuit, colțurile sunt rotunjite. Este ascuțit, ciobit din vechime pe o mică porțiune și este realizat printr-o fațetă oblică ce pornește de la una dintre fețele drepte ale piesei. Fețele laterale sunt oblice, cu una dintre muchii ascuțite iar cealaltă ușor netezită printr-o șlefuire longitudinală. Este deosebit de bine

lucrată, bine șlefuită iar unele neregularități ale suprafețelor laterale indică faptul că a fost prelucrată întâi prin cioplire.

Dimensiuni: L: 51 mm; l: 36 mm; gr: 12 mm (Planșele II.4 și IV.5).

11. Inv. 7832: Teslă de mici dimensiuni, descoperită în campania din 1966 în secțiunea B la -1,80 m. Este confecționată dintr-o rocă cu o duritate scăzută, granulație fină și cu o culoare alb-gălbuie. Are o formă prismatică, trapezoidal în plan. Tăișul este bine ascuțit, drept, colțurile sunt foarte puțin rotunjite. Este realizat printr-o fațetă oblică ce pornește de la una dintre fețele drepte ale piesei. Fețele laterale sunt oblice, cu muchii ascuțite. Talonul este plurifațetat și are dimensiuni mai reduse decât zona tăișului. Este deosebit de bine lucrată, bine șlefuită iar unele neregularități ale suprafețelor talonului și de lângă el indică faptul că a fost prelucrată întâi prin cioplire.

Dimensiuni: L: 47 mm; l: 28 mm; gr: 12 mm (Planșele II.3 și IV.6).

12. Inv. 7833: Teslă de mici dimensiuni, descoperită (posibil în campania din 1966) în secțiunea B la -1,40 m. Este confecționată dintr-o rocă cu o duritate scăzută, granulație fină și cu o culoare galben-maronie. Are o formă prismatică, trapezoidal în plan. Tăișul este bine ascuțit, drept, colțurile sunt foarte rotunjite. Este ascuțit și este realizat printr-o fațetă oblică ce pornește de la una dintre fețele drepte ale piesei. Fețele laterale sunt oblice, cu o muchie ascuțită și cealaltă rotunjită. Talonul este mic și rotunjit. Este deosebit de bine lucrată, bine șlefuită iar unele neregularități și așchieri ale muchiilor laterale și din zona talonului indică faptul că a fost prelucrată întâi prin cioplire.

Dimensiuni: L: 45 mm; l: 31 mm; gr: 12 mm (Planșele II.9 și IV.4).

13. Inv. 7834: Teslă de mici dimensiuni, descoperită în campania din 1966 în secțiunea T la -0,70 m. Este confecționată dintr-o rocă cu o duritate scăzută, granulație fină și cu o culoare maronie cu nuanțe gălbui. Are o formă prismatică, trapezoidal în plan. Tăișul este bine ascuțit, drept, colțurile sunt foarte puțin rotunjite. Este ascuțit și este realizat printr-o fațetă oblică ce pornește de la una dintre fețele drepte ale piesei. Fețele laterale sunt oblice, drepte și cu muchii ascuțite. Talonul este drept și are o spărtură realizată posibil în timpul descoperirii. Este deosebit de bine lucrată, bine șlefuită, cu striții fine, paralele orientate diferit pe laturile piesei, rămase de la șlefuire.

Dimensiuni: L: 34 mm; l: 17 mm; gr: 9 mm (Planșele II.7 și IV.10).

14. Inv. 7835: Teslă de dimensiuni medii, descoperită în campania din 1966 în secțiunea T la -0,90 m. Este realizată dintr-o rocă sedimentară, cu o culoare maroniu-gălbuie. Are o formă prismatică, trapezoidală în plan. Tăișul este oval, ascuțit, colțurile sunt rotunjite și este realizat printr-o fațetă arcuită, oblică. În secțiune transversală este plan-convexă. Talonul este oval ușor oblic, iar fețele laterale sunt arcuite, cu muchii rotunjite. Este deosebit de bine lucrată, bine șlefuită iar unele ciobituri și neregularități ale suprafețelor laterale indică faptul că a fost prelucrată întâi prin cioplire.

Dimensiuni: L: 60 mm; l: 37 mm; gr: 12 mm (Planșele II.1 și IV.2).

15. Inv. 7836: Teslă de mici dimensiuni, descoperită în campania din 1966 în secțiunea C la -0,80 m. Este confecționată dintr-o rocă sedimentară, cu o duritate mare, granulație intermediară și cu o culoare gri-verzuie. Are o formă prismatică, trapezoidal în plan. Tăișul este bine ascuțit, drept, ușor oblic, colțurile sunt ascuțite și ciobituri posibil de la folosire. Este ascuțit și este realizat printr-o fațetă oblică, arcuită, ce pornește de la una dintre fețele aproximativ plane ale piesei. Fețele laterale sunt drepte, cu muchii ascuțite. Talonul este drept, ușor rotunjit la colțuri și are dimensiuni mai reduse decât zona tăișului. Este îngrijit lucrată și bine șlefuită.

Dimensiuni: L: 41 mm; l: 35 mm; gr: 13 mm (Planșele II.10 și IV.8).

16. Inv. 7838: Teslă de mici dimensiuni, descoperită în campania din 1966 în secțiunea B (?) la -1,40 m. Este spartă pe lungime, confecționată dintr-o rocă sedimentară, cu o duritate mare, granulație intermediară și cu o culoare verzuie. Are o formă prismatică, trapezoidal în plan. Tăișul este ușor convex, oblic, colțul care se mai păstrează este rotunjit. Este tocit prin șlefuire și este realizat printr-o fațetă oblică, arcuită, ce pornește de la una dintre fețele aproximativ plane ale piesei. Fața laterală care se mai păstrează este biconvexă, cu muchie ascuțită. Talonul este drept, triunghiular și are dimensiuni mult mai reduse decât zona tăișului - cca. 1/4. Este îngrijit lucrată, bine șlefuită și mai păstrează depuneri carbonatice.

Dimensiuni: L: 47 mm; l: 29 mm; gr: 13 mm (Planșele II.8 și IV.7).

17. Inv. 7817: Fragment de topor perforat, puternic spart, descoperit în campania din 1966 în secțiunea B la -2,00 m. Se mai păstrează o porțiune restrânsă din zona centrală cu gaura transversală.

Dimensiuni: L: 50 mm; l: 28 mm; gr: 17 mm (Planșa III.3).

Bibliografie

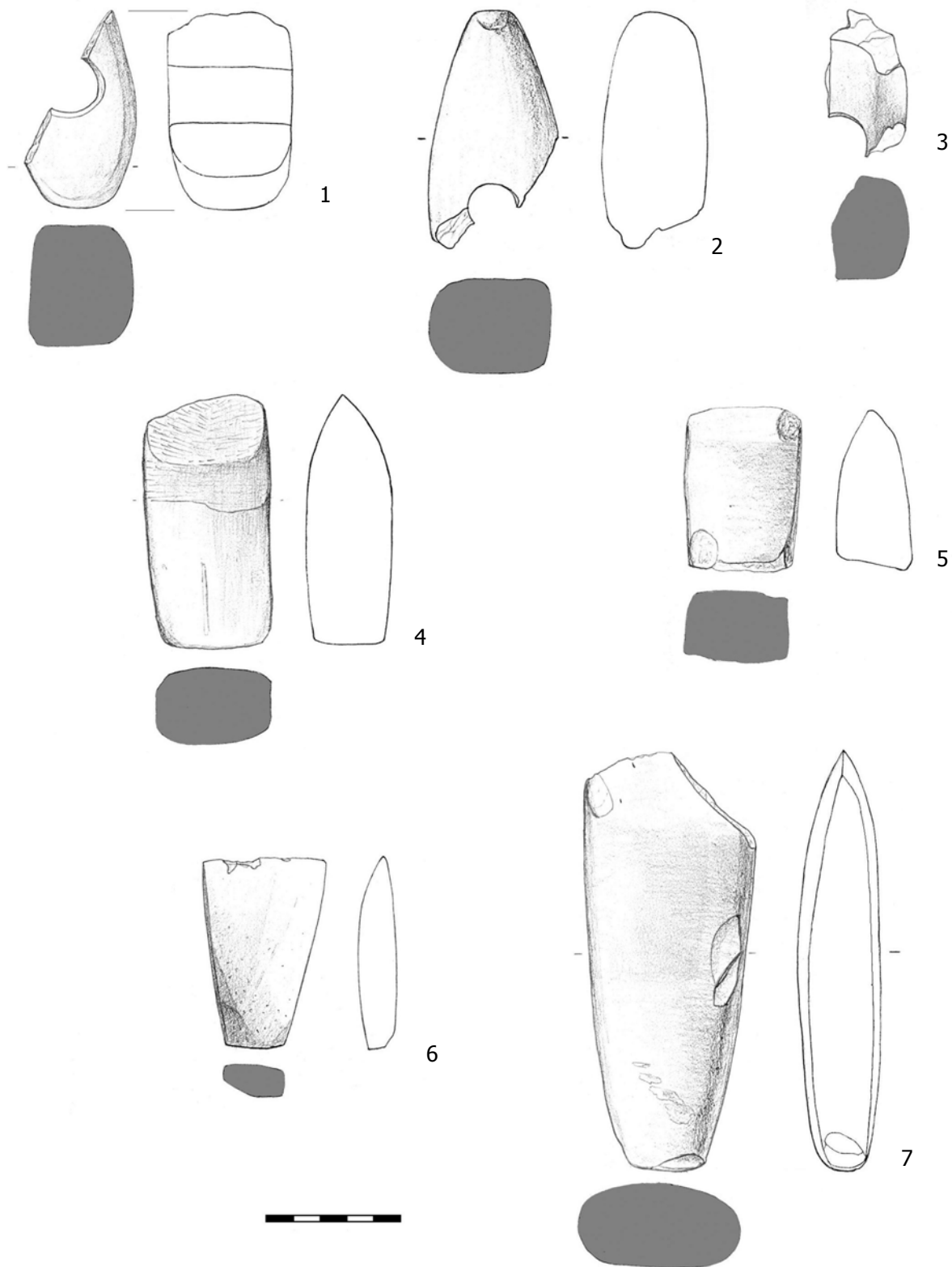
- Andreescu, R.R. (2002) *Plastica antropomorfă gumelnițeană. Analiza primară*, seria Monografii III, București: Muzeul Național de Istorie a României.
- Antonović, D. (1997) 'Use of Light White Stone in the Central Balkans Neolithic', *Starinar. Revue de l'Institut Archéologique, Nouvelle série* XLVIII: 32-39.
- Frînculeasa, A. și Mirea, P. (2007) 'Asupra unei reprezentări zoomorfe descoperite în tell-ul Gumelnița de la Ciolănești din Deal, jud. Teleorman', *Perspective asupra istoriei locale în viziunea tinerilor cercetători (III)*, Muzeul de Istorie Galați: 37-46.
- Klimscha, Fl. (2011) 'Flint axes, ground stone axes and 'battle axes' of the Copper Age in the Eastern Balkans' în V. Davis și M. Edmonds (ed.) *Stone Axe Studies III*, Oxbow Books, Oxford.
- (2012) 'Des «goûts et des couleurs, on ne discute pas». Datation, répartition et valeur sociale des haches en silex de la culture Gumelnița', în P. Petrequin, S. Cassen, M. Errera, L. Klassen, A. Sheridan și A.-M. Pétrequin (ed.) *Jade. Grandes haches alpines du Néolithique européen. V et IV millénaires av. J.C.*, Collection Les cahiers de la MSHE Ledoux no. 17, Série Dynamiques territoriales n°6, pp. 1208-29, Besançon: Presses Universitaires de Franche-Comté et Centre de Recherche Archéologique de la Vallée de l'Ain.
- Micu, C., Maille, M. și Mihail, F. (2005) 'Outils et pieces en pierre portant des traces de façonnage et/ou d'utilisation découverts a Luncavița (dep. de Tulcea)', *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* XXII: 223-61.
- Mihail, F. și Micu C. (2016) 'Polished stone objects at Trestenic tell settlement (Natbant, Tulcea County)' *Peuce, Serie Nouă* XIV: 17-42.
- Petrescu-Dîmbovița, M. și Sanie, S. (1969) 'Sondajul în tell-ul gumelnițean de la Ciolănești din Deal, jud. Teleorman', *Arheologia Moldovei* VI: 41-53.
- (1972) 'Cercetări în așezarea geto-dacică de la Ciolănești din Deal', *Arheologia Moldovei* VII: 65-78.
- Pătrașcu, I. (2002) 'Așezările culturii Gumelnița din bazinul Vedei și Teleormanului (partea I)', *Argesis. Studii și Comunicări, Seria Istorie* XI: 19-26.
- (2003) 'Așezările culturii Gumelnița din bazinul Vedei și Teleormanului (partea a II-a)', *Argesis. Studii și Comunicări, Seria Istorie* XII: 39-60.
- Petrequin, P., Cassen S., Errera M., Klassen L., Sheridan A. și Pétrequin, A.-M. (2012a) *Jade. Grandes haches alpines du Néolithique européen. V et IV millénaires av. J.C.*, Collection Les cahiers de la MSHE Ledoux n°17, Série Dynamiques territoriales n°6, Besançon: Presses Universitaires de Franche-Comté et Centre de Recherche Archéologique de la Vallée de l'Ain.
- Petrequin, P., Cassen, S., Errera, M., Tsonev, T., Dimitrov, K., Klassen, L. și Mitkova, R. (2012b) 'Les haches en «jades alpins» en Bulgarie' în P. Petrequin, S. Cassen, M. Errera, L. Klassen, A. Sheridan și A.-M. Pétrequin (ed.) *Jade. Grandes haches alpines du Néolithique européen. V et IV millénaires av. J.C.*, Collection Les cahiers de la MSHE Ledoux n°17, Série Dynamiques territoriales n°6, pp. 1231-79, Besançon: Presses Universitaires de Franche-Comté et Centre de Recherche Archéologique de la Vallée de l'Ain.
- Petrequin, P., Errera, M., Voinea, V., Tsonev, T., Țurcanu, S., Șerbănescu, D., Kyosak, D., Peresunchak, O., Polischuk, L. și Chernakov, D. (2017) 'Des Alpes à la mer Noire (Bulgarie, Roumanie et Ukraine)' în P. Petrequin, Gauthier, E., și A.-M. Pétrequin (ed.) *Jade. Objets-signes et interprétations sociales des jades alpins dans l'Europe néolithique, Tom 3*, Collection Les cahiers de la MSHE Ledoux n°27, Série Dynamiques territoriales n°10, pp. 467-90, Besançon: Presses Universitaires de Franche-Comté et Centre de Recherche Archéologique de la Vallée de l'Ain.
- Spiru, I. (1959) 'Așezări străvechi în raionul Roșiorii de Vede', *Materiale și Cercetări Arheologice* V: 695-706.
- (1996) *File de istorie teleormăneană*, Alexandria: Ed. Teleormanul liber.
- Voinea, V. (2005) *Ceramica complexului cultural Gumelnița-Karanovo VI. Fazele A1 și A2*, Muzeul de Istorie și Arheologie Constanța: Ed. Ex Ponto.

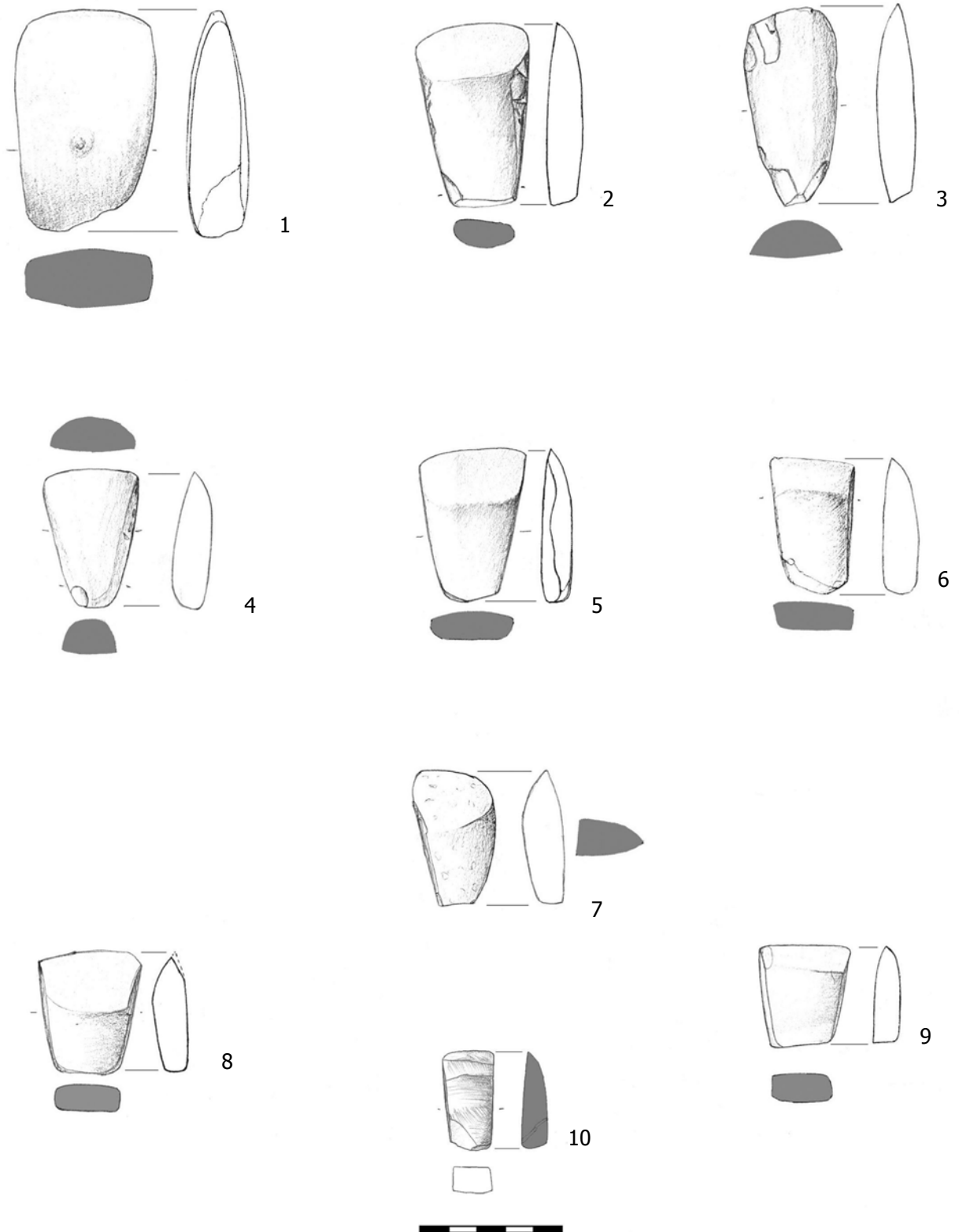
Plansa I. Unelte din piatră șlefuită din *tell*-ul eneolitic de la Ciolăneștii din Deal (jud. Teleorman).
Polished stone tools from Ciolăneștii din Deal (Teleorman County) tell settlement.

Plansa II. Unelte din piatră șlefuită din *te//*-ul eneolitic de la Ciolăneștii din Deal (jud. Teleorman).
Polished stone tools from Ciolăneștii din Deal (Teleorman County) tell settlement.

Plansa III. Unelte din piatră șlefuită din *tell*-ul eneolitic de la Ciolăneștii din Deal (jud. Teleorman).
Polished stone tools from Ciolăneștii din Deal (Teleorman County) tell settlement.

Plansa IV. Unelte din piatră șlefuită din *tell*-ul eneolitic de la Ciolăneștii din Deal (jud. Teleorman).
Polished stone tools from Ciolăneștii din Deal (Teleorman County) tell settlement.

O APLICĂ CU CAPETE DE PĂSĂRI DESCOPERITĂ LA TÂRGȘORU VECHI, JUD. PRAHOVA¹

Andrei MĂGUREANU *

Abstract: *The article discusses a bronze appliqué with bird heads discovered at Târgșoru Vechi, Prahova County. This appliqué represents part of a belt set and can be dated to the first half of the 7th century. The spread of this type across a large area can be attributed to the Avar domination, but the origin of the product is Byzantine.*

Rezumat: *Articolul prezintă o piesă descoperită la Târgșoru Vechi, jud. Prahova. Este vorba despre o aplică cu capete de păsări, realizată din bronz. Astfel de aplici sunt specifice centurilor compuse și poate fi datată în prima jumătate a secolului al VII-lea. Răspândirea acestui tip de aplică poate fi atribuită dominației avar, originea produsului putând fi una bizantină.*

Keywords: *Avars; appliqué; Wallachia; first half of the 7th century.*

Cuvinte cheie: *Avari; aplică; Muntenia; prima jumătate a secolului al VII-lea.*

Târgșoru Vechi reprezintă unul dintre siturile arheologice importante pentru studierea primului mileniu creștin. Cercetările arheologice conduse de Gheorghe Diaconu au adus date referitoare la secolul III – locuirea dacilor liberi și necropolă sarmată, secolul IV – necropolă Cerneachov, sec. VI-VII – așezare și sec. VIII-X – așezare și un mormânt de călăreț din sec. VIII.

Dincolo de numeroasele complexe cercetate, au fost recuperate o serie de piese ce provin din strat, fără context arheologic. O astfel de piesă intenționăm să o discutăm în rândurile următoare. În timpul cercetărilor arheologice derulate în cursul campaniei din 1980 a fost descoperită o piesă aparte, rămasă inedită. Ceea ce ne-a atras atenția asupra sa a fost, mai întâi, însemnarea de pe plicul în care se găsește: 'atârănător pentru curea sec. VII'.

Chiar dacă respectiva piesă a fost descoperită în stratul vegetal, la adâncimea de -0,20 m, fiind lipsită de context arheologic, ea are o importanță aparte prin caracteristicile sale, motiv pentru care o discutăm în cele ce urmează. Este vorba despre o aplică, care a apărut în caroul 29 al secțiunii S. IX A, cercetată în anul 1980. Din păcate piesa nu face parte dintr-un complex.

Este o piesă realizată prin turnare, cu inel rectangular și placă în forma unor capete de păsări stilizate, dispuse spate în spate. Spatele piesei este plat, fără a prezenta elemente de prindere, așa-numitele 'piciorușe'. Caracteristicile piesei sunt următoarele: lungime 2,6 cm, lățime 2,1 cm, grosime 0,4 cm (extremitatea capetelor de pasăre: 0,5 cm), greutate 7,95 g; dimensiunile interne ale inelului rectangular sunt de 0,6 x 1,3 cm.

Din punct de vedere morfologic, piesa este compusă din două părți: inelul și placa. Inelul este rectangular, cu un finisaj la partea superioară care sugerează o subțiere spre mijlocul laturilor scurte, asemănător morfologic cu cel al cataramelor de tip Sucidava, precum și cu alte tipuri de cataramă din zona Dunării de Jos, dar și din spațiul Nord-Pontic. Placa are forma stilizată a două capete de pasăre dispuse spate în spate. Spre această interpretare conduce forma alungită și evazarea mult peste ceea ce poate fi interpretat/descris drept 'coadă de pește'.

Aplicile cu capete de păsări sunt întâlnite în literatură sub diverse denumiri precum: *Vogelkopfbeschläge mit Riemendurchzug* (aplici cu capete de pasăre și inel pentru curea – Garam 2001: 132) sau *dvuglavoj ptitsy* (pasăre cu două capete – Gavritukhin, Oblomsky 1996: 94), aplici cu capete de păsări – *blyashka s ptichimi golovkami* (Komar 2005: 167), *vogelköpfigeraufhängerbeschlag* (aplică cu capete de păsări – Tóth și Horváth 1992: 34). De asemenea, sub denumirea de *fishschwanz-bronzeaufhängerbeschlag* (aplică cu coadă de pește – László 2015: 66) apare o aplică cu partea inferioară asemănătoare cu cea a aplicii de la Târgșoru Vechi.

Se poate observa din succinta enumerare de mai sus, că există o neconcordanță între interpretarea motivului decorativ (funcțional) văzut fie drept capete de pasăre, fie drept coadă de pește, confuzie pe care o considerăm datorată realizării diferite a pieselor, unele mai fidele anatomic, altele mai stilizate.

* Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan', str. Henri Coandă, nr. 11, sect. 1, 010667, București, România; arheologiemedievala@yahoo.com.

O discuție referitoare la acest tip de piesă o face Cs. Bálint cu ocazia unui articol referitor la contactele dintre Iran, Bizanț și stepe (Bálint 1992). Cs. Bálint consideră că aplicile cu 'coadă de pește' sunt în realitate tot aplici cu capete în formă de pasăre, cu un decor foarte stilizat (Bálint 1992: 346-7). Practic, aplica de la Târgșoru Vechi susține această idee, putând marca o evoluție (mai mult stilistică, decât cronologică) între aplicile cu capete 'clare' de pasăre și cele cu 'coadă de pește'.

Analogii

Piese ce pot fi socotite drept analogii din punct de vedere morfologic sunt relativ puține, dar răspândite pe o suprafață uriașă.

Există două grupe de aplici pe care le putem lua în considerare: una în care sunt adunate aplici cu inel și placa în forma a două capete de păsări și alta în care se grupează aplici cu placă rectangulară plină din care se dezvoltă placa cu capete de păsări.

Din prima grupă fac parte piesele descoperite la Bocsá (Garam 1993: Taf. 8/3), Kunbábony (Tóth și Horváth 1992: 34, Taf. VI/2), Koziivka (Prichodniuk 2001: 47, ris. 55/5), Gudermes (Gavritukhin și Oblomsky 1996: 94, ris. 82/45), Nordul Siriei (Balint 1992: Taf. 31/6), Mokraja Balka (Afanas'ef și Runich 2001: 162-3, ris. 134/16) sau Kalininskaja (Rashev 2000: 21, tab. 25/20). Piesele acestei grupe sunt realizate, majoritatea, din metale prețioase: din aur sunt realizate piesele de la Bocsá, Kunbábony, Nordul Siriei sau Gislam, în timp ce din argint sunt realizate piesele descoperite la Koziivka sau Kalininskaja și eventual piesa de la Gudermes. Singura piesă despre care știm sigur că este realizată din bronz este cea de la Mokraja Balka.

Din grupa a doua fac parte mai puține piese: Csákberény-Orondpuszta (László 2015: 66), *Ibida*-Slava Rusă (Opaiț 1991: 47, nr. 58, Fig. 20/58), Aleksandria (Daskalov 2012: 95), Cherson (Gavrituhin și Totev 2010: 428). Spre deosebire de exemplarele din prima grupă, aceste piese sunt realizate doar din bronz, prin turnare. Dacă aplicile din prima grupă au câte patru elemente de fixare, aplicile din grupa a doua au două sau un singur element de fixare. Din punct de vedere morfologic, aceste elemente de fixare sunt total diferite de cele prezente la prima grupă, ele nefiind nituri, ci plăcuțe dreptunghiulare cu gaură de prindere.

Ca imagine generală, piesa de la Târgșoru Vechi se apropie mai mult de prima grupă, cu care are în comun inelul și aspectul general, însă capetele de pasăre sunt mai stilizate, apropiindu-se de cele prezente în grupa a doua. Este de remarcat că piesa de la Târgșoru Vechi nu prezintă nici un fel de sistem de prindere pe o posibilă curea, reprezentând un unicat din acest punct de vedere, dar și din faptul că morfologic îmbină elemente din cele două grupe de aplici.

Este de remarcat omogenitatea din punct de vedere al dimensiunilor pieselor din cele două grupe, în special a pieselor din prima grupă, dar și uniformitatea morfologică a pieselor din grupa a doua, e drept, cu un decor inexistent.

Origini

Discutând posibila origine a aplicilor din prima grupă, într-un studiu referitor la descoperirea de la Vrap, J. Werner susținea că acest tip de aplici își are originea în stepele pontice (Werner 1986: 58-60), considerând că simbolistica capetelor de păsări poate deriva din grifonul sasanid (Werner 1986: 58). Conducători avari puteau prelua simbolistica apotropaică (Werner 1986: 59), în timpul dominației lor asupra stepelor nord-pontice, în jurul anului 635 (Werner 1986: 57), aceste capete de păsări fiind, în afara unor prezențe ale porumbelului creștin și a stilului animalier II, singurele reprezentări de animale prezente pe centurile avar, anterior apariției pieselor tunate decorate cu grifoni (Werner 1986: 59). Concluzia reputatului cercetător fiind că funcționalitatea și iconografia acestei piese este de origine persană, sugerând o relație directă sau indirectă a chaganilor avari cu sasanizii, în prima jumătate a secolului al VII-lea (Werner 1986: 57).

Contrar acestei opinii, Cs. Bálint atrage atenția asupra unor piese din spațiul iranian, fără a ajunge însă la concluzia unei origini persane a acestui tip de piesă, admitând o mai probabilă influență bizantină (Bálint 1992: 347 – răspândirea mare a motivului capetelor de pasăre, precum și folosirea îndelungată a acestuia, din sec. V până în sec. VII, împiedică stabilirea unei origini clare).

În ceea ce privește grupa a doua, I. Gavrituhin consideră că ele sunt produse ale atelierelor din Crimeea pentru 'barbarii din nord' (Gavrituhin și Totev 2010: 428), ipoteză plauzibilă, dar care se referă la locul de producere a pieselor și nu la originea motivului capetelor de păsări.

Este mai posibil ca modelul/simbolul să fi fost preluat din Orient, dar produs și în imperiu, fapt asemănător pumnalelor cu teacă suspendate de centură cu ajutorul a două curelușe (Ambroz 1986: 69), printre piesele amintite de A.K. Ambroz ca parte a reconstituirii acestor pumnaie și a sistemului lor de prindere fiind și aplici din prima grupă (Ambroz 1986: ris. 3/25).

Analizând diferite piese din aur descoperite în *Avaria*, Cs. Bálint considera că aplica de la Kunbábony este un produs avar realizat de un meșter bizantin (Balint 2010: 153), argumentând cu tehnica granulației prin care este decorată piesa de la Kunbábony.

În ceea ce privește originea piesei, credem, la rândul nostru, că distribuția pe o arie atât de largă a acestui tip (practic în jurul granițelor imperiului), într-un interval scurt de timp, poate sugera mai degrabă o idee bizantină adaptată la nevoile de exprimare (socială, vizuală, utilitară...) ale celor din afara imperiului. Pare a fi o participare bizantină la moda *barbară*.

Datate

Datorită inexistenței unei analogii identice pentru morfologia piesei de la Târgșoru Vechi, datarea piesei poate porni de la cele două componente ale sale: inelul rectangular și placa în formă de capete de pasăre.

În ceea ce privește morfologia inelului, ne putem referi la studiul lui Mechthild Schulze-Dörrlamm, conform căruia cataramele cu inelul rectangular, asemănător celui de la Târgșoru Vechi, prezentând pe laturile scurte acel finisaj care sugerează o subțiere, sunt databile la mijlocul, dar mai ales în a doua jumătate a secolului al VI-lea (Schulze-Dörrlamm 2002: 29-30 pentru tipul A14, 79 pentru tipul B19, 80 pentru tipul B20, 149 pentru tipul D1, 155-6 pentru tipurile D2 și D3, 210 pentru tipul D29). Un singur tip de cataramă poate fi datat la sfârșitul secolului al VI-lea și în prima jumătate a secolului al VII-lea (Schulze-Dörrlamm 2002: 209 pentru tipul D28). În schimb, placa, cu cele două capete de păsări, este asemănătoare pieselor din grupa a doua.

În inventarul recent publicatului mormânt 215 de la Csákberény-Orondpuszta, aplica apare alături de o cataramă de tip Syracuse (László 2015: 66, Taf. 18/215.2 și Taf. 72/215.3; I. Gavrituhin amintește piesa în Gavrituhin și Totev 2010: 428). Aceste cataramă de tip Syracuse (Schulze-Dörrlamm D12) se datează de la sfârșitul sec. VI și în special în prima jumătate a secolului al VII-lea (Schulze-Dörrlamm 2002: 179).

Despre piesa de la *Ibida*, A. Opaïț spune că este printre obiectele recuperate de la localnici (Opaïț 1991: 41), astfel că nu există o relație directă între piesă și monedele descoperite în respectivul sit. Însă, lipsa contextului de descoperire pentru piesele de la Aleksandria și Cherson, face ca piesei de la *Ibida* să i se dea o importanță în ceea ce privește aspectul cronologiei. Astfel, dacă A. Opaïț nu datează piesa în nici un fel, I. Gavrituhin consideră, pe baza faptului că ultimele monede de la *Ibida* nu depășesc anul 614-615, că piesa putea fi purtată înainte de epoca lui Heraklius, deci la sfârșitul secolului al VI-lea și în prima jumătate a sec. VII. Posibila încadrare cronologică a piesei de la *Ibida*-Slava Rusă este greșit formulată într-un articol mai recent, unde se are în vedere o datare în a doua jumătate a secolului al VI-lea pe baza asocierii cu alte obiecte și monede (Daskalov 2012: 95), ori tocmai această asociere lipsește, piesa provenind din 'colecțiile' localnicilor, putând apărea în zonă ulterior abandonării orașului antic (vezi cazul cataramă de tip Pápa de la *Halmyris* – Murighiol, descoperită în stratul de pământ aflat peste zidul demantelat – Madgearu 2003: 169)

În ceea ce privește piesele din prima grupă, o parte dintre aplicile de acest tip fac parte din inventarul unor morminte, fapt ce ajută la datare. Astfel, mormintele de la Bocsa și Kunbábony sunt databile în prima jumătate a sec. al VII-lea (Bálint 1992: 346, 348; Garam 1993: 57; tot pentru o datare în prima jumătate a sec. VII, Bálint 1989: 26). Pentru o datare în a doua jumătate a secolului ar pleda mormântul cu catacombă M. 117 din necropola de la Mocraja Balka, mormânt ce conține o monedă de la Heraklius emisă în anii 613/641 (Afanas'ev și Runich 2001: 162-3, ris.134/16). Mai recent, încercând să clarifice datarea tezaurelor de pe Nipru, I. Gavritukhin consideră că aplicile cu cap de păsări se datează în special în a doua jumătate a sec. al VII-lea, fără a exclude și o datare în sfertul II al secolului (Gavritukhin și Oblomsky 1996: 94). Cea mai timpurie piesă pare a fi aplica descoperită în provincial Gırlan care s-ar data la sfârșitul secolului al VI-lea și în prima jumătate a secolului al VII-lea (Werner 1986: 57). Asemănător, pe baza cronologiei propuse recent pentru fibulele de tip Nipru (varianta I), dar nu numai (Szmonievski 2008: 286), aplica de la Koziivka este databilă începând cu sfârșitul secolului al VI-lea și în prima jumătate a secolului al VII-lea.

Astfel, posibilitatea datării piesei de la Târgșoru Vechi în prima jumătate a secolului al VII-lea este destul de bine conturată, existând premisele, având în vedere caracteristicile inelului și analogia cu piesa de la Csákberény-Orondpuszta, ca o datare începând cu sfârșitul secolului al VI-lea, să nu fie exclusă.

Costum

Piese precum cele descoperite la Kunbábony sau Bocsa sau au câte patru 'piciorușe' pentru fixarea pe curea, spre deosebire de piesa de la Gırlan, care are doar o 'urechiușă' de prindere, fapt ce

era privit de J. Werner ca un argument pentru existența a două moduri de fixare pe curea: unul urmând obiceiul 'barbar' și unul potrivit obiceiului bizantino-sasanid (Werner 1986: 56).

Această aplică pare să facă parte din echipamentul unui războinic, cel puțin în spațiul panonic, unde la Bocsá și la Kunbábony apare în morminte care conțin arme. În schimb, în arealul caucazian, la Mokranja Balka, în respectivul mormânt nu sunt întâlnite arme (în necropolă sunt și morminte cu arme, dar nici unul cu acest tip de aplică), apărând piese ce pot fi atribuite unui port feminin.

Pentru piesele din grupa *Ibida*, M. Dascalov considera că este neclar dacă poziția aplicilor era cu 'capetele de păsări' în sus sau în jos. Credem, totuși, că prezența elementelor de fixare pe placa dreptunghiulară sugerează prinderea acestora de o curea cu 'capetele de pasăre' în jos, acestea servind ca element de susținerea a unei alte curele.

Asemănător, considerăm că prezența inelului și lipsa oricărui element de fixare, sunt argumente că în cazul piesei de la Târgșoru Vechi poziția acesteia în cadrul costumului era cu inelul în sus și 'capetele de pasare' în jos, pe post de agățători.

Oricum ar fi, aplica noastră era un element de legătură între o curea și o altă piesă/curea, dintr-un sistem de atârnare a elementelor secundare ale unei centuri compuse. Ea nu era fixată ca în cazul sugerat pentru piesele cu elemente de prindere pe curea, ci atârna de o curelușă, fiind un element de racord între o curea și o alta.

Ca propunere de reconstituire a modului cum puteau fi folosite aplicile discutate, sugerăm trei posibilități:

1. pentru grupa 1 de piese pot fi luate în considerare două variante în funcție de poziția elementelor de fixare pe curea: a. element(e) prezente doar pe placa cu capete de pasăre (e.g. Gislam); b. elemente prezente inclusiv pe inel (variantă presupusă și de Gy. László – Werner 1986: 53);
2. pentru grupa 2 de piese se poate discuta despre fixarea, de data asta la verticală, a plăcii rectangulare de un capăt de curea, în timp ce capetele de pasăre au rolul de a susține/agăța, diferite alte obiecte;
3. pentru piesa de la Târgșoru Vechi ne putem imagina o folosire tot pe verticală, de data asta fără elemente de prindere.

Ce anume putea atârna de o astfel de curea secundară? Un răspuns vine din interpretarea descoperirii de la Kunbábony (Tóth și Horváth 1992: 34), unde aplica este pusă în legătură cu prinderea pumnalului.

Semnificație socială

Citând câteva informații preluate din izvoarele antice bizantine, cercetători precum F. Daim, M. Schmauder sau A.V. Komar consideră că elementele de centură și materialele din care erau realizate aveau o puternică semnificație socială, subliniind rangul purtătorilor (Schmauder 2000: 42-4; Komar 2005: 160; Daim 2010: 62). Pornind de la această observație, la care a adăugat informații asemănătoare provenite din mediu türccic sau chinez, A.V. Komar consideră ca piesele de centură din secolele VI-VII p.Chr. pot fi cheia pentru a înțelege sistemul de organizare ierarhică a societății (Komar 2005: 162, 184), în timp ce F. Daim se întreba dacă centurile compuse nu simbolizează anumite reguli sociale stricte asemănătoare celor din China și Japonia începutului de Ev Mediu (Daim 2010: 61).

Centurile compuse pot fi un indiciu referitor la un aspect al sistemului social al epocii (Daim 2010: 61), iar una dintre componentele acestor centuri este și piesa pe care o discutăm: aplica cu capete de păsări.

Acest tip de aplică pare să facă parte din inventarul unor morminte bogate. Cele de la Bocsá și Kunbábony excelează prin piesele sale. Aplicile de aici sunt realizate din aur și nu din bronz, cum este exemplarul de la Târgșoru Vechi, în timp ce o piesă asemănătoare apare în tezaurul descoperit la Koziivka (Prichodniuk 2001: 47, ris. 55/5). Piesa de la Mokraja Balka, deși este realizată din bronz, la fel ca piesa de la Târgșoru Vechi, face parte dintr-un mormânt ce conține mai multe piese realizate din aur și argint, întărind ideea apartenenței acestui tip de aplică la un costum fastuos.

Pe de altă parte, aplicile din grupa a doua, realizate numai din bronz, la fel ca piesa de la Târgșoru Vechi, nu par să aparțină unor contexte remarcabile din punctul de vedere al metalului din care au fost realizate piesele. Din păcate, din acest punct de vedere, al contextului, putem cita doar cazul de la Csákerény-Orondpuszta, celelalte piese provenind din descoperiri întâmplătoare din perimetrul unor fortificații bizantine.

Drept urmare, care ar fi posibila semnificație a piesei de la Târgșoru Vechi? Indicator de rang, al unei ocupații sau doar apartenența la o modă? Un răspuns este destul de dificil de dat în lipsa unui context sau a altor piese asociate. Totuși, neglijența finisării și metalul din care a fost realizată

piesa, credem că sunt argumente în defavoarea unei posibile discuții referitoare la rang, morfologia ei sugerând o participare a personajului care o purta la moda vremii. Dacă aplica de la Târgșoru Vechi era destinată a face parte din sistemul de prindere a pumnalului și prin urmare, din echipamentul unui războinic, este o discuție care nu poate avea loc doar pe baza datelor existente.

Cine?

O ultimă discuție este cea referitoare la cine putea purta această piesă sau, altfel spus, era ea parte a unui costum masculin sau al unuia feminin?

Datele pe care le avem arată că, dacă mormintele cu centuri și arme de la Bocsá sau Kunbábony pot fi atribuite unor bărbați, cel de la Mokranja Balka pare să fie mai degrabă al unei femei, din inventarul său făcând parte doi cercei (descoperiți de o parte și de alta a craniului), alături de alte piese (cataramă, două limbi de curea, aplică de centură, perie? cu mâner din bronz...).

La fel de dificile sunt și indiciile sugerate de tezaurele care conțin astfel de aplici din grupa 1: dacă tezaurul recuperat din nordul Siriei conține doar elemente ale unei centuri compuse, tezaurul descoperit la Koziivka conține atât piese de centură, cât și elemente ale unui port feminin precum cerceii sau pandantive.

Reprezentările din arta bizantină sau sasanidă ar fi sugestii pentru un port masculin (Ambroz 1986; Schmauder 2000), lipsind imaginii cu femei purtând centuri compuse, dar, este posibil ca în anumite condiții sau în anumite regiuni, regulile să fie altele și elemente considerate masculine să apară în costumul feminin.

Tentația este, totuși, de a atribui aplica de la Târgșoru Vechi mai degrabă portului masculin datorită legăturilor de la acea vreme dintre spațiul plasat între Carpați și Dunăre cu centrul de putere avar din Panonia, legături sugerate și de aplicile cu 'scut dublu' sau cu 'mască umană' descoperite la Budureasca, destul de aproape de Târgșoru Vechi.

Concluzii

Teritoriul dintre Carpați și Dunăre este unul al așezărilor și al descoperirilor singulare, fără context arheologic, lipsa necropolelor ajutând la creionarea acestui peisaj aparent sărac. Totuși, lucrurile nu stau chiar așa și prin contribuția de față am încercat popularea spațiului cu încă o piesă sau, altfel spus, cu noi informații, descifrate sau încă nu, despre locuirea din secolul al VII-lea.

Aplica de la Târgșoru Vechi este parte a unei centuri compuse, specifice timpului respectiv, care, alături de aplicile de la Budureasca sau limbile de curea și cataramele de la Sărata Monteoru, contribuie la întregirea raportului dintre acest spațiu și cel al centrului de putere avar.

Personajul care folosea aplica de la Târgșoru Vechi pentru prinderea unor accesorii ale centurii sale, participa la acest joc social etalat prin elementele costumului, revendicându-și, poate, apartenența la moda avară a primei jumătăți a secolului al VII-lea.

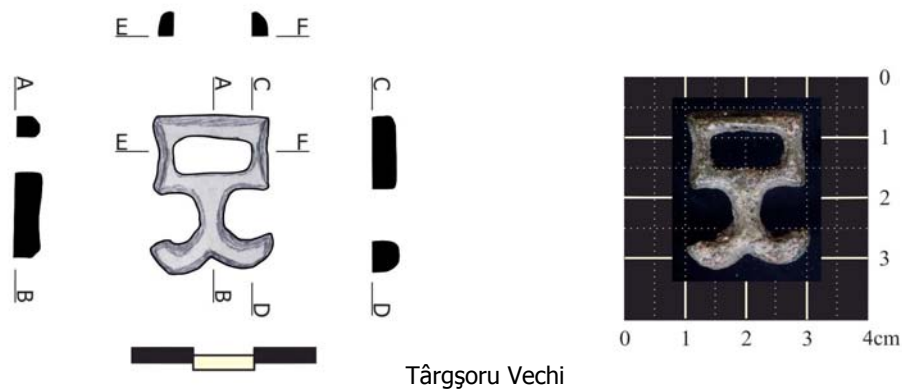
Note

¹. Mulțumesc domnilor Radu Harhoiu și Igor Gavrituchin pentru toate discuțiile și sugestiile referitoare la această piesă.

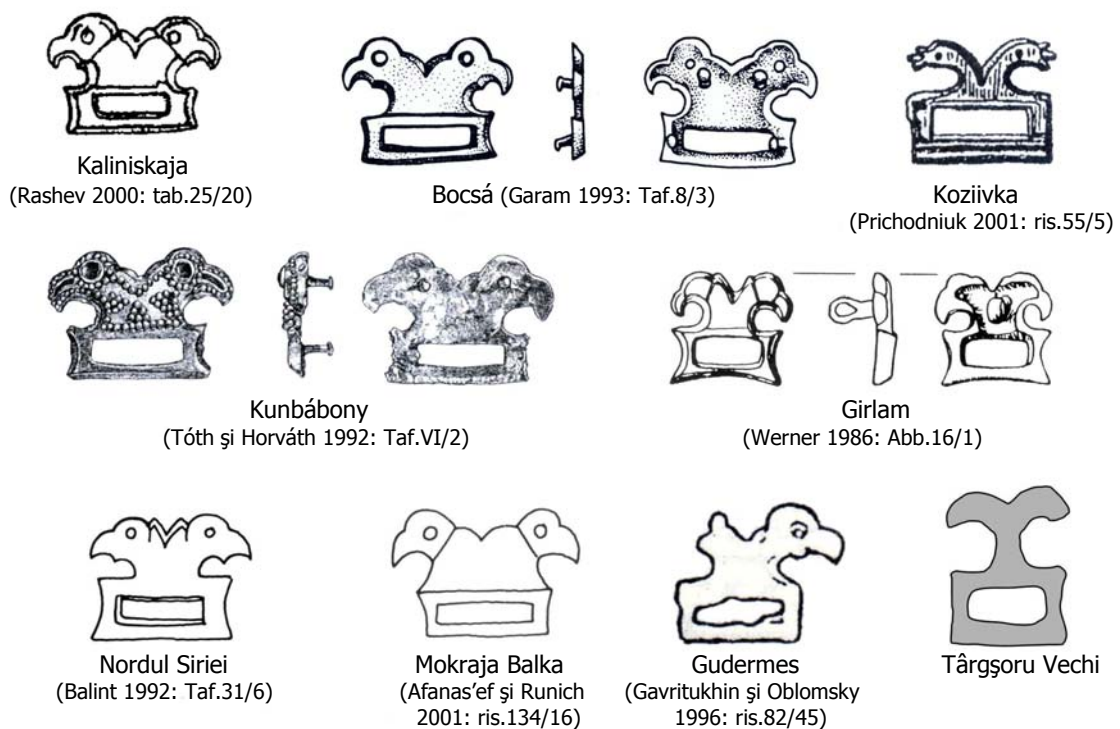
Bibliografie

- Afanas'ef, G.E. și Runich, A.P. (2001) *Mokraya Balka. Vypysk 1: Dnevnik raskopok*, Moscow: Nauchyj Mir.
- Ambroz, A.K. (1986) 'Kinzhalı VI-VII vv. s dvumya vystupami na nojnah', *Sovetskaya arkeologiya* 4: 53-73.
- Bálint, Cs. (1989) *Die Archäologie der Steppe. Steppenvölker zwischen Volga und Donau vom 6. bis zum 10. Jahrhundert*, Wien-Köln: Hrsg. F. Daim.
- (1992) *Kontakte zwischen Iran, Byzanz und der Steppe. Das Grab von Üç Tepe (Sow. Azerbajdzan) und der beschlagverzierten Gürtel im 6. und 7. Jahrhundert*, *Awarenforschungen I*, pp. 309-496, Wien: Hrsg. F. Daim.
- (2010) 'Avar Goldsmiths' Work from the Perspective of Cultural History', în C. Entwistle și N. Adams (ed.) *Intelligible Beauty. Recent Research on Byzantine Jewellery*, pp. 146-60, London: British Museum Research Publication.

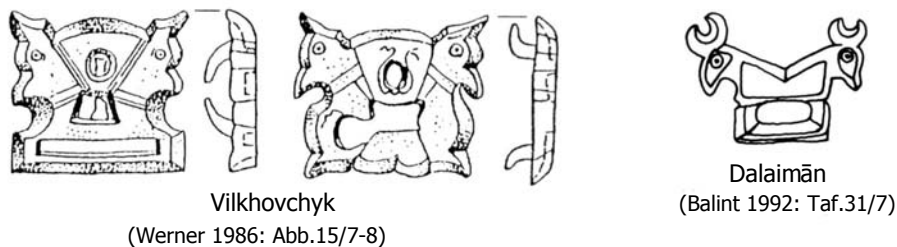
- Daim, F. (2010) 'Byzantine Belt Ornaments of the 7th and 8th Centuries in Avar Contexts', în C. Entwistle și N. Adams (ed.) *Intelligible Beauty. Recent Research on Byzantine Jewellery*, pp. 61-71, London: British Museum Research Publication.
- Daskalov, M. (2012) *Kolani i kolanni ukrasi ot VI-VII vek (ot dnesna Balgarija i sasednite zemi)*, Sofia: Craft House Bulgaria.
- Garam, E. (1993) *Katalog der awarenzeitlichen Goldgegenstände und der Fundstücke aus den Fürstengräbern im Ungarischen Nationalmuseum*, Budapest: Catalogi Musei Nationalis Hungarici, Seria Archeologica 1.
- (2001) 'Funde byzantinischer Herkunft in der Awarenzeit vom Ende des 6 bis zum Ende des 7 Jahrhunderts', *Monumenta Avarorum Archaeologica* 5, Budapest.
- Gavritukhin, I.O. și Oblomsky, A.M. (1996) *Gaponovskij klad i ego kulturno-istoricheskij kontekst, Rannelslavjanskij mir arheologiya slavyan i ih sosedej vypysk* 3, Moskva: Novye stroitelnye tehnologii.
- Gavrituhin, I.O. și Totev, B. (2010) 'O dvuh nakladah geraldicheskogo kruga iz Dobrichskogo muzeya', în L. Getov (ed.) *Stephanos archaeologicos In honorem professoris Stepchae Angelova*, Studia Archaeologica Universitatis Serdicensis, Suppl. V, pp. 423-30, Sofia: Faber.
- Komar, A.V. (2005) 'Rangovaya semantika nabornyh pojasov kochevnikov Vostochnoj Evropy VII - nach. VIII v.', *Sugdejskij sbornik* II: 160-88.
- László, G. (2015) 'Das awarenzeitliche Gräberfeld in Csákberény-Orondpuszta', în É. Garam și T. Vida (ed.) *Monumenta Avarorum Archaeologica* 11, Budapest: Magyar nemzeti múzeum Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete.
- Madgearu, A. (2003) *A buckle of papa type found in the early byzantine fortress Halmriz (Murighiol, Tulcea County)*, Peuce, Serie Nouă II (XV): 169-76.
- Opaiț, A. (1991) 'O săpătură de salvare în orașul antic Libida', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 42(1-2): 21-56.
- Prykhodniuk, O.M. (2001) *Stepovenaselennia Ukrainy ta skhidnislov'iany (druhapolovina I tys. n.e.)*, Kiev-Cernăuți.
- Rashev, R.S. (2000) *Prabalgariite prez V-VII vek*, Veliko Turnovo: Faber.
- Schmauder, M. (2000) 'Vielteilige Gürtelgarnituren des 6.-7. Jahrhunderts', în F. Daim (ed.) *Die Awaren am Rand der byzantinischen Welt. Studien zu Diplomatie, Handel und Technologietransfer im Frühmittelalter*, Monographien zur Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie 7, pp. 15-44, Innsbruck: Wagner.
- Schulze-Dörrlamm, M. (2002) *Byzantinische Gürtelschnallen und Gürtelbeschläge im Römisch-Germanischen Zentralmuseum. Teil 1, Die Schnallen ohne Beschläg, mit Laschenbeschläg und mit festem Beschläg des 5. bis 7. Jahrhunderts*, Bonn: Rudolf Habelt.
- Szmoniewski, B.Sz. (2008) 'Two Worlds, One Hoard: What Do Metal Finds From The Forest-steppe Belt Speak About?', în F. Curta (ed.) *Other Europe in the Middle Ages: Avars, Bulgars, Khazars and Cumans*, East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450, volume 2, pp. 263-96, Leiden, Boston: Brill.
- Tóth, E.H. și Horváth, A. (1992) *Kunbábony: Das Grab eines Awarenhagans*, Kecskemét: Museumsdirektion der Selbstverwaltung des Komitats Bács-Kiskun.
- Werner, J (1986) *Der Schatzfund von Vrap in Albanien: Beiträge zur Archäologie der Awarenzeit im Mittleren Donauraum*, Studien zur Archäologie der Awaren, Wein: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

1

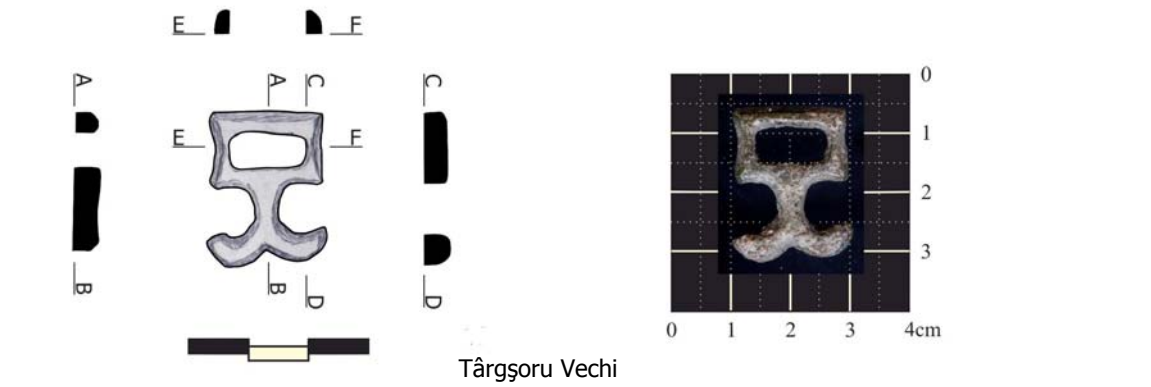
2

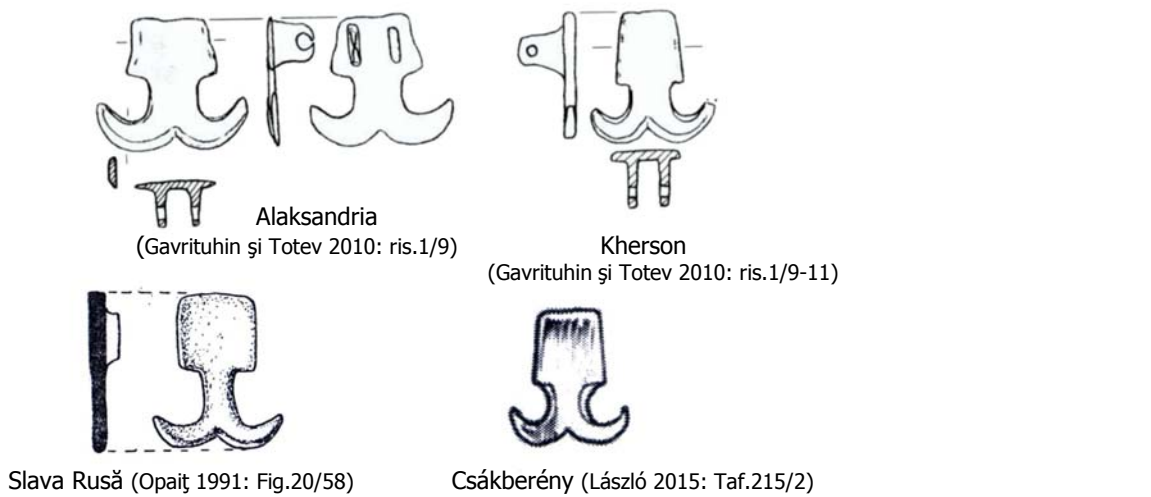
3

Plansa I. 1: aplica de la Târgșoru Vechi (desen și poză); 2: aplici cu inel și capete de păsări; 3: aplici cu inel și capete de animale.

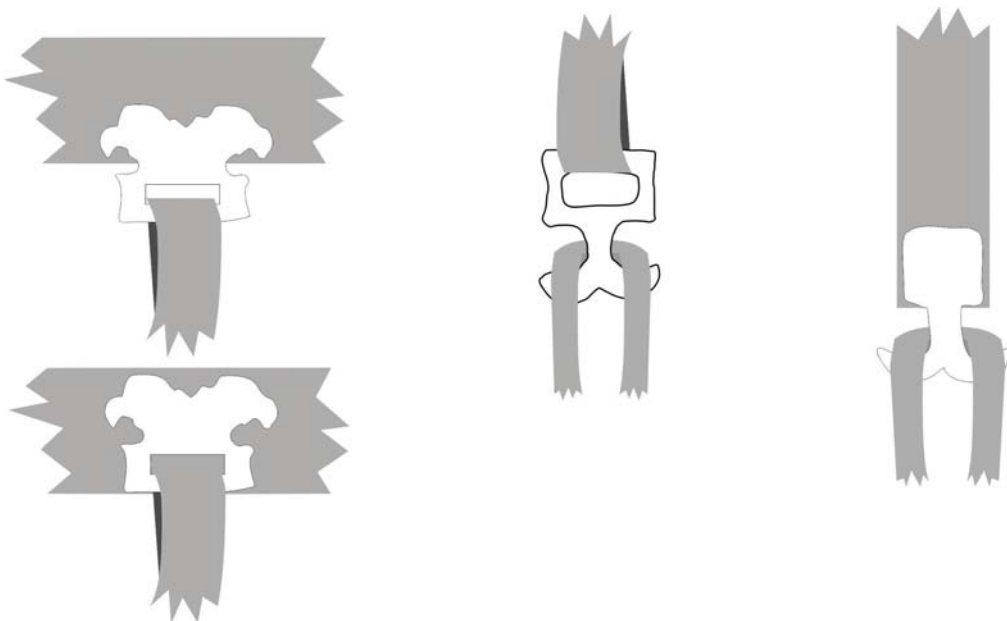
1: appliqué from Târgșoru Vechi (drawing and picture); 2: appliques with ring and bird heads; 3: appliques with ring and animal heads.

1

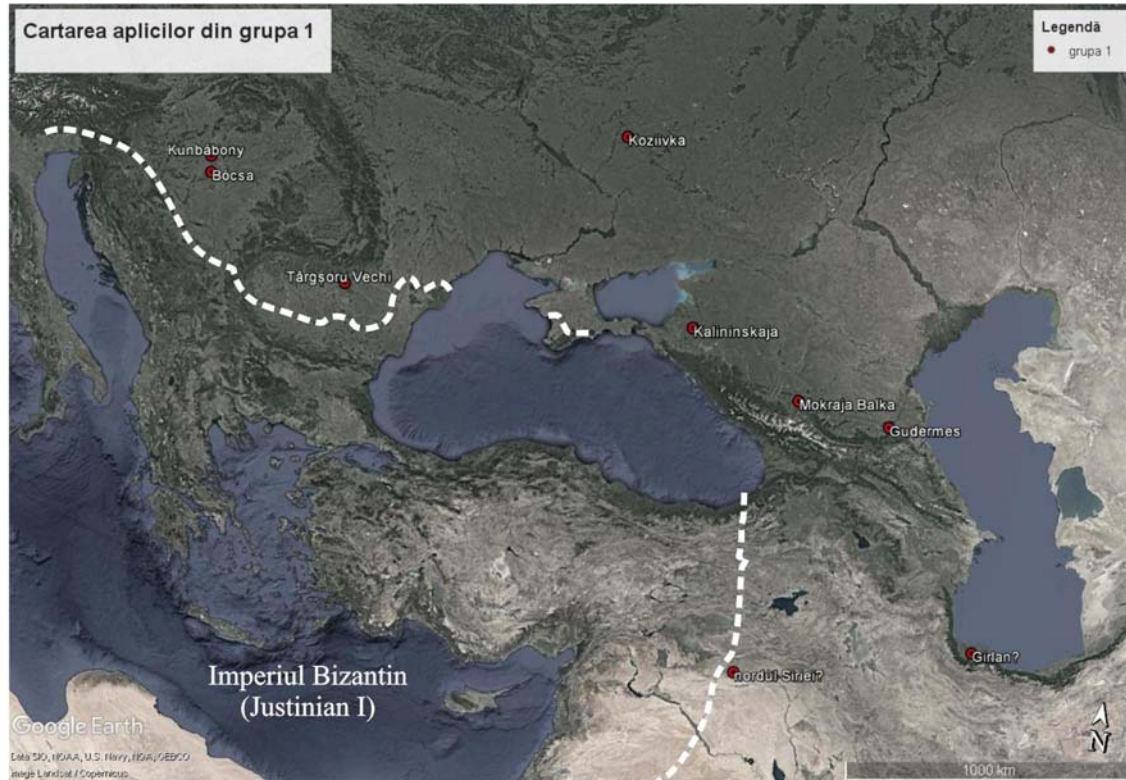
2

3

Planșa II 1: aplica de la Târgșoru Vechi (desen și poză); 2: aplici cu placă rectangulară și capete de păsări; 3: propuneri de reconstituiri a funcționalității aplicilor cu capete de păsări.

1: appliqué from Târgșoru Vechi (drawing and picture); 2: appliqués with a rectangular plate and bird heads; 3: reconstruction proposals for functionality of the appliqués with bird heads.

Plasa III. 1: cartarea aplicilor cu inel și capete de păsări; 2: cartarea aplicilor cu placă și capete de păsări (a), cu inel și capete de animal (b).

1: distribution map of the appliquéés with ring and bird heads; 2: distribution map of the appliquéés with a rectangular plate and bird heads (a) and ring and animal heads (b).

**DOUĂ TOPOARE DE LUPTĂ DIN A DOUA JUMĂTATE A MILENIULUI I P.CHR.
AFLATE ÎN COLECȚIA MUZEULUI DIN ROȘIORII DE VEDE, JUDEȚUL TELEORMAN**

Bogdan CIUPERCĂ *
Veronica COJOCARU **

Abstract: *This study is part of the broader scientific examination of existing artifacts held in the permanent exhibitions or in museum storage in Walachia and which are known to the scientific milieu up to the present. This analysis focused on two battle axes dated to the second half of the first millennium AD and owned by the Roșiorii de Vede Museum, Teleorman County. One of these unpublished objects is originally from Albești village (Vedea commune, Teleorman County) and the second one from an unknown location (possibly in the proximity of Roșiorii de Vede) which was in the collection of the High School for Mathematics - Physics at Roșiorii de Vede (today Anastasescu National College). There is limited information about the circumstances of discovery of these artifacts. They are important because they bring new elements into a broad landscape which, until recently, is otherwise poor in terms of finds dating to the second half of the first millennium AD.*

Rezumat: *Studiul de față se înscrie în contextul mai larg al valorificării științifice a unor artefacte existente în expozițiile permanente sau în depozitele unor muzee din Muntenia și care până în prezent erau cvasinecunoscute mediului științific. Analiza de față are ca subiect două topoare de luptă din a doua jumătate a mileniului I p.Chr. aflate în patrimoniul Muzeului din Roșiorii de Vede, județul Teleorman. Aceste piese, inedite, provin din zona localității Albești, com. Vedea, jud. Teleorman și dintr-o localitate necunoscută (posibil din zona orașului Roșiorii de Vede) și care s-a aflat o perioadă în colecția Liceului de Matematică - Fizică din Roșiorii de Vede (în prezent Colegiul Național Anastasescu). Despre aceste artefacte nu există foarte multe informații cu privire la locul și momentul descoperirii, dar importanța lor este că vin să completeze un peisaj care până de curând era destul de sărăcăcios în ceea ce privește descoperirile aparținând celei de a doua părți a mileniului I p.Chr.*

Keywords: *battle axes; weaponry; 9th-10th centuries; Teleorman; Lower Danube.*

Cuvinte cheie: *topoare de luptă; piese de armament; secolele IX-X; Teleorman; Dunărea de Jos.*

Studiul de față se înscrie în contextul mai larg al valorificării științifice a unor artefacte existente în expozițiile permanente sau în depozitele unor muzee din Muntenia (Ciupercă 2010, 2014; Ciupercă și Mirea: 2015) și care până în prezent erau cvasinecunoscute mediului științific. Analiza de față are ca subiect două topoare de luptă din a doua jumătate a mileniului I p.Chr. aflate în patrimoniul Muzeului Municipal 'Petre Voivozeanu' din Roșiorii de Vede, jud. Teleorman. Aceste piese, inedite, provin din zona localității Albești, com. Vedea, jud. Teleorman și dintr-o localitate necunoscută (posibil din zona orașului Roșiorii de Vede), aceasta din urmă aflându-se o perioadă în colecția Liceului de Matematică - Fizică din Roșiorii de Vede (în prezent Colegiul Național Anastasescu). Despre aceste artefacte nu există foarte multe informații cu privire la locul și momentul descoperirii, dar importanța lor este dată de faptul că vin să completeze un peisaj care până de curând era destul de sărăcăcios în ceea ce privește descoperirile din cea de-a doua parte a mileniului I p.Chr. (Ciupercă și Mirea 2010).

Cele două topoare în discuție se alătură altor șapte piese din patrimoniul Muzeului Județean Teleorman și care provin din localități aflate în bazinele unor râuri din sud-vestul Munteniei precum Teleormanul (Măgura, Ștorobăneasa, Valea Părului) și Urluiul (Troianul). Acestea din urmă, din punct de vedere tipologic se împart astfel: două sunt topoarelor de luptă cu corpul și tăișul îngust, ușor arcuit, având ceafa scurtă sau turtită (Valea Părului, Troianul), un topor de luptă în formă de vârf de lance (Valea Părului), un topor de luptă cu corpul îngust, drept și lama lată (Valea Părului), un topor de luptă cu corpul ușor arcuit, de aceeași lățime cu tăișul, având ceafa scurtă sau turtită (Ștorobăneasa), un topor având corpul arcuit într-o parte și lama ușor lăjită, piesă ce putea avea o

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, str. Toma Caragiu, nr. 10, cod poștal 100042, Ploiești, jud. Prahova, România; bogdanciuperca@yahoo.com.

** Muzeul Municipal 'Petre Voivozeanu', str. Dunării, nr. 54, cod poștal 145100, Roșiorii de Vede, jud. Teleorman; verapredoi@yahoo.com.

utilitate mai largă nu doar de topor de luptă (Măgura) și un topor de luptă cu corp îngust, tăișul lat, ceafă lungă și turtită (fără loc de descoperire cunoscut) (Ciupercă și Mirea 2015).

Astfel de piese, nu sunt foarte numeroase în spațiul Dunării Inferioare, cele mai multe, descoperiri întâmplătoare, fie componente ale unor depozite, fie piese izolate, foarte rar fiind rezultatul cercetărilor arheologice sistematice (Planșa VI). Prin introducerea în circuitul științific a celor două topoare aflate la Muzeul din Roșiorii de Vede (care se alătură celor șapte topoare amintite mai sus și publicate în anul 2015) imaginea asupra distribuției acestor piese se modifică într-o oarecare măsură. Dacă în urmă cu aproximativ 20 ani părea că astfel de descoperiri se grupau cu predilecție în partea de est a Munteniei, fie că era vorba de depozite sau de descoperiri întâmplătoare (Canache și Curta 1994), astăzi prezența lor este semnalată și în restul teritoriului (Măndescu 2008; Ciupercă 2010, 2014; Ciupercă și Mirea 2015).

Cercetările de teren efectuate în ultimele două decenii, precum și reevaluarea unor materiale existente în depozitul Muzeului Județean Teleorman au modificat, într-o mare măsură, această imagine. O statistică a descoperirilor aparținând secolelor VIII-X p.Chr. de pe teritoriul județului Teleorman releva, la începutul anului 2010, următoarea situație: dintr-un total de 112 puncte, 90 au fost identificate în urma unor cercetări de teren, șapte sunt descoperiri fortuite, în cinci dintre situații au fost efectuate săpături de salvare în timp ce numai în 10 cazuri avem de-a face cu săpături sistematice și sondaje (Planșa I) (Mirea și Pătrașcu 2009, Ciupercă și Mirea 2010)¹. În ceea ce privește cercetările de teren desfășurate înainte de 1989, trebuie să remarcăm activitatea arheologului amator, preotul Ioan Spiru, care timp de aproape o jumătate de veac a străbătut și cercetat teritoriul județului, inclusiv zona din jurul orașului Roșiorii de Vede (Spiru 1959) iar rezultatele obținute le-a reunit într-o primă încercare de repertoriu arheologic al Teleormanului, lucrare apărută postum și în care sunt menționate, printre numeroasele descoperiri arheologice, și 20 de puncte în care au fost identificate materiale de tip Dridu (Spiru 1996).

* * *

I. Topor de luptă cu aripioare, lamă lată și asimetrică (Planșa II)

1. Număr de inventar (nr. inv.): 70
2. Loc de descoperire: Albești, com. Vede, jud. Teleorman, 1967
3. Dimensiuni (mm):
 - 3.1. lungime (L) = 178
 - 3.2. lățime lamă (l.l) = 136
 - 3.3. lățime la orificiul de fixare (l.o) = 34
4. Greutatea (G) = 630 g
5. Descriere: Topor de luptă, confecționat din fier; cu aripioare de înmănușare de formă romboidală, gaura de înmănușare rotundă; corp îngust, patrulater în secțiune, ușor curbat; lama lată, asimetrică față de corp; ceafa scurtă și puternic lățită (puternic deformată) ca urmare a utilizării ei ca ciocan sau ca unealtă de spart (?).

II. Topor de luptă cu aripioare, cu lamă îngustă și corpul curbat (Planșa III)

1. nr. inv.: 4607
2. Loc de descoperire: necunoscut
3. Dimensiuni (mm):
 - 3.1. L = 212
 - 3.2. l.l = 50
 - 3.3. l.o = 29
4. G = 715 g
5. Descriere: Topor de luptă, confecționat din fier; cu aripioare pentru înmănușare de formă aproximativ romboidală, gaura de înmănușare rotundă; corp îngust, patrulater în secțiune, curbat; lama îngustă; ceafa scurtă și lățită (ușor trapezoidală).
6. Tip: Ruttkay IIb
7. Observații: toporul a fost preluat și înregistrat în patrimoniul muzeului în anul 1980, ca urmare a donației făcută de Liceul de Matematică - Fizică din Roșiorii de Vede (în prezent Colegiul Național Anastasescu). Aici a existat un colț muzeistic organizat de către profesorul Eugen Delcescu (1938-1992), care a activat ca profesor de istorie la acest liceu vreme de 30 de ani (1962-1992). Din păcate nu se cunoaște locul de proveniență și nici anul de descoperire. Este interesant faptul că piesei i s-a adăugat o coadă de lemn și a fost folosită într-o gospodărie, în scopuri casnice, de altfel fiind expusă la muzeul roșiorian ca obiect etnografic ('bărdită').

* * *

Toporul de la Albești, com. Vede, jud. Teleorman, se înscrie în tipul de topoare cu aripioare pentru înmănușare și lamă lată, ușor asimetrică față de corp, corp puțin curbat, ceafa scurtă și puternic lățită. Deformarea puternică a ceafei, care a căpătat în timp o formă curbată, poate fi rezultatul utilizării secundare a piesei ca unealtă pentru spart sau alte operațiuni de acest tip (ciocan). O particularitate observată la toporul de la Albești este existența a două proeminențe, simetrice, situate în extremitățile superioare ale lamei (partea pasivă a acesteia). Piesa nu este una foarte întâlnită în zona Dunării de Jos, cele mai apropiate analogii fiind la Pernick în Bulgaria, unde sunt semnalate două topoare de luptă care au lama, corpul și urechiușele de înmănușare asemănătoare (Changova 1992: 170, obr.155/1,2; 171; 217). Una dintre piese are ceafa scurtă și ușor lățită, asemănătoare cu exemplarul nostru; iar cea de-a doua piesă prezintă o ceafă supraînălțată și curbată. Un fapt interesant este că la a doua piesă de la Pernick se observă o particularitate mai puțin întâlnită, aceea a unei proeminențe la capătul superior al lamei (partea pasivă a lamei), ca o prelungire ușor ascuțită, similară cu cea de la Albești. Aceste topoare însă nu se regăsesc în monografia lui Valery Jotov din 2004, dedicată echipamentului militar din primul Țarat bulgar, nici în cadrul ilustrației, nici a catalogului. Nu cunoaștem cărui fapt îi datorăm această omisiune, mai ales că alte piese de echipament militar provenind din situl de la Pernik se prezente în această lucrare. În schimb, există un topor de luptă descoperit la Pliska ce se apropie ca tipologie de piesa de la Albești, având lama lată, ușor asimetrică, corpul scurt, aripioarele de înmănușare, dar ceafa ceva mai lungă și terminată cu o proeminență aproximativ circulară (Jotov 2004: 96, obr. 50, nr. 580). Și la această piesă se observă existența unei proeminențe la capătul superior al lamei (partea pasivă a alamei). Topoare de luptă de tipul celui de la Albești apar și în spațiul nord pontic; iar faptul că în zona Dunării de Jos ele sunt destul de puțin întâlnite (cel puțin până în prezent) și în spațiul Europei centrale lipsesc cu desăvârșire ar sugera o origine estică a acestui tip de armă.

Piesa care provine din colecția Liceului de Matematică - Fizică din Roșorii de Vede (în prezent Colegiul Național Anastasescu) se încadrează în tipul topoarelor de luptă cu corpul și tăișul îngust, arcuit, având ceafa scurtă sau turtită, fiind cel mai răspândit tip de topor de luptă în spațiul Dunării de Jos (cu mai multe subvariante). Acest tip de piesă de armament se subscrive tipului II Ruttkay mai exact subvariantei 'b' și este foarte răspândit în regiunile Boemiei și Moraviei, unde au fost descoperite în așezări sau necropole bine datate (Ruttkay 1975, 1976, 1982). Piese similare au fost descoperite pe un spațiu relativ extins, care cuprinde Ungaria, Polonia, spațiul nord-pontic, Bulgaria dar și în regiunea Dunării de Jos. În spațiul est carpatic au fost identificate și publicate un număr de 21 de astfel de piese (Teodor 2003: 186). Din punct de vedere cronologic aceste artefacte sunt datate, în general, în secolele IX-X. Pentru Bulgaria piesa se încadrează tipului 'Jotov I.A' (Jotov 2004: 89). Utilizarea, după descoperirea sa, pentru un timp nedefinit, într-o gospodărie, ca 'bărdiță', reliefează calitatea excelentă a materialului din care a fost realizat.

În contextul epocii, oarecum săracă în descoperiri de piese de armament sau echipament militar, cele două topoare vin să completeze o realitate de cele mai multe ori neclară și complexă (Ciupercă și Mirea 2010: 115-62). Până în acest moment erau cunoscute în spațiul dintre Carpați și Dunăre un număr de 36 de topoare de luptă provenind astfel: 16 din descoperiri întâmplătoare, trei din inventarul unor morminte și 17 din cadrul unor depozite de unelte și arme (Teodor 2003, Ciupercă 2014, Ciupercă și Mirea 2015). La acestea se mai adaugă cele două piese care aparțin Muzeului din Roșorii de Vede. Din punct de vedere cronologic aceste artefacte sunt datate în general în secolele IX-X.

Prin introducerea acestor piese în circuitul științific, se completează peisajul arheologic al epocii și al spațiului dintre Carpați și Dunăre, oferind o altă dinamică a descoperirilor de echipament militar, dovedindu-se (dacă mai era nevoie) că stadiul publicării nu reprezintă mici pe departe și un stadiu al cunoașterii (Ciupercă și Mirea 2010).

În contextul în care timp de mai multe secole a existat un embargo din partea satului bizantin referitor la comercializarea armelor și uneltelor din fier către populațiile aflate la nordul Dunării, descoperirile de depozite și piese de armament capătă o mai mare importanță și trebuie privite cu mai mare atenție. Astfel, în legislația bizantină se întâlnesc frecvent interdicții în ceea ce privește comercializarea fierului, dar mai ales a armelor și uneltelor confecționate din fier. Astfel, în 'Bazilicalele' redactate în timpul domniei împăratului Leon al VI-lea, între 887 și 893, se preia o prevedere mai veche din 'Codul lui Iustinian' referitoare la comerțul cu 'barbarii', care printre altele interzicea comerțul cu fier (arme sau unelte, finite sau nu). De fapt aceste prevederi privind 'embargoul' asupra fierului și a pieselor de armament reprezintă o constantă a politicii economice a Imperiului Bizantin față de teritoriul aflat în 'măinile barbarilor'². După unele

opinii depozitele de unelte și/sau arme ar fi putut căpăta la sfârșitul secolului al IX-lea și începutul secolului al X-lea valoare de bunuri de 'prestigiu' (Canache și Curta 1994: 195-8).

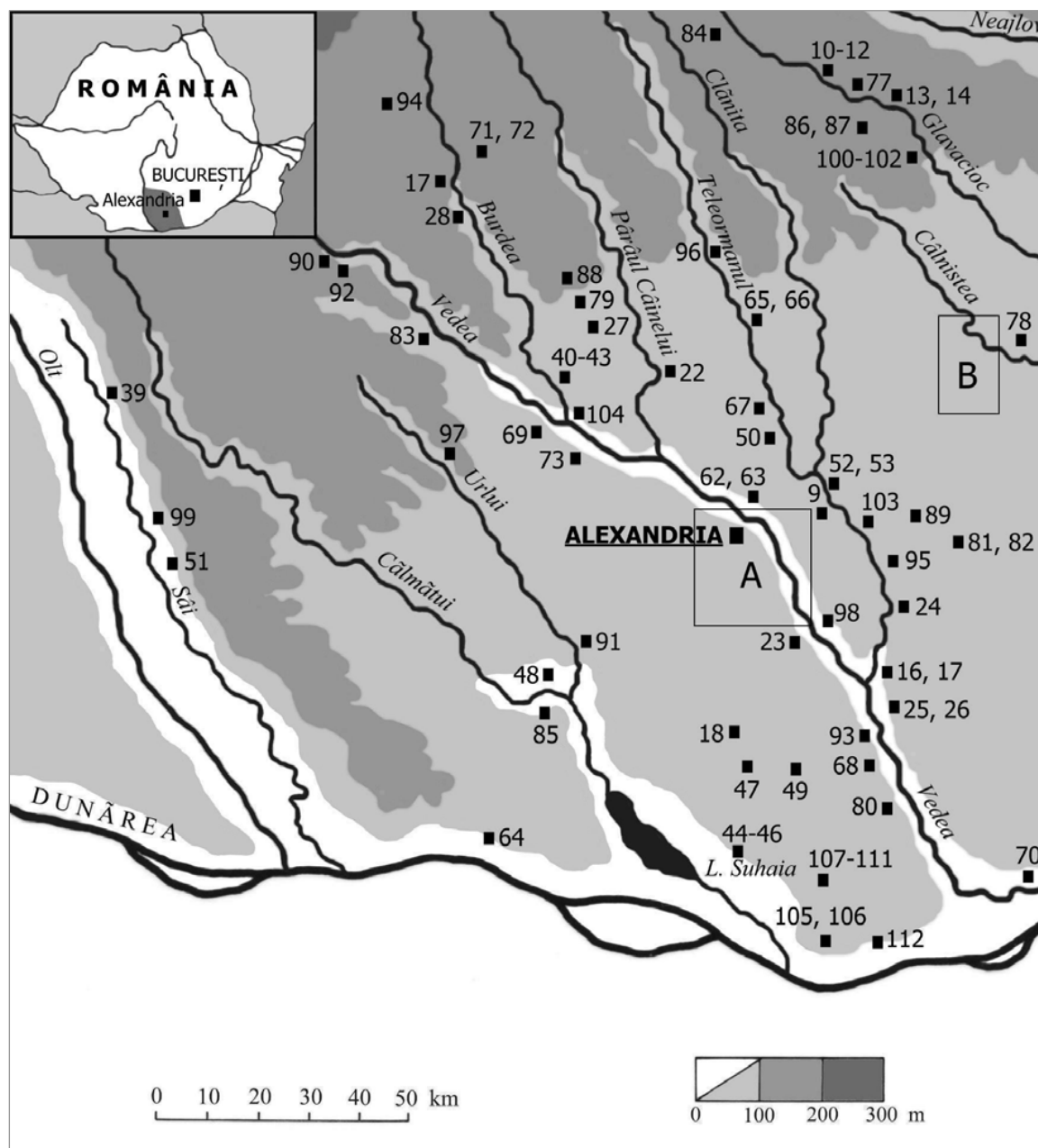
Note

¹ Potrivit informațiilor puse la dispoziție de către colegul Pavel Mirea (Muzeul Județean Teleorman), celor 112 puncte cunoscute la începutul anului 2010 se adaugă altele 72 cu descoperiri din perioada sec. VIII-X, identificate începând cu a doua jumătate a anului 2010 până la sfârșitul lui 2016, fie cu ocazia evaluărilor de teren făcute în vederea întocmirii studiilor de fundamentare aferente Planurilor de Urbanism General pentru 33 de unități administrativ-teritoriale din județul Teleorman, fie în cadrul altor proiecte de cercetare arheologică. Printre acestea pot fi amintite și două descoperiri funerare, un mormânt izolat (Mirea 2014: 271-7) și o necropolă puternic afectată de lucrările agricole (sat Valea Părului, com. Mârzănești). Aceste noi informații vor fi detaliate într-un studiu viitor.

² Pentru problema meșterilor și atelierelor vezi și Ciupercă 2007-2008: 140-2, Ciupercă și Măgureanu 2009: 151-2.

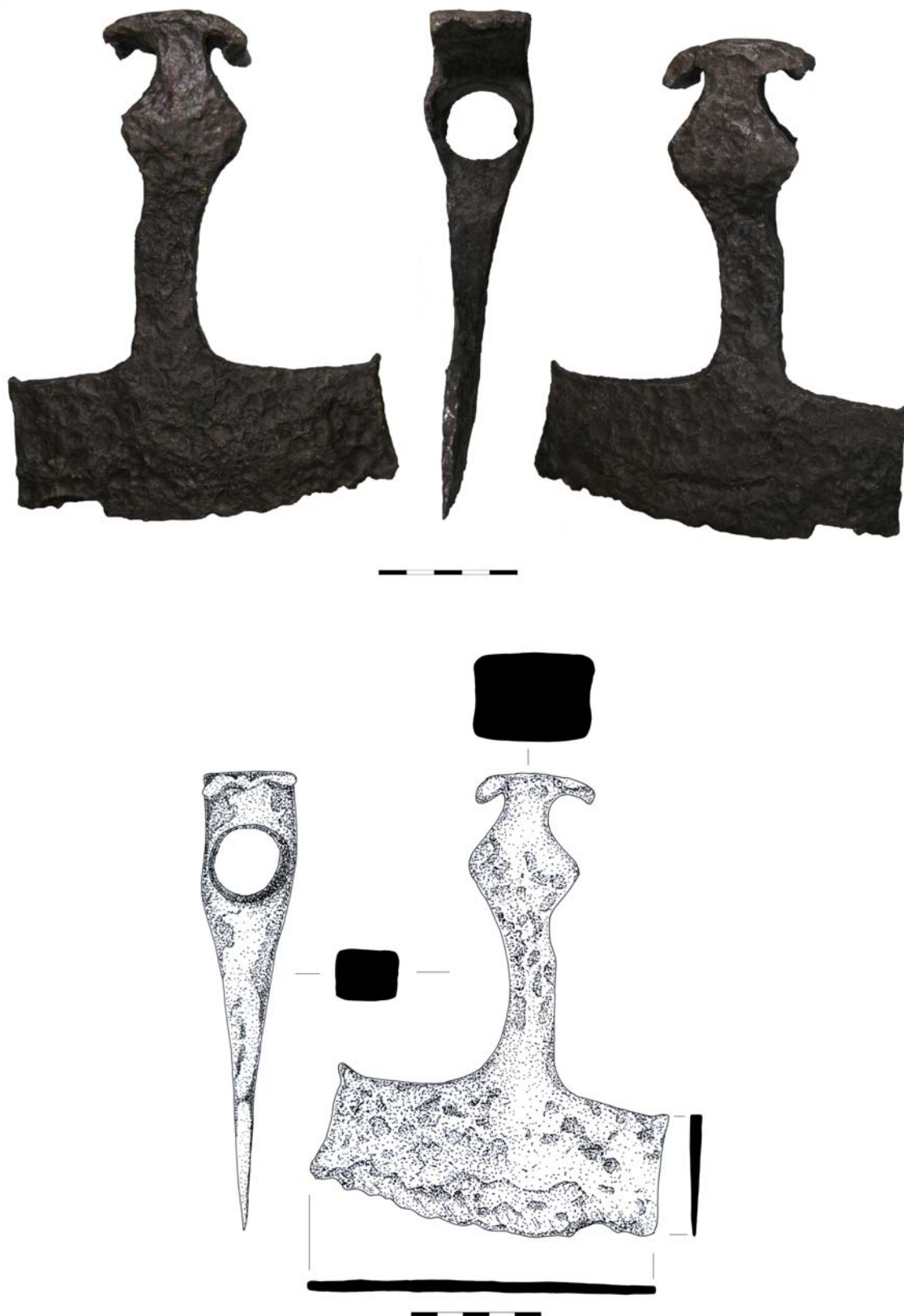
Bibliografie

- Canache, A. și Curta, F. (1994) 'Depozite de unelte și arme medievale timpurii de pe teritoriul României', *Mousaios* IV(1): 179-221.
- Ciupercă, B. (2007-2008) 'Teritoriul nord - dunărean în strategia economic și politică a Imperiului Romano - Bizantin în secolul al VI-lea', *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova* III-IV(11-12): 125-40.
- (2010) 'Câteva observații privind depozitul de unelte descoperit la Ploiești-Triaș (jud. Prahova)', în A. Măgureanu și E. Gall (ed.) *Între stepă și imperiu. Studii în onoarea lui Radu Harhoiu*, pp. 271-88, București: Ed. Renaissance.
- (2014) 'Observații asupra unor topoare de luptă din colecțiile Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 6: 143-50.
- Ciupercă, B. și Măgureanu, A. (2009) 'Unele observații asupra problemei tiparelor din secolele V-VII descoperite în spațiul extra-carpatic', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 1: 149-58.
- Ciupercă, B. și Mirea, P. (2010) 'Sud - Vestul Munteniei în secolele VIII-X', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 2: 115-62.
- (2015) 'Topoare de luptă din a doua jumătate a mileniului I din colecțiile Muzeului Județean Teleorman', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria arheologie* 7: 167-78.
- Changova, I. (1992) *Pernik. Tom III: Krepostta Pernik VIII-XIV v.*, Sofia: Bulgarskata Akademiia.
- Jotov, V. (2004) *Vuorujenieto i snaryajenieto ot Bulgarskoto srednovekovie (VII-X veek)*, Veliko Turnovo, Varna: Abagar, Zograf.
- Măndescu, D. (2008) 'Arheologia Mileniului I în Argeș. Stadiul actual și perspectivele cercetării', *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova* III-IV (11-12): 89-110.
- Mirea, P. (2014) 'Notă asupra unui mormânt de incinerare descoperit la Conțești, jud. Teleorman', *Arheologia Mileniului I p.Chr. – Dunărea inferioară între stepă și imperiu* III: 271-7.
- Mirea, P. și Pătrașcu, I. (2006) *Alexandria. Repere arheologice și numismatice*, Ploiești: Ed. Musica Viva.
- Ruttikay, A. (1975) 'Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (I)', *Slovenska Archeologia* XXIII(1): 119-216.
- 'Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II)', *Slovenska Archeologia* XXIV: 245-395.
- (1982) 'The organization of troops, warfare and arms in the period of the Great Moravian state', *Slovenska Archeologia* XXX(1): 165-93.
- Spiru, I. (1959) 'Așezări străvechi în raionul Roșiorii de Vede', *Materiale și Cercetări Arheologice* V: 695-708.
- Spiru, I. (1996) *File de istorie teleormăneană*, Alexandria: Ed. Teleormanul Liber.
- Teodor, D.Gh. (2003) 'Topoare medievale timpurii în regiunile carpato-nistrene', în D.M. Istrate, A. Istrate și C. Gaiu (coord.) *In memoriam Radu Popa. Temeiuri ale civilizației românești în context european*, Biblioteca Muzeului Bistrița, Seria Historica 7, pp. 185-200, Cluj-Napoca: Ed. Accent.

1-9 Alexandria; 10-12 Baciu; 13, 14 Blejești; 15, 16 Beiu; 17 Beuca; 18 Brânceni; Călinești; 23 Calomfirești; 24 Cernetu; 25, 26 Cervenia; 27 Cetatea; 28 Drăcșani; 39 Dudu; 40-43 Dulceanca (I-IV); 44-46 Fântânele; 47 Fântânele 'valea Găuriciului 2'; 48 Furculești; 49 Izvoarele; 50 Lăceni; 51 Lunca; 52, 53 Măgura; 64 Năvodari; 65, 66 Olteni; 67 Orbeasca de Jos; 68 Păuleasca; 69 Peretu; 70 Pietroșani; 71, 72 Plopi; 73 Plosca; 77 Poșta; 78 Prunaru; 79 Rădoiești; 80 Răreanca; 81, 82 Răzmirești; 83 Roșiorii de Vede; 84 Sârbeni; 85 Secara; 86, 87 Sericu; 88 Sfințești; 89 Siliștea; 90 Socetu; 91 Spătărei; 92 Stejaru; 93 Șoimu; 94 Tecuci; 95 Teleormanul; 96 Trivalea Moșteni; 97 Troianul; 98 Țigănești; 99 Uda Clocociov; 100-102 Videle; 103 Vitănești; 104 Vedeia; 105, 106 Zimnicea; 107-111 Zimnicea, 'valea Rojiștei'; 112 Zimnicele

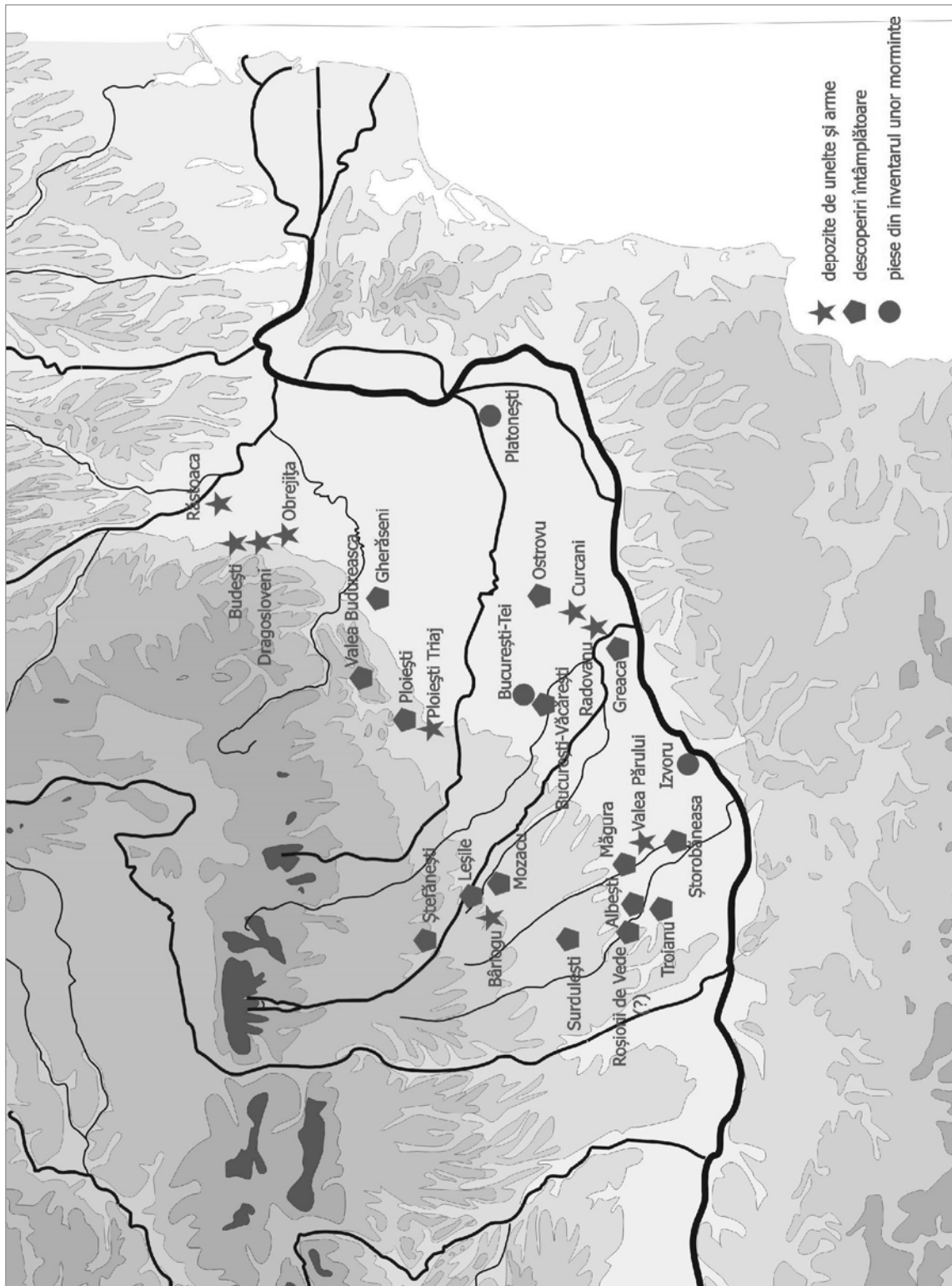
Planșa I. Descoperiri aparținând secolelor VIII-X p.Chr. din județul Teleorman.
Finds from VIII-X centuries A.D. in Teleorman County.

Planșa II. Topor de luptă descoperit la Albești, com. Vedeia, jud. Teleorman.
Battle axes from Albești, Vedeia commune, Teleorman County.

Planșa III. Topor de luptă descoperit într-o localitate necunoscută din județul Teleorman.
Battle axes from an unknown location in Teleorman County (2).

Plansa IV. Distribuția topoarelor de luptă și a depozitelor de unelte și arme dintre Carpați și Dunăre în secolele VIII-X p.Chr.

The distribution of battle axes, and weapon and tool deposits from the 7th to the 10th centuries A.D. in the Carpathians and Danube area.

ETNOGRAFIA ÎN SPRIJINUL ARHEOLOGIEI. NOI PRECIZĂRI ÎN LEGĂTURĂ CU O DESCOPERIRE MAI VECHIE DIN JUDEȚUL VASLUI

Vasile DIACONU *
Roxana DIACONU *

Abstract: *The authors discuss an object from Rateșu Cuzei, Vaslui County, initially attributed to the 10th-11th century and then dated to the 6th-7th century. The item has several times been referred to as a harness piece. The identification of a similar object in Neamț County and the existence of some good ethnographic analogies enable us to reinterpret this type of find. Ethnographic research identifies these objects as decorative accessories for money belts/peasant waist belts, especially in the subcarpathian area; chronologically they can be attributed to the 19th-20th century. Following this, the object from Rateșu Cuzei can no longer be considered a harness accessory attributed to the 6th-7th century but rather a decorative element from the modern period.*

Rezumat: *Autorii discută despre un obiect descoperit la Rateșu Cuzei, în județul Vaslui, atribuit inițial secolelor X-XI și ulterior datat în perioada sec. VI-VII. Obiectul a fost menționat în mai multe lucrări ca fiind o piesă de harnașament. Descoperirea unui artefact similar în județul Neamț, precum și existența unor bune analogii etnografice, ne-a determinat să reinterpretăm acest tip de obiect. Studiile etnografice identifică astfel de piese ca fiind elemente decorative pentru chimire/curele bărbătești, răspândite în special în zona subcarpatică. Din punct de vedere cronologic, aceste ornamente sunt datate în sec. XIX-XX. În aceste condiții, piesa de la Rateșu Cuzei nu mai poate fi considerată ca o piesă de harnașament atribuită sec. VI-VII, fiind un element decorativ din perioada modernă.*

Keywords: *Archaeology; Ethnography; Rateșu Cuzei; metallic accessory; peasant waist belt.*

Cuvinte cheie: *arheologie; etnografie; Rateșu Cuzei; accesorii metalice; curele bărbătești.*

Este binecunoscut faptul că în urma susținutei sale activități de teren, Ghenuță Coman a întocmit cel de-al doilea repertoriu arheologic județean din Moldova (Coman 1980), care continuă și astăzi să fie baza documentară pentru cunoașterea vechilor vestigii din zona Vasluiului. Multe dintre descoperirile semnalate de autorul amintit au fost reconfirmate și prin cercetări ulterioare, unele fiind de maxim interes și în prezent, mai ales cele atribuite mileniului I p.Chr. Există însă și cazuri când unele situații arheologice, sau artefacte, au cunoscut reinterpretări cronologice și/sau culturale (vezi mai recent Hânceanu 2011a, notele 386, 771, 1192, 1251).

În cadrul acestei note ne propunem să aducem din nou în discuție o piesă publicată pentru prima dată în repertoriul lui Ghenuță Coman, dar care, deși reluată în diverse studii, se pare că a fost interpretată eronat. Tocmai din acest motiv vom încerca să evidențiem anumite aspecte care să pună într-o lumină corectă încadrarea cronologică și funcționalitatea acestei piese. Este vorba despre un artefact descoperit la Rateșu Cuzei (jud. Vaslui) și atribuit inițial sec. X-XI (Planșa I.1). Iată ce se menționează în repertoriu: „Pe panta de est și de sud a botului de deal, în dreapta pâraului Bolați, în jurul grajdurilor CAP, la aproximativ 1 km est de halta CFR, s-a descoperit o întinsă stațiune arheologică. Se găsesc aici vestigii aparținând culturii Criș, Precucuteni, Cucuteni A, Noua, Hallstatt-ului, precum și secolelor IV, V-VI e. n., VI-VII, VIII-IX și X-XI. În contextul săpăturilor din 1977 s-a găsit o interesantă piesă de harnașament de bronz, datată în secolele X-XI” (Coman 1980: 221, LV.9, fig. 144/5 și nota 9). Din nefericire, nu se precizează contextul arheologic în care a fost identificată această piesă și nici motivele pentru care a fost atribuită sec. X-XI. Ulterior, într-o lucrare de sinteză dedicată creștinismului din spațiul est-carpatic, cercetătorul D.Gh. Teodor menționează într-un cadru mai larg și piesa de la Rateșu Cuzei, despre care afirmă: „Distribuitor de curele, lucrat din bronz prin turnare-ștanțare, de formă circulară, având în interior o cruce realizată prin dispunerea cardinală a orificiilor destinate prinderii curelelor. Ornamentul realizat prin ștanțare reprezintă cercuri concentrice și șiruri de pseudo granule. Piesa a fost descoperită ca urmare a săpăturilor întreprinse în așezarea din

* Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț - Complexul Muzeal Județean Neamț, str. Ștefan cel Mare, nr. 37, cod poștal 615200, Târgu Neamț, jud. Neamț; diavas_n82@yahoo.com; roxana_b82@yahoo.com.

sec. VI-VII, în anul 1977' (Teodor 1991: 85, 164, fig. 7/7). Spre deosebire de mențiunea anterioară, în acest caz este propusă o altă încadrare cronologică, respectiv sec. VI-VII p.Chr., dar fără a se preciza criteriul care a stat la baza acestei datări (Teodor 1997a: 134). În mod cert, contextul neclar din care provine piesa a generat o atribuire temporală diferită. În plus, lipsa unor analogii pentru artefactul în discuție nu a permis o determinare foarte precisă a sa, atât din punct de vedere cronologic, cât și funcțional. Cel mai probabil, la baza încadrării în sec. VI-VII p.Chr. au stat motivele decorative de pe suprafața piesei, care își găsesc corespondențe pe diferite artefacte lucrate din metal sau os și care se întâlnesc frecvent în a doua jumătate a mileniului I p.Chr. (Popovici 1988: 250-1, fig. 2; Teodor 1996: fig. 30/2, 4, 11; Mitrea 2001: fig. 67/1, 68/2). Cu toate acestea, motivul cercurilor concentrice este întâlnit din preistorie și până în contemporaneitate, iar o datare a unor piese doar pe acest criteriu poate genera confuzii.

Într-un studiu referitor la importurile bizantine de la nordul Dunării, D.Gh. Teodor include printre obiectele de cult și piesa de la Rateșu Cuzei, dar fără o menționare explicită a acestui fapt, ea fiind ilustrată alături de alte artefacte cu implicații religioase (Teodor 1997b: 201, fig. 6/18). Situația aceasta s-a repetat și în studiul publicat de același autor în *Tratatul de Istoria Românilor*, vol. II, unde, împreună cu alte obiecte vestimentare, de podoabă și de cult, specifice mediului Costișa-Botoșana-Hansa, menționează din nou piesa de la Rateșu Cuzei (Teodor 2001: fig. 101/21).

În monografia dedicată perioadei sec. VI-XI p.Chr. din bazinul Bârladului, colegul G.D. Hânceanu aduce din nou în discuție acest accesoriu, considerând că este o piesă de harnașament (*'pandantiv sau distribuitor de curele'*), datată în intervalul sec. VI-VII p.Chr. (Hânceanu 2011a: 48-9, tabel, 164-5, pl. XVI/9, LXXIX/1). Același autor, într-un studiu publicat tot în 2011, include artefactul amintit în rândul importurilor bizantine de la jumătatea mileniului I p.Chr., alături de alte tipuri de obiecte de cult și de podoabă (Hânceanu 2011b: 264, pl. XIX/5).

Relativ recent, unul dintre semnatarii acestei note a făcut publică o piesă aproape identică cu cea de mai sus și, prin raportare la aceasta, s-a considerat că ar aparține tot sec. VI-VII p.Chr. (Diaconu 2012a). Este vorba despre un obiect de formă circulară (diametrul - 4,5 cm), cu patru decupaje cvasi-rectangulare și patru perforații în plan central, lucrat din alamă. Pe ambele fețe prezintă același decor, alcătuit din cercuri mici, dispuse circular sau cruciform (Planșa I.2). De asemenea, prezintă puternice urme de uzură, mai ales pe margini și în zona decupajelor, dovadă a unei folosiri intense. Piesa a fost descoperită întâmplător de un locuitor din satul Vânători-Neamț, care a donat-o Muzeului de Istorie și Etnografie Târgu Neamț, indicând ca loc de proveniență marginea sudică a localității, zonă în care se află o așezare datată în sec. VI-VII p.Chr. (Corman 1994; Diaconu 2012b: 139-40). Deși inițial am fost tentați să legăm piesa metalică de așezarea amintită, o parcurgere a unor surse etnografice ne-a determinat să reconsiderăm acest artefact. Coautoarea prezentului articol a semnalat asemănarea frapantă dintre piesele de la Rateșu Cuzei și Vânători-Neamț cu unele accesorii metalice care împodobeau chimirele de piele din sec. XIX și prima jumătate a sec. XX (Diaconescu 2012). În zona munților Călimani, aceste podoabe (numite 'prâsnele') erau frecvente, mai multe astfel de discuri ornamentale fiind legate între ele cu fâșii de piele și prinse pe chimire (Planșa II.2). Respectiv obiecte erau turnate din bronz sau alamă, iar diametrul maxim era cuprins între 3 și 5 cm. După traforarea spațiilor prin care treceau fâșiile de piele, urma finisarea și apoi gravarea elementelor decorative, sau, după caz, ștanțarea lor (Diaconescu 2012: 59). Iată ce scria I. Chelcea despre aceste podoabe: „*Lăturenii* (n.n. - ceată de feciori) își încing mijlocul cu curele late din piele, de câte 20-25 cm, cu prâsnele galbene înșirate pe o curelușă asemenea celeia de la opinci. Tot pe curele de încins mai erau fixate ca podoabă în afară de prâsnele și bumbi galbeni precum și 'crușițe' (cruciulițe), ținte, astfel că întreg șerparul de încins trecea drept un obiect de îmbrăcăminte deosebit de împodobit” (Chelcea 1967: 513). Tipul acesta de element decorativ a fost folosit până în perioada interbelică, așa cum o arată și unele mărturii fotografice (Diaconescu 2012: fig. 1) (Planșa II.1).

Raritatea unor astfel de discuri ornamentale în spațiul răsăritean al României poate fi o dovadă a provenienței lor din zona transilvăneană, unde aveau o frecvență crescută. De altfel, e menționat în studiile etnografice că o parte a chimirelor erau aduse din interiorul arcului carpatic, mai ales cele decorate cu împletituri din fâșii de piele (Pavel 1976: 88-90), care aveau ca accesorii decorative și astfel de discuri din alamă sau bronz. Cu toate acestea, nu trebuie să ometem faptul că în zona montană și submontană a Neamțului, prelucrarea metalelor cu scopul obținerii pieselor decorative (butoni, mânere pentru cuțițe) și a obiectelor de podoabă (inele de logodnă) era bine poziționată în rândul meșteșugurilor tradiționale (Bobu Florescu, Petrescu și Stahl 1969: 206-10), deci confecționarea unor astfel de 'prâsnele' sau decorațiuni metalice nu trebuie să ne surprindă.

Fără să ne fi propus o amendare a informațiilor publicate în legătură cu piesa de la Rateșu Cuzei, în nota de față am dorit să subliniem faptul că, uneori, contextul arheologic neclar al unor

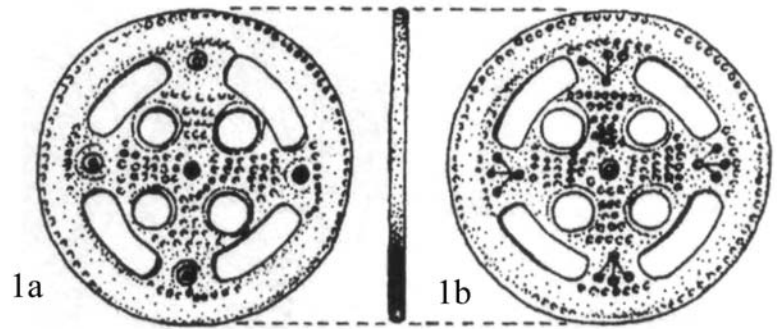
obiecte ne poate conduce către direcții de interpretare discutabile. Tocmai din acest motiv am adus în atenție și un alt artefact asemănător cu cel din județul Vaslui, pe care chiar unul dintre autorii prezentei note l-a atribuit eronat secolelor VI-VII p.Chr. Apelul la sursele etnografice este necesar în asemenea situații, pentru că în acest fel putem găsi confirmări, sau, de ce nu, infirmări ale unor observații bazate pe date incomplete. Suntem de părere că în cazul de față, chiar dacă asta implică o revizuire a unor afirmații mai vechi, etnografia a venit în sprijinul arheologiei, oferind, dacă nu soluții, măcar o posibilă cale de analiză.

Mulțumiri

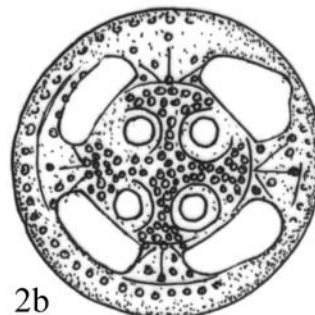
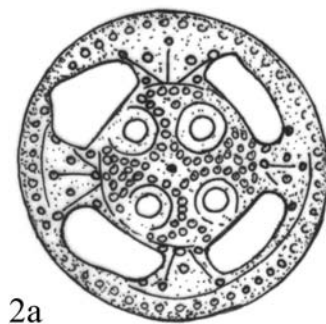
Îi mulțumim doamnei Livia Marc de la Muzeul de Etnografie Târgu Mureș pentru sprijinul acordat în documentarea noastră.

Bibliografie

- Bobu Florescu, Fl., Petrescu, P. și Stahl, P.H. (1969) *Arta populară de pe valea Bistriței*, București: Ed. Academiei Republicii Socialiste România.
- Chelcea, I. (1967) 'Lăturenii - contribuții la istoria societății tradiționale a românilor', *Apulum* VI: 503-36.
- Coman, G. (1980) *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București.
- Corman, I. (1994) Săpăturile arheologice de la Vânători-Neamț', *Arheologia Moldovei* XVII: 301-8.
- Diaconescu, A. (2012) 'Prâsnelele - podoabe ale costumului popular bărbătesc din zona Călimanilor existente în colecțiile etnografice mureșene', *Marisia. Etnografie și artă populară* XXX: 55-70.
- Diaconu, V. (2012a) *O piesă metalică din sec. VI-VII p.Chr. descoperită la Vânători-Neamț (jud. Neamț)*, comunicare la Sesiunea științifică a Muzeului 'Vasile Pârvan', 25-26 mai 2012, Bârlad.
- (2012b) *Depresiunea Neamț. Contribuții arheologice*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis XXVIII, Piatra Neamț; Ed. Constantin Matasă.
- Hânceanu, G.D. (2011a) *Evoluții etno-demografice și culturale în bazinul Bârladului (sec. VI-XI)*, Iași: Casa Editorială Demiurg.
- (2011b) 'Ocupațiile comunităților autohtone din bazinul Bârladului (sec. VI-XI p.Chr.)', în L.M. Voicu și B. Ciupercă (ed.), *Arheologia milenului I p.Chr. II. Interferențe culturale la Dunărea de Jos*, pp. 241-98, București: Ed. Oscar Print.
- Mitrea, I. (2001), *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor. Așezarea de la Davideni din sec. V-VIII*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis IX, Piatra Neamț; Ed. Constantin Matasă.
- Pavel, E. (1976) *Portul popular moldovenesc*, Iași: Ed. Junimea.
- Popovici, R. (1988) 'Două piese vestimentare din secolele VI-VII descoperite la Borniș-Neamț', *Arheologia Moldovei* XII: 249-51.
- Teodor, D.Gh. (1991) *Creștinismul la est de Carpați. De la origini până în secolul al XIV-lea*, Iași: Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.
- (1996) *Meșteșugurile la nordul Dunării de Jos în secolele IV-XI d.Hr.*, Iași: Editura Helios.
- (1997a) *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V-XI d.Hr. Contribuții la continuitatea daco-romană și veche românească*, București: Muzeul Național de Istorie a României.
- 'Considerații privind unele importuri bizantine la nordul Dunării de Jos în sec. V-VII d.Hr.', *Memoria Antiquitatis* XXI: 195-210.
- (2001) 'Populația autohtonă din regiunile extracarpatică în secolele V-VII', în D. Protase și Al. Suceveanu (coord.) *Istoria Românilor*, vol. II, *Daco-romani, romanici, alogeni*, pp. 639-62, București: Ed. Enciclopedică.

1c

2c

Plansa I. Accesorii metalice: 1, Rateșu Cuzei (după Hânceanu 2011a); 2, Vânători-Neamț.
Metallic accessories: 1, Rateșu Cuzei (after Hânceanu 2011a); 2, Vânători-Neamț.

1

2

Plansa II. Modul de fixare a discurilor metalice pe chimire/curele bărbătești din zona Călimanilor (după Diaconescu 2012).

Fastenings and metallic discs on a peasant waist belt (after Diaconescu 2012).

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE (TELEORMAN COUNTY MUSEUM BULLETIN. ARCHAEOLOGICAL SERIES)

Revistă indexată în: **AWOL, CEEOL, WORLDCAT**

Revista publică studii generale și articole de arheologie, studii și cercetări interdisciplinare, abordări teoretice, pagini din istoria arheologiei, prezentări și recenzii de carte.

The journal publishes general studies and articles about archaeology, interdisciplinary studies and research, theoretical approaches, the history of archaeology, and book reviews and presentations.

Redacția:

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA
tel. 0040-766-696496; 0040-247-314761

email: redactie_BMJT@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 1-2009

Cuvânt înainte / Foreword

Laurens C. THISEN - First ceramic assemblages in the Danube catchment, SE Europe - a synthesis of the radiocarbon evidence / *Primele grupuri ceramice din bazinul Dunării, sud-estul Europei - o sinteză a datelor radiocarbon*

Corneliu BELDIMAN, Diana-Maria SZTANCS - Industria materiilor dure animale aparținând culturii Starčevo-Criș descoperită în așezarea de la Măgura 'Buduiasca-Boldul lui Moș Ivănuș', jud. Teleorman. Considerații asupra repertoriului tipologic / *L'industrie des matières dures animales appartenant à la culture Starčevo-Criș découverte dans le site Măgura 'Buduiasca-Boldul lui Moș Ivănuș', dép. de Teleorman, Roumanie. Considérations sur la typologie*

Steve MILLS - High-resolution study and raster interpolation of early Neolithic pit features at Măgura 'Buduiasca', Teleorman County, Southern Romania / *Studiu de înaltă rezoluție și interpolare raster asupra gropilor din epoca neolitică timpurie de la Măgura 'Buduiasca', județul Teleorman, sudul României*

Amelia PANNETT - The lithic assemblages from Teleor 003: preliminary analysis and interpretations / *Industria litică de la Teleor 003: studiu preliminar și interpretări*

Radian R. ANDREESCU, Pavel MIREA, Katia MOLDOVEANU, Ion TORCICĂ - Noi descoperiri în așezarea gumelnițeană de la Vitănești 'Măgurice' / *New discoveries from the Gumelnița culture settlement Vitănești 'Măgurice'*

Alin FRÎNCULEASA - Descoperiri arheobotanice în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova) / *Archaeobotanical discoveries from the Chalcolithic settlement of Mălăieștii de Jos (Prahova County)*

Pavel MIREA - Un tezaur de epocă geto-dacă descoperit la Măgura, jud. Teleorman / *A Geto-Dacian hoard find at Măgura, Teleorman County*

Peti DONEVSKI - Archaeological investigations in Silistra (Durostorum) / *Cercetări arheologice la Silistra (Durostorum)*

Valentin RADU, Adrian BĂLĂȘESCU, Pavel MIREA, Steve MILLS, Katia MOLDOVEANU, Radian R. ANDREESCU, Douglass W. BAILEY - O depunere rituală de animale descoperită la Măgura 'Buduiasca' (jud. Teleorman) / *A ritual animal deposition found at Măgura 'Buduiasca' (Teleorman County)*

Bogdan CIUPERCĂ, Andrei MĂGUREANU - Unele observații asupra problemei tiparelor din secolele V-VII descoperite în spațiul extra-carpatic / *Regarding the problem of the VI-VII century mould finds in the extra-Carpathian area*

Ecaterina ȚĂNȚĂREANU - Observații asupra ceramicii medievale de uz comun de la Zimnicea, jud. Teleorman / *Notes on the common use medieval pottery from Zimnicea, Teleorman County*

Douglass W. BAILEY - Archaeologies of the Teleorman Valley: the contemporary past and fragmented records / *'Arheologiile' văii Teleormanului: trecutul contemporan și înregistrările fragmentare*

Cătălin LAZĂR - Considerații teoretico-metodologice privind studiul practicilor funerare (I): Contribuțiile antropologiei culturale și sociale / *The theoretical and methodological considerations concerning the study of funerary practice (I): the contribution of cultural and social anthropology*

Ioana BOGDAN CĂTĂNICIU - Limes Daciae Inferioris, cercetări și ipoteze / *Limes Daciae Inferioris, research and hypotheses*

Dragoș MĂNDESCU - Descoperirea sitului arheologic de la Zimnicea și prima etapă a cercetării sale: 'Explorațiunile' lui Cezar Bolliac (1845, 1858?, 1869, 1871-1873) / *La découverte du site archéologique de Zimnicea et la première étape de sa recherche: 'Les explorations' de Cezar Bolliac (1845, 1858?, 1869, 1871-1873)*

Ionel CÂNDEA - Vechi cercetări arheologice și istorice în județul Teleorman și la cetatea Turnu (Măgurele) / *Old archaeological and historical research in Teleorman County and at Turnu (Măgurele) Citadel*

* * *

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 2-2010

Adina BORONEANȚ - Ostrovul Corbului - o discuție asupra mormintelor mezolitice și neolitice timpurii / *Ostrovul Corbului. Mesolithic and Neolithic burials - a discussion*

Abraham VAN AS - 'How and why?' The Neolithic pottery from Teleor 003, Teleor 008 and Măgura-Bran, Teleorman River Valley, southern Romania / *'Cum și de ce?' Ceramica neolitică de la Teleor 003, Teleor 008 și Măgura-Bran, valea râului Teleorman, sudul României*

Alin FRÎNCULEASA, Octav NEGREA - Un sit din epoca neo-eneolitică în zona colinară a Munteniei - Seciu, jud. Prahova / *A Neolithic site in the hills area of Walachia - Seciu, Prahova County*

Pavel MIREA, Ion TORCICĂ - Locuirile neolitice și eneolitice din zona Vistireasa, com. Nanov, jud. Teleorman. Note preliminare / *Neolithic and Eneolithic habitations from Vistireasa, Nanov, Teleorman County. Preliminary Notes*

Ana ILIE, Iulia NEAGA - Câteva date despre o posibilă producție metalurgică în tell-ul de la Geangoești / *Some data about possible metallurgical production to the Geangoesti tell-settlement*

Ion TORCICĂ - Observații asupra unor vase gumelnițene cu perforații din tell-ul de la Vitănești Măgurice', jud. Teleorman / *Remarks on some Gumelnița perforated vessels from 'Măgurice' tell settlement, Vitănești, Teleorman County*

Dragoș MĂNDESCU - Sur la chronologie des habitations du type Alexandria / *Asupra cronologiei așezărilor de tip Alexandria*

Bogdan CIUPERCĂ, Pavel MIREA - Sud-Vestul Munteniei în secolele VIII – X / *The south-west of Walachia in VIII - X centuries*

Ecaterina ȚĂNȚĂREANU - Observații asupra ceramicii smălțuite - artistice de la Zimnicea, jud. Teleorman / *Observations on glazed pottery from Zimnicea, Teleorman County*

Steve MILLS - The Contribution of Sound to Archaeology / *Contribuția sunetului în arheologie*

Cătălin LAZĂR - Considerații teoretico-metodologice privind studiul practicilor funerare (II): Contribuțiile arheologiei / *The theoretical and methodological considerations concerning the study of funerary practice (II): the contribution of archaeology*

Piotr JACOBSSON - Optically Stimulated Luminescence as a tool in environmental archaeology / *Luminiscența Stimulată Optic ca instrument în arheologia de mediu*

* * *

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 3-2011

Adina BORONEANȚ - Arheologul Vasile Boroneanț la 80 de ani / *The Archaeologist Vasile Boroneanț at 80 Years*

Marin CÂRCIUMARU - Omul și arheologul Vasile Boroneanț / *Vasile Boroneanț, the Man and the Archaeologist*

Adina BORONEANȚ - A Suggested Chronology for the Iron Gates Mesolithic / *O propunere de cronologie pentru mezoliticul de la Porțile de Fier*

Pavel MIREA - Between Everyday and Ritual Use - 'Small Altars' or 'Cult Tables' from Măgura 'Buduiasca', Teleorman County (I): the Early Neolithic Finds / *Între folosința cotidiană și rituală - 'altărașe' sau 'măsuțe de cult' de la Măgura 'Buduiasca', județul Teleorman (I): descoperirile din neoliticul timpuriu*

Marin Iulian NEAGOE - Despre idoli vinčieni de tip 'tesalic' descoperiți în teritoriul comunei Hinova, județul Mehedinți / *Vinča Idols of 'Thessalian' Type Discovered in Hinova Village, Mehedinți County*

Dimitrie C. BUTCULESCU (editare, note, bibliografie la notele editorului și transpunere ilustrații de Dragoș MĂNDESCU) - Măgura Calonfirescu (Esplorațiune arheologică) / *Calonfirescu Mound (Archaeological Exploration)*

Radian ANDREESCU, Katia MOLDOVEANU - Considerații privind vetrele din așezarea gumelnițeană de la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman / *The Hearts Discovered at Vitănești 'Măgurice' Settlement Belonging to Gumelnița Culture, Teleorman County*

Ana ILIE - Parure en terre cuite de la culture Gumelnița des sites du département de Dâmbovița (Roumanie) / *Obiecte de podoabă din lut din cultura Gumelnița descoperite în așezări din județul Dâmbovița (România)*

Ion TORCICĂ - Depozitul de lame de silex descoperit în localitatea Băbăița (jud. Teleorman) / *Flint Blade Hoard from Băbăița (Teleorman County)*

Cătălin Nicolae PĂTROI - Caracterul gumelnițean al culturii eneolitice Sălcuța / *Gumelnița Character of the Sălcuța Eneolithic Culture*

Cristian Eduard ȘTEFAN - Așezarea eneolitică de la Bârlălești - 'Stanția', jud. Vaslui. Unele considerații asupra ceramicii / *The Eneolithic settlement from Bârlălești - 'Stanția', Vaslui County. Considerations of the Ceramics*

Daniel GARVĂN - Reprezentări ornitomorfe eneolitice din zona subcarpatică a Moldovei / *Représentations néolithiques d'oiseaux découvertes dans les zones collinaires de Moldova*

Ion PĂTRAȘCU - Câteva materiale arheologice descoperite în cetatea getică de la Orbeasca de Sus, județul Teleorman / *Some Archaeological Finds from the Getic Fortress at Orbeasca de Sus, Teleorman County*

Alin FRÎNCULEASA, Nicolae ȘERBAN, Octav NEGREA, Valentin DUMITRASCU - Date preliminare privind așezarea medievală timpurie de la Belciug, jud. Prahova / *Preliminary Data on the Early Medieval Settlement from Belciug, Prahova County*

Bogdan CIUPERCĂ - Câteva puncte de vedere privind activitățile meșteșugărești și spațiile de 'producție' între Carpați și Dunăre în secolele VIII-X / *A Discussion of Craft Activities and 'Production' Areas between the Carpathians and the Danube in the VIII-X Centuries AD*

Ecaterina ȚÂNȚĂREANU - De la răspunsurile la Chestionarul lui Odobescu la Lista Monumentelor Istorice 2010 - județul Teleorman / *From the Responses of Odobescu Questionnaire to the List of Historical Monument 2010 - Teleorman County*

Cătălin LAZĂR, Cristina MUJA, Gabriel VASILE - Considerații teoretico-metodologice privind studiul practicilor funerare (III): contribuțiile antropologiei fizice / *Theoretical and Methodological Considerations in the Study of Funerary Practice (III): the Contribution of Physical Anthropology*

Prezentări de carte / *Book Reviews*

Dragoș DIACONESCU - *Cultura Tiszapolgár în România*, Bibliotheca Brukenthal XLI, Editura Altip, Sibiu, 2009, 433 pagini, ISBN 978-973-117-244-6 902(498.4) - (Mihaela GOLEA, Luisa FULGA)

Victor Henrich BAUMANN - *Noviodunum. Șantier arheologic 1995-2009*, Editura Granada, Tulcea, 2010, 243 pagini, ISBN 978-973-8905-90-0 - (Silviu ENE)

* * *

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 4-2012

Laurens THISSEN - Starčevo - Criș pottery from TELEOR 003, S Romania / *Ceramica Starčevo - Criș din TELEOR 003, sudul României*

Radian ANDREESCU - Reprezentări ornitomorfe descoperite în așezarea de la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman / *Ornithomorphic Figurines Discovered at Vitănești 'Măgurice', Teleorman County*

Katia MOLDOVEANU - Un capac cu mâner antropo-zoomorf descoperit la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman / *A Lid with Anthro-zoomorphic Handle Discovered at Vitănești 'Măgurice', Teleorman County*

Ion TORCICĂ - Piese de tipul 'coarne de consecrație' descoperite în așezările Vitănești 'Măgurice' (jud. Teleorman) și Surdulești (jud. Argeș) / *'Horns of Consecration' Discovered at Vitănești 'Măgurice' (Teleorman County) and Surdulești (Argeș County)*

Cristian Eduard ȘTEFAN, Valentin DUMITRAȘCU, Monica MĂRGĂRIT - *Restitutiones Archaeologicae*: așezarea de tip *tell* de la Coșereni 'Măgura de la Comana', jud. Ialomița / *Restitutiones Archaeologicae: the Tell Settlement from Coșereni 'Măgura de la Comana', Ialomița County*

Theodor IGNAT, Vasile OPRÎȘ, Mădălina VOICU, Radian ANDREESCU, Cătălin LAZĂR - Ceramica din locuința nr.5 de la Sultana 'Malu Roșu'. Analiză primară (I) / *The Pottery from House nr.5 at Sultana 'Malu Roșu'. Baseline Analyse (I)*

Alin FRÎNCULEASA - Tradiții și contacte culturale în nordul Munteniei în epoca eneolitică: despre siturile de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), Seciu (jud. Prahova) și Coțatcu (jud. Buzău) / *Traditions and Cultural Contacts in Northern Wallachia Eneolithic: about the Sites from Mălăieștii de Jos, Seciu (Prahova County) and Coțatcu (Buzău County)*

Daniel GARVĂN, Roxana MUNTEANU - Un sceptru cruciform descoperit la Traian 'Dealul Fântânilor' (jud. Neamț) / *An Eared-type Mace from Traian 'Dealul Fântânilor' (Neamț County)*

Ion PĂTRAȘCU - Restituiri: Emil Moscalu, Raport asupra săpăturilor arheologice de la Orbeasca de Sus, comuna Orbeasca, județul Teleorman / *Restitutions: Emil Moscalu, Report on Excavations at Orbeasca de Sus, Orbeasca Commune, Teleorman County*

Camelia - Mirela VINTILĂ, Despina MĂGUREANU - Notă asupra descoperirilor de sec. II - I a. Chr. din situl arheologic 'Băneasa - La Stejar' / *Notes sur les découvertes du II - I siècle av. ne. sur le site archéologique 'Băneasa - La Stejar'*

Bogdan CIUPERCĂ - Locuințele așezărilor din Muntenia în secolele VIII-X / *The Dwellings of VIII-X Centuries Settlements from Walachia*

Ecaterina ȚÂNȚĂREANU - Tezaurul de la Brânceni, jud. Teleorman, un tezaur medieval cu monede și podoabe / *The Medieval Coin and Adornment Hoard from Brânceni, Teleorman County*

Alexandra GHENGHEA - Was there a death gesture during early iron age? A new meaning for the 'Warrior from Capestrano' / *Un gest al morții în prima epocă a fierului? Un nou înțeles pentru 'Războinicul din Capestrano'*

Prezentări de carte / *Book Reviews*

Ecaterina ȚÂNȚĂREANU - *Habitat medieval în sud-vestul Munteniei în sec. XIV-XVII. Temeiuri istorice și arheologice*, Publicațiile Muzeului Județean Teleorman (I), Editura Renaissance, București, 2010, 259 pagini, 60 planșe, abrevieri, bibliografie, sursele ilustrațiilor, indice general, rezumat în limba franceză, ISBN 978-973-8922-80-8 - (Ștefan NEDELCUȚĂ-APOPE)

Joanna R. SOFAER - *The Body as Material Culture: A Theoretical Osteoarchaeology*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, 188 pagini, 11 ilustrații, 3 tabele, ISBN 978-0-521-81822-3 - (Mădălina VOICU)

Obituaria / *Obituary*

Cătălin LAZĂR - Amintiri despre un prieten / *Memories about a Friend*

* * *

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 5-2013

Adina BORONEANȚ - New data on the prehistoric human habitations from Climente I and Climente II Caves in the Iron Gates of the Danube / *Noi date despre locuirile umane din peșterile Climente I și II de la Porțile de Fier*

Laurens THISSEN - Middle Neolithic ceramics from TELEOR 003, Southern Romania / *Ceramica neoliticului mijlociu din TELEOR 003 (Măgura 'Buduiasca', jud. Teleorman), sudul României*

Otis CRANDELL - The Provenance of Neolithic and Chalcolithic Stone Tools from Sites in Teleorman County, Romania / *Proveniența uneltelor de piatră neolitice și eneolitice descoperite în situri din județul Teleorman, România*

Radian ANDREESCU, Katia MOLDOVEANU - Note asupra unui complex descoperit în așezarea eneolitică de la Vitănești, jud. Teleorman / *Notes on a Complex from the Eneolithic settlement at Vitănești, Teleorman County*

Theodor IGNAT, Vasile OPRIȘ, Cătălin LAZĂR - Ceramica din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu'. Analiză primară (II) / *The Pottery from Dwelling no. 5 at Sultana 'Malu Roșu'. Baseline Analyse (II)*

Alin FRÎNCULEASA - Note despre un tip de vas descoperit în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova) / *Notes on a Vessel Type from the Eneolithic Settlement at Mălăieștii (Prahova County)*

Camelia - Mirela VINTILĂ - Așezările neo-eneolitice din Câmpia Bucureștiului (cu un repertoriu al descoperirilor) / *Neo-Eneolithic Settlements in the Bucharest Plain (with a inventory of finds)*

Daniel GARVĂN - Date preliminare privind plastica antropomorfă precucuteniană de la Costișa 'Cetățuia' (jud. Neamț). Campaniile 1959, 1960, 1962 / *Preliminary data on the Precucuteni Anthropomorphic Figurines from Costișa 'Cetățuia' (Neamț County). The 1959, 1960 and 1962 excavation campaigns*

Bogdan CIUPERCĂ - Cercetări arheologice privind secolele VIII-X la Târgșoru Vechi, jud. Prahova / *Archaeological Research of the VIII-X Centuries at Târgșoru Vechi, Prahova County*

Ecaterina ȚÂNȚĂREANU - Câteva observații asupra tezaurului medieval de argint de la Mavrodin, județul Teleorman / *Some Remarks on the Medieval Silver Hoard from Mavrodin, Teleorman County*

Monica NICOLAESCU - Arheologia românească și studiile de 'landscape'. Câteva exemple / *Romanian archaeology and 'landscape' studies. Some examples*

* * *

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 6-2014

Monica MĂRGĂRIT, Adrian BĂLĂȘESCU, Pavel MIREA - Prelucrarea oaselor de ovi-caprine în nivelul Starčevo-Criș I din așezarea de la Măgura 'Buduiasca' ('Boldul lui Moș Ivănuș') / *Processing of Ovis Aries/ Capra Hircus bones from the Starčevo-Criș I level at Măgura 'Buduiasca' ('Boldul lui Moș Ivănuș') settlement*

Adrian BĂLĂȘESCU - Fauna de la Măgura 'Buduiasca' (cultura Vădastra) / *Neolithic fauna from Măgura 'Buduiasca' (Vădastra culture)*

Ana ILIE, Florin DUMITRU - Reprezentări zoomorfe eneolitice din colecțiile Complexului Național Muzeal 'Curtea Domnească' Târgoviște / *Chalcolithic zoomorphic representations from the National Museum Complex 'Royal Court' Târgoviște*

Camelia-Mirela VINTILĂ - Tipuri de locuințe, materiale și tehnici de construcție neo-eneolitice în câmpia Bucureștiului / *Neolithic dwelling types, building materials and dwelling techniques in the Bucharest Plain*

Cristian SCHUSTER, Cristian Eduard ȘTEFAN, Pavel MIREA - Zur Endbronzezeit im Vedea - Tal / *Asupra bronzului final din valea Vedea*

Pavel MIREA - Cetatea de la Cervenia. O fortificație la confluența râurilor Vedea și Teleorman / *The fortress of Cervenia. A fortified settlement at the confluence of the Vedea and Teleorman Rivers*

Camelia-Mirela VINTILĂ, Elena-Florentina GAVRILĂ, Theodor-Aurelian IGNAT - Două locuințe din sec. VI-VII descoperite în situl București 'Dămăroaia' / *Two dwellings from the VI-VII centuries at București 'Dămăroaia'*

Alin FRÎNCULEASA, Valentin DUMITRAȘCU - Studiu arheozoologic al faunei din așezarea din mileniul I p.Chr. de la Belciug (jud. Prahova) / *Archaeozoological study of fauna from the first millennium AD settlement at Belciug (Prahova county)*

Bogdan CIUPERCĂ - Observații asupra unor topoare de luptă din colecțiile Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova / *Notes on two battle axes from the Prahova County Museum of History and Archaeology collections*

Cătălina DĂNILĂ - Pictura cu grafit - o abordare experimentală / *Graphite paint - an experimental approach*

* * *

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 7-2015

- STUDII ȘI ARTICOLE / *STUDIES AND ARTICLES*

Laurens THISSEN - Ceramics from an Early Neolithic (Criș I) site in S Romania: 'Buduiasca – Boldul lui Moș Ivănuș' / *Ceramica dintr-un sit neolitic timpuriu (Criș I) din sudul României: 'Buduiasca – Boldul lui Moș Ivănuș'*

Pavel MIREA - Between Everyday and Ritual Use – 'Small Altars' or 'Cult Tables' from 'Măgura Buduiasca', Teleorman County (II): the Developed Neolithic Finds / *Între folosința cotidiană și rituală – 'altărașe' sau 'măsuțe de cult' de la 'Măgura Buduiasca', județul Teleorman (II): descoperirile din neoliticul dezvoltat*

Camelia - Mirela VINTILĂ - Bordeie Bolintineanu descoperite în așezarea de la Cernica 'Mănăstirea Iezerul' / *Bolintineanu pit-huts discovered at Cernica 'Mănăstirea Iezerul' settlement*

Vasile OPRIȘ, Cătălin LAZĂR - Suporturile paralelipipedice din eneoliticul timpuriu de la Dunărea de Jos / *Early Eneolithic parallel-piped stands in the Lower Danube region*

Adelina DARIE - Considerații generale privind podoabele de metal din perioada neo-eneolitică din spațiul de sud-est al României: piesele de cupru / *General considerations on the Neo-Eneolithic metal adornments in southeast Romania: the copper objects*

Loredana NIȚĂ, Cristian Eduard ȘTEFAN, Mădălina DIMACHE, Tudor HILĂ, Radu PETCU - Considerații privind industria litică de la Șoimuș 'La Avicola (Ferma 2)', jud. Hunedoara / *Considerations on the lithic industry from Șoimuș 'La Avicola (Ferma 2)', Hunedoara county*

Roxana MUNTEANU, Daniel GARVĂN - Câteva date despre o structură neincendiată Cucuteni A-B descoperită la Bodeștii de Jos 'Cetățuia Frumușica' / *Data about a Cucuteni A-B unburned structure discovered at Bodeștii de Jos 'Cetățuia Frumușica'*

Alin FRÎNCULEASA, Andrei SOFICARU, Andrei MĂGUREANU, Bianca PEDA, Bogdan CIUPERCĂ, Daniel GARVĂN, Alin ANTON, Cătălin CONSTANTIN - Un complex funerar preistoric descoperit la Târgșoru Vechi (jud. Prahova) / *A prehistoric burial from Târgșoru Vechi (Prahova County)*

Ion PĂTRAȘCU - Ceramica elenistică din așezarea getică de la Zimnicea / *The Hellenistic pottery from Zimnicea Getic settlement*

Bogdan CIUPERCĂ, Pavel MIREA - Topoare de luptă din a doua jumătate a mileniului I din colecțiile Muzeului Județean Teleorman / *Battle axes dated to the second half of I millennium from the Teleorman County Museum collection*

- 'ARHEOLOGIA EXPERIMENTALĂ – METODĂ DE GENERARE ȘI TESTARE A IPOTEZELOR ARHEOLOGICE', lucrările colocviului desfășurat la Muzeul Județean Teleorman, Alexandria, 17 octombrie 2014 / *'EXPERIMENTAL ARCHAEOLOGY – METHODS FOR GENERATING AND TESTING ARCHAEOLOGICAL HYPOTHESES', Proceedings of the Colloquium held at Teleorman County Museum, Alexandria, 17th of October 2014*

Pavel MIREA - Arheologie experimentală la Muzeul Județean Teleorman – o evaluare / *Experimental Archaeology at Teleorman County Museum – an assessment*

Cătălin LAZĂR - Proiectul Arhaeodrom în contextul arheologiei experimentale din România / *Arhaeodrom Project in the context of experimental archaeology in Romania*

Diana-Măriuca VORNICU - Arheologia experimentală ca bază a metodei traseologice. Studiu de caz: utilizarea străpungătoarelor în preistorie / *Experimental archaeology as the basis of the method of use trace studies. A case study: the use of borers in prehistory*

Ion TORCICĂ - Prelucrarea fibrelor vegetale în cadrul reconstituirilor arheologice / *Vegetable fibre processing in archaeological reconstructions*

Ana ILIE, Monica MĂRGĂRIT - Valorificarea experimentului științific din punct de vedere muzeologic. Studiu de caz: atelierul educațional 'Podoabele preistorice în lumea modernă' / *La valorisation de l'expérimentation scientifique en muséologie. Etude de cas: l'atelier éducatif 'Les parures préhistoriques dans le monde moderne'*

- PREZENTARE DE CARTE / *BOOK REVIEWS*

Adrian BĂLĂȘESCU - *Arheozoologia neo-eneoliticului de pe Valea Teleormanului*, Muzeul Național de Istorie a României, Biblioteca Muzeului Național, Seria Cercetări Pluridisciplinare XIV, Editura Mega, Cluj – Napoca, 2014, 214 pagini, 111 figuri, anexă foto (49 fotografii), prefață de Dragomir Nicolae POPOVICI, rezumat în limba engleză (Francisc BAJA), ISBN 978-606-543-505-6 (Pavel MIREA)

Daniel SPĂNU - *Contribuții arheologice și iconografice la cercetarea sitului „Cetate” de la Zimnicea*, Editura Ordessos, Pitești, 2014, 157 pagini, 28 planșe, anexe, prefață de Dragoș MĂNDESCU, rezumat în limba engleză (Ioana ZIRRA), ISBN 978-606-8604-04-6 (Vlad V. ZIRRA)

Eugen S. TEODOR - *Uriășul invizibil: Limes Transalutanus. O reevaluare la sud de râul Argeș*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013, 263 pagini, 69 figuri, 7 tabele, anexe, ISBN 978-606-537-181-1 (Andrei MĂGUREANU)

**Seria: PUBLICAȚIILE MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN
(TELEORMAN COUNTY MUSEUM PUBLICATIONS SERIES)**

Această serie publică studii generale și monografiile arheologice și istorice, pagini de memorialistică, lucrări ale unor conferințe și teze de doctorat.

This series published general studies and monographs in archaeology and history, pages of memoirs, proceedings of conferences, and doctoral theses.

-
- (I)** Ecaterina ȚĂNȚĂREANU - *Habitat medieval în sud-vestul Munteniei în sec. XIV-XVII. Temeiuri istorice și arheologice*, Ed. Renaissance, București, 2010
- (II)** Ecaterina ȚĂNȚĂREANU, Ruxandra NEMȚEANU (editori) - *Lucrările Conferinței 'Schimbări umane și interacțiuni în peisajul cultural rural', Alexandria, 8-9 Aprilie 2010*, Ed. Renaissance, București, 2010
- (III)** Steve MILLS, Pavel MIREA (editori) - *The Lower Danube in Prehistory: Landscape Changes and Human Environment Interactions - Proceedings of the International Conference, Alexandria 3-5 November 2010*, Ed. Renaissance, București, 2011
- (IV)** Constantin ȚÎNȚĂRIU (coordonator), Ștefan NEDELUCUȚĂ-APOPE, Florin CHIRIAC, Steluța CHEFANI-PĂTRAȘCU, Luminița GHEORGHE, Elena TRONARU, Cătălin BORȚUN - *Colectivizare în Teleorman (1949-1962). Rezistență și acceptare forțată* (Ediția a II-a revizuită și adăugită), Ed. Magic Print, Onești, 2011
- (V)** Cătălin BORȚUN - *Mișcarea legionară din județul Teleorman în documente*, Ed. Renaissance, București, 2011
- (VI)** Steluța CHEFANI-PĂTRAȘCU - *Moșieri teleormăneni (1864-1949). Mărire și decădere*, Ed. Renaissance, București, 2011
- (VII)** Corina IORDAN - *Oameni, locuri, amintiri... Interviuri cu profesorul Ion Moraru*, Ed. Renaissance, București, 2012
- (VIII)** Ioan SPIRU - *Monografia satului Surdulești*, Ed. Ordessos, Pitești, 2013
- (IX)** Ioan SPIRU - *Arheologie și numismatică în județul Teleorman*, Ed. Ordessos, Pitești, 2014
- (X)** Ioan SPIRU - *Din istoria bisericii teleormănenene*, Ed. Ordessos, Pitești, 2015
- (XI)** Corina IORDAN - *Vechi sate teleormănenene între legendă și adevăr*, Ed. Ordessos, Pitești, 2015

**ALTE PUBLICAȚII
(OTHER PUBLICATIONS)**

- Ioana BOGDAN-CĂTĂNICIU - *Muntenia în sistemul defensiv al imperiului roman sec. I-III p. Chr.*, Muzeul Județean Teleorman, 1996
- Constantin ȚÎNȚĂRIU (coord.), Ștefan NEDELUCUȚĂ-APOPE, Florin CHIRIAC, Steluța CHEFANI-PĂTRAȘCU, Luminița GHEORGHE, Elena TRONARU - *Colectivizare în Teleorman (1949-1962). Rezistență și acceptare forțată* (Vol. I+II, Ediția I), Ed. Tipoalex, 2004
- Pavel MIREA, Ion PĂTRAȘCU - *Alexandria. Repere arheologice și numismatice*, Ed. Musica Viva, Ploiești, 2006
- Steve MILLS (ed.) - *Interventions: Măgura Past and Present*, Ed. Renaissance, București, 2011
- Valori ale artei religioase din județul Teleorman* - Catalog de expoziție, Ed. Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2016

**PUBLICAȚII ELECTRONICE
(E - PUBLICATIONS)**

Muzeul Județean Teleorman. e - Buletin semestrial de informare

[<http://www.muzeulteleorman.ro/e-buletin.html>]

Publicație electronică, cu apariție bianuală, la 31 ianuarie și 31 iulie

Electronic journals, appearing biannually on 31st January and 31st July